

Հայաստանում Գյուղական Տարածքների Տնտեսական Զարգացման Հիմնադրամ

ՀՀ-ում թարմ և վերամշակված
բանջարեղենի արտադրության և
շուկայի վերլուծության
վերաբերյալ հաշվետվություն

Մեպտեմբեր 2017

Հաշվետվությունը բաղկացած է 172 էջից

Բովանդակություն

Հապավումներ և տերմիններ	5
SWOT վերլուծություն	7
Առաջնային արտադրության ամփոփ պատկերը.....	8
1. ՀՀ-ում թարմ բանջարեղենի արտադրության և սպառման վերլուծություն.....	10
1.1 Հայաստանում աճեցվող հիմնական բանջարեղենային մշակաբույսերի նկարագիրը, վերլուծությունն ըստ մարզերի	10
1.1.1 Բերք	10
1.1.2 Բերքահավաքի տարածություններ	13
1.2 Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող հիմնական բանջարեղենային մշակաբույսերի և հիմնական արտադրողների վերլուծություն.....	15
1.3 Վերամշակման ոլորտում ընտրված բանջարեղենների արտադրական գործընթացի վերլուծություն	17
1.4 Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված բանջարեղենի ներքին սպառման վերլուծություն	44
1.5 Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված բանջարեղենային մշակաբույսերի ներմուծման և արտահանման ընդհանուր վերլուծություն	46
1.5.1. Թարմ կամ սառեցված բանջարեղենի ներմուծում	46
1.5.2. Բանջարեղենի ներմուծման հիմնական երկրներ.....	48
1.5.3. Թարմ կամ սառեցված կարտոֆիլի ներմուծում	53
1.5.4. Թարմ կամ սառեցված բանջարեղենի արտահանում	54
1.5.5. Թարմ կամ սառեցված կարտոֆիլի արտահանում	59
Տեղական վերամշակման ամփոփ պատկերը.....	59
2. Հայաստանի Հանրապետությունում մշակվող թարմ բանջարեղենի վերամշակման վերլուծություն.....	60
2.1 Հայաստանի Հանրապետության վերամշակված բանջարեղենի արտադրության դինամիկայի և հիմնական վերամշակող ընկերությունների նկարագիրը.....	60
2.2 Հարաբերություններ մատակարարների հետ	62
2.3 Հայաստանի Հանրապետությունում կիրառվող թարմ բանջարեղենի վերամշակման տեխնոլոգիաների նկարագիր	64
Տեղական շուկայի ամփոփ պատկերը.....	74
3. Հայաստանի Հանրապետության վերամշակված բանջարեղենի արտադրատեսակների շուկայի վերլուծություն.....	75
3.1 Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի վերլուծություն տեղական շուկայում..	75

3.2	Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման վերլուծություն.....	77
3.2.1	Պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծում.....	78
3.2.2	Չորացրած բանջարեղենի ներմուծում.....	80
3.2.3	Սառեցրած բանջարեղենի ներմուծում.....	82
3.2.4	Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների ներմուծում	83
3.2.5	Վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծում	84
	Արտաքին շուկաների ամփոփ պատկերը.....	87
4.	Վերամշակված բանջարեղենի արտադրության արտերկրյա շուկաների ուսումնասիրություն	88
4.1.	Վերամշակված ապրանքատեսակների արտահանման ուսումնասիրություն.....	88
4.1.1.	Պահածոյացված բանջարեղենի արտահանում.....	90
4.1.2.	Չորացրած բանջարեղենի արտահանում	92
4.1.3.	Սառեցրած բանջարեղենի արտահանում.....	93
4.1.4.	Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների արտահանում	94
4.2	Վերամշակված արտադրանքի վաճառքի վերլուծություն	95
4.2.1	Հայաստանի Հանրապետության տրանսպորտային ծախսերը և վաճառքի բնութագրերը արտաքին շուկաներում	95
4.2.2	Հայաստանի վերամշակող ընկերությունների վաճառքի գները և միջին շահութաբերությունն արտաքին շուկաներում.....	96
4.3	Հայաստանի ընկերությունների համար արտաքին շուկա մուտք գործելու հետ կապված հնարավորությունների և սպառնալիքների ուսումնասիրություն.....	97
4.4	Ռուսաստանի շուկայի համառոտ վերլուծություն	103
4.4.1	Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի հիմնական տեսակները.....	103
4.4.2	Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծում.....	105
4.4.3	Վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծում	107
4.4.4	Վերամշակված բանջարեղենի արտահանում	107
4.4.5	Վերամշակված կարտոֆիլի արտահանում	109
4.4.6	Վերամշակված բանջարեղենի սպառում և վաճառք.....	110
4.4.7	Վերամշակված կարտոֆիլի սպառում և վաճառք.....	112
4.4.8	Սրցունակ միջավայր.....	112
4.4.9	Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի կանխատեսումներ	115
4.4.10	Վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի կանխատեսումներ.....	116
4.5	Վրաստանի շուկայի համառոտ վերլուծություն	116
4.5.1	Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի հիմնական տեսակները.....	116
4.5.2	Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծում.....	117

4.5.3	Վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծում	120
4.5.4	Վերամշակված բանջարեղենի արտահանում	121
4.5.5	Վերամշակված կարտոֆիլի արտահանում	123
4.5.6	Վերամշակված բանջարեղենի սպառում և վաճառք	123
4.5.7	Վերամշակված կարտոֆիլի սպառում և վաճառք	125
4.5.8	Մրցունակ միջավայր	125
4.5.9	Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի կանխատեսումներ	127
4.5.10	Վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի կանխատեսումներ	129
Հավելվածներ		130
Հավելված 1. Հայաստանում մշակվող բանջարեղենի հիմնական մշակաբույսեր		130
Հավելված 2. Բանջարեղենի մշակաբույսերի բերքատվությունն ըստ մարզերի և ընտրված մշակաբույսերի		135
Հավելված 3. Բանջարեղենի հիմնական սորտեր		136
Հավելված 4. Բանջարեղենի մշակման քայլերի միջին հաճախականությունն ըստ մարզերի		137
Հավելված 5. Բանջարեղենի իրացում անհատ գյուղացիական տնտեսությունների կողմից		139
Հավելված 6. Երեք հիմնական երկրներից ներմուծվող մշակաբույսերի ներմուծման արժեքի կառուցվածք		140
Հավելված 7. 2016թ-ին Հայաստանից համեմատաբար փոքր չափով արտահանված բանջարեղենի տեսակներ		141
Հավելված 8. Երեք հիմնական երկրներ արտահանվող մշակաբույսերի արտահանման արժեքի կառուցվածք		142
Հավելված 9. 2016թ-ին Հայաստանից Ռուսաստան համեմատաբար փոքր չափով արտահանված բանջարեղենի տեսակներ		143
Հավելված 10. 2016թ-ին Հայաստանից ՄԱԷ համեմատաբար փոքր չափով արտահանված բանջարեղենի տեսակներ		144
Հավելված 11. Բանջարեղեն վերամշակող ընկերություններ ընտրված մարզերում ...		145
Հավելված 12. Վերամշակված բանջարեղենի առք ու վաճառքի միջին ծավալները մանրածախ վաճառքի տեղական կետերում		146
Հավելված 13. Վերամշակված բանջարեղենի առք ու վաճառքի համար մանրածախ վաճառքի կետերում օգտագործվող միջին գներ		147
Հավելված 14. Տեղական և արտերկրյա ապրանքանիշերի նկարագիր		148
Հավելված 15. Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծումն ըստ ապրանքատեսակների, 2017թ. 1-ին կիսամյակ		154
Հավելված 16. Ներմուծված վերամշակված կարտոֆիլի հիմնական տեսակներ		155
Հավելված 17. Միջազգային հարաբերություններին վերաբերող ապագա ծրագրեր ..		156

Հավելված 18. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի տեղական արտադրությունը Ռուսաստանում.....	157
Հավելված 19. Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման նվազում Ռուսաստանում, 2016թ.	158
Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման նվազում Ռուսաստանում, 2016թ.....	158
Հավելված 20. Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի կառուցվածքը Ռուսաստանի համար ըստ երկրների 2016թ-ին	159
Հավելված 21. Վերամշակված բանջարեղենի արտահանման աճը Ռուսաստանում, 2016թ.	160
Հավելված 22. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքը Ռուսաստանում	161
Հավելված 23. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքի կանխատեսումները Ռուսաստանում.....	163
Հավելված 24. Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման դինամիկան Վրաստանում, 2016թ.	164
Հավելված 25. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքը Վրաստանում	165
Հավելված 26. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքի կանխատեսումները Վրաստանում	167
Հավելված 27. Վերլուծությունում օգտագործված ՀՄ ծածկագրեր.....	168
Հավելված 28. Հարցման մասնակիցներ.....	171
Հավելված 29. Հարցմանը մասնակցած վաճառքի կետեր.....	172
Հավելված 30. Հարցմանը մասնակցած մարզեր	173

Հապավումներ և տերմիններ

Հապավումներ

Քեյ-Փի-Էմ-Ջի, մենք, մեր	Քեյ-Փի-Էմ-Ջի Արմենիա ՓԲԸ
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ԱՄՆ	Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ
ԱՎԾ	Ազգային Վիճակագրական Ծառայություն
ԲՄՏՍՏ	Բաղադրյալ Միջին Տարեկան Աճի Տեմպ
ԵՄ	Եվրոպական Միություն
ՓԲԸ	Փակ Բաժնետիրական Ընկերություն
ՍՊԸ	Սահմանափակ Պատասխանատվությամբ Ընկերություն
Կգ	Կիլոգրամ
ԿՊա	ԿիլոՊասկալ
ԵԱՏՄ	Եվրասիական Տնտեսական Միություն
ՎԱՎԳ	Վրաստանի Ազգային Վիճակագրական Գրասենյակ
ՌԴԿԲ	Ռուսաստանի Դաշնության Կենտրոնական Բանկ
ՌՊՎԴԾ	Ռուսաստանի Պետական Վիճակագրական Դաշնային Ծառայություն

Տերմիններ

Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն	Վերամշակված բանջարեղեն, որը կարող է պահպանվել սենյակային ջերմաստիճանի պայմաններում փակված տարայի մեջ և ունի ավելի երկար կյանք քան թարմ բանջարեղենը
Կարճաժամկետ պահպանման բանջարեղեն	Բանջարեղեն պահպանված ծծմբի երկօքսիդով, աղաջրի, ծծմբաջրի կամ մեկ այլ ժամանակավոր պահածոյացնող լուծույթի մեջ, բայց այդ ձևով անմիջականորեն սննդի մեջ օգտագործելու համար ոչ պիտանի

Թարմ կամ սառեցված
բանջարեղենի
ներմուծում/արտահանում

Վերամշակված
բանջարեղենի
ներմուծում/արտահանում

Հավելված 27. Վերլուծությունում օգտագործված ՀՄ
ծածկագրեր - ում ներառված թարմ կամ սառեցված
բանջարեղենի ներմուծում/արտահանում

Հավելված 27. Վերլուծությունում օգտագործված ՀՄ
ծածկագրեր - ում ներառված վերամշակված
բանջարեղենի ներմուծում/արտահանում

Միջին փոխարժեքներ						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Լարի/ԱՄՆ դոլար	1.69	1.65	1.66	1.77	2.27	2.37
Ռուբլի/ԱՄՆ դոլար	29.39	31.07	31.91	38.60	61.32	66.83

Աղբյուր՝ (1) ՌԴԿԲ
(2) ՎԱՎԳ

SWOT Վերլուծություն

STRENGTHS (Ուժեղ կողմեր)

1. Հայաստանի կլիման նպաստավոր է բանջարեղեն աճեցնելու համար
2. Հրաբխային ծագման հողը, որը յուրահատուկ համ է տալիս մշակաբույսերին հանքային աղերից
3. Տեղական մարմինների առկայությունը, որոնք հավաստում են համապատասխանությունը միջազգային չափորոշիչների՝ Ռուսաստան, ԵՄ և ԱՄՆ շուկաներ արտահանելու համար
4. Օրգանական արտադրանքի վերահսկման օրենսդրության առկայություն
5. Տեղական մարմինների առկայությունը, որոնք հավաստում են բանջարեղենի օրգանական ծագումը
6. Սերմերի, պարարտանյութերի և որոշ տեսակի թունաքիմիկատների ներկրումն ազատված է ԱՄՆ-ից
7. ՀՀ կառավարությունը սուբսիդավորում է մի քանի տեսակի պարարտանյութերի գնումը

WEAKNESSES (Թույլ կողմեր)

1. Ոլորտի բարձրորակ մասնագետների պակաս
2. Ֆերմերների շրջանում մշակության ժամանակակից մեթոդների իմացության պակաս
3. Թարմ բանջարեղենի արտադրության փոքր ծավալներ
4. Տեղական սպառման ցածր գնողունակությամբ փոքր շուկա
5. Էլեկտրականության բարձր գներ
6. Ռոտացիոն ջրի մատակարարման դեֆիցիտ
7. Աղբի կառավարման թերզարգացած համակարգ
8. Սառնեցման թերզարգացած համակարգ, որը խոչընդոտում է բերքի պատշաճ պահպանությանը
9. Թարմ բանջարեղենի առաջարկի և պահանջարկի կոորդինացման և կանխատեսման պատշաճ համակարգի բացակայություն
10. Գյուղատնտեսության ոլորտում ապահովագրության համակարգի բացակայություն

OPPORTUNITIES (Հնարավորություններ)

1. ՀՀ կառավարությունը գյուղատնտեսությունը համարում է երկրի գերակա ոլորտներից մեկը
2. Անդամակցություն Եվրասիական տնտեսական միությանը, որը ելք ունի դեպի 180 միլիոնանոց շուկա
3. Մի շարք հողակտորներ, որոնք չեն մշակվում և կարող են հեշտությամբ օգտագործվել օրգանական արտադրության համար
4. Հավաստագրման ընդհանուր պահանջներ Ռուսաստանի հետ, որը ՀՀ-ից կատարվող արտահանումների հիմնական երկիրն է
5. Անդամակցություն Եվրոպական միության նախընտրությունների ընդհանրացված համակարգին (GSP+)
6. Մի շարք համաձայնագրեր ԱՄՆ-ի հետ, որոնք խրախուսում են երկու երկրների առևտրային ու ներդրումային հարաբերությունները, ներառյալ՝
 - Առևտրի և ներդրումների ծրագրերի համաձայնագիր (TIFA)
 - Համաձայնագիր առևտրական հարաբերությունների վերաբերյալ
 - Ներդրումների խրախուսման համաձայնագիր

THREATS (Սպառնալիքներ)

1. Արտահաման շուկաների փոքր դիվերսիֆիկացիա (բազմազանեցում), արտահանումների առյուծի բաժինն ուղղվում է Ռուսաստան (84%)
2. Տրանսպորտային ճանապարհների սահմանափակություն, ուղղակի ծովային փոխադրումներ դեպի Հայաստան չկան
3. Ուժեղ մրցակիցներ օտարերկրյա շուկաներում, օրինակ Ուկրաինան, Բելառուսը, որոնք ցածր գներ են առաջարկում իրենց արտադրանքի համար
4. Հավաստագրման խիստ պահանջներ ԵՄ և ԱՄՆ շուկաներ արտահանելու համար

Առաջնային արտադրության ամփոփ պատկերը

Թարմ բանջարեղենի և կարտոֆիլի արտադրությունը 2016թ.
Թարմ բանջարեղեն – 968,607 տոննա
Կարտոֆիլ – 606,314 տոննա

Առաջնային արտադրության դինամիկան 2016թ.
Թարմ բանջարեղեն –3.9% նվազում
Կարտոֆիլ – ծավալի 0.2% նվազում

Ամենամեծ դասի տոկոսային բաժինը
Լոլիկ
32.5%

Հիմնական արտադրողները
✓ Թարմ բանջարեղեն
Անհատական գյուղական տնային
տնտեսություններ – 99.7%
✓ Կարտոֆիլ
Անհատական գյուղական տնային
տնտեսություններ – 99.6%

Օրգանական արտադրությունը ըստ մարզերի

Լոլիկ – Արմավիր, Արարատ, Գեղարքունիք
Վարունգ – Արմավիր, Արարատ, Շիրակ, Գեղարքունիք
Պղպեղ (քաղցր և կծու) – Արմավիր, Արարատ, Գեղարքունիք
Սմբուկ – Արմավիր, Արարատ
Կանաչ լոբի – Գեղարքունիք, Լոռի
Գազար Շիրակ, Գեղարքունիք
Մխտոր - Շիրակ, Գեղարքունիք
Կարտոֆիլ – Արմավիր, Արարատ, Շիրակ, Գեղարքունիք, Լոռի
Կաղամբ – Արմավիր, Արարատ, Շիրակ, Գեղարքունիք, Լոռի
Ծաղկակաղամբ - Արմավիր, Արարատ, Շիրակ, Գեղարքունիք
Սոխ - Արմավիր, Արարատ, Շիրակ, Գեղարքունիք

Թարմ բանջարեղենի և կարտոֆիլի աճեցման տարածքներ (տարածություններ)
Թարմ բանջարեղեն – 29,207 հա
Կարտոֆիլ – 28,829 հա

Աճեցման տարածքների դինամիկան 2016թ.
Թարմ բանջարեղեն – տարածքի 4.6% աճ
Կարտոֆիլ – տարածքի 3.8% աճ

Առավել պտղաբեր մարզ
Թարմ բանջարեղեն – Արմավիրի մարզ
Կարտոֆիլ – Գեղարքունիքի մարզ

Մշակում

Մշակման գործընթացը

1. Հողի նախապատրաստում

2. Տունկ

3. Ոռոգում

4. Մոլախոտերի դեմ պայքար

5. Թունաքիմիկատներ

6. Բերքահավաք

Բոլոր տեսակի բանջարեղենի և կարտոֆիլի մշակումը հիմնականում իրականացվում է ձեռքով:

Մերմերի և սածիլների աղբյուրը

Մերմեր

✓ Սեփական տնտեսությունից – 22.2%
✓ Գնված – 77.8%

Սածիլներ

✓ Սեփական տնտեսությունից – 42.8%
✓ Գնված – 57.2%

Արտաքին շուկաներ

Թարմ բանջարեղենի և կարտոֆիլի ներմուծումը 2016թ.
✓ Թարմ բանջարեղեն
Արժեք: 3,536 հազար ԱՄՆ դոլար
Ծավալ: 8,123 տոննա
✓ Կարտոֆիլ
Արժեք: 2,192 հազար ԱՄՆ դոլար
Ծավալ: 3,889 տոննա

Ներմուծման դինամիկան 2016թ.

✓ Թարմ բանջարեղեն
Արժեքի նվազում – 38.5%
Ծավալի նվազում – 27.2%
✓ Կարտոֆիլ
Արժեքի նվազում – 0.5%
Ծավալի աճ – 14.8%

Թարմ բանջարեղենի և կարտոֆիլի արտահանումը 2016թ.

✓ Թարմ բանջարեղեն

Արժեք: 27,788 հազար ԱՄՆ դոլար

Ծավալ: 43,596 տոննա

✓ Կարտոֆիլ

Արժեք: 140 հազար ԱՄՆ դոլար

Ծավալ: 1,381 տոննա

Արտահանման դինամիկան 2016թ.

✓ Թարմ բանջարեղեն

Արժեքի աճ – 138%

Ծավալի աճ – 140%

✓ Կարտոֆիլ

Արժեքի նվազում – 80%

Ծավալի նվազում – 63.4%

Ներմուծման և արտահանման ամենաբարձր բաժին ունեցող բանջարեղենը 2016թ.

✓ Ներմուծում

Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն – 31.1%

✓ Արտահանում

Լոլիկ – 81.6%

Հիմնական առևտրային գործընկերները 2016թ.

✓ Թարմ բանջարեղեն

Ներմուծում: Իրան (49.7%), Թուրքիա (18%), Ռուսաստան (11.6%)

Արտահանում: Ռուսաստան (97.8%)

✓ Կարտոֆիլ

Արտահանում: Վրաստան (100%)

Ներմուծում: Նիդերլանդներ (50%),

Եգիպտոս (16%), Գերմանիա (11%)

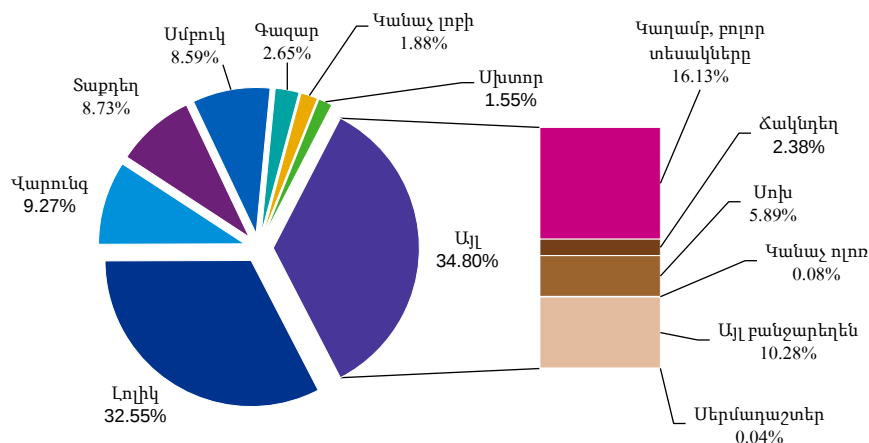
1. ՀՀ-ում թարմ բանջարեղենի արտադրության և սպառման վերլուծություն

1.1 Հայաստանում աճեցվող հիմնական բանջարեղենային մշակաբույսերի նկարագիրը, վերլուծությունն ըստ մարզերի

1.1.1 Բերք

Բանջարեղենի մշակաբույսերի աճեցումն անմիջականորեն կապված է մարզերի աշխարհագրական դիրքի և կլիմայական պայմանների հետ: Հայաստանում աճեցվող հիմնական բանջարեղենային մշակաբույսերն են՝ կաղամբը, ծաղկակաղամբը, վարունգը, լոլիկը, սմբուկը, տաքդեղը, սեղանի ծակնդեղը, գազարը, սոխը, սխտորը, կանաչ լոբին և կանաչ ոլոռը:

Բանջարեղենային մշակաբույսերի մասնաբաժինը բերքում, 2016թ.

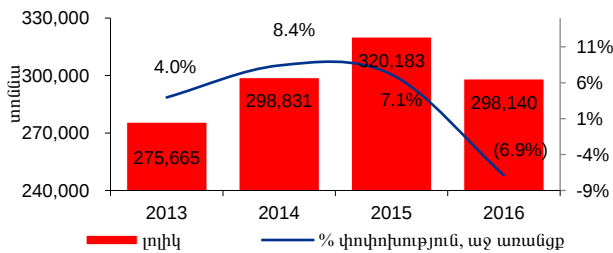
Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Ընտրված բանջարեղենային մշակաբույսերից Հայաստանում բանջարեղենի արտադրությունում ամենամեծ մասնաբաժինն ունի լոլիկը: 2016թ-ին լոլիկի բերքի մասնաբաժինն ընդհանուր բերքում կազմել է 32.5%, որը մոտ 23.3 տոկոսային կետով ավել է վարունգի՝ Հայաստանում արտադրությամբ երկրորդ ամենախոշոր բանջարեղենի բերքից:

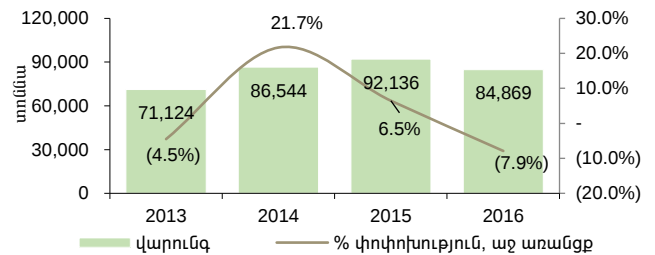
2016թ-ին Հայաստանում արտադրվող հիմնական երեք բանջարեղենային մշակաբույսերն են լոլիկը, վարունգը և կաղամբը (բոլոր տեսակի):

2013-2016թ-ի ընթացքում ստացված բերքի դիմանիկան հետևյալն է՝

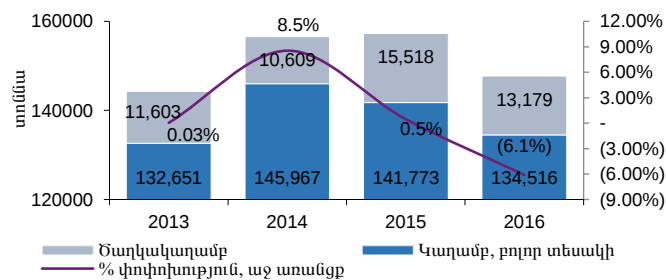
Լոլիկի բերքատվության դիմանիկա

Վարունգի բերքատվության դիմանիկա

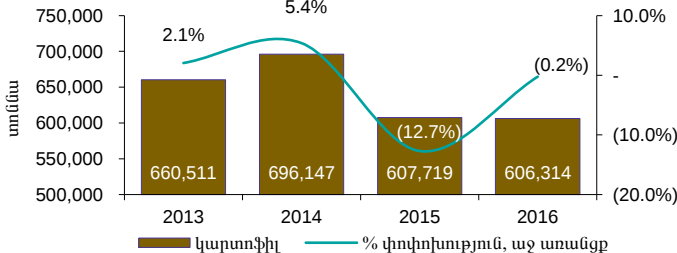
Կաղամբի բերքատվության դիմանիկա

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Թարմ բանջարեղենի նշված տեսակների արտադրության ծավալների կրճատումն ի համեմատություն նախորդ ժամանակաշրջանի կարող է պայմանավորված լինել 2016թ. եղանակային պայմաններով: Գարնանը տեղի ունեցած արտասովոր կլիմայական փոփոխությունների, մասնավորապես, մարտ ամսվա սկզբում գրանցված զրոյից ցածր ջերմաստիճանի հետևանքով ցրտահարվել են ջերմասեր մրգերի և բանջարեղենի որոշ տեսակներ:

Կարտոֆիլի բերքատվության դիմանիկա

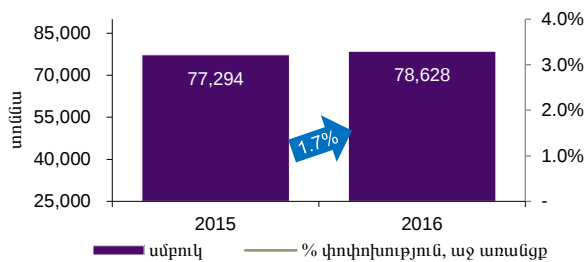

2016թ.-ին կարտոֆիլի արտադրության ծավալը կազմել է նույնքան, որքան բանջարեղենի ընդհանուր արտադրության ծավալը, որի պատճառն են Հայաստանում կարտոֆիլի մշակման համար նպաստավոր աշխարհագրական և կլիմայական պայմանները:

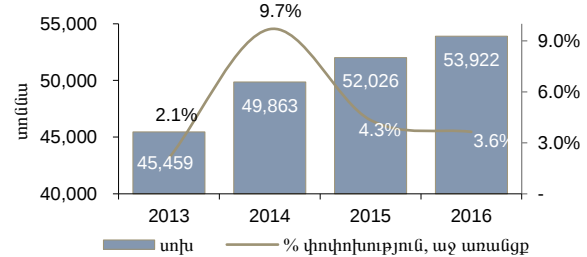
Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Ինչ վերաբերում է բանջարեղենի այլ տեսակներին, ներառյալ սմբուկ, տաքդեղ, սեղանի ճակնդեղ, գազար, սոխ, սխտոր, կանաչ լոբի և կանաչ ոլոռ, հիմնականում աճեցվում են գյուղատնտեսությունների կողմից տնամերձ հողատարածքներում, հետևաբար վերջիններիս ծավալները փոքր մաս են կազմում Հայաստանի ընդհանուր բանջարեղենի արտադրությունում: Սմբուկի և տաքդեղի բերքի ծավալները համեմատաբար մեծ էին, այն դեպքում երբ մնացած բանջարեղենի տեսակների բերքի ծավալները գտնվել են 750-ից 24,000 տոննա/տարի միջակայքում (նայել Հավելված 1-ը մանրամասն տվյալների համար):

*** Սմբուկի բերքատվության դինամիկա**

Սոխի բերքատվության դինամիկա

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

* Հստ ՀՀ ԱՎԾ տվյալների, 2013-2014թթ.-ին սմբուկը, պղպեղը և կանաչ լոբին ներառվել են այլ բանջարեղենի դասում: Միջին հաշվարկով, նշված ժամանակաշրջանում այս դասը կազմել է վերոհիշյալ մշակաբույսերի ընդհանուր բերքի 31.5%-ը: Բացի այդ, բանջարեղենի այլ դասում ներառված են բուսական կանաչիները, բրոկոլին, ծնեբեղը, բոլոլ եւ այլն:

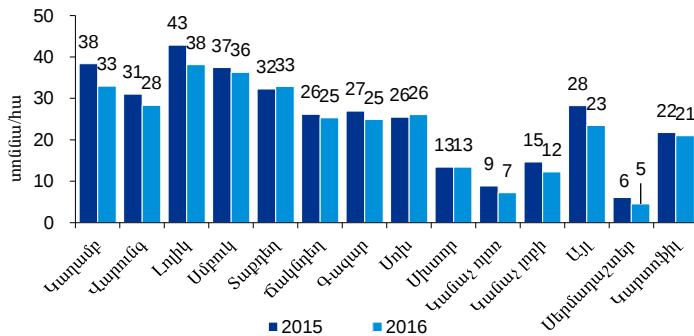
2016թ-ին բանջարեղենի ընդհանուր բերքը աննշան է նվազել (3.9%), կազմելով գրեթե 969 հազար տոննա՝ ի համեմատություն 2015թ-ին գրանցված 1 միլիոն տոննայի: Բացի այդ, ՀՀ-ում 2016թ. և 2015թ. ընթացքում **ջերմոցներից և ջերմատներից** հավաքվել է համապատասխանաբար 53 հազար տոննա և 33 հազար տոննա բերք:

Բանջարեղենի բերքն ըստ մարզերի						
տոննա						
Մարզեր	Բանջարեղեն			Կարտոֆիլ		
	2015	2016	% փոփոխություն	2015	2016	% փոփոխություն
Երևան	7,131	6,431	(9.8%)	1,862	1,902	2.1%
Արագածոտն	40,400	36,654	(9.3%)	45,822	41,250	(10.0%)
Արարատ	346,690	311,898	(10.0%)	29,190	30,268	3.7%
Արմավիր	418,256	421,612	0.8%	53,184	54,517	2.5%
Գեղարքունիք	41,083	36,182	(11.9%)	206,835	206,523	(0.2%)
Լոռի	30,507	33,578	10.1%	75,864	74,268	(2.1%)
Կոտայք	27,278	22,079	(19.1%)	18,940	17,424	(8.0%)
Շիրակ	55,237	56,615	2.5%	114,023	117,997	3.5%
Սյունիք	18,060	18,218	0.9%	33,085	33,752	2.0%
Վայոց ձոր	9,404	13,592	44.5%	3,739	6,225	66.5%
Տավուշ	13,545	11,749	(13.3%)	25,178	22,188	(11.9%)
Ընդամենը	1,007,589	968,607	(3.9%)	607,719	606,314	(0.2%)

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Ջերմոցները հիմնականում օգտագործում են **Հոլանդական և Իսրայելական սերմնատեսակներ**, որոնք ունեն բարձր բերքատվություն և ավելի դիմացկուն են, որի հաշվին էլ ունեն ցածր ինքնարժեք արտադրողների համար: Ի լրումն, քանզի Հայաստանն ու Իսրայելն ունեն միանման կլիմայական գոտիներ, Իսրայելական սորտերը հեշտությամբ են ադապտացվում Հայաստանում:

Միջին բերքատվությունն ըստ մշակաբույսերի

2015-2016թթ. ընթացքում ընտրված բանջարեղենային մշակաբույսերի մեկ հեկտարին բաժին ընկնող միջին բերքատվության ցուցանիշը տատանվող էր: 2016թ-ին ընդհանուր բերքատվությունը նվազել է 8%-ով՝ կազմելով 301 տոննա մեկ հեկտարի համար՝ ի համեմատություն նախորդ տարի գրանցված 326 տոննայի:

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Նվազումը հիմնականում կապված է կաղամբի (այդ թվում՝ ծաղկակաղամբի), լոլիկի և վարունգի բերքատվության նվազմամբ՝ համապատասխանաբար 14%-ով, 11.1%-ով և 8.7%-ով: Բացի այդ, արձանագրվել է կանաչ ոլոռի և կանաչ լոբու բերքատվության էական նվազում՝ համապատասխանաբար 18.2%-ով և 16.5%-ով:

1.1.2 Բերքահավաքի տարածություններ

2016թ-ին բանջարեղենի ընդհանուր բերքահավաքի տարածությունն աճել է 4.6%-ով, կազմելով շուրջ 29 հազար հա՝ ի համեմատություն 2015թ.: Արմավիրը բացահայտ առաջատարն է բանջարեղենի արտադրությունում, քանի որ բանջարեղենային մշակաբույսերի տարածությունների գերակշիռ մասը գտնվում է Արմավիրի մարզում: Սա հիմնականում պայմանավորված է աշխարհագրական դիրքով և բանջարեղենի արտադրության համար բարենպաստ կլիմայական պայմաններով:

Մշակաբույսերի ընդհանուր բերքահավաքի տարածությունը (հա) ըստ մարզերի						
	Բանջարեղեն			Կարտոֆիլ		
	2015	2016	% փոփոխություն	2015	2016	% փոփոխություն
Երևան	313	317	1.3%	90	90	-
Արագածոտն	1,107	1,270	14.7%	1,729	1,850	7.0%
Արարատ	6,616	6,749	2.0%	861	914	6.2%
Արմավիր	11,111	11,395	2.6%	1,439	1,601	11.3%
Գեղարքունիք	1,607	1,689	5.1%	10,222	10,239	0.2%
Լոռի	1,598	1,790	12.0%	4,278	4,613	7.8%
Կոտայք	1,164	1,264	8.6%	850	923	8.6%
Շիրակ	1,718	1,895	10.3%	4,383	4,556	3.9%
Սյունիք	1,079	1,098	1.8%	1,747	1,771	1.4%
Վայոց ձոր	485	661	36.3%	198	289	46.0%
Տավուշ	1,123	1,079	(3.9%)	1,972	1,983	0.6%
Ընդամենը	27,921	29,207	4.6%	27,769	28,829	3.8%

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

2016թ.-ին Արմավիրում էր գտնվում բանջարեղենի ընդհանուր բերքահավաքի տարածության 39%-ը, Արարատում՝ 23.1%-ը՝ տարածությամբ երկրորդ ամենախոշորը:

2016թ.-ին Արարատի մարզն ուներ լուրջ աճեցման համար հատկացված տարածքների ամենամեծ մասը (44%), համեմատած այլ մարզերի հետ: 2016թ.-ին կաղամբի, վարունգի, տաքդեղի, սմբուկի և կանաչ ոլոռի բերքահավաքի ամենամեծ տարածությունները գտնվել են Արմավիրում և Արարատում: Շիրակի, Լոռու և Գեղարքունիքի մարզերն ունեին համեմատաբար նմանատիպ մասնաբաժին ընդհանուր բերքահավաքի տարածությունում՝ համապատասխանաբար 6.5%, 6.1% և 5.8%:

Քարտեզ 1. Ընտրված բանջարեղենային մշակաբույսերի բերքատվության տարածությունները ըստ մարզերի

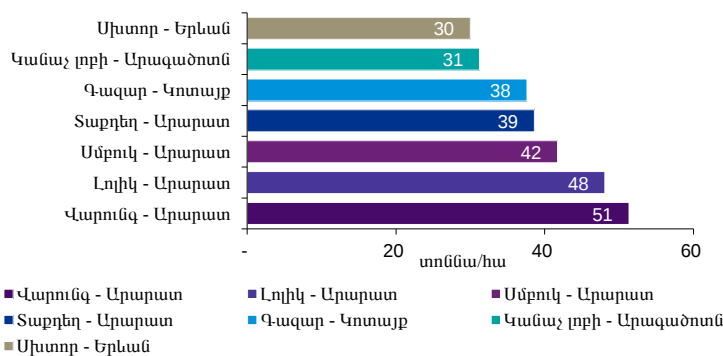

Աղբյուրը՝ ՔԵԴ-ՓԻ-Էմ-ՋԻ-ի վերլուծություն

2016թ.-ին Արարատի մարզն արտադրել է ամենամեծ քանակությամբ լուլիկը՝ 162,930 տոննա (54.6%)՝ ի համեմատություն Արմավիրում արտադրված 106,778 տոննայի (35.8%): Արարատն առաջատար էր նաև կանաչ լոբու արտադրությունում՝ 6,838 տոննա (39.8%), ի համեմատություն Արմավիրում արտադրված 4,719 տոննայի (27.5%):

Շիրակի և Կոտայքի մարզերն առաջատար դիրքեր էին զբաղեցնում գազարի արտադրությունում՝ ապահովելով գազարի ընդհանուր բերքի համապատասխանաբար 41.4%-ը և 30.7%-ը: 2016թ.-ին Շիրակի, Արարատի, Գեղարքունիքի և Արագածոտնի մարզերն ապահովել են սխտորի ընդհանուր բերքի 65%-ը՝ համապատասխանաբար 19.8%, 15.9%, 15.7% և 13.6% մասնաբաժիններով:

Մարզերի արտադրողականությունն ըստ բանջարեղենային մշակաբույսերի, 2016թ

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

տեղեկատվություն ընտրված բանջարեղենային վերաբերյալ՝ մարզերի կտրվածքով 2016թ.-ի համար:

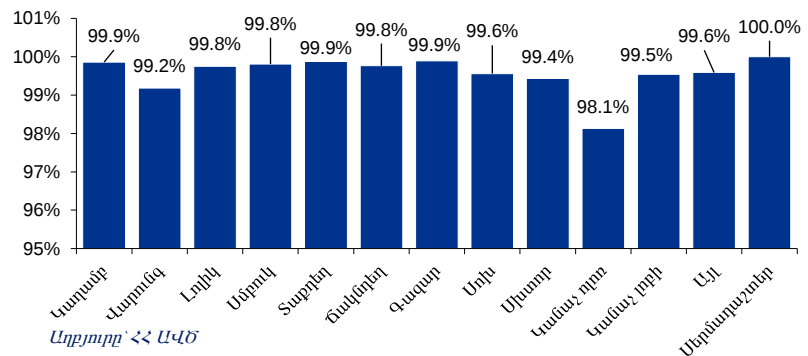
2016թ.-ին, Արարատի մարզում գրանցվել է վարունգի, լուլիկի, սմբուկի և տաքդեղի ամենաբարձր բերքատվությունը մեկ հեկտարի համար:

Կոտայքի մարզում գրանցվել է գազարի ամենաբարձր բերքատվությունը մեկ հեկտարի համար:

Հավելված 2-ում ներկայացված է մշակաբույսերի արտադրության

2016թ-ին բերքահավաքի տարածությունը ներառել է բանջարեղենային մշակաբույսերի և կարտոֆիլի ցանքային տարածությունների համապատասխանաբար 99.7% և 99.9%:

Ցանքային տարածությունների բերքահավաքի տարածությունը %

Առանձին բանջարեղենային մշակաբույսերի բերքահավաքի տարածության մասնաբաժինները (տոկոսային արտահայտմամբ) ցանքային տարածություններում ներկայացված են գրաֆիկում:

2016թ-ին ՀՀ մարզերում բերքահավաքի տարածության բաշխվածության, ընդհանուր բերքահավաքի տարածությունում մասնաբաժնի և ընտրված մշակաբույսերի ցանքային տարածության բաշխվածության վերաբերյալ առավել մանրամասն տեղեկատվությունը ներկայացված է Հավելված 1-ում:

1.2 Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող հիմնական բանջարեղենային մշակաբույսերի և հիմնական արտադրողների վերլուծություն

Վերամշակման համար օգտագործվող հիմնական բանջարեղենային մշակաբույսերն են՝ **լոլիկը, վարունգը, տաքդեղը, սմբուկը, գազարը, կանաչ լոլիկը և սխտորը**: 2016թ-ին ընտրված բանջարեղենային մշակաբույսերը կազմել են նշված ժամանակաշրջանում Հայաստանում արտադրված բանջարեղենի ընդհանուր ծավալի **61.7%-ը**:

Մնացած մշակաբույսերը, այդ թվում՝ կաղամբը, ներառյալ ծաղկակաղամբ, կանաչ ոլոռը, սոխը, սեղանի ճակնդեղը և այլ բանջարեղենը, կազմել են **38.3%** և չեն օգտագործվում վերամշակող ընկերությունների կողմից կամ օգտագործվում են սահմանափակ քանակությամբ:

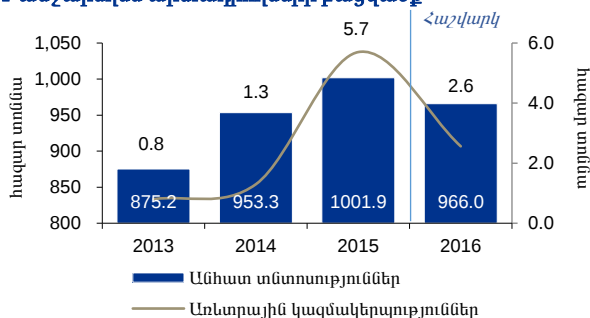
Ամփոփ տեղեկատվությունը ներկայացված է ստորև բերվող աղյուսակում:

Վերամշակման մեջ օգտագործվող բանջարեղենի հիմնական տեսակները	
Լոլիկ	Տոմատի սոուսներ, թթու դրված լոլիկ և բանջարեղենային խառնուրդներ
Վարունգ	Թթու դրված վարունգ և բանջարեղենային խառնուրդներ
Կաղամբ, բոլոր տեսակի	Թթու դրված բանջարեղենային խառնուրդներ
Սմբուկ	Խորոված սմբուկ և բանջարեղենային խառնուրդներ, նաև չորացված սմբուկ
Տաքդեղ	Թթու դրված տաքդեղ, լցոնած տաքդեղ և բանջարեղենային խառնուրդներ, նաև սառեցված տաքդեղ և պապրիկա
Սեղանի ճակնդեղ	Լայնորեն չի օգտագործվում վերամշակման մեջ
Գազար	Լրացուցիչ բաղադրիչ, հիմնականում օգտագործվող լցոնած տաքդեղի և բանջարեղենային խառնուրդների մեջ
Սոխ	Պահածոյացված սոխ և բանջարեղենային խառնուրդներ
Սխտոր	Լրացուցիչ բաղադրիչ թթու դրված բանջարեղենների (վարունգ, լոլիկ և այլն) և բանջարեղենային խառնուրդների մեջ
Կանաչ ոլոռ	Պահածոյացված ոլոռ
Կանաչ լոբի	Օգտագործվում է որպես վերամշակված բանջարեղենային արտադրանքի լրացուցիչ տեսակ
Կարտոֆիլ	Վերամշակումը գրեթե բացակայում է կարտոֆիլի համար

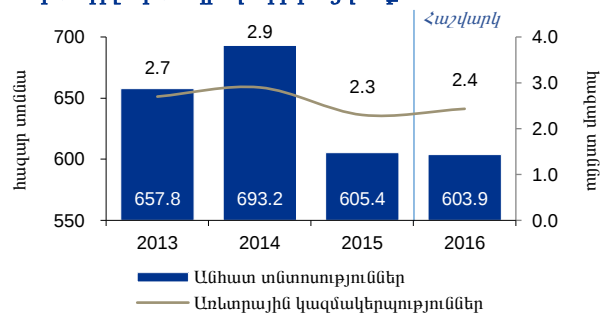
Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Թարմ բանջարեղենի հիմնական արտադրողներն են **անհատ գյուղացիական տնտեսությունները**: 2016թ-ին նրանց բաժին էր ընկնում բանջարեղենի ընդհանուր

Բանջարեղեն արտադրողների բացվածք

Կարտոֆիլ արտադրողների բացվածք

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Ծանոթագրություն. 2016թ. տվյալները դեռևս չեն հրապարակվել ՀՀ ԱՎԾ կողմից և հաշվարկվել են Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի կողմից

արտադրության 99.7%-ը՝ կազմելով 966 հազար տոննա: Առևտրային կազմակերպություններն, իրենց հերթին, ապահովել են թարմ բանջարեղենի ընդհանուր արտադրության 0.3%-ը, ինչը կազմում է 2.6 հազար տոննա: Բնակչության տնտեսությունները զբաղեցնում են թարմ բանջարեղենի ընդհանուր բերքատվության տարածության 99.6%-ը, որը 2016թ-ին կազմել է 30.1 հազար հա: Առևտրային կազմակերպություններն օգտագործել են ընդհանուր բերքատվության տարածության մնացած 0.4%-ը, որը կազմում է 0.1 հազար հա:

Կարտոֆիլի արտադրության բացվածքը ցույց է տալիս նմանատիպ միտումներ: Մասնավորապես, 2016թ-ին կարտոֆիլի հիմնական արտադրողները անհատ տնտեսություններն էին, որոնց բաժին էր ընկնում կարտոֆիլի ընդհանուր արտադրության 99.6%-ը՝ կազմելով 603.9 հազար տոննա: Առևտրային կազմակերպություններն ապահովել են կարտոֆիլի ընդհանուր արտադրության 0.4%-ը, ինչը կազմում է 2.4 հազար տոննա: Նույն ժամանակաշրջանում բնակչության տնտեսություններն օգտագործել են կարտոֆիլի ընդհանուր բերքատվության տարածության 99.7%-ը, որը կազմել է 28.8 հազար հա, մինչդեռ առևտրային կազմակերպությունները զբաղեցրել են ընդհանուր բերքատվության տարածության մնացած 0.3%-ը, որը կազմում է 0.1 հազար հա:

1.3 Վերամշակման ոլորտում ընտրված բանջարեղենների արտադրական գործընթացի վերլուծություն

Այս բաժնում իրականացված վերլուծությունը հիմնված է Հայաստանի Հանրապետության 5 մարզերում գործող 156 գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում կատարած հարցման արդյունքում ստացված տեղեկատվության վրա: Հարցման մասնակից մարզերի ամբողջական ցանկը ներկայացված է Հավելված 30-ում:

Գյուղական տնտեսությունների տվյալների համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում արտադրվում է բանջարեղենի մեծ բազմազանություն: Մասնավորապես, վերամշակման ոլորտում օգտագործվող բանջարեղենի հետևյալ սորտերն մշակվել են Հայաստանի Հանրապետությունում 2016թ-ին.

- Գազար – Ռուսական, Սամսոն
- Լոլիկ – ԲՏ Պակմոր, Բոկատ, Լինդա
- Տաքդեղ (քաղցր և կծու) – Բուլղարական, Մոլդովական, Մուշ-55, Տեղական Չիմանի
- Սմբուկ – Դելֆին, Սպունգ, Սև Մարգարիտ
- Վարունգ – Ռուսական Ալյաս, Նագրվան, Կորնիշոն

Գյուղական տնտեսությունների կողմից նշված Հայաստանի Հանրապետությունում մշակվող բանջարեղենի սորտերի ամբողջական ցանկը ներկայացված է Հավելված 3-ում:

Հայաստանի Հանրապետության տարբեր մարզերում կիրառվում են թարմ բանջարեղենի մշակման տարբեր գործընթացներ՝ կախված համապատասխան մարզերի կլիմայական պայմաններից, աշխարհագրական առանձնահատկություններից, ինչպես նաև ոռոգման ջրի հասանելիությունից:

Համաձայն ֆերմերների միջև անցկացված հարցմանը՝ թարմ բանջարեղենները հիմնականում ոռոգվում են ակոսների միջոցով և միայն շատ քիչ դեպքերում է, որ օգտագործվում է ոռոգման կաթիլային համակարգ:

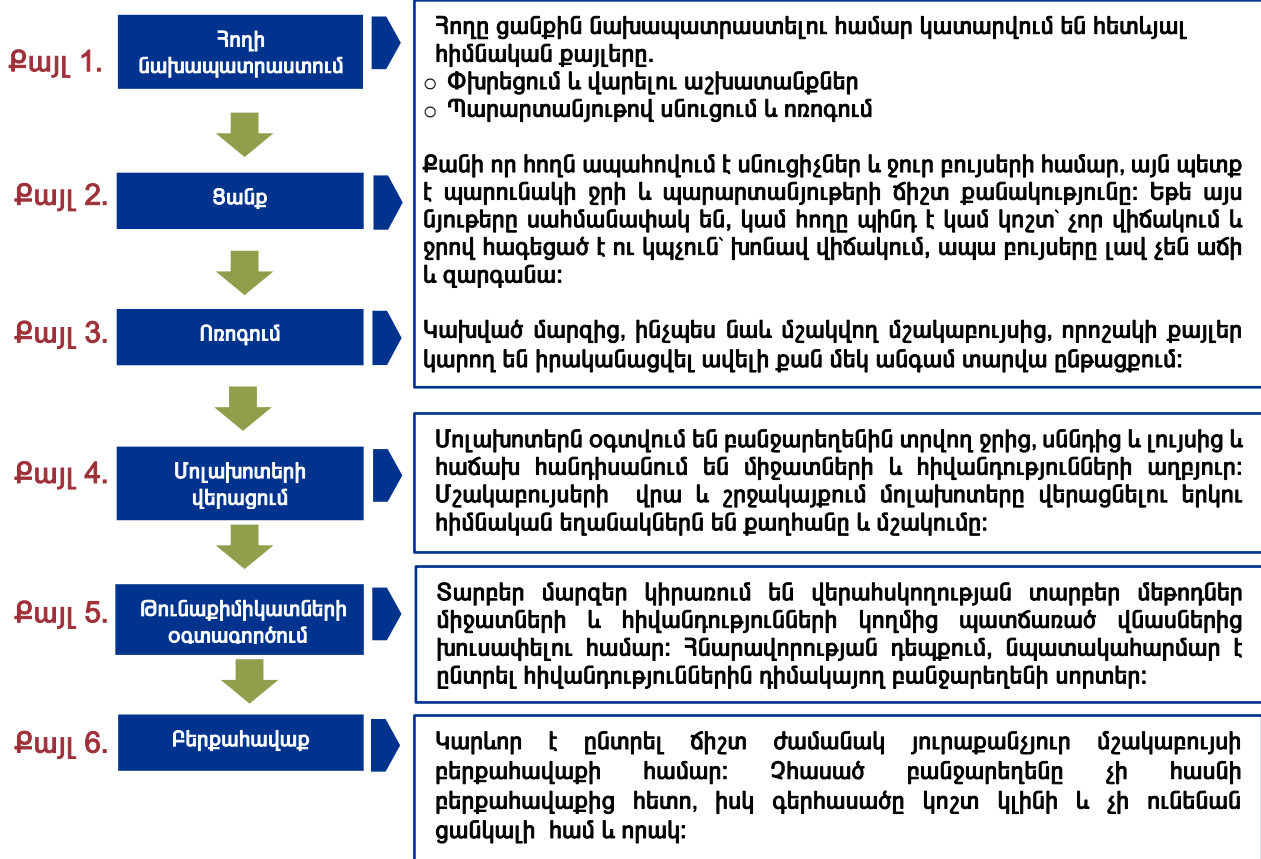
Կից աղյուսակը ներկայացնում է ֆերմերների կողմից տրված գնահատականը ջրի հասանելիությանը:

Համապատասխան գնահատական տվողների տոկոսները		
Գնահատական	Ջրի մատակարարումը հարցված շրջանում	Ջրի մատակարարումը հարցված ֆերմերային տնտեսությունում
Շատ լավ	10.90%	9.00%
Լավ	20.50%	29.50%
Միջին	43.60%	35.90%
Վատ	10.30%	11.50%
Շատ վատ	13.50%	12.20%
Դժվար է պատասխանել	1.30%	1.90%

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և ՔԵՅ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն

Հաջորդ ինֆոգրաֆիկում ցույց են տրված թարմ բանջարեղենի մշակման հիմնական քայլերը:

Մշակման գործընթացի նկարագրություն

Աղբյուրները՝ (1) ՔԵՅ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի հարցումը և վերլուծությունը
(2) Arizona Cooperative Extension

Լուլիկի մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ լուլիկը հիմնականում մշակվում է Արմավիրի, Արարատի և Գեղարքունիքի մարզերում:

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին **օրգանակ լուիկը** մշակվել էր բոլոր երեք մարզերում՝ Արմավիրում, Արարատում և Գեղարքունիքում, համապատասխանաբար **31,000 կգ, 17,000 կգ և 200 կգ ընդհանուր ծավալով**¹:

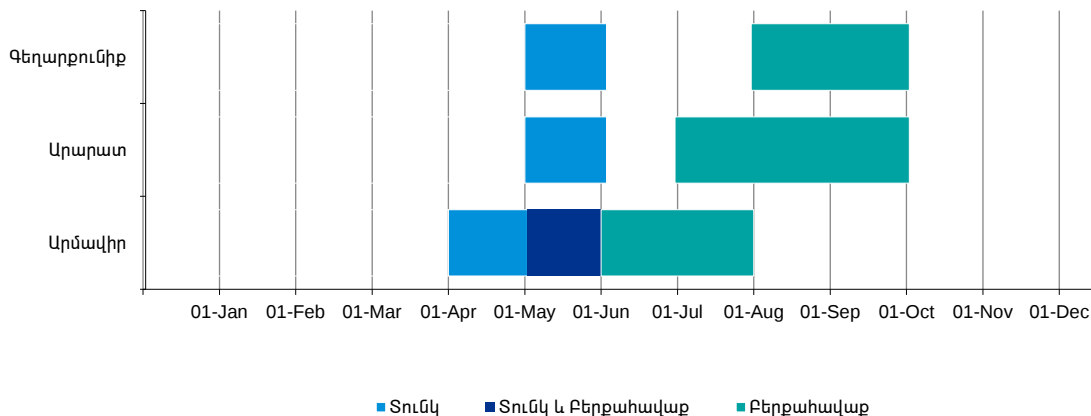
Կախված մարզից՝ լուիկի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

- **Քաղհան** – 3-4 անգամ
- **Փխրեցում** – 2-3 անգամ
- **Վարելու աշխատանքներ** – 1-2 անգամ
- **Ցանք** – 1 անգամ
- **Պարարտանյութով սնուցում** – 1-4 անգամ
- **Ոռոգում** – 5-21 անգամ
- **Թունաքիմիկատների օգտագործում** – 1-5 անգամ
- **Բերքահավաք** – 11-20 անգամ

Լուիկի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է լուիկի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ մայիսին Արմավիրի մարզում հնարավոր է իրականացնել լուիկի թե՛ ցանք և թե՛ բերքահավաք: Նշված մարզերում ցանքի և բերքահավաքի ամենակարճ ժամանակահատվածը Գեղարքունիքում է:

Լուիկի ցանքի եվ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

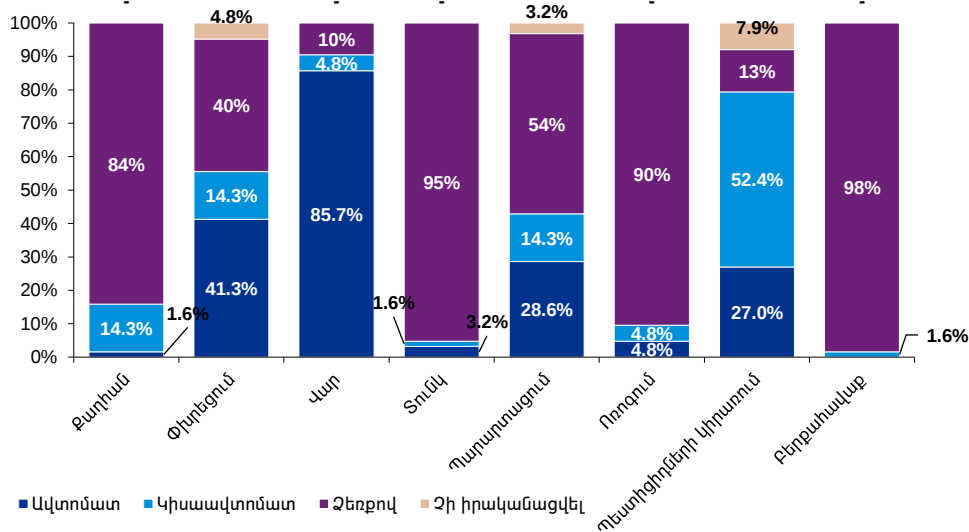

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄՄՈ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն վարելու ժամանակ է ավտոմատացված աշխատանքի միջինում 85.7%-ը: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

¹ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

Լուիկի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ Լուիկի մշակման համար օգտագործվել են միայն սածիլներ, մասնավորապես, միջինում 72%-ը նշել է, որ օգտագործվել է զնված սածիլներ, իսկ մնացած 28%-ը տնկել է իր սեփական տնտեսության սածիլները: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 89%-ը Լուիկը մշակել է բացօթյա տարածքներում, իսկ մնացած 11%-ը՝ ջերմոցներում և/կամ ջերմատներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա տնկած Լուիկի սածիլների միջին քանակը կազմել էր 32,190 և 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 41,626 կգ Լուիկ:

Տարբեր մարզերում Լուիկի սածիլները ծաղկում են տարբեր ժամանակ: Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ Լուիկի սածիլները ծաղկում են հիմնականում հետևյալ ամիսներին՝ կախված մարզերից.

- Արմավիր – ապրիլ, մայիս, հունիս
- Արարատ – հունիս, հուլիս, օգոստոս
- Գեղարքունիք – հունիս, հուլիս

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են Լուիկի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Լուիկի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մոլախոտերի վերացման միջոցները		
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մոլախոտի վերացման միջոցներ
Գոմաղբ	Verti 1	Zingor
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Rodomil Gold	Weeding
Կարբիդ	Proklerin	Super Tayga
Ամոֆոս	Alpak	Geghagard
-	Arevo	Raunda

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Վարունգի մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ վարունգը հիմնականում մշակվում է Արմավիրի, Արարատի, Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերում:

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին օրգանակ վարունգը մշակվել էր բոլոր չորս մարզերում՝ Արմավիրում, Արարատում, Շիրակում և Գեղարքունիքում, համապատասխանաբար 5,700 կգ, 5,000 կգ, 5,200 կգ և 160 կգ ծավալով²:

Կախված մարզից՝ վարունգի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

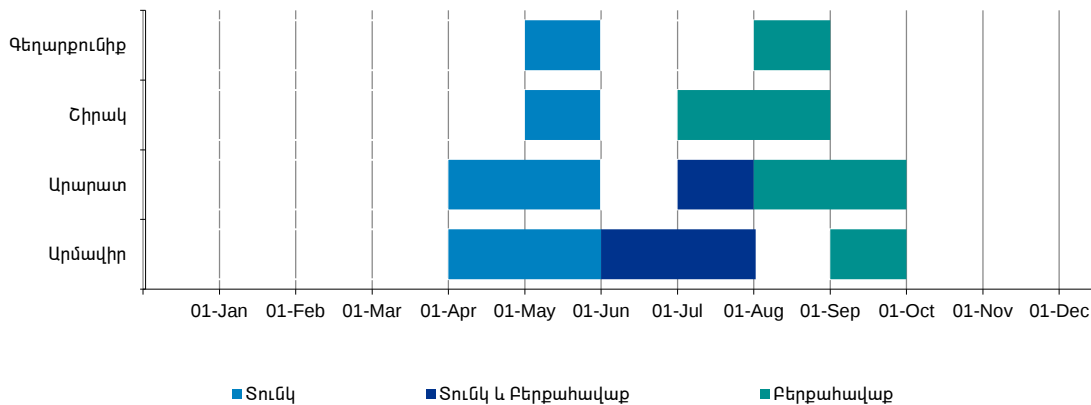
- Քաղհան – 3 անգամ
- Փխրեցում – 2 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1 անգամ
- Ցանք – 1 անգամ
- Պարարտանյութով սնուցում – 1-3 անգամ
- Ոռոգում – 5-14 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 1-7 անգամ
- Բերքահավաք – 7-22 անգամ

Վարունգի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է վարունգի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ հունիսին և հուլիսին Արմավիրի մարզում հնարավոր է իրականացնել վարունգի թե՛ ցանք և թե՛ բերքահավաք, իսկ Արարատի մարզում ցանքը և բերքահավաքը հնարավոր է միաժամանակ իրականացնել միայն հուլիսին: Նշված մարզերում ցանքի և բերքահավաքի ամենակարճ ժամանակահատվածը Գեղարքունիքում է:

² Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

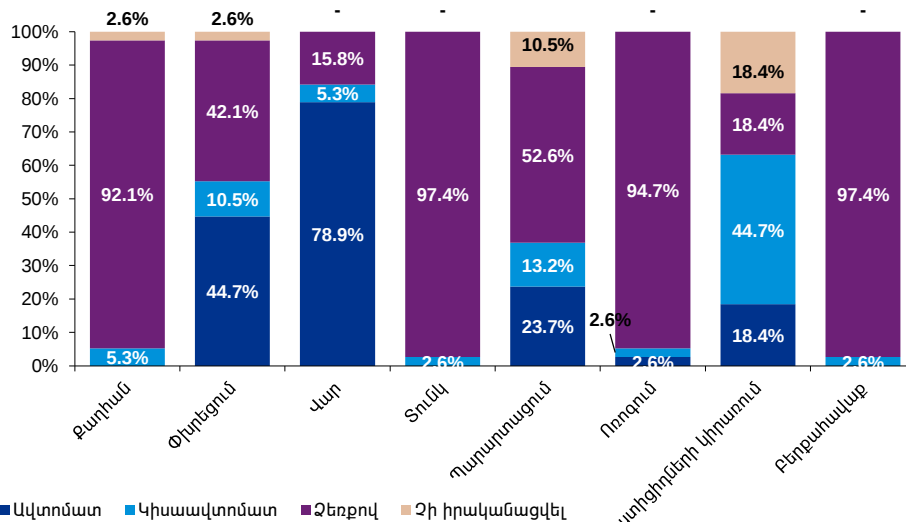
Վարունգի ցանքի եվ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն փխրեցնելու, վարելու և թունաքիմիկատների օգտագործման ժամանակ է կիրառվում ավելի շատ ավտոմատացված աշխատանք, մասնավորապես, միջինում ավտոմատացված է այս աշխատանքների համապատասխանաբար 44.7%-ը, 78.9%-ը և 18.4%-ը: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

Վարունգի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ վարունգի մշակման համար օգտագործվել են միայն սերմեր, մասնավորապես, միջինում 97%-ը նշել է, որ օգտագործել է զնված սերմեր, իսկ մնացած 3%-ը ցանել է իր սեփական տնտեսության սերմերը: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 97%-ը

վարունգը մշակել է բացօթյա տարածքներում, իսկ մնացած 3%-ը՝ ջերմոցներում և/կամ ջերմատներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա ցանվել էր միջինում 18 կգ վարունգի սերմ, որից 10 կգ տեղական սերմերն էին, 1 կգ՝ ներմուծված սերմերը և 7 կգ՝ հիբրիդային սերմերն էին:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 կգ վարունգի սերմից միջինում ստացվել էր 91,823 կգ բերք, որից 7,723 կգ ստացվել էր տեղական սերմերից, 40,650 կգ՝ ներմուծված սերմերից և 43,450 կգ՝ հիբրիդային սերմերից:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին և 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 19,726 կգ վարունգ:

Տարբեր մարզերում վարունգը ծաղկում է տարբեր ժամանակ: Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ վարունգը ծաղկում է հիմնականում հետևյալ ամիսներին՝ կախված մարզերից.

- Արմավիր – մայիս, հունիս, հուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր
- Արարատ – մայիս, հունիս, հուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր
- Շիրակ – հունիս, հուլիս, օգոստոս
- Գեղարքունիք – հունիս, հուլիս, օգոստոս

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են վարունգի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Վարունգի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մուլախոտերի վերացման միջոցները		
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մուլախոտի վերացման միջոցներ
Գոմաղբ	Verti 1	Zingor
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Baleyton	Weeding
-	Proklerin	Super Tayga
-	Alpak	Geghagard

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Տաքդեղի (քաղցր և կծու) մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ տաքդեղը հիմնականում մշակվում է Արմավիրի, Արարատի և Գեղարքունիքի մարզերում:

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին **օրգանակ տաքդեղ** մշակվել էր բոլոր երեք մարզերում՝ Արմավիրում, Արարատում և Գեղարքունիքում, համապատասխանաբար 23,000 կգ, 500 կգ, և 50 կգ ծավալով³:

Կախված մարզից՝ տաքդեղի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

- **Քաղիան – 2-4 անգամ**

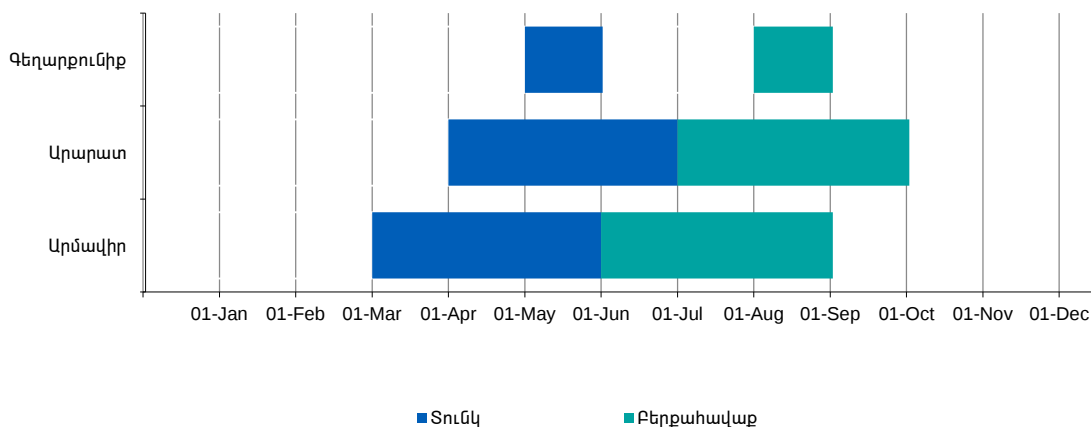
³ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

- Փխրեցում – 2-3 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1-2 անգամ
- Ցանք – 1 անգամ
- Պարարտանյութ սնուցում – 1-3 անգամ
- Ոռոգում – 5-19 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 1-4 անգամ
- Բերքահավաք – 6-15 անգամ

Տաքդեղի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է տաքդեղի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերում համաձայն՝ տաքդեղի ցանքը և բերքահավաքը հնարավոր չէ իրականացնել նույն ամսում նշված մարզերից ոչ մեկում: Նշված մարզերից ցանքի և բերքահավաքի ամենակարճ ժամանակահատվածը Գեղարքունիքում է:

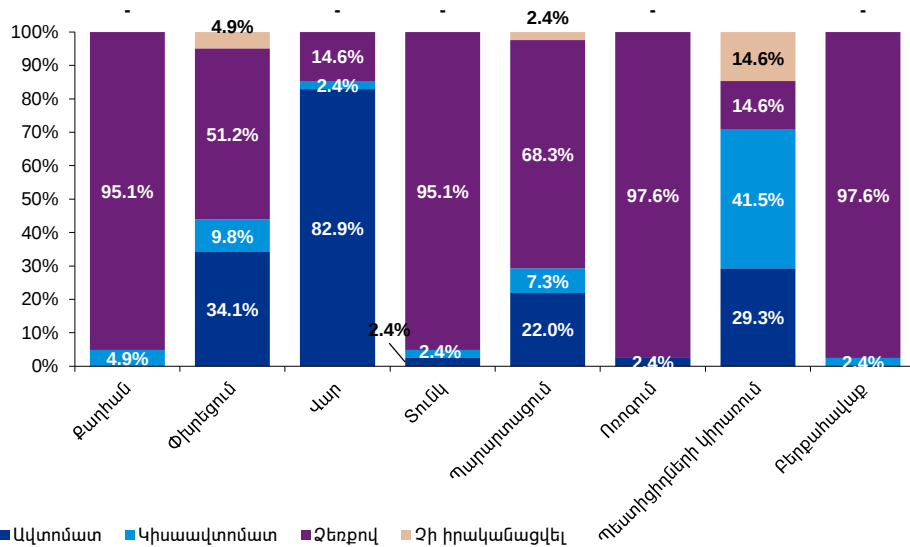
Տաքդեղի ցանքի եվ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և ՔԵՅ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն վարելու և թունաքիմիկատների օգտագործման ժամանակ է կիրառվում ավելի շատ ավտոմատացված աշխատանք, մասնավորապես, միջինում ավտոմատացված է այս աշխատանքների համապատասխանաբար 82.9%-ը և 29.3%-ը: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

Տաքրեղի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ տաքրեղի մշակման համար օգտագործվել են միայն սածիլներ, մասնավորապես, միջինում 42.5%-ը նշել է, որ օգտագործվել է գնված սածիլներ, իսկ մնացած 57.5%-ը տնկել է իր սեփական տնտեսության սածիլները: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 99%-ը տաքրեղը մշակել է բացօթյա տարածքներում, իսկ մնացած 1%-ը՝ ջերմոցներում և/կամ ջերմատներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա տնկած տաքրեղի սածիլների միջին քանակը կազմել էր 71,829 և 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 27,789 կգ պղպեղ:

Տարբեր մարզերում տաքրեղի սածիլները ծաղկում են տարբեր ժամանակ: Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ տաքրեղի սածիլները ծաղկում հիմնականում հետևյալ ամիսներին՝ կախված մարզերից.

- Արմավիր – մայիս, հունիս, հուլիս
- Արարատ – մայիս, հունիս, հուլիս
- Գեղարքունիք – հունիս, հուլիս, օգոստոս

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են տաքրեղի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Տաքրեղի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մուլախոտերի վերացման միջոցները			
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մուլախոտի վերացման միջոցներ	
Գոմալբ	Verti 1	Zingor	
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Noorel D	Weeding	
Կարբիդ	Proklerin	Super Tayga	
Ամոֆոս	Alpak	Geghagard	
-	Arevo	Raunda	

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Սմբուկի մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ սմբուկը հիմնականում մշակվում է Արմավիրի և Արարատի մարզերում:

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին **օրգանական սմբուկը** մշակվել էր միայն Արմավիրի մարզում՝ **24,000 կգ ծավալով**⁴:

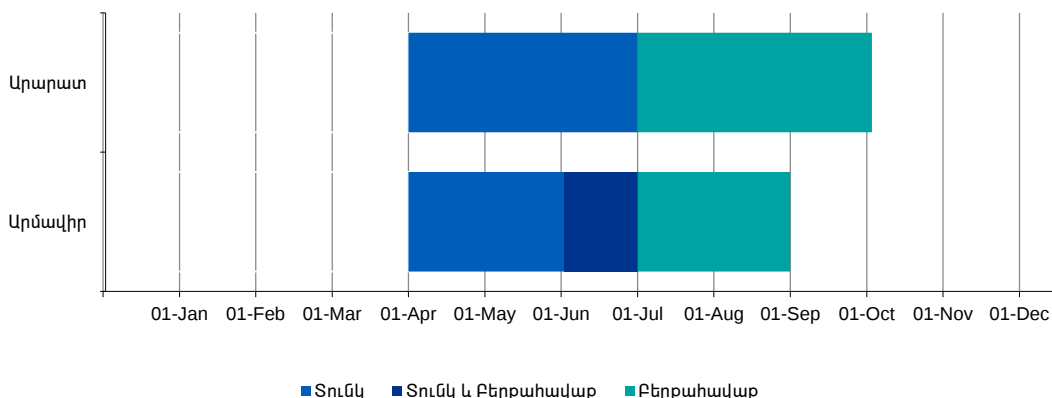
Կախված մարզից՝ սմբուկի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

- Քաղհան – 3-4 անգամ
- Փխրեցում – 2-3 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1 անգամ
- Ցանք – 1 անգամ
- Պարարտանյութով սնուցում – 3 անգամ
- Ոռոգում – 13-20 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 4-5 անգամ
- Բերքահավաք – 12-17 անգամ

Սմբուկի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է սմբուկի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ հունիսին Արմավիրի մարզում հնարավոր է իրականացնել սմբուկի թե՛ ցանք և թե՛ բերքահավաք:

Սմբուկի ցանքի եւ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

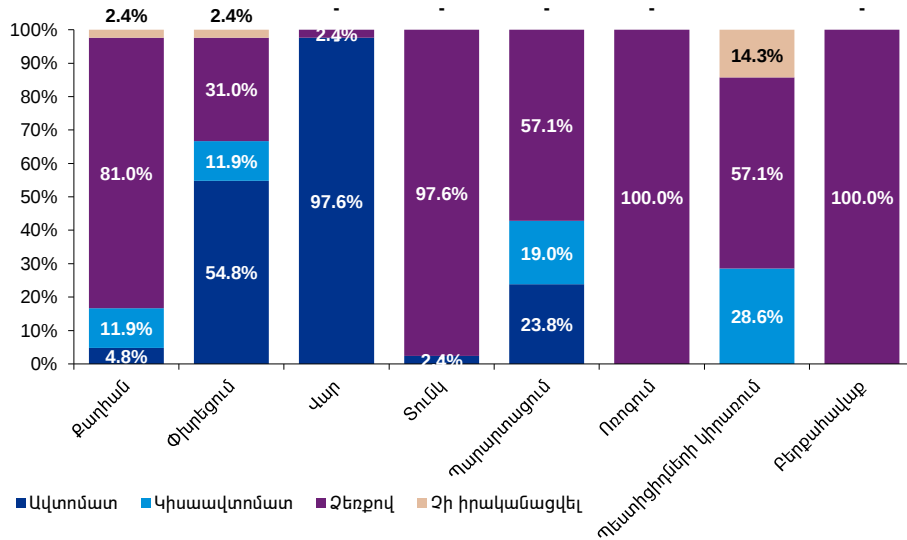
Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և ՔԵԴ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝

⁴ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

միայն վարելու ժամանակ է ավտոմատացված աշխատանքի 97.6%-ը: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

Սմբուկի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄՄՈ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ սմբուկի մշակման համար օգտագործվել են միայն սածիլներ, մասնավորապես, միջինում 40%-ը նշել է, որ օգտագործվել է գնված սածիլներ, իսկ մնացած 60%-ը տնկել է իր սեփական տնտեսության սածիլները: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 97%-ը սմբուկը մշակել է բացօթյա տարածքներում, իսկ մնացած 3%-ը՝ ջերմոցներում և/կամ ջերմատներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա տնկած սմբուկի սածիլների միջին քանակը կազմել էր 30,317 և 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 38,793 կգ սմբուկ:

Տարբեր մարզերում սմբուկի սածիլները ծաղկում են տարբեր ժամանակ: Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ սմբուկի սածիլները ծաղկում են հիմնականում հետևյալ ամիսներին՝ կախված մարզերից.

- Արմավիր – ապրիլ, մայիս, հունիս, հուլիս, օգոստոս
- Արարատ – մայիս, հունիս, հուլիս, օգոստոս

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են սմբուկի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Սմբուկի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մոլախտի վերացման միջոցները		
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մոլախտի վերացման միջոցներ
Գոմաղբ	Verti 1	Zingor
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Noorel D	Weeding
Կարբիդ	Proklerin	Super Tayga
Ամոֆոս	Alpak	Geghagard
-	Arevo	Raunda

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Կանաչ լոբու մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ կանաչ լոբին մշակվում է հարցմանը մասնակցած բոլոր մարզերում (Հավելված 30):

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին օրգանակ կանաչ լոբին մշակվել էր միայն **Գեղարքունիքի և Լոռու մարզերում՝ համապատասխանաբար 740 կգ և 16,000 կգ ծավալով⁵:**

Կախված մարզից՝ կանաչ լոբու մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

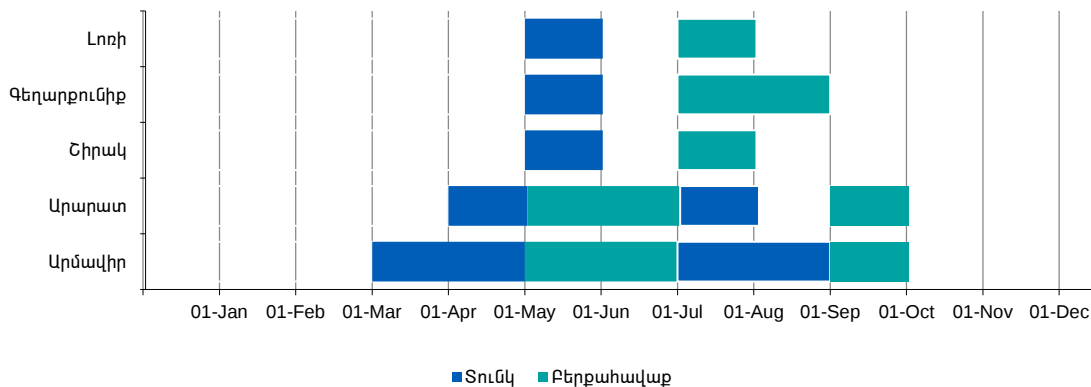
- Քաղիան – 2-3 անգամ
- Փխրեցում – 2-4 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1-2 անգամ
- Ցանք – 1 անգամ
- Պարարտանյութով սնուցում – 1-2 անգամ
- Ոռոգում – 5-26 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 1-4 անգամ
- Բերքահավաք – 7-14 անգամ

Կանաչ լոբու մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է կանաչ լոբու ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ կանաչ լոբու ցանքը և բերքահավաքը հնարավոր չէ իրականացնել նույն ամսում մշված մարզերից ոչ մեկում:

⁵ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

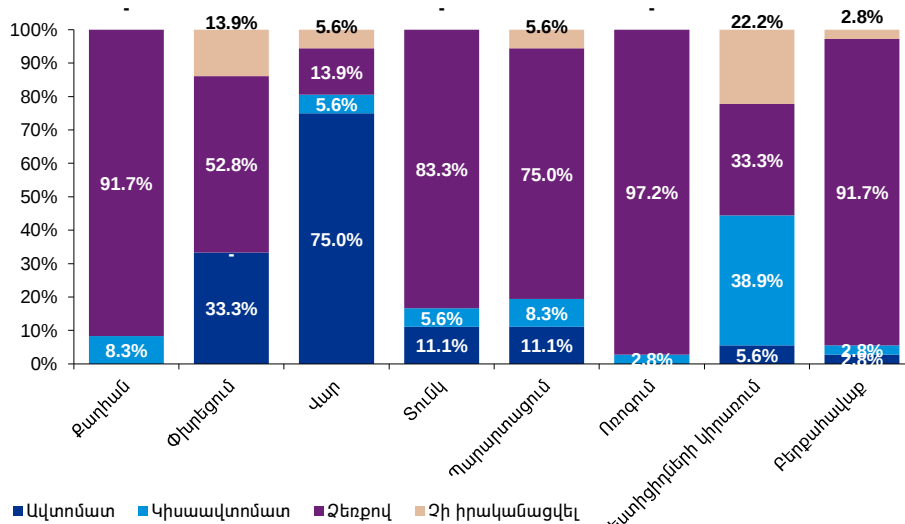
Կանաչ լոբու ցանքի եվ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄՄՈՒ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն վարելու ժամանակ է ավտոմատացված աշխատանքի միջինում 75%-ը: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

Կանաչ լոբու մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄՄՈՒ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ կանաչ լոբու մշակման համար օգտագործվել են միայն սերմեր, մասնավորապես, միջինում 58%-ը նշել է, որ օգտագործել է գնված սերմեր, իսկ մնացած 42%-ը ցանել է իր սեփական տնտեսության սերմերը: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 100%-ը կանաչ լոբին մշակել է բացօթյա տարածքներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա ցանվել էր միջինում 153 կգ կանաչ լոբու սերմ, որից 86 կգ տեղական սերմերն էին, 57 կգ՝ ներմուծված սերմերը և 10 կգ՝ հիբրիդային սերմերն էին:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 կգ կանաչ լոբու սերմից միջինում ստացվել էր 44,673 կգ բերք, որից 488 կգ ստացվել էր տեղական սերմերից, 17,685 կգ՝ ներմուծված սերմերից և 26,500 կգ՝ հիբրիդային սերմերից:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 5,035 կգ կանաչ լոբի:

Տարբեր մարզերում կանաչ լոբին ծաղկում է տարբեր ժամանակ: Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ կանաչ լոբին ծաղկում է հիմնականում հետևյալ ամիսներին՝ կախված մարզերից.

- Արմավիր – ապրիլ, մայիս, հուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր
- Արարատ – ապրիլ, օգոստոս
- Շիրակ – հուլիս
- Գեղարքունիք – հուլիս, օգոստոս
- Լոռի – հունիս

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են կանաչ լոբու մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Կանաչ լոբու մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մոլախտերի վերացման միջոցները		
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մոլախտի վերացման միջոցներ
Գոմաղբ	Verti 1	Zingor
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Rodomil Gold	Weeding
Կարբիդ	Proklerin	Super Tayga
-	Drug against mite	Geghagard
-	-	Raunda

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Գազարի մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ գազարը հիմնականում մշակվում է Արմավիրի, Արարատի, Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերում (Հավելված 30):

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին օրգանակ գազարը մշակվել էր միայն **Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերում**՝ համապատասխանաբար 24,500 կգ և 50 կգ ծավալով⁶:

Կախված մարզից՝ գազարի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

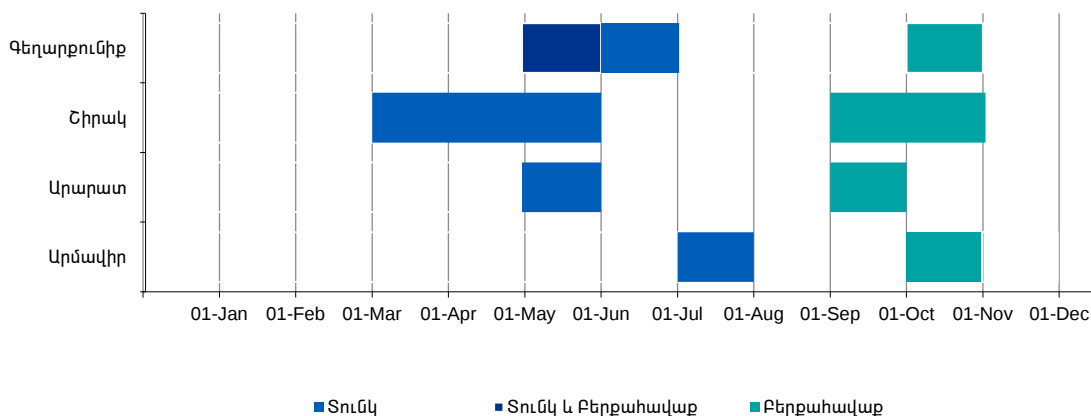
⁶ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

- Քաղիան – 2-4 անգամ
- Փխրեցում – 2-3 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1-2 անգամ
- Ցանք – 1 անգամ
- Պարարտանյութով սնուցում – 1-5 անգամ
- Ոռոգում – 10-40 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 1-8 անգամ
- Բերքահավաք – 1-10 անգամ

Գազարի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է գազարի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ մայիսին Գեղարքունիքի մարզում հնարավոր է իրականացնել գազարի թե՛ ցանք և թե՛ բերքահավաք: Նշված մարզերում ցանքի և բերքահավաքի ամենակարճ ժամանակահատվածը Արարատում է և Արմավիրում:

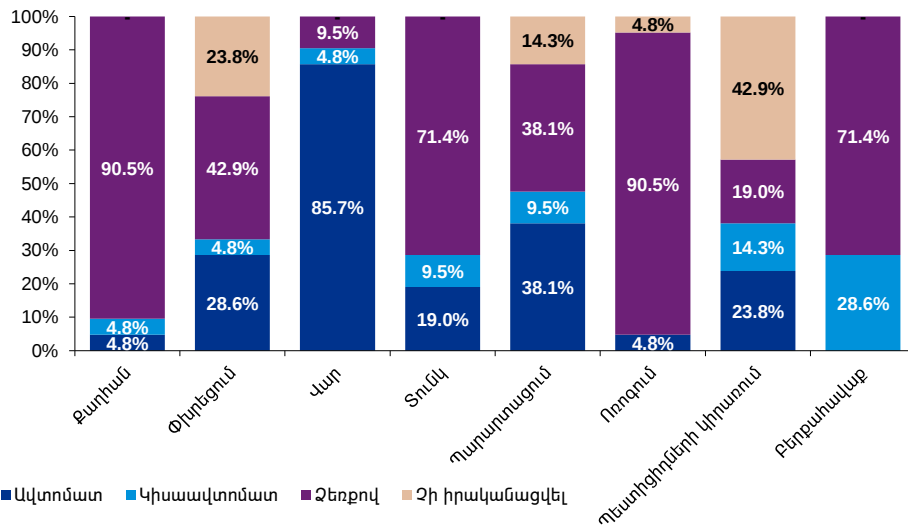
Գազարի ցանքի եւ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն վարելու և թունաքիմիկատների օգտագործման ժամանակ է կիրառվում ավելի շատ ավտոմատացված աշխատանք, մասնավորապես, միջինում ավտոմատացված է այս աշխատանքների համապատասխանաբար 85.7%-ը և 23.8%-ը: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

Գազարի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄԱՌ - ի հարցում և ՔԵՅ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ գազարի մշակման համար օգտագործվել են միայն սերմեր, մասնավորապես, միջինում 86%-ը նշել է, որ օգտագործել է զնված սերմեր, իսկ մնացած 14%-ը ցանել է իր սեփական տնտեսության սերմերը: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 100%-ը գազարը մշակել է բացօթյա տարածքներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա ցանվել էր միջինում 474 կգ գազարի սերմ, որից 11 կգ տեղական սերմերն էին, 461 կգ՝ ներմուծված սերմերը և 2 կգ՝ հիբրիդային սերմերն էին:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 կգ գազարի սերմից ստացվել էր 9,402 կգ բերք, որից 6,779 կգ ստացվել է տեղական սերմերից և 2,624 կգ՝ ներմուծված սերմերից:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 29,062 կգ գազար:

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են գազարի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Գազարի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մոլախոտերի վերացման միջոցները			
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մոլախոտի վերացման միջոցներ	
Գոմալը	Prometrin	Zingor	
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Regent	Weeding	
-	Proklerin	Super Tayga	
-	B58	Geghagard	
-	-	Raunda	

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄԱՌ - ի հարցում և ՔԵՅ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն

Սխտորի մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ սխտորը հիմնականում մշակվում է Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերում (Հավելված 30):

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին **օրգանակ սխտորը** մշակվել էր միայն **Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերում՝ համապատասխանաբար 500 կգ և 80 կգ ծավալով⁷**:

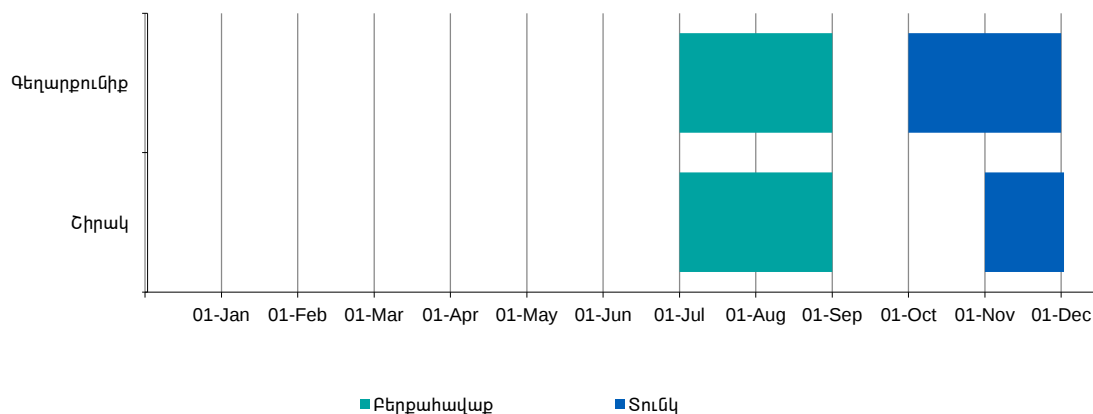
Կախված մարզից՝ սխտորի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

- Քաղհան – 3 անգամ
- Փխրեցում – 1-2 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1 անգամ
- Ցանք – 1 անգամ
- Պարարտանյութով սնուցում – 1 անգամ
- Ոռոգում – 2-3 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 1 անգամ
- Բերքահավաք – 1 անգամ

Սխտորի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է սխտորի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ սխտորի ցանքը և բերքահավաքը հնարավոր չէ իրականացնել նույն ամսում նշված մարզերից ոչ մեկում: Նշված մարզերում ցանքի և բերքահավաքի ամենակարճ ժամանակահատվածը Շիրակում է:

Սխտորի ցանքի եվ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

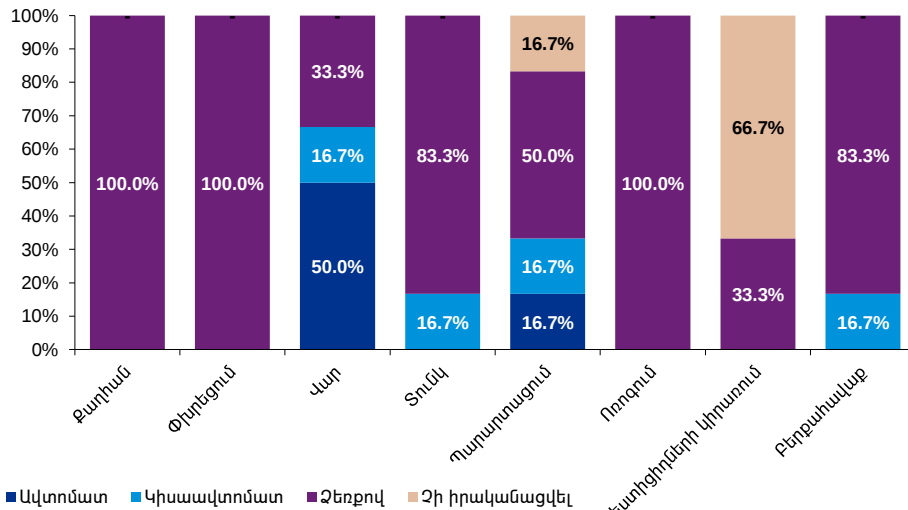
Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն վարելու ժամանակ է ավտոմատացված աշխատանքի միջինում 50%-ը: Ստորև

⁷ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

Ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

Սխտորի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի
նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ սխտորի մշակման համար օգտագործվել են միայն սերմեր, մասնավորապես, միջինում 50%-ը նշել է, որ օգտագործել է գնված սերմեր, իսկ մնացած 50%-ը ցանել է իր սեփական տնտեսության սերմերը: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 100%-ը սխտորը մշակել է բացօթյա տարածքներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա ցանվել էր միջինում 165 կգ սխտորի սերմ, որոնք բոլորը տեղական սերմերն էին:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 կգ սխտորի սերմից միջինում ստացվել էր 10,068 կգ բերք:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 941 կգ սխտոր:

Տարբեր մարզերում կանաչ լոբին ծաղկում է տարբեր ժամանակ: Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ սխտորը ծաղկում է հիմնականում հետևյալ ամիսներին՝ կախված մարզերից.

– **Շիրակ և Գեղարքունիք** – հուլիս, օգոստոս

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են սխտորի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Սխտորի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մուլախտերի վերացման միջոցները		
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մուլախտի վերացման միջոցներ
Գոմաղբ		Zingor
Ազոտի պարարտանյութեր	Սխտորի համար	Weeding
-	թունաքիմիկատներ չեն նշվել	Super Tayga
-		Geghagard

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Կարտոֆիլի մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ կարտոֆիլը մշակվում է հարցմանը մասնակցած բոլոր մարզերում (Հավելված 30):

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին օրգանակ կարտոֆիլ մշակվել էր Արմավիրի, Շիրակի, Գեղարքունիքի և Լոռու մարզերում, համապատասխանաբար 7,000 կգ, 221,000 կգ, 7,000 կգ և 32,000 կգ ծավալով⁸:

Կախված մարզից՝ կարտոֆիլի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

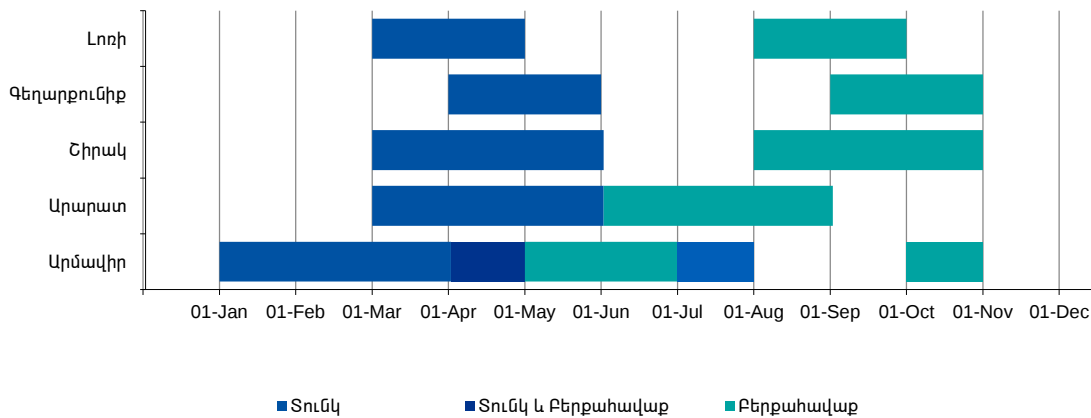
- Քաղհան – 2 անգամ
- Փխրեցում – 2-3 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1-2 անգամ
- Ցանք – 1 անգամ
- Պարարտանյութով սնուցում – 2 անգամ
- Ոռոգում – 1-6 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 2-4 անգամ
- Բերքահավաք – 1-2 անգամ

Կարտոֆիլի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է կարտոֆիլի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ ապրիլին Արմավիրի մարզում հնարավոր է իրականացնել կարտոֆիլի թե՛ ցանք և թե՛ բերքահավաք: Նշված մարզերում ցանքի և բերքահավաքի ամենակարճ ժամանակահատվածը Գեղարքունիքի և Լոռու մարզերում է:

⁸ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

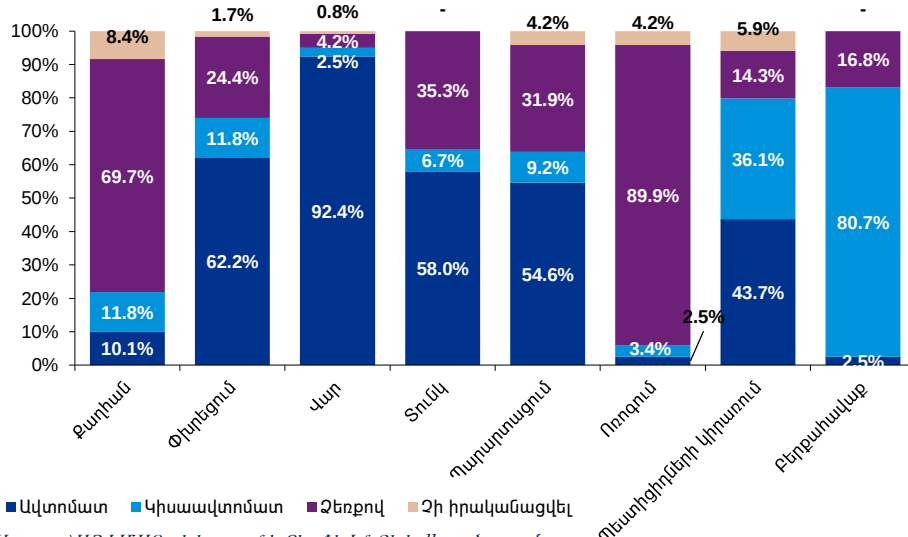
Կարտոֆիլի ցանքի եվ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն ավտոմատացված է կամ կիսավտոմատացված է: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն քաղհանի և ոռոգման ժամանակ է կիրառվում ավելի շատ ձեռքի աշխատանք, մասնավորապես, միջինում այս աշխատանքների համապատասխանաբար 69.7%-ը, և 89.9%-ն իրականացվում է ձեռքով: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

Կարտոֆիլի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ կարտոֆիլի մշակման համար օգտագործվել են միայն սերմեր, մասնավորապես, միջինում 40%-ը նշել է, որ օգտագործել է գնված սերմեր, իսկ մնացած 60%-ը ցանել է իր սեփական տնտեսության սերմերը: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 99%-ը կարտոֆիլը մշակել է բացօթյա տարածքներում, իսկ մնացած 1%-ը՝ ջերմոցներում և/կամ ջերմատներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա ցանվել էր միջինում 13,264 կգ կարտոֆիլի սերմ, որից 3,755 կգ տեղական սերմերն էին, 5,509 կգ՝ ներմուծված սերմերը և 4,000 կգ՝ հիբրիդային սերմերն էին:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 կգ կարտոֆիլի սերմից միջինում ստացվել էր 71 կգ բերք, որից 7 կգ ստացվել էր տեղական սերմերից, 58կգ՝ ներմուծված սերմերից և 7 կգ՝ հիբրիդային սերմերից:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 23,431 կգ կարտոֆիլ:

Տարբեր մարզերում կարտոֆիլը ծաղկում է տարբեր ժամանակ: Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ կարտոֆիլը ծաղկում է հիմնականում հետևյալ ամիսներին՝ կախված մարզերից.

- Արմավիր – ապրիլ, մայիս, հունիս
- Արարատ – մայիս, հունիս
- Շիրակ, Գեղարքունիք և Լոռի – հունիս, հուլիս

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են կարտոֆիլի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Կարտոֆիլի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մոլախոտերի վերացման միջոցները		
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մոլախոտի վերացման միջոցներ
Գոմաղբ	Rodomil Gold	Zingor
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Prestij	Weeding
-	Proklerin	Super Tayga
-	Alpak	Geghagard
-	Arevo	Raunda

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Կաղամբի (բացառությամբ ծաղկակաղամբի) մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ կաղամբը մշակվում է հարցմանը մասնակցած բոլոր մարզերում (Հավելված 30):

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին օրգանակ կաղամբը մշակվել էր միայն **Շիրակի, Գեղարքունիքի և Լոռու մարզերում՝** համապատասխանաբար 31,000 կգ, 600 կգ և 8,000 կգ ծավալով⁹:

⁹ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

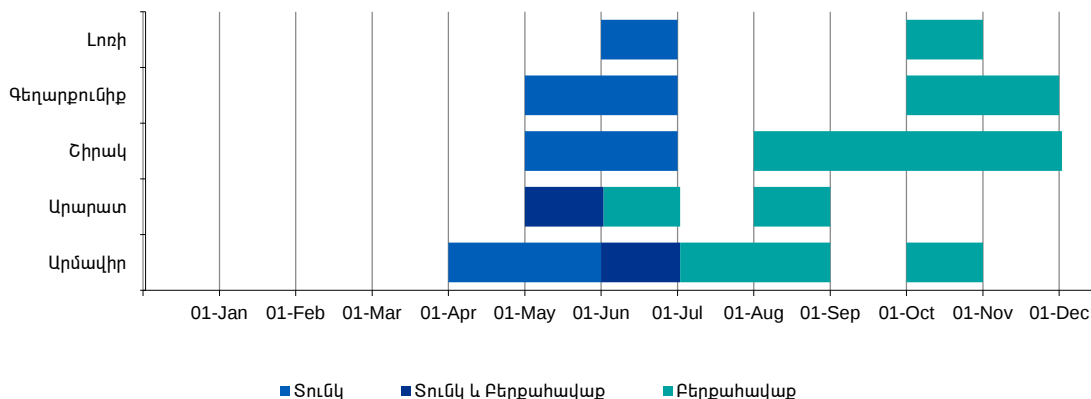
Կախված մարզից՝ կաղամբի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

- Քաղիան – 2-3 անգամ
- Փխրեցում – 1-3 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1-2 անգամ
- Ցանք – 1 անգամ
- Պարարտանյութով սնուցում – 2-3 անգամ
- Ոռոգում – 5-22 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 3-5 անգամ
- Բերքահավաք – 1-10 անգամ

Կաղամբի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է կաղամբի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ մայիսին Արարատի մարզում հնարավոր է իրականացնել կաղամբի թե՛ ցանք և թե՛ բերքահավաք, իսկ հունիսին կաղամբի թե՛ ցանքը և թե՛ բերքահավաքը հնարավոր է Արմավիրի մարզում: Նշված մարզերից ցանքի և բերքահավաքի ամենակարճ ժամանակահատվածը Լոռիում է:

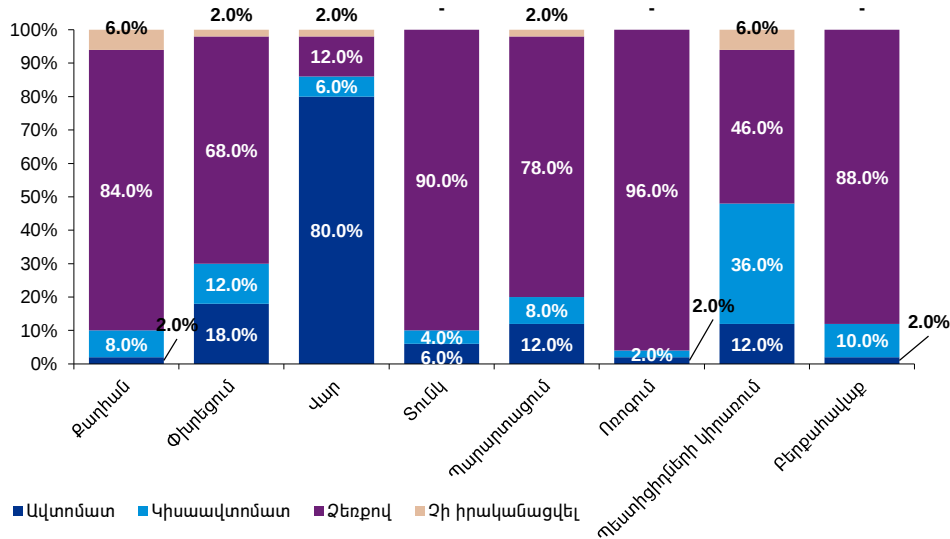
Կաղամբի ցանքի եվ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն վարելու ժամանակ է ավտոմատացված աշխատանքի 80 %-ը: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

Կաղամբի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ կաղամբի մշակման համար օգտագործվել են միայն սածիլներ, մասնավորապես, միջինում 60%-ը նշել է, որ օգտագործել է գնված սածիլներ, իսկ մնացած 40%-ը տնկել է իր սեփական տնտեսության սածիլները: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 99%-ը կաղամբը մշակել է բացօթյա տարածքներում, իսկ մնացած 1%-ը՝ ջերմոցներում և/կամ ջերմատներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա տնկած կաղամբի սածիլների միջին քանակը կազմել էր 23,337 և 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 54,936 կգ կաղամբ:

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են կաղամբի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Կաղամբի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մուլախոտերի վերացման միջոցները			
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մուլախոտի վերացման միջոցներ	
Գոմաղբ	Verti 1	Zingor	
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Noorel D	Weeding	
Կարբիդ	Proklerin	Super Tayga	
-	Alpak	Geghagard	
-	B 58	Raunda	

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ծաղկակաղամբի մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ ծաղկակաղամբը հիմնականում մշակվում է Արմավիրի, Արարատի, Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերում (Հավելված 30):

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին օրգանակ ծաղկակաղամբը մշակվել էր միայն Արմավիրի և Գեղարքունիքի մարզերում՝ համապատասխանաբար 2,800 կգ և 20 կգ ծավալով¹⁰:

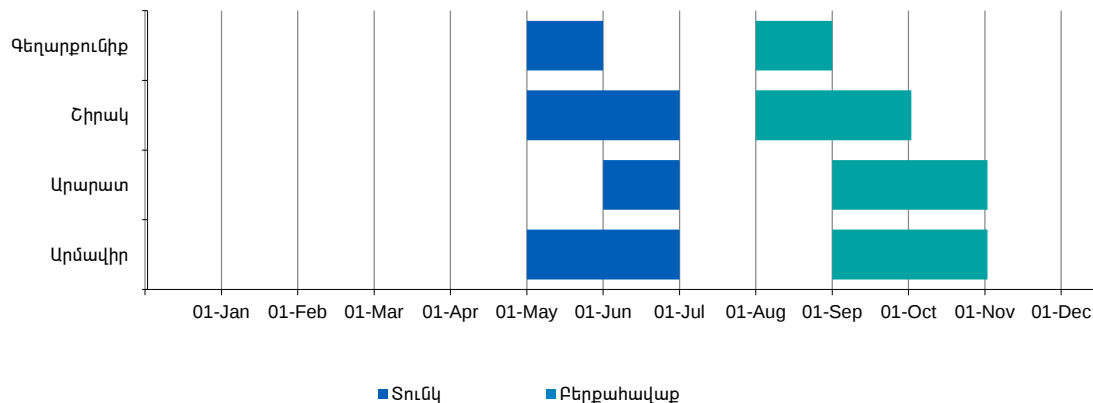
Կախված մարզից՝ կաղամբի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

- Քաղհան – 2-3 անգամ
- Փխրեցում – 2-3 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1-2 անգամ
- Ցանք – 1-2 անգամ
- Պարարտանյութով սնուցում – 1-3 անգամ
- Ոռոգում – 5-28 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 1-7 անգամ
- Բերքահավաք – 2-5 անգամ

Ծաղկակաղամբի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է ծաղկակաղամբի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ ծաղկակաղամբի ցանքը և բերքահավաքը հնարավոր չէ իրականացնել նույն ամսում մշված մարզերից ոչ մեկում: Նշված մարզերից ցանքի և բերքահավաքի ամենակարճ ժամանակահատվածը Գեղարքունիքում է:

Ծաղկակաղամբի ցանքի եւ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

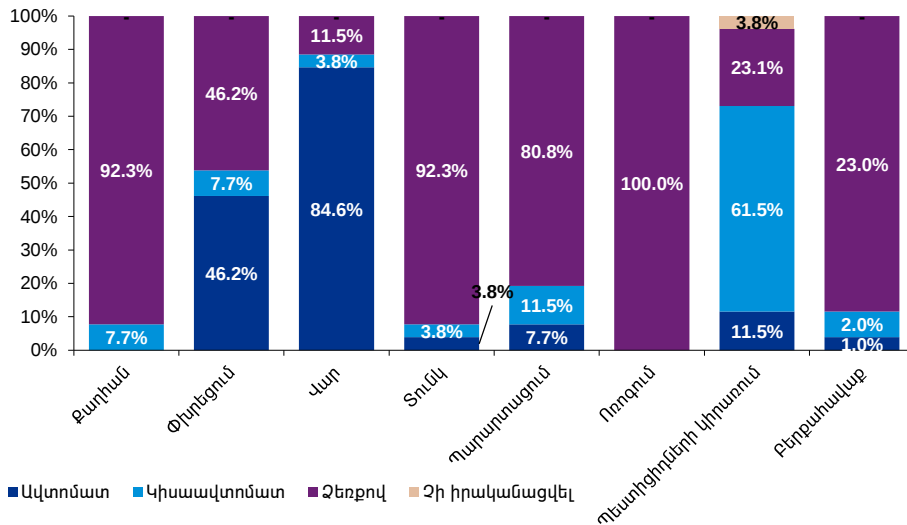

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄԱՆ - ի հարցում և ՔԵՅ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն վարելու ժամանակ է ավտոմատացված աշխատանքի 84.6%-ը: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

¹⁰ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

Ծաղկակաղամբի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ ծաղկակաղամբի մշակման համար օգտագործվել են միայն սածիլներ, մասնավորապես, միջինում 72%-ը նշել է, որ օգտագործվել է գնված սածիլներ, իսկ մնացած 28%-ը տնկել է իր սեփական տնտեսության սածիլները: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 95%-ը ծաղկակաղամբը մշակել է բացօթյա տարածքներում, իսկ մնացած 5%-ը՝ ջերմոցներում և/կամ ջերմատներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա տնկած ծաղկակաղամբի սածիլների միջին քանակը կազմել էր 30,916 և 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 12,747 կգ ծաղկակաղամբ:

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են ծաղկակաղամբի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Ծաղկակաղամբի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մոլախոտերի վերացման միջոցները		
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մոլախոտի վերացման միջոցներ
Գոմաղբ	Verti 1	Zingor
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Proklerin	Weeding
Կարբիդ	Alpak	Super Tayga
-	-	Geghagard
-	-	Raunda

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Սոխի մշակում

Գյուղացիական տնտեսությունների շրջանում իրականացված հարցման համաձայն՝ տաքդեղը հիմնականում մշակվում է Արմավիրի, Արարատի, Շիրակի և Գեղարքունիքի մարզերում:

Ինչպես նշել են հարցման մասնակիցները, 2016թ-ին օրգանակ սոխը մշակվել էր միայն Գեղարքունիքի մարզում, 80 կգ ծավալով¹¹:

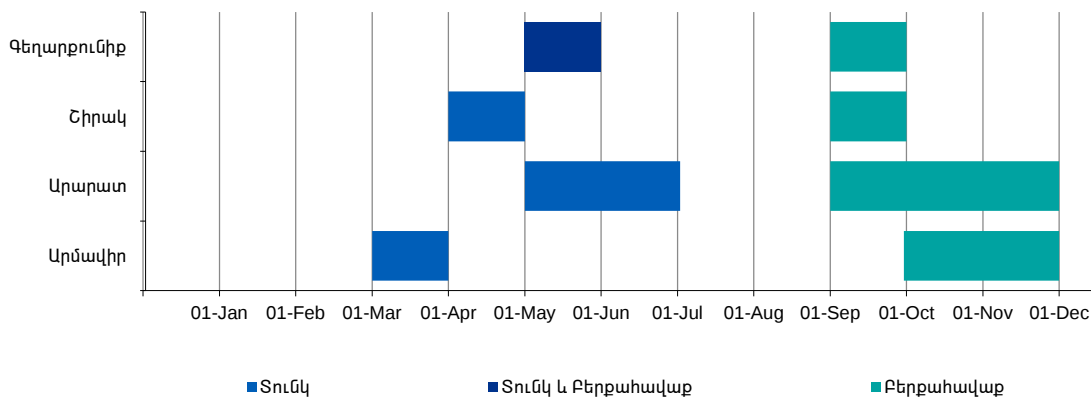
Կախված մարզից՝ տաքդեղի մշակման համար պահանջվող համապատասխան քայլերն իրականացվում են հետևյալ հաճախականությամբ տարվա ընթացքում.

- Քաղիան – 2-6 անգամ
- Փխրեցում – 1-3 անգամ
- Վարելու աշխատանքներ – 1-2 անգամ
- Ցանք – 1 անգամ
- Պարարտանյութով սնուցում – 1-3 անգամ
- Ոռոգում – 4-9 անգամ
- Թունաքիմիկատների օգտագործում – 1-4 անգամ
- Բերքահավաք – 1-2 անգամ

Սոխի մշակման քայլերի հաճախականությանը վերաբերող տեղեկատվությունը մանրամասն ներկայացված է Հավելված 4-ում:

Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված է սոխի ցանքի և բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի: Գծապատկերի համաձայն՝ մայիսին Գեղարքունիքի մարզում հնարավոր է իրականացնել սոխի թե՛ ցանք և թե՛ բերքահավաք: Նշված մարզերից ցանքի և բերքահավաքի ամենակարճ ժամանակահատվածը Գեղարքունիքում է և Շիրակում:

Սոխի ցանքի եվ բերքահավաքի ժամանակացույցն ըստ մարզերի

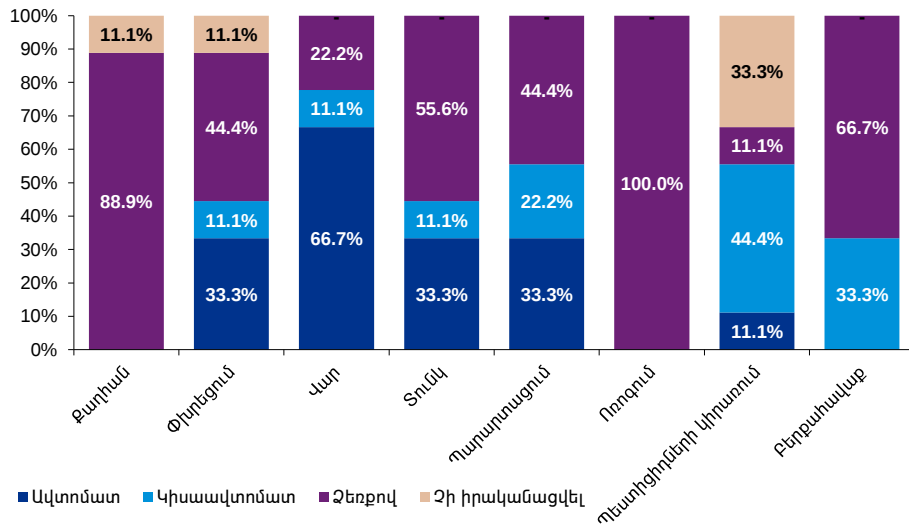

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՄԻ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ըստ հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների՝ մշակման աշխատանքների մեծ մասն իրականացվում է ձեռքով: Հարցման արդյունքների համաձայն՝ միայն վարելու ժամանակ է ավտոմատացված աշխատանքի 66.7%-ը: Ստորև ներկայացված գծապատկերում պատկերված են ավտոմատացման մակարդակների միջին մասնաբաժինները մշակման գործընթացի բոլոր սահմանված քայլերի համար:

¹¹ Նշված է միայն հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների օրգանական արտադրության ընդհանուր ծավալը:

Սոխի մշակման գործընթացի ավտոմատացման մակարդակի նկարագիրը

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունները նշել են, որ սոխի մշակման համար օգտագործվել են միայն սերմեր, մասնավորապես, միջինում 100%-ը նշել է, որ օգտագործել է գնված սերմեր: 2016թ-ին հարցմանը մասնակցած գյուղացիական տնտեսությունների 100%-ը սոխը մշակել է բացօթյա տարածքներում:

Հարցման մասնակիցների տվյալների համաձայն՝ 2016թ-ին 1 հեկտարի վրա ցանվել էր միջինում 37 կգ սոխի սերմ, որից 33 կգ տեղական սերմերն էին և 4 կգ՝ հիբրիդային սերմերն էին:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 կգ սոխի սերմից միջինում ստացվել էր 1,103 կգ բերք:

Ըստ հարցման մասնակիցների՝ 2016թ-ին 1 հեկտարից ստացվել է միջինում 14,079 կգ սոխ:

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են սոխի մշակման համար կիրառվող վերահսկողության հիմնական միջոցները:

Սոխի մշակման համար կիրառվող պարարտանյութերի, թունաքիմիկատների տեսակները և մոլախոտերի վերացման միջոցները		
Պարարտանյութերի տեսակներ	Թունաքիմիկատների տեսակներ	Մոլախոտի վերացման միջոցներ
Գոմաղբ	Noorel D	Zingor
Ֆոսֆորի, կալիումի և ազոտի պարարտանյութեր	Karate	Weeding
-	Verti 1	Super Tayga
-	Proklerin	Geghagard
-	Alpak	Raunda

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

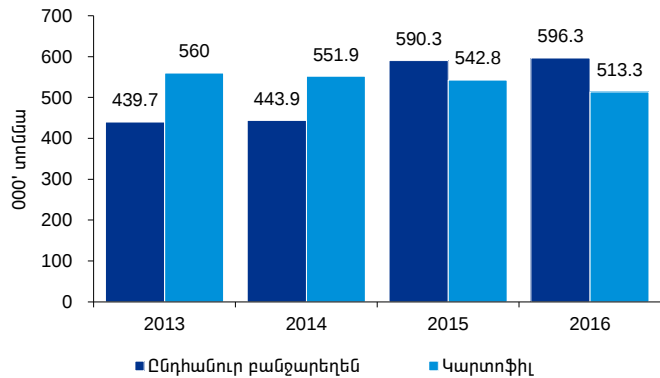
1.4 Վերաշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված բանջարեղենի ներքին սպառման վերլուծություն

2013-2016թ. ժամանակաշրջանի ընթացքում թարմ բանջարեղենի ներքին սպառումը աճել է 10.7% ԲՄՏՄՏ-ով:

2013-2016թ. ժամանակաշրջանի ընթացքում թարմ բանջարեղենի ներքին սպառումը կայուն աճ է ապահովել՝ հասնելով 596.3 հազար տոննայի 2016թ.-ին:

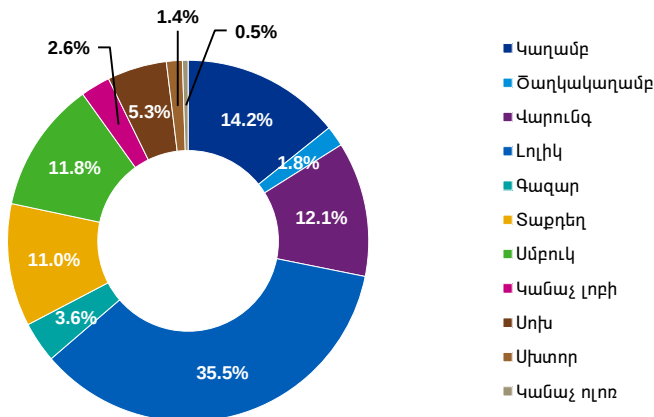
Սակայն, նույն ժամանակաշրջանի ընթացքում կարտոֆիլի ներքին սպառումն աննշան նվազել է՝ 2.9% ԲՄՏՄՏ-ով: 2016թ.-ին կարտոֆիլի ներքին սպառումը հասել է 513.3 հազար տոննայի:

ՀՀ բանջարեղենի եւ կարտոֆիլի ներքին սպառում

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

ՀՀ ներքին սպառման բացվածքը ըստ մշակաբույսի, 2016

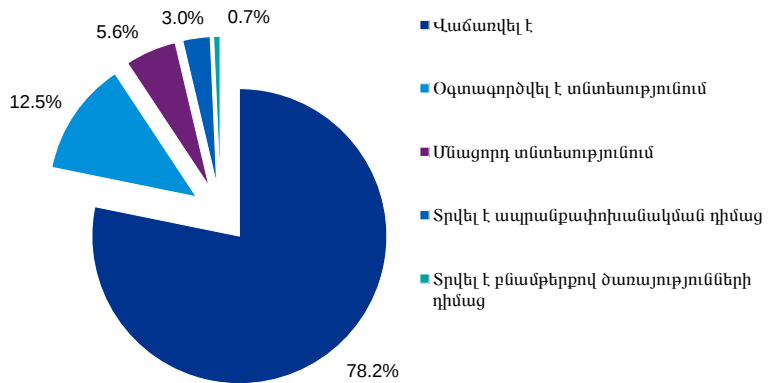

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

2013-2016թ. ժամանակաշրջանի ընթացքում լոլիկի ներքին սպառումը ամենամեծ բաժինն էր կազմում ընդհանուր բանջարեղենի ներքին սպառման մեջ՝ կազմելով 35,5%-ը, որին հաջորդում էր կադամբը (14.2%): Սխտորն ու կանաչ ոլոռն ունեին ամենափոքր բաժինները բանջարեղենի ընդհանուր ներքին սպառման մեջ՝ կազմելով համապատասխանաբար 1.4% և 0.5%-ը:

2016թ.-ին անհատ գյուղացիական տնտեսությունների կողմից արտադրված բանջարեղենի 78%-ը վաճառվել է մեծածախ, որից Արմավիրի, Արարատի և Կոտայքի մարզերում իրացվել են արտադրված բանջարեղենի ամենամեծ մասնաբաժինները, համապատասխանաբար 91%, 84% և 71%: Արտադրված բանջարեղենի 13%-ը օգտագործվել է տնային տնտեսությունների կողմից, (որոնցից 35%-ը վերամշակվել է), 3%-ը փոխանակվել է ապրանքի դիմաց, իսկ 0.7%-ը՝ բնամթերքի դիմաց: Կենցաղային մնացորդ կազմել է 6%-ը:

Բանջարեղենի իրացման բացվածք, 2016

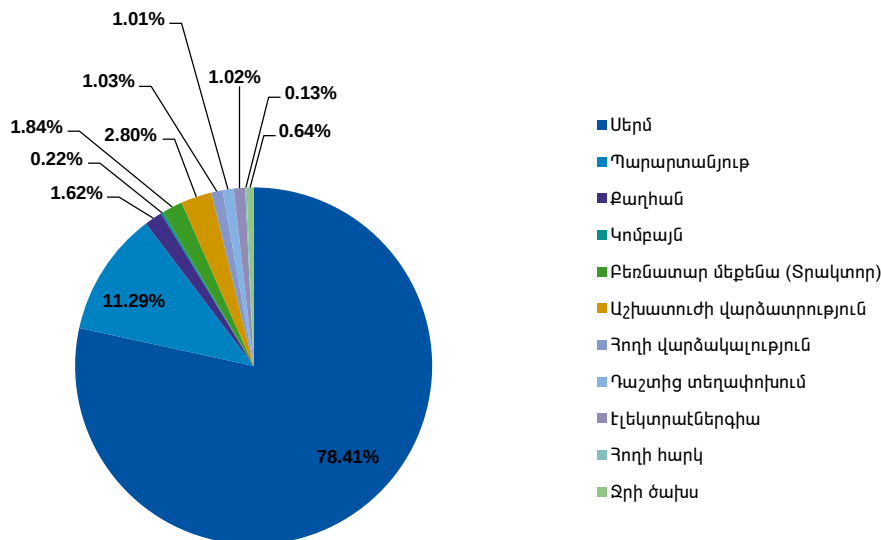

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎԾ

Բանջարեղենի ըստ մարզերի իրացման մանրամասն բացվածքը (տոկոսային) ներկայացված է Հավելված 5-ում:

Ստորև բերվող գծապատկերում ներկայացված է վաճառքի ինքնարժեքի միջին ցուցանիշի կառուցվածքը 1 կգ բանջարեղենի կտրվածքով:

Թարմ բանջարեղենի մշակման ինքնարժեքի կառուցվածք

Աղբյուր՝ ԱՅ ԷՄԱՌ - ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հարցմանը մասնակցած բոլոր գյուղացիական տնտեսությունների համաձայն՝ վաճառքի միջին ծավալն ըստ թարմ արտադրատեսակների իրացման ալիքների հետևյալն էին.

- Մանրածախ շուկաներ՝ 20%
- Մանրածախ տարածաշրջաններ՝ 3%
- Վերամշակող ընկերություններ՝ 5%

– Այլ մեծածախ վաճառք՝ 1%

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված են գյուղացիական տնտեսությունների թարմ արտադրատեսակների վաճառքի միջին գներն ըստ իրացման միջոցների:

Գյուղացիական տնտեսությունների բանջարեղենի վաճառքի միջին գներ, ՀՀ դրամ/կգ					
	Մանրածախ շուկա	Մանրածախ տարածաշրջաններ	Վերամշակող ընկերություններ	Այլ մեծածախ վաճառք	Արտահանում
Լոլիկ	127	85	40	98	-
Վարունգ	144	110	-	95	-
Տաքդեղ (քաղցր և կծու)	150	-	110	142	-
Սմբուկ	60	-	49	68	133
Կանաչ լոբի	183	150	280	238	-
Գազար	92	-	110	149	150
Սխտոր	533	200	-	-	-
Կարտոֆիլ	101	110	-	99	-
Կաղամբ	59	-	-	58	-
Ծաղկակաղամբ	146	80	103	104	-
Սոխ	150	-	-	150	-

Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի հարցումը և վերլուծությունը

1.5 Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված բանջարեղենային մշակաբույսերի ներմուծման և արտահանման ընդհանուր վերլուծություն

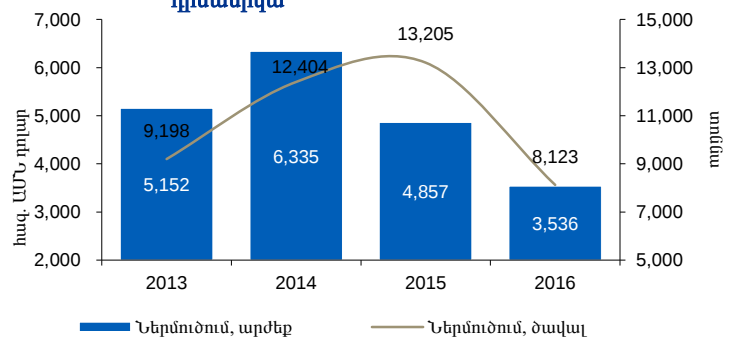
1.5.1. Թարմ կամ սառեցված բանջարեղենի ներմուծում

2016թ-ին ՀՀ-ում գրանցվել էին բանջարեղենի ներմուծման թե՛ ընդհանուր արժեքի և թե՛ ընդհանուր ծավալի ամենացածր ցուցանիշները 2013-2016թթ. ժամանակաշրջանի համար: Նշված ժամանակաշրջանում բանջարեղենի ներմուծման ընդհանուր արժեքը նվազել էր **11.8% FUSUS-ով**, իսկ ծավալը՝ 4.1%-ով: 2016թ-ին նախորդ տարվա համամենատ ներմուծման արժեքը և ծավալը նվազել էին համապատասխանաբար 38.5%-ով և 27.2%-ով:

Նախորդ տարվա համեմատ 2016թ. ներմուծումների նվազումը հիմնականում պայմանավորված էր բանջարեղենի հետևյալի երկու դասերի ներմուծման նվազումով.

- ✓ Գլուխ սոխի, սոխ-շալոտի, սխտորի, սոխ-պրասի և այլ կոճղեգավոր բանջարեղենի ներմուծման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամենատ նվազել էին համապատասխանաբար 55.1%-ով և 13.1%-ով:

Թարմ/սառեցված բանջարեղենի ներմուծման դինամիկա

Աղբյուրը՝ Trade Map

- ✓ Գլուխ կաղամբի, ծաղկակաղամբի, շաղգամակաղամբի, տերևակաղամբի և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղենի ներմուծման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամեմատ նվազել էին համապատասխանաբար 91.7%-ով և 93.3%-ով:

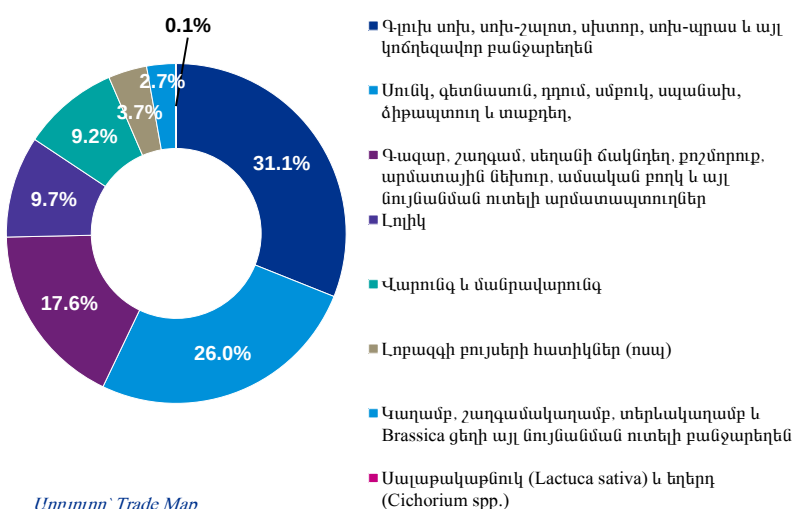
Գլուխ սոխի, սոխ-շալոտի, սխտորի, սոխ-պրասի և այլ կոճղեզավոր բանջարեղենի դեպքում ներմուծման նվազումը հիմնականում պայմանավորված էր 2016թ-ին **սոխի և սխտորի մշակաբույսերի տեղական արտադրության ծավալների աճով**՝ համապատասխանաբար 5.9%-ով (1,897 տոննա) և 3%-ով (963 տոննա): Մինչդեռ գլուխ կաղամբի, ծաղկակաղամբի, շաղգամակաղամբի, տերևակաղամբի և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղենի ներմուծման նվազումը պայմանավորված է **ներքին և արտաքին շուկաներում այս մշակաբույսերի պահանջարկի նվազումով**:

Բացառությամբ վերը նշված երկու դասերի, **2016թ-ին բանջարեղենի մյուս դասերի հետ կապված գրանցվել է ներմուծման ծավալի աճ նախորդ տարվա համեմատ**: Ստորև ներկայացված են բանջարեղենի հիմնական երեք դասերը, որոնց հետ կապված արձանագրվել էր ներմուծման աճ 2016թ-ին:

- ✓ Լոլիկի ներմուծման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամեմատ աճել էին համապատասխանաբար 275.8%-ով և 291.4%-ով:
- ✓ Սնկի, գետնասնկի, դդմի, սմբուկի, սպանախի, ձիթապտղի, տաքդեղի ներմուծման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամեմատ աճել էին համապատասխանաբար 122.5%-ով և 129.1%-ով:
- ✓ Գազարի, շաղգամի, սեղանի ճակնդեղի, քոշմորուքի, արմատային նեխուրի, ամսական բողկի և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղների ներմուծման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամեմատ աճել էին համապատասխանաբար 79.5%-ով և 93.1%-ով:

2016թ-ին ներմուծման արժեքի տեսանկյունից առանձնացվում էին բանջարեղենի հետևյալ երեք հիմնական դասերը.

Բանջարեղենի ներմուծման արժեքի բաշխումը, 2016թ.

- 1) գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն,
- 2) սուկ, գետնասուկ, դդմ, սմբուկ, սպանախ, ձիթապտուղ և տաքդեղ,
- 3) գազար, շաղգամ, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային նեխուր, ամսական բողկ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղներ:

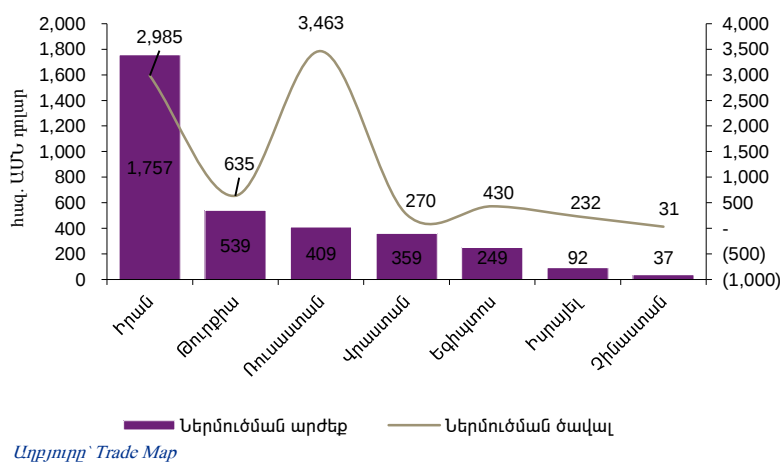
Այս դասերին բաժին էր ընկել ներմուծման արժեքի համապատասխանաբար 31.1%-ը, 26%-ը և 17.6%-ը: Այլ ընտրված բանջարեղենային մշակաբույսերը համեմատաբար փոքր մասնաբաժին ունեն բանջարեղենի ներմուծման արժեքում:

- Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղենի դասում թարմ կամ սառեցված գլուխ սոխի և սոխ-շալոտի ներմուծման արժեքը 2016թ-ին նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 54%-ով՝ մինչև 1,031 հազար ԱՄՆ դոլար (մոտ 5 հազար տոննա)՝ կազմելով նշված դասի ներմուծման արժեքի 94%-ը և բանջարեղենի ներմուծման ընդհանուր արժեքի 29%-ը: Նմանապես, 2016թ-ին սխտորի ներմուծման արժեքը նվազել էր մինչև 66 հազար ԱՄՆ դոլարի (63 տոննա), որը 68%-ով ցածր էր նախորդ տարվա ցուցանիշից:
- Ի համեմատություն 2015թ.՝ գազարի և շաղգամի ներմուծման արժեքն կտրուկ աճել է 85%-ով:
- 2016թ-ին Հայաստանը ներմուծել էր 21 տոննա սմբուկ, որի արժեքը կազմել է 45 հազար ԱՄՆ դոլար, ինչը 73%-ով ավել է նախորդ տարվա ցուցանիշից:
- Լոլիկի ներմուծումը նախորդ տարվա համեմատ կտրուկ աճել էր 291%-ով՝ 35 տոննայից 137 տոննայի՝ կազմելով 342 հազար ԱՄՆ դոլար 2016թ-ին:
- Ի համեմատություն 2015թ.՝ վարունգի և մանրավարունգի ներմուծման արժեքը նվազել էր 6.6%-ով, կազմելով 325 հազար ԱՄՆ դոլար, իսկ ներմուծման ծավալն աճել էր 18%-ով՝ կազմելով 157 տոննա:
- Կաղամբի, շաղգամակաղամբի, տերևակաղամբի և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղենի ներմուծումը էականորեն նվազել էր 91.7%-ով՝ կազմելով 97 հազար ԱՄՆ դոլար (390 տոննա): 2016թ-ին այս մշակաբույսերի ներմուծման նվազումը նախորդ տարվա համեմատ հիմնականում պայմանավորված էր Իրանի ներմուծումների ծավալի նվազումով, որը հանդիսանում էր հիմնական մատակարար երկիրը 2015թ-ին:

Թուրքիայի դեմ Ռուսաստանի պատժամիջոցները հնարավորություն են տվել շուկայի այլ մասնակիցներին ավելացնել ռուսական շուկայում իրենց մասնաբաժինները, և տեղական հայկական ընկերություններն օգտվել են այդ հնարավորությունից՝ արտահանելով և վերաարտահանելով բանջարեղեն դեպի Ռուսաստան:

1.5.2. Բանջարեղենի ներմուծման հիմնական երկրներ

Բանջարեղենի ներմուծումն ըստ երկրների, 2016թ.

2016թ-ին ներմուծման ընդհանուր արժեքում ամենամեծ մասնաբաժինն ունեին Իրանը, Թուրքիան և Ռուսաստանը՝ կազմելով համապատասխանաբար 1,757 հազար ԱՄՆ դոլար (49.7%), 635 հազար ԱՄՆ դոլար (18%) և 409 հազար ԱՄՆ դոլար (11.6%):

– Ռուսաստանը բացահայտ առաջատարն էր իր 42.6% (3,463 տոննա) մասնաբաժինով ներմուծման ընդհանուր ծավալում, նրան

հաջորդում են Իրանը և Թուրքիան՝ համապատասխանաբար 36.7% (մոտ 3 հազար տոննա) և 6.6% (539 տոննա) մասնաբաժիններով ներմուծման ընդհանուր ծավալում:

Ռուսաստանի կողմից ներմուծման ծավալում առաջատար դիրք զբաղեցնելը պայմանավորված է **ներմուծվող ապրանքների համեմատաբար էժան գներով**, ինչպես նաև այն փաստով, որ 2015թ. հունվարի 2-ին դառնալով Եվրասիական տնտեսական միության (ԵԱՏՄ) լիիրավ անդամ, Հայաստանի համար գործում են առավել բարենպաստ մաքսային կանոններ և պայմաններ:

Բանջարեղենային մշակաբույսերի ներմուծման արժեքի կառուցվածքը ներմուծման երեք հիմնական երկրների համար ներկայացված է Հավելված 6-ում:

- 2016թ-ին **Իրանից կատարվող ներմուծումների արժեքը** նախորդ տարվա համեմատ **նվազել է 45.2%-ով**՝ կազմելով 1,757 հազար ԱՄՆ դոլար, որը 2013թ-ից հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն է: Այս էական նվազումը հիմնականում պայմանավորված էր հետևյալ բանջարեղենային մշակաբույսերի ներմուծման ծավալի նվազումով.
 - Գլուխ կաղամբ, ծաղկակաղամբ, շաղգամակաղամբ, տերևակաղամբ և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղեն (նվազում 95.4%-ով),
 - Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն (նվազում 57.4%-ով),
 - Վարունգ և մանրավարունգ (նվազում 16.8%-ով):

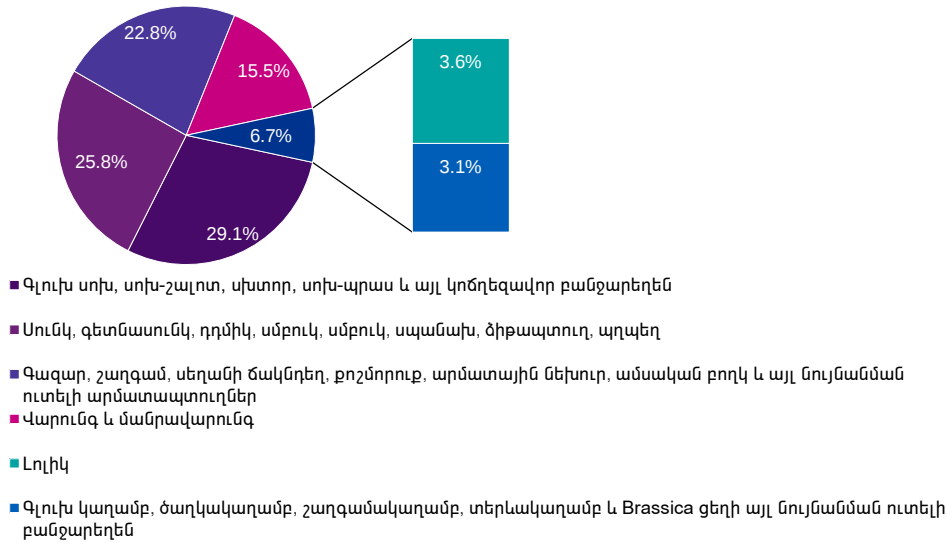
2015թ-ին ներմուծված ծավալը, կաղամբի տեղական արտադրության մի փոքր աճի հետ մեկտեղ, **արտահանվել է Ռուսաստանի Դաշնություն**, քանի որ նշված դասի Ռուսաստան արտահանման ծավալն աճել էր գրեթե 5,900 տոննայով (268%) 2015թ-ին:

2016թ-ին գլուխ կաղամբի, ծաղկակաղամբի, շաղգամակաղամբի, տերևակաղամբի և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղենի **արտահանման ծավալների էական նվազումը** պայմանավորված էր նախորդ տարվա համեմատ այս մշակաբույսերի արտահանման ծավալների զգալի աճով (3,890 տոննա, 200%), որն իրենից ներկայացնում էր 2013-2016թթ. ժամանակաշրջանում գրանցված **մեկանգամյա կտրուկ աճ**:

2016թ-ին Իրանից ներմուծումների արժեքում առավել խոշոր մասնաբաժին ունեին հետևյալ դասերը.

- Գլուխ սոխ, սխտոր և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն՝ 511 հազար ԱՄՆ դոլար (1,297 տոննա),
- Սունկ, գետնասունկ, դդում, սմբուկ, սպանախ, ձիթապտուղ և տաքդեղ՝ 454 հազար ԱՄՆ դոլար (156 տոննա),
- Գազար, շաղգամ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղներ՝ 401 հազար ԱՄՆ դոլար (1,108 տոննա):

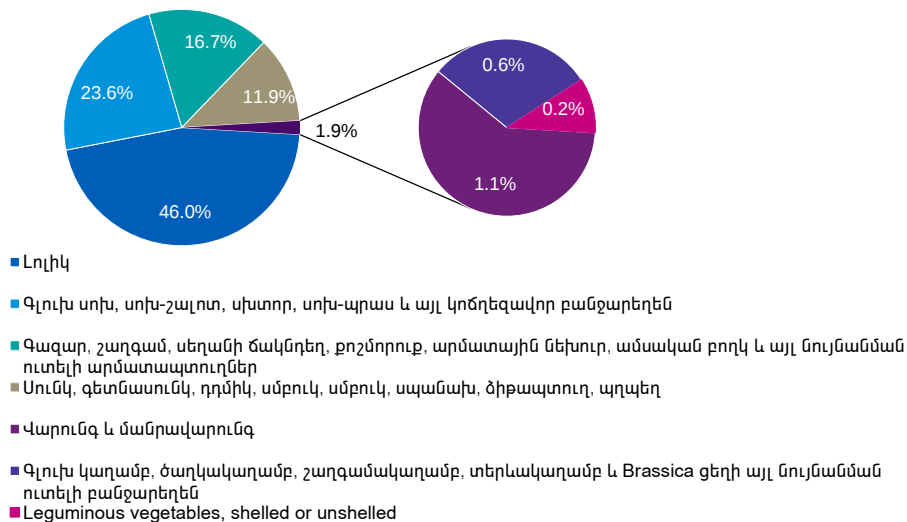
Իրանից ներմուծումների արժեքի բացվածքն ըստ դասերի, 2016թ.

Աղբյուրը՝ Trade Map

Մասնավորապես, թարմ կամ սառեցված սոխը և սոխ-շալոտը կազմում էին վերը նշված 1-ին դասի 99%-ը և ներմուծումների ընդհանուր արժեքի 14%-ը: Մինչդեռ գազարի և այլ ուտելի արմատապտուղների դասում 100%-ը կազմում էին թարմ կամ սառեցված գազարը և շաղգամը, որոնց բաժին էր ընկնում ընդհանուր ներմուծման 11%-ը:

Թուրքիայից ներմուծումների արժեքի բացվածքն ըստ դասերի, 2016թ.

Աղբյուրը՝ Trade Map

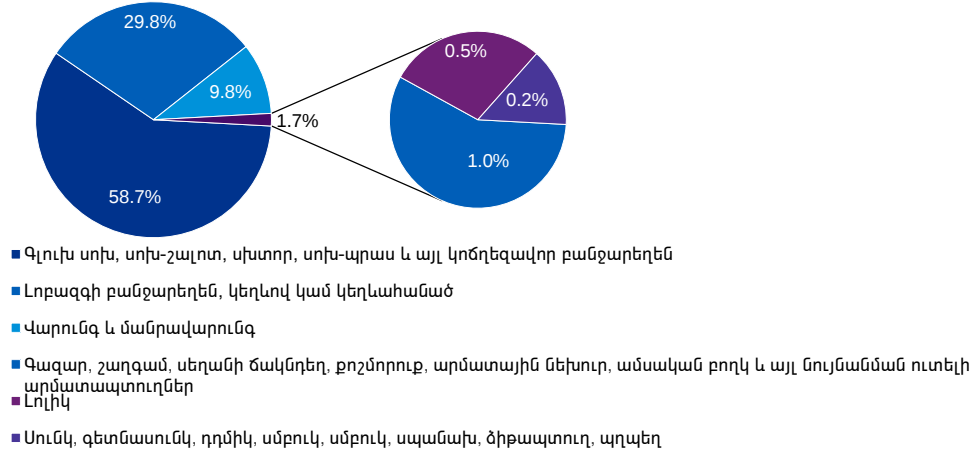
2016թ-ին նախորդ տարվա համեմատ Թուրքիայից իրականացվող ներմուծումների արժեքն աճել է 44%-ով՝ կազմելով 539 հազար ԱՄՆ դոլար (635 տոննա):

2016թ-ին ներմուծված թարմ բանջարեղենի հիմնական դասերն էին՝

- Լոլիկը՝ 248 հազար ԱՄՆ դոլար (84 տոննա),

- Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտորը և այլ կոճղեզավոր բանջարեղենը՝ 127 հազար ԱՄՆ դոլար (293 տոննա),
- Գազարը, շաղգամը և այլ ուտելի արմատապտուղները՝ 90 հազար ԱՄՆ դոլար (225 տոննա):

Ռուսաստանից ներմուծումների արժեքի բացվածքն ըստ դասերի, թ. 2016թ.

Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին Ռուսաստանից իրականացվող ներմուծումների արժեքն կտրուկ աճել էր 4 անգամ՝ 381.2%-ով՝ մինչև 409 հազար ԱՄՆ դոլար (2,985 տոննա)՝ ի համեմատություն նախորդ տարվա, որը 2014թ-ից ի վեր գրանցված ամենաբարձր ցուցանիշն էր: Ներմուծումների արժեքի հանկարծակի աճը հիմնականում պայմանավորված էր հետևյալ դասերի աճով.

- Սոխ, սոխ-շալոտ և սխտոր (աճ 410.6%-ով),
- Լոբազգի բանջարեղեն (աճ 351.9%-ով):

ԵԱՏՄ սահմաններում գործող բարենպաստ պայմաններով առևտրային պայմանագրերը և մաքսային ռեժիմը կարող են լինեն այս աճի հիմնական պատճառները:

Ռուսաստանից ներմուծվող հիմնական դասերն էին՝

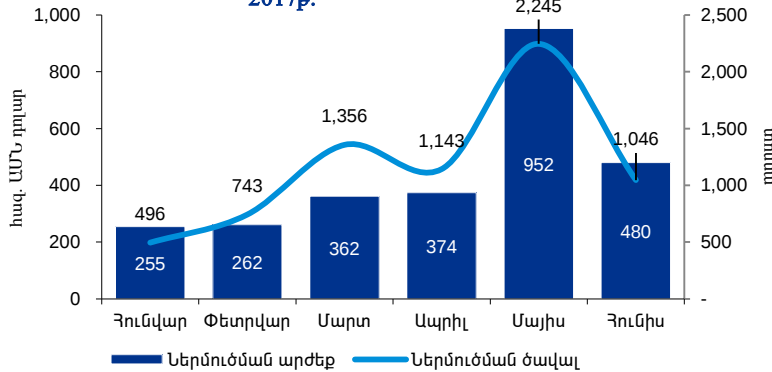
- Սոխ, սոխ-շալոտ և սխտոր՝ 240 հազար ԱՄՆ դոլար (3,230 տոննա)
- Լոբազգի բանջարեղեն՝ 122 հազար ԱՄՆ դոլար (116 տոննա)
- Վարունգ և մանրավարունգ՝ 40 հազար ԱՄՆ դոլար (44 տոննա)

Ռուսաստանից ներմուծված հիմնական բանջարեղենի դասերը, 2016թ.				
	Ներմուծման ծավալ (տոննա)	Ներմուծման արժեք (հազար ԱՄՆ դոլար)	% դասում	% ընդհանուր ներմուծման արժեքային ցուցանիշում
Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն				
Գլուխ սոխ եւ սոխ-շալոտ	3,222	237	98.8%	58%
Լոբազգի բանջարեղեն				
Pisum sativum ոլոռ	107	110	90.2%	26.9%
Վարունգ և մանրավարունգ	44	40	100%	9.8%
Գազար, շաղգամ, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային նեխուր, ամսական բողկ և այլ նույնանուն ուտելի արմատապտուղներ				

Գազար եւ շաղգամ	45	3	75%	0.7%
Լոլիկ	17	2	100%	0.5%

Աղբյուր՝ Trade Map

Թարմ/սառեցված բանջարեղենի ներմուծման դինամիկան 2017թ.

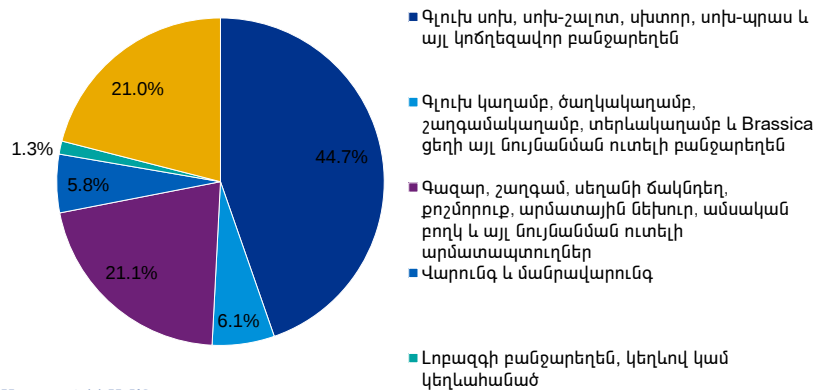
Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎԾ

2017թ. առաջին վեց ամիսների համար բանջարեղենի ներմուծումների արժեքն աճել է առաջին հինգ ամիսների ընթացքում՝ նվազելով հունիսին։ 2017թ. առաջին կիսամյակի համար ներմուծումների ընդհանուր արժեքը կազմել է 2,684 հազար ԱՄՆ դոլար՝ 7,029 տոննա ծավալի կտրվածքով։

Ներմուծումների ամենաբարձր ցուցանիշը գրանցվել էր մայիսին՝ արժեքը կազմել է 2,245 հազար ԱՄՆ դոլար, իսկ ծավալը՝ 952 տոննա։

Սակայն հունիսին ներմուծումների արժեքը նվազել է 49.6%-ով՝ կազմելով 480 հազար ԱՄՆ դոլար (1,046 տոննա)։ Այս հանգամանքը կարող է պայմանավորված լինել որոշ մշակաբույսերի բերքահավաքի սեզոնայնությամբ։

Բանջարեղենի ներմուծումն ըստ դասերի 2017թ.

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎԾ

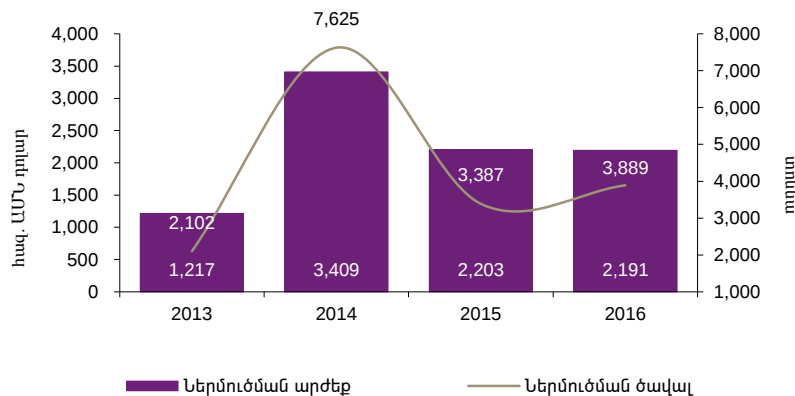
2017թ. առաջին վեց ամիսների ներմուծումների կառուցվածքը ներառում է 6 դաս։

- Ներմուծումներում գերակշիռ մասնաբաժին էին կազմում գլուխ սոխը, սոխ-շալոտը, սխտորը, սոխ-պրասը և այլ կոճղեգավոր բանջարեղենը. այս մշակաբույսերի ներմուծումների արժեքը կազմում է 1,199 հազար ԱՄՆ դոլար, իսկ ծավալը՝ 3,661 տոննա։
- Հաջորդ երկու հիմնական դասերն էին.
 - Գազարը, շաղգամը, սեղանի ճակնդեղը, քոշմորուքը, արմատային նեխուրը, ամսական բողկը և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղները՝ 567 հազար ԱՄՆ դոլար (1,830 տոննա) և

- Սունկը, գետնասունկը, դդումը, սմբուկը, սպանախը, ձիթապտուղը և տաքդեղը՝ 564 հազար ԱՄՆ դոլար (225 տոննա):

1.5.3. Թարմ կամ սառեցված կարտոֆիլի ներմուծում

Կարտոֆիլի ներմուծման դինամիկա

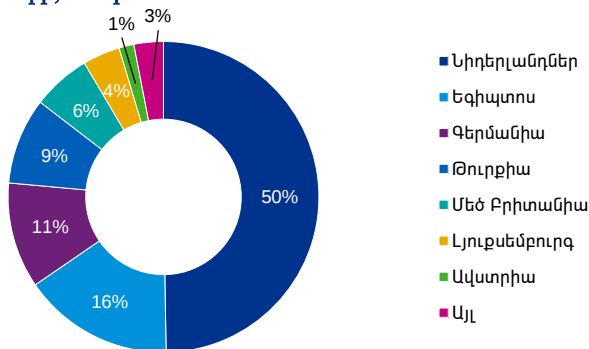

Աղբյուր՝ Trade Map

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաըջանում կարտոֆիլի ներմուծումն աճել էր 21.7% բնական: 2015թ-ին գրանցված 0.5% նվազումը կապված էր սերմացու կարտոֆիլի ներմուծման արժեքի 26% նվազումով՝ մինչև 1,603 հազար ԱՄՆ դոլար, ինչը հիմնականում հատուցվել էր թարմ կամ սառեցված կարտոֆիլի (բացառությամբ

սերմացուի) ներմուծումների էական՝ 14 անգամ աճով՝ մինչև 588 հազար ԱՄՆ դոլար՝ ի համեմատություն 2015թ.: 2016թ-ին սերմացու կարտոֆիլին բաժին էր ընկել կարտոֆիլի ներմուծման արժեքի 73%-ը, իսկ մնացածը (27%) կազմում էր թարմ կամ սառեցված կարտոֆիլի (բացառությամբ սերմացուի) մասնաբաժինը:

Կարտոֆիլի ներմուծման արժեքի բացվածքն ըստ երկրների, 2016թ.

Աղբյուր՝ Trade Map

Կարտոֆիլը ներմուծվում է հիմնականում երեք երկրներից՝ Նիդերլանդներից, Եգիպտոսից և Գերմանիայից, որոնց բաժին են ընկնում կարտոֆիլի ներմուծումների ընդհանուր արժեքի ամենաբարձր մասնաբաժինները:

Մասնավորապես, 2016թ. կարտոֆիլի ներմուծման արժեքի կեսն ապահովել են Նիդերլանդները՝ կազմելով 1,089 հազար ԱՄՆ դոլար (մոտ 2 հազար տոննա):

Եգիպտոսից և Գերմանիայից իրականացվող ներմուծումներն, իրենց հերթին, կազմել են 344 հազար ԱՄՆ դոլար (911 տոննա) և 241 հազար ԱՄՆ դոլար (421 տոննա):

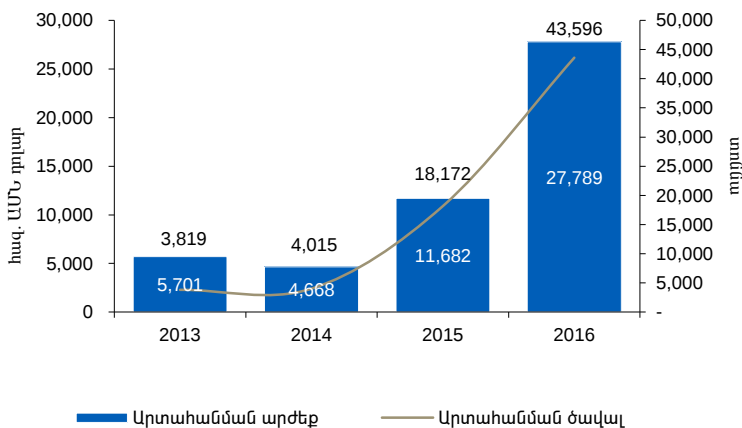
Կարտոֆիլի ընդհանուր ներմուծումները կազմել են 1,265 հազար ԱՄՆ դոլար (1,822 տոննա) առաջին կիսամյակի համար: 2017թ. առաջին վեց ամիսներին կարտոֆիլի ներմուծումն աճել էր հիմնականում զարման ամիսների ընթացքում, հատկապես ապրիլին կազմելով 983.6 հազար ԱՄՆ դոլար (1,324.6 տոննա), որը կազմում էր տարվա առաջին կիսամյակի ներմուծումների ընդհանուր արժեքի 77.7%-ը: Մայիս ամսին գրանցված

կարտոֆիլի ներմուծումները ապահովում էին տարվա առաջին կիսամյակի ներմուծումների ընդհանուր արժեքի 18%-ը՝ կազմելով 227.5 հազար ԱՄՆ դոլար (379.6 տոննա):

1.5.4. Թարմ կամ սառեցված բանջարեղենի արտահանում

2016թ-ին ՀՀ-ում գրանցվել էին բանջարեղենի արտահանման թե՛ ընդհանուր արժեքի և թե՛ ընդհանուր ծավալի ամենաբարձր ցուցանիշները 2013-2016թթ. ժամանակաշրջանի համար: Նշված ժամանակաշրջանում **բանջարեղենի արտահանման ընդհանուր արժեքը աճել էր 69.6%, ԲՄՏՍ-ով, իսկ ծավալը՝ 125.2%-ով:** 2016թ-ին նախորդ տարվա համամենատ արտահանման արժեքը և ծավալը նվազել էին համապատասխանաբար 137.9%-ով և 139.9%-ով:

Թարմ/սառեցված բանջարեղենի արտահանման դինամիկա

Աղբյուր՝ Trade Map

Նախորդ տարվա համեմատ 2016թ. արտահանումների աճը հիմնականում պայմանավորված էր **հետևյալ երկու դասերի արտահանման աճով.**

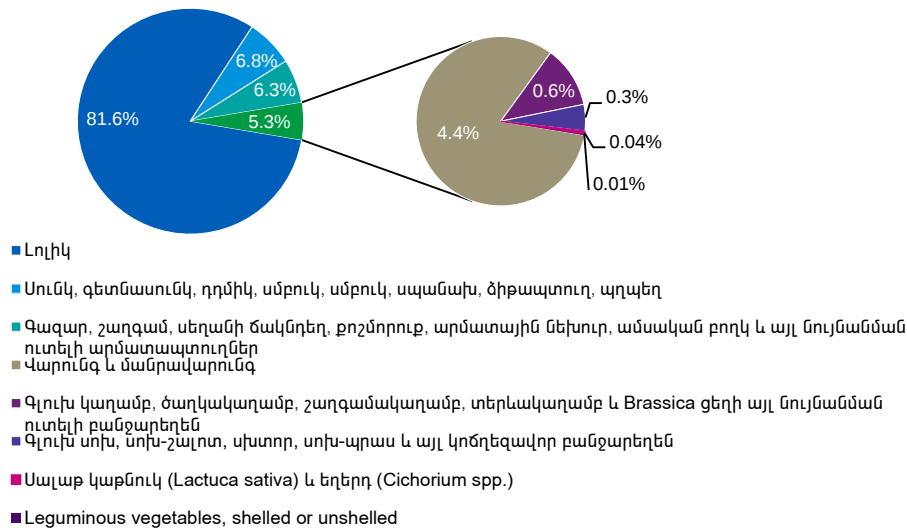
- Լոլիկի արտահանման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամենատ աճել էին համապատասխանաբար 1,381.8%-ով (մոտ 15 անգամ) և 2,996.5% -ով (մոտ 31 անգամ),
- Սնկի, գետնասնկի, դդմի, սմբուկի, սպանախի, ձիթապտղի և տաքդեղի արտահանման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամենատ աճել էին համապատասխանաբար 194.1%-ով և 231.9%-ով:

Բացառությամբ վերը նշված երկու դասերի, գլուխ սոխի, սոխ-շալոտի, սխտորի, սոխ-պրասի և այլ կոճղեգավոր բանջարեղենի դասի հետ կապված գրանցել էր արտահանման հարաբերական աճ նախորդ տարվա համեմատ, այնուամենայնիվ, բացարձակ ցուցանիշների տեսանկյունից թե՛ **արտահանման ծավալի և թե՛ արտահանման արժեքի աճն էական չէր:** Սյուս բոլոր դասերի հետ կապված արձանագրվել էր արտահանման նվազում 2016թ-ին: Ստորև ներկայացված են բանջարեղենի այն հիմնական դասերը, որոնց համար գրանցվել էր արտահանման նվազում նախորդ տարվա համեմատ:

- ✓ Գազարի, շաղգամի, սեղանի ճակնդեղի, քոշմորուքի, արմատային նեխուրի, ամսական բողկի և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղների արտահանման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամենատ նվազել էին համապատասխանաբար 9.2%-ով և 29.5%-ով:
- ✓ Վարունգի և մանրավարունգի արտահանման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամենատ նվազել էին համապատասխանաբար 62.0%-ով և 53.3%-ով:

- ✓ Գլուխ կաղամբի, ծաղկակաղամբի, շաղգամակաղամբի, տերևակաղամբի և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղենի արտահանման արժեքը և ծավալը նախորդ տարվա համամեծատ նվազել էին համապատասխանաբար 96.0%-ով և 95.6%-ով:

Բանջարեղենի արտահանման արժեքի բացվածք, 2016թ.

Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին արտահանման արժեքի տեսանկյունից առանձնացվում էին բանջարեղենի հետևյալ երեք հիմնական դասերը.

- ✓ Լոլիկ,
- ✓ Սունկ, գետնասունկ, դդում, սմբուկ, սպանախ, ծիթապտուղ և տաքդեղ,
- ✓ Գազար, շաղգամ, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային նեխուր, ամսական բոդկ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղներ:

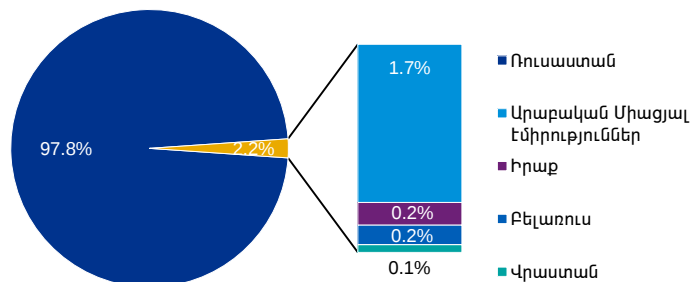
Այս դասերին բաժին էր ընկել արտահանման արժեքի համապատասխանաբար 81.6%-ը, 6.8%-ը և 6.3%-ը:

- 2016թ-ին **լոլիկի** արտահանման արժեքը և արտահանման ծավալը կազմել էին համապատասխանաբար 22,671 հազար ԱՄՆ դոլար և 36,043 տոննա:
- 2016թ-ին **սնկի, գետնասնկի, դդմի, սմբուկի, սպանախի, ծիթապտղի և տաքդեղի դասում սմբուկի** արտահանման արժեքն աճել էր մոտ 4 անգամ՝ ի համեմատություն 2015թ. և հասել էր 137 հազար ԱՄՆ դոլարի (382 տոննա)՝ կազմելով նշված դասի արտահանման արժեքի 7.2%-ը և բանջարեղենի արտահանման ընդհանուր արժեքի 0.5%-ը:
- 2016թ-ին **գազարի և դդմի** արտահանում չի գրանցվել:
- 2016թ-ին **վարունգի և մանրավարունգի** արտահանման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 62%-ով, կազմելով 1,213 հազար ԱՄՆ դոլար (1,725 տոննա), ինչը կարող էր պայմանավորված լինել **վարունգի տեղական արտադրության ծավալների 7,266 տոննա (7.9%) նվազումով**:

Ռուսաստան արտահանումների աճի հիմնական պատճառներն են **ԵԱՏՄ սահմաններում գործող բարենպաստ պայմաններով առևտրային պայմանագրերը և մաքսային ռեժիմը**: Բացի այդ լուիկի արտահանման կտրուկ աճը պայմանավորված է Ռուսաստանի կողմից Թուրքիայի նկատմամբ սահմանված պատժամիջոցներով, որից հետո հայկական ընկերությունները գրավել են շուկայի առկա մասնաբաժինը և ավելացրել են արտադրանքի Ռուսաստան արտահանման ծավալները:

2016թ-ին բանջարեղենի արտահանման ընդհանուր արժեքում ամենամեծ մասնաբաժինն ունեւ Ռուսաստանի Դաշնությունը՝ 97.8% (27,180 հազար ԱՄՆ դոլար), որին հաջորդում էին Միացյալ Արաբական Էմիրությունները՝ 1.7% (463 հազար ԱՄՆ դոլար), մինչդեռ Բելառուսի և Իրաքի մասնաբաժինները արտահանման ընդհանուր արժեքում կազմում էին յուրաքանչյուրը մոտ 0.2% (համապատասխանաբար 57 հազար ԱՄՆ դոլար և 66 հազար ԱՄՆ դոլար): Ավելին, 2016թ-ին Բելառուսը և Իրաքը բանջարեղենի արտահանման նոր երկրներ էին, քանի որ նախորդ տարիներին այս երկրներ

Բանջարեղենի հիմնական դասերի արտահանման բացվածքն ըստ դասերի

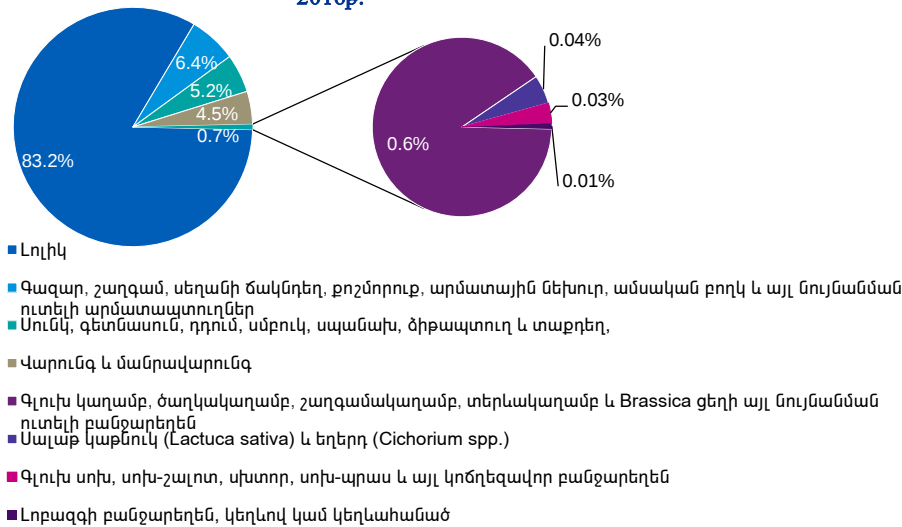

Աղբյուրը՝ Trade Map

արտահանումների արժեքը կազմել է զրո: Ծավալի տեսանկյունից երեք առաջատար երկրներն էին՝ Ռուսաստանի Դաշնությունը, Բելառուսը և Իրաքը, որոնց մասնաբաժիններն արտահանումների ընդհանուր ծավալում կազմում էին համապատասխանաբար 98.4% (42,920 տոննա), 0.7% (317 տոննա) և 0.5% (200 տոննա) 2016թ-ին:

Արտահանման արժեքի կառուցվածքը արտահանվող երեք հիմնական երկրների համար ներկայացված է Հավելված 8-ում:

Ռուսաստան արտահանումների արժեքի բացվածքն ըստ դասերի, 2016թ.

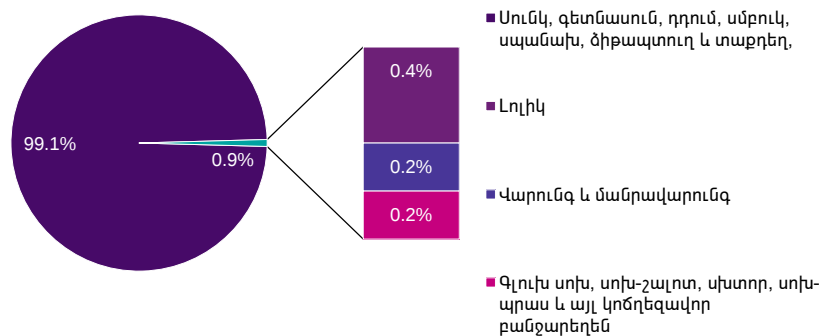

Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին Ռուսաստան կատարվող արտահանումների արժեքը նախորդ տարվա համեմատ կտրուկ աճել էր **148.8%-ով**, ինչը հիմնականում պայմանավորված էր բանջարեղենի հիմնական արտահանվող դասի՝ **լոլիկի** արտահանման արժեքի մոտ 15 անգամ աճով նախորդ տարվա համեմատ, որը կազմում էր Ռուսաստան արտահանումների ընդհանուր արժեքի 83.2% (22,612 հազար ԱՄՆ դոլար և 35,842 տոննա):

Հավելված 9-ում ներկայացված է Հայաստանից Ռուսաստան արտահանման համեմատաբար փոքր կատեգորիաների մանրամասն վերլուծությունը:

Միավորված Արաբական Էմիրություններ արտահանումների արժեքի բացվածքն ըստ դասերի, 2016թ.

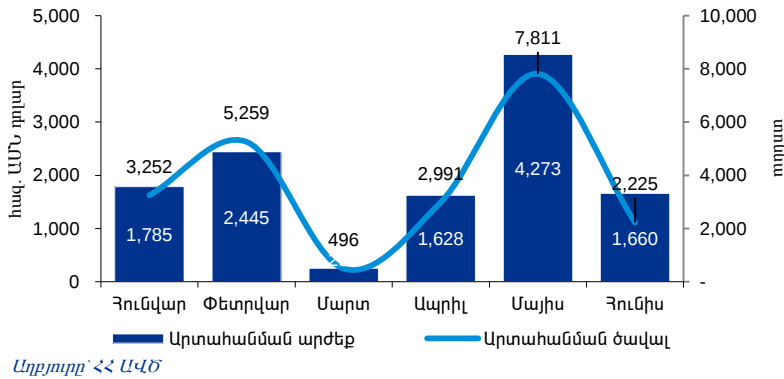
Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին գրանցված 82.8% նվազումից հետո Միացյալ Արաբական Էմիրություններ արտահանումների արժեքն աճել էր մոտ 9 անգամ 2016թ-ին: Այս հանգամանքը պայմանավորված էր արտահանվող հիմնական դասի՝ **սնկի, գետնասնկի, դդմի, սմբուկի, սպանախի, ձիթապտղի, տաքդեղի**

արտահանման աճով, որն ապահովում էր Միացյալ Արաբական Էմիրությունների գրեթե ամբողջ արժեքը (99.1%)՝ կազմելով 459 հազար ԱՄՆ դոլար (143 տոննա) 2016թ-ին:

Հավելված 10-ում ներկայացված է Հայաստանից դեպի ԱՄԷ արտահանման համեմատաբար փոքր կատեգորիաների մանրամասն վերլուծությունը:

Բանջարեղենի արտահանման դինամիկան 2017թ-ին

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎՃ

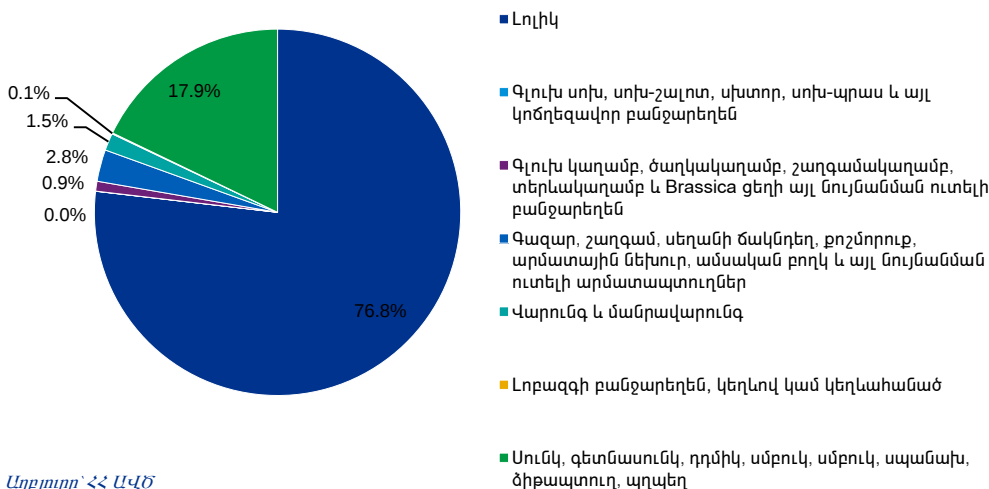
2017թ. առաջին վեց ամիսների ընթացքում բանջարեղենի արտահանման արժեքը կազմել էր 12,041 հազար ԱՄՆ դոլար, իսկ ծավալը՝ 22,034 տոննա:

Արտահանման արժեքի ամենաբարձր ցուցանիշը գրանցվել էր մայիսին՝ 4,273 հազար ԱՄՆ դոլար (7,811 տոննա): Այն

կազմում էր 2017թ. առաջին կիսամյակի արտահանումների ընդհանուր արժեքի 35.5%-ը: Արտահանման արժեքի ամենացածր ցուցանիշը գրանցվել էր մարտին՝ 251 հազար ԱՄՆ դոլար (496 տոննա):

2017թ. առաջին վեց ամիսների արտահանումների կառուցվածքը ներառում է բանջարեղենային մշակաբույսերի 7 դաս:

Բանջարեղենի արտահանման արժեքն ըստ դասերի, 2017թ.

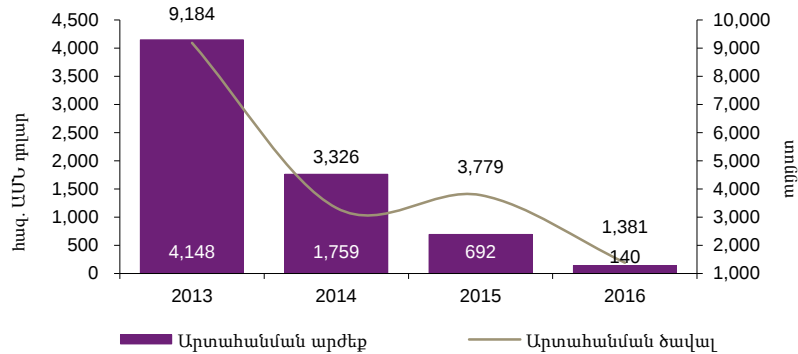

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎՃ

Արտահանումների արժեքի կտրվածքով ամենամեծ մասնաբաժինը բաժին էր ընկնում լոլիկին՝ 9,252 հազար ԱՄՆ դոլար (18,455 տոննա), որը կազմում էր արտահանումների ընդհանուր արժեքի 76.8%-ը: Սնկի, գետնասնկի, դդմի, սմբուկի, սպանախի, ձիթապտղի և տաքդեղի դասին բաժին էր ընկնում 20%-ը՝ կազմելով 2,151 հազար ԱՄՆ դոլար (2,184 տոննա): Երրորդ ամենախոշոր դասը գազարի, շաղգամի, սեղանի ճակնդեղի, քոշմորուքի, արմատային նեխուրի, ամսական բոլկի և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղների դասն էր, որն ապահովում էր արտահանումների ընդհանուր արժեքի միայն 2.8%-ը՝ կազմելով 338 հազար ԱՄՆ դոլար (706 տոննա): Մնացած բոլոր դասերի մասնաբաժինը արտահանումների ընդհանուր արժեքում ցածր էր 2%-ից 2017թ. առաջին կիսամյակում:

1.5.5. Թարմ կամ սառեցված կարտոֆիլի արտահանում

Թարմ/սառեցված կարտոֆիլի արտահանման դինամիկա

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎԾ

Հայաստանից երկու հիմնական երկրներ կատարվող արտահանումների արժեքի նվազում էր, մասնավորապես, Վրաստան իրականացվող արտահանումները նվազել էին 59.2%-ով՝ ի համեմատություն նախորդ տարվա, իսկ Ռուսաստանի Դաշնության արտահանման շուկան Հայաստանն ընդհանրապես կորցրել էր 2016թ-ին:

2016թ-ին Հայաստանը կարտոֆիլ արտահանում էր միայն Վրաստան և արտահանման արժեքը կազմում էր 140 հազար ԱՄՆ դոլար (1,381 տոննա):

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում կարտոֆիլի արտահանման արժեքն աճել էր 67.7% ԲՄՏԱՏ-ով, սակայն ծավալը նվազել էր 46.8% ԲՄՏԱՏ-ով: Ի համեմատություն նախորդ տարվա՝ 2016թ-ին կարտոֆիլի արտահանման արժեքը նվազել է գրեթե 80%-ով՝ կազմելով 140 հազար ԱՄՆ դոլար (1,381 տոննա): Այս փոփոխության հիմնական պատճառը

Տեղական վերամշակման ամփոփ պատկերը

Հիմնական ուսումնասիրված բանջարեղենը

- Վարունգ
- Լոլիկ
- Պղպեղ (քաղցր և կծու)
- Սմբուկ
- Կանաչ լոբի
- Սխտոր
- Գազար

Վերամշակված բանջարեղենի տեղական արտադրությունը
8,720 տոննա 2016թ.-ին
970 տոննա 2017թ.-ի առաջին եռամսյակում

Արտադրության դինամիկան
32% ծավալի աճ 2016թ.-ին
14% ԲՄՏՄՏ ծավալի աճ 2013-2016թթ.

Արտադրության կառուցվածքը
Պահածոյացված բանջարեղեն – 67%
Կետչուպ և այլ տոմատի սոուսներ – 33%

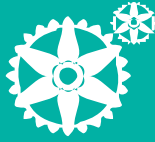

Վաճառքի կառուցվածքը
HoReCa – 5%
Մանրածախ – 13%
Արտահանում – 82%

Բանջարեղենի վերամշակման ընկերությունները
Հայաստանում

51 պահածոների գործարան, որոնց
մեծամասնությունը գտնվում է Արմավիրի մարզում –
11, Երևանում – 14 և Կոտայքի մարզում – 9

Արտադրական ներուժը

Արտադրական ներուժի մոտ 47.6% -ը
օգտագործվում է ՀՀ վերամշակող
ընկերությունների կողմից

Տնտեսական հարաբերությունները

Բանջարեղենի տեղափոխումը

Թարմ բանջարեղենի տեղափոխվում է վերամշակող
ընկերություններին՝
Մատակարարներ – 46%
Վերամշակողներ – 54%

Մասնակիցների համագործակցությունը
Պայմանագրային – 60%
Բանավոր – 40%

Մատակարարներին վճարումները
Առձեռն՝ ապրանքը ստանալու պահին

Վերամշակման տեխնոլոգիաներ

1 Հումքի ընդունում

2 Նախնական տեսակավորում

3 Հումքի լվացում

4 Տեսակավորում,
դասակարգում և մաքրում

5 Կտրատում և մանրացում

6 Շոգեխաշում և տապակում

7 Բաշխում և կշռում

8 Տարաների մեջ տեղավորում և
փակում

9 Մանրէազերծում

10 Մառեցում

11 Պահեստավորում

12 Պիտակավորում

13 Տեղավորում և
տեղափոխում

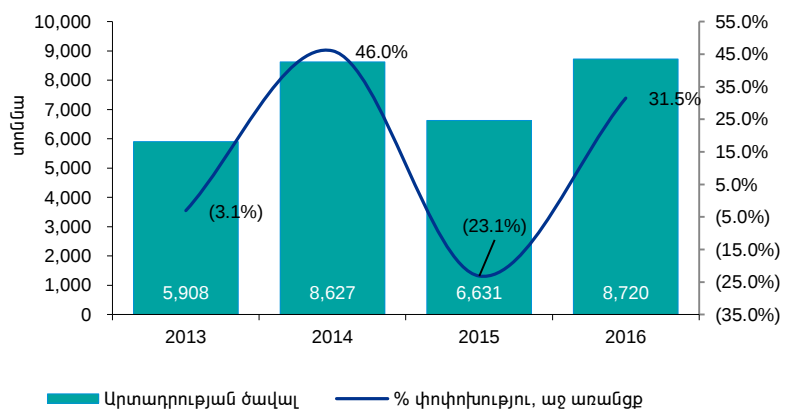
2. Հայաստանի Հանրապետությունում մշակվող թարմ բանջարեղենի վերամշակման վերլուծություն

2.1 Հայաստանի Հանրապետության վերամշակված բանջարեղենի արտադրության դինամիկայի և հիմնական վերամշակող ընկերությունների նկարագիրը

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի տեղական արտադրության ծավալն աճել էր 14% PUSUS-ով:

2016թ-ին վերամշակված բանջարեղենի արտադրությունը նախորդ տարվա համեմատ աճել էր 32%-ով՝ կազմելով 8,720 տոննա, որը 2013թ-ից հետո գրանցված ամենաբարձր ցուցանիշն էր: Վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր արտադրության 66.7%-ը կազմում էր պահածոյացված բանջարեղենը և 33.3%՝ կետչուպը և տոմատային այլ սոուսները:

Վերամշակված բանջարեղենի տեղական արտադրության դինամիկա

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱԿԾ

2017թ. առաջին եռամսյակում տեղական արտադրությունն աճել էր գրեթե երեք անգամ, կազմելով 970 տոննա՝ ի համեմատություն նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի: Մասնավորապես, 2017թ. առաջին եռամսյակում գրանցված աճը հիմնականում պայմանավորված էր պահածոյացված բանջարեղենի արտադրության գրեթե 5 անգամ (384%) աճով, կազմելով 885 տոննա՝ ի համեմատություն 2016թ. առաջին եռամսյակի: Սակայն աճը նասամբ փոխհատուցվել էր կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների արտադրության ծավալի 60.7% նվազումով՝ մինչև 85 տոննա, ի համեմատություն նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի:

Ստորև բերվող աղյուսակում ներկայացված է թարմ և վերամշակված բանջարեղենային արտադրատեսակների հիմնական տեսակները, որոնք ընտրվել են իրականացված հարցման և Հայաստանի Հանրապետության վերամշակված բանջարեղենի շուկայի վերլուծության հիման վրա:

Ուսումնասիրվող թարմ և վերամշակված բանջարեղենային արտադրատեսակներ			
Տեսակը	Թարմ բանջարեղեն	Վերամշակված բանջարեղեն	Չորացրած/Սառեցրած
Հիմնական	Վարունգ	Մարինացված վարունգ	Կիրառելի չէ
Հիմնական	Լոլիկ	Տոմատային կետչուպ և տոմատային այլ սոուսներ Մարինացված լոլիկ Բանջարեղենի խառնուրդներ	Չորացրած լոլիկ
Հիմնական	Տաքդեղ (քաղցր և կծու)	Լցոնած տաքդեղ Բանջարեղենի խառնուրդներ Մարինացված տաքդեղ (քաղցր, կծու, կանաչ տաքդեղ) Բանջարեղենի խառնուրդներ	Սառեցրած տաքդեղ Սառեցրած կարմիր տաքդեղ
Հիմնական	Սմբուկ	«Խորոված» սմբուկ Բանջարեղենի խառնուրդներ	Չորացրած սմբուկ
Հիմնական	Կանաչ լոբի	Մարինացված կանաչ լոբի	Սառեցրած կանաչ լոբի
Հիմնական	Կանաչ լոբի	Մարինացված կանաչ լոբի	Սառեցրած կանաչ լոբի
Երկրորդական	Սխտոր	Մարինացված լոլիկ, վարունգ և այլն Բանջարեղենի խառնուրդներ	Կիրառելի չէ
Երկրորդական	Գազար	Լցոնած տաքդեղ Բանջարեղենի խառնուրդներ	Կիրառելի չէ

Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի հարցումը և վերլուծությունը

Պատմականորեն մարզի կառուցվածքը մշակաբույսերի մշակման և բերքատվության տեսանկյունից եղել է կարևոր որոշիչ գործոն վերամշակող ընկերությունների տեղակայման համար:

Մեր հետազոտությունների համաձայն՝ ներկայումս Հայաստանում գործում են 51 բանջարեղեն վերամշակող ընկերություններ: Քարտեզում ներկայացված է վերամշակող ընկերությունների աշխարհագրական տեղաբաշխվածությունը ըստ մարզերի:

Արդյունքները ցույց են տալիս, որ ընտրված 51 պահածո արտադրող ընկերություններից վերամշակողների մեծ մասը գտնվում է Արմավիրում (11), Երևանում (14) և Կոտայքում (9):

Հարկ ենք համարում նշել, որ պահածո արտադրող ընկերությունների մեծամասնությունը վերամշակում է թե՛ միրգ և թե՛ բանջարեղեն: Մասնակիցներից ոչ մեկը չի արտադրում օրգանական սերտիֆիկացված արտադրանք:

Քարտեզ 2. ՀՀ վերամշակող ընկերություններն ըստ մարզերի

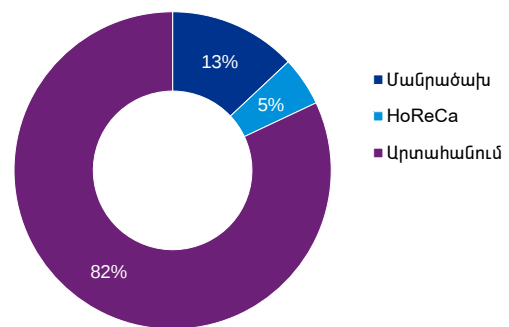
Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծությունը

Հարցման մասնակիցների ընդհանուր մասնաբաժինը ՀՀ շուկայում կազմում է ավելի քան 50%¹²: Պահածո արտադրող ընկերությունների ամբողջական ցանկը ներկայացված է Հավելված 11-ում:

Մասնակիցների կարծիքով՝ արտադրական ներուժի միջինում մոտ 47.6%-ն օգտագործվում է Հայաստանի Հանրապետության վերամշակող ընկերությունների կողմից: Մասնակիցներից մեկը նշեց, որ արտադրական ներուժն ամբողջությամբ չօգտագործելու հիմնական պատճառն էլեկտրաէներգիայի և ջրային ռեսուրսների մատակարարման խափանումներն են, որոնք հանգեցնում են ֆինանսական և ժամանակային ռեսուրսների կորստի՝ հատկապես ակտիվ սեզոնների ընթացքում: Հարցման մասնակիցների նշեցին արտադրության ընդլայնման հետևյալ հիմնական խոչընդոտները.

Վաճառքի կառուցվածքը, 2017թ.

- Էներգետիկ ռեսուրսների բարձր գները,
- Շրջանառու կապիտալի բացակայությունը և ներդրումների կարիքը,
- Ոչ բավարար ներկայացվածությունը և ապրանքանիշերի ճանաչվածությունն արտաքին շուկաներում,
- Արտաքին շուկաներում հուսալի գործընկեր գտնելու դժվարությունները,
- Արտարժույթի փոխարժեքների տատանումները:

Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծությունը

Բոլոր մասնակիցները վերամշակված բանջարեղենը մատակարարում են վաճառքի կետեր իրենց սեփական տրանսպորտային միջոցներով: Գծապատկերում ցույց է տրված վաճառքի միջին ծավալի կառուցվածքն ըստ հարցման մասնակիցների կողմից տրամադրված տեղեկատվության:

Հարցմանը մասնակից բոլոր վերամշակող ընկերությունները նշել են, որ համագործակցում են թարմ բանջարեղենի միայն տեղական մատակարարների հետ և չեն իրականացնում թարմ բանջարեղենի ներմուծում, սակայն վերամշակված ապրանքների փաթեթավորումը հիմնականում ներմուծվում է՝ հաշվի առնելով ներմուծված փաթեթավորման բարձր որակը:

Վերամշակված ապրանքների արժեշղթայի հիմնական մասնակիցներն են՝

- Տեղացի ֆերմերները, ովքեր մատակարարում են թարմ բանջարեղեն
- Փաթեթավորում մատակարարող արտասահմանյան ընկերությունները
- Թարմ բանջարեղեն վերամշակող ընկերությունները
- Վաճառքի կետերը, ինչպիսիք են խանութները/սուպերմարկետները, HoReCa ոլորտը և արտասահմանյան դիստրիբյուտորները, տեղական ֆիրմաների ներկայացուցիչները արտասահմանյան շուկաներում, արտասահմանյան սուպերմարկետները (որոշ դեպքերում)

2.2 Հարաբերություններ մատակարարների հետ

Հարցման բոլոր մասնակիցներն ունեն գյուղացիական տնտեսությունների որոշված խմբեր, որոնցից գնում են թարմ բանջարեղեն, և եթե անհրաժեշտ է համագործակցել նոր մատակարարի հետ, վերամշակողները պահանջում են հատուկ ծագման վկայական, որը

¹² Ըստ մասնակիցների կողմից իրենց մասնաբաժնի և ներքին վերաբերյալ տրամադրված տեղեկատվության թյուրմեջ:

տրամադրվում է գյուղական տարածքների տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից, համոզվելու համար, որ արտադրանքը գողացված չէ: Հարցման միայն մեկ մասնակից է համագործակցում գործակալների հետ և միշտ պահանջում է մատակարարվող արտադրանքի ծագման վկայական:

Թարմ բանջարեղենի վերամշակման ակտիվ սեզոնը տևում է հունիսից հոկտեմբեր: Բոլոր վերամշակող ընկերությունները նշել են, որ թարմ բանջարեղենի վերամշակումն իրականացվում է այն անմիջապես ստանալուց հետո, և սառնարանում կարող է պահվել առավելագույնը մեկ օր: Հարցման մասնակիցների համաձայն միջինում **դեպքերի 46%-ում** է թարմ բանջարեղենն առաքվում վերամշակող ընկերություններին մատակարարների կողմից, մնացած **54%-ում** փոխադրումն իրականացվում է վերամշակող ընկերությունների կողմից: Մասնակիցների **60%-ը** համագործակցում է մատակարարների հետ պայմանագրերի հիման վրա, մինչդեռ մնացած **40%-ը** հիմնականում համագործակցում են բանավոր համաձայնության հիման վրա: Ինչպես նշվեց, պայմանագրերի հիման վրա համագործակցելու հիմնական առավելությունը թարմ բանջարեղենի ժամանակին առաքումն է, որը մատակարարվում է նախապես սահմանված գներով, քանակով և որակով: Եվ հակառակը, հարցման այն մասնակիցները, որոնք համագործակցում են բանավոր համաձայնության հիման վրա, նշեցին, որ պայմանագրերի ստորագրումը լրացուցիչ բյուրոկրատիա է, մատակարարների կողմից պայմանագիրը խախտելու դեպքում, վերամշակող ընկերությունները սովորաբար չեն օգտվում պայմանագրի իրավական ուժից՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուր առանձին մատակարարի փոքր մասնաբաժինը:

Համաձայն ֆերմերների միջև իրականացրած հարցմանը, պայմանագրի կամ բանավոր համաձայնությամբ աշխատելու հիմնական առավելությունները և թերությունները հետևյալն են՝

Պայմանագիր

Առավելությունները

- Ապրանքի վաճառքը նախապես որոշված է և բացակայում են իրացման հետ կապված խնդիրները
- Գինը նախապես սահմանված է

Թերությունները

- Սովորաբար ապրանքը ընդունվում է պարտքով և ապրանքի դիմաց վճարն ուշանում է

Բանավոր համաձայնություն

Առավելությունները

- Գինը որոշվում է ապրանքի մատակարարման պահին
- Ապրանքի դիմաց վճարն իրականացվում է կանխիկով
- Ժամանակի խնայողություն
- Հավելյալ թղթաբանության բացակայություն
- Գնորդի ազատ ընտրություն

Թերությունները

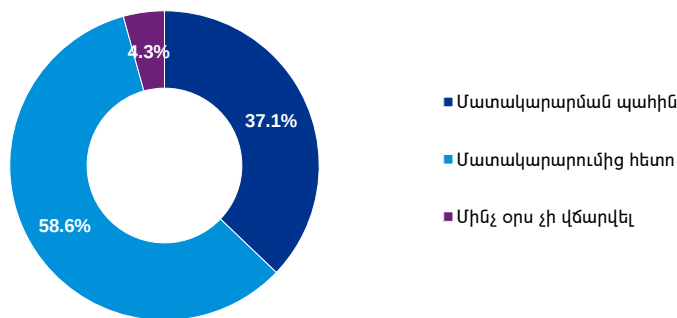
- Գինը նախապես որոշված չէ

- Սովորաբար գինը որոշվում է ավելի ցածր քան շուկայականն է, քանի որ գինը թելադրում է գնորդը
- Մատակարարված ապրանքը կարող է հետ վերադարձվել ցանկացած պահի
- Ապրանքի վաճառքը նախապես որոշված չէ և կարող են իրացման խնդիրներ առաջանալ

Հարցմանը մասնակցած բոլոր վերամշակող կազմակերպությունները նշել են, որ մատակարարների վճարումները կատարվում են կանխիկով՝ թարմ բանջարեղենը ստանալուց հետո կամ ստանալու պահին և գործարքը չի իրականացվում կանխավճարային հիմունքներով:

Հիմք ընդունելով ֆերմերների միջև անցկացված հարցումը՝ ներքևում գծապատկերը ներկայացնում է ֆերմերների վերամշակող ընկերությունների վճարման տարբերակները

ՀՀ վերամշակող ընկերությունների վճարման տարբերակները

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ - ի հարցում և ՔԵՅ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն

2.3 Հայաստանի Հանրապետությունում կիրառվող թարմ բանջարեղենի վերամշակման տեխնոլոգիաների նկարագիր

Ներկայումս Հայաստանում արտադրվում է վերամշակված բանջարեղենային պահածոների լայն տեսականի: Չնայած բաղադրատոմսերում առկա որոշակի տարբերությունների, մշակաբույսերի վերամշակման համար կիրառվում են նմանատիպ ստանդարտներ և ընթացակարգեր: Պահածոյացման համար օգտագործվող բոլոր բաղադրատարրերն ու հումքը և արտադրության մեջ օգտագործվող տեխնիկական սարքավորումները սահմանվում են պետական ԳՕՍՍ ստանդարտներով և վերամշակման տեխնոլոգիաներին համապատասխան և կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության էկոնոմիկայի նախարարության Ստանդարտների ազգային ինստիտուտի կողմից:

Ստորև բերվող գծապատկերում ներկայացված է բանջարեղենային պահածոների պատրաստման հիմնական տեխնոլոգիական քայլերը: Հարկ է նշել, որ վերամշակման գործընթացի քայլերի հաջորդականությունը կարող է տարբեր լինել կախված վերամշակվող մշակաբույսերից:

Թարմ բանջարեղենի վերամշակում

Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի հարցազրույցներ և վերլուծություններ
Պետական ԳՕՍՏ ստանդարտներ

Ըստ իրենց արտադրական տեխնոլոգիային նմանության՝ բանջարեղենային պահածոները բաժանվում են երեք խմբի.

- ✓ Տոմատի մածուկ
- ✓ Բանջարեղենի մարինադներ
- ✓ Բանջարեղենային խառնուրդներ

Թարմ լուլիկն օգտագործվում է տոմատի մածուկի դասի ապրանքատեսակների, այդ թվում՝ տոմատի խյուսի, մածուկի, սոուսի, սեփական հյութում կեղևահանած լուլիկի պահածոների պատրաստման համար: Բանջարեղենի մարինադները ներառում են վարունգի, լուլիկի և այլ բանջարեղենի պահածոներ՝ պատրաստված քացախով կամ քացախաթթվով: Բանջարեղենի խառնուրդները ներառում այնպիսի բանջարեղենային պահածոներ, որոնց համար անհրաժեշտ է եփած կամ տապակած բանջարեղեն՝ պատրաստված ձեթով:

Տոմատի մածուկ

Տոմատի մածուկի արտադրության տեխնոլոգիան ընթանում է թարմ բանջարեղենի վերամշակման գծապատկերում ներկայացված գործընթացի ընդհանուր քայլերով: Տոմատի մածուկը պատրաստվում է առողջ լուլիկների քաղցր տեսակներից՝ չոր նյութերի առնվազն 5% պարունակությամբ:

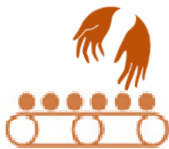
Ստորև որպես օրինակ ներկայացված է սեփական հյութում կեղևահանած լուլիկի պահածոների արտադրության գործընթացը:

1

Գործարանում **ստացված** թարմ լոլիկը պետք է համապատասխանի Մաքսային միության «Սննդի անվտանգության մասին» տեխնիկական կանոնակարգի պահանջներին (TR TS 021/2011)։

2

Նախնական տեսակավորումն իրականացվում է հատուկ տեխնոլոգիական սեղաններին վրա, որտեղ լոլիկը տեսակավորվում է ըստ որակի՝ առանձնացնելով վնասվածները։ Այնուհետև, ընտրված լոլիկները տեսակավորվում են ըստ չափի և բաժանվում են երկու խմբի։

3

Լվացումն իրականացվում է օդ մղող սարքերով կամ հատուկ լվացարաններում՝ ջրի բարձր ճնշման տակ։

4

Շոգեխաշումն իրականացվում է տաք գոլորշիով, ժապավենային շոգեխաշիչ սարքով՝ 10-20 վայրկյան, այնուհետև հումքը սառեցվում է սառը ջրով։ Շոգեխաշիչի բացակայության դեպքում, կեղևահանման համար լոլիկի լցվում է ջրի մեջ ներկառուցված երկու բաժնով կաթսայում, որից հետո սառեցվում սառը ջրով սառեցման միջոցով։ Գործընթացը կարող է իրականացվել նաև ձեռքով։

Թարմ լոլիկի մի մասը **կտրատվում և մանրացվում է**՝ հյութը պատրաստելու համար։ Ջանգվածին ավելացվում է աղ, որը պատրաստ է դառնում տարաներ տեղավորելու համար։

5

Կեղևահանված լոլիկը **կշռվում է** և տեղավորվում է ապակյա տարաներում՝ տարայի ընդհանուր ծավալի 55-60% հարաբերակցությամբ։

6

Լոլիկը տարաներում տեղավորելուց հետո ավելացվում է հյութը և տարաները մակափակվում են։

7

Մանրեագերծումն իրականացվում է ավտոկլավներում՝ հետևելով մանրեագերծման հետևյալ պայմաններին. 0.5 լիտր տարողությամբ տարան մանրեագերծվում է 25 րոպե, 1 լիտր տարողությամբ տարայի համար պահանջվում է 40 րոպե, տաքացման փուլում ջերմաստիճանը 70°C-ից բարձրանում է մինչև 100°C, իսկ ավտոկլավի ճնշումը տատանվում է 20-98 կՊա ջերմաստիճանի սահմաններում։

Մանրեագերծման գործընթացը կարող է իրականացվել նաև այլ ռեժիմով, որի դեպքում պահանջվում է համեմատաբար ցածր ճնշում ավտոկլավում։ 80°C-ից 100°C ջերմաստիճանի սահմաններում, ավտոկլավի ճնշումը կազմում է 20-59 կՊա տաքացման փուլում։

8

Մանրեագերծմանը հաջորդում է **հովաքան** փուլը, որի ժամանակ ջերմաստիճանը 90°C-ից իջեցվում է 40°C, իսկ ճնշումը 98 կՊա-ից՝ 20 կՊա:

Մանրեագերծման մյուս ռեժիմի դեպքում հովաքան փուլում ջերմաստիճանը 90°C-ից իջեցվում է 40°C, որի դեպքում ավտոկլավի ճնշումը կազմում է 49-10 կՊա:

9

Պիտակավորումը կատարվում է նախքան վերջնական արտադրանքի փաթեթավորումը: Պիտակը պետք է համապատասխանի ստանդարտի պահանջներին և ներառի հետևյալ տվյալները. արտադրող ընկերության անվանումը և հասցեն, արտադրողի ապրանքային նշանը (եթե կիրառելի է), արտադրանքի անվանումը, բաղադրատարրերը, «մանրեագերծված է» նշումը, արտադրության ամսաթիվը, օգտագործման ժամկետը, պահպանման պայմանները, շտրիխ կոդը (եթե կիրառելի է), զուտ քաշը գրամերով, սննդային և էներգետիկ արժեքը և ստանդարտով սահմանված այլ անհրաժեշտ տեղեկատվությունը:

10

Տարաները **դասավորվում են** ծալքավոր ստվարաթղթե արկղերում և պահվում են պահեստում ևս 15 օր, որպեսզի համային հատկանիշները հասունանան նախքան առաքումը:

Բանջարեղենի մարինադներ

Մարինադը պատրաստում են թարմ կամ մախօրոք աղ դրած բանջարեղենից 0.5-0.7%-ոց քացախաթթվով, որը ճնշում է միկրոօրգանիզմների զարգացումը: Բանջարեղենը մարինացվում է ամբողջական կամ կտրատված: Բացի հիմնական բանջարեղենից, մարինադների բաղադրության մեջ սովորաբար օգտագործվում են սխտորը, գազարը և համեմունքները՝ սև պղպեղ, դափնետերև, կանաչեղեն և այլն: Ստանդարտի համաձայն՝ 1 կգ մարինադի բաղադրության մեջ մարինադացվող բանջարեղենը կազմում է 55-80%, համեմունքները՝ 3-7%: Մարինադի ընդհանուր ծավալում բանջարեղենի մասնաբաժինը կախված է տարբեր արտադրողների կողմից օգտագործվող բաղադրատոմսերից:

Հայաստանում արտադրվող մարինացված բանջարեղենի հիմնական տեսակներն են լոլիկի, վարունգի, ծաղկակաղամբի մարինադները, բանջարեղենային խառնուրդները (ասորտի), տաքդեղի (կարմիր և կանաչ, կծու և քաղցր) մարինադը և լցոնած տաքդեղը:

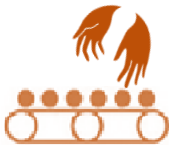
Ստորև ներկայացված է բանջարեղենի մարինադի արտադրության գործընթացը:

1

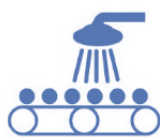
Բանջարեղենի մարինադի արտադրության գործընթացը սկսվում է թարմ բանջարեղենի ընդունումից:

2

Այնուհետև, բանջարեղենն անցնում է տեսողական ստուգում և մախնական տեսակավորում: Ընդունվում է միայն համապատասխան չափի, տեսքի և որակի բանջարեղենը: Սովորաբար բանջարեղենը պետք է լինի միջին կամ փոքր չափի, լավ տեսք ունենա, չպետք է լինի վնասված կամ հասած:

3

Վնասված և ուտելու համար ոչ պիտանի հատվածները հեռացնելուց հետո բանջարեղենը պահվում է սառը ջրում 1-2 ժամ, որից հետո լվացվում է հատուկ օդափոխվող բարձրացնող սարքերում՝ հոսող ջրի տակ: Վերջնական լվացումը կատարվում է խոզանակներով և ջրի շիթեր արձակող սարքերով: Լվացման ընթացքում ջրի ճնշումը չպետք է պակաս լինի 250 կՊա (2.5 բար) և պետք է փոխվի օրը 4 անգամ:

4

Լվացված բանջարեղենը կշռվում է՝ ապակյա տարաների մեջ լցվելու համար:

5

Մարինադային հյուսքը պատրաստելու համար աղ և շաքար պարունակող ջրային լուծույթը **եռացվում է 5-10 րոպե**, այնուհետև զտվում է, ավելացվում են համեմունքներ, 80% խտությամբ քացախաթթու և ջուր: Եթե համեմունքները լցվում են անմիջապես տարաների մեջ, ապա ջրային լուծույթին ավելացվում են միայն ջուր և քացախաթթու: Մարինադների որոշ տեսակների համար սոուսը պատրաստվում է **տապակած** բանջարեղենով, հավելումներով և համեմունքներով՝ արևածաղկի ձեթով:

6

Բանջարեղենը լցվում է **0.5, 0.65 և 0.1 լիտրանոց ապակյա տարաների մեջ**, որոնք արդեն իսկ փակահանված են և լցված են համեմունքներով: Բոլոր անհրաժեշտ բաղադրատարրերը տարաներում դասավորելուց հետո լցվում է մարինադային հյուսքը, և տարաները հերմետիկ փակվում են մետաղյա կափարիչներով:

7

Մանրեագերծումն իրականացվում է ավտոկլավերում: Մանրեագերծման տևողությունը կախված է բանջարեղենի նրբությունից և միջինում տևում է 4-7 րոպե: Տաքացման փուլում մանրեագերծումը կարող է իրականացվել երկու ռեժիմով: Առաջին ռեժիմի դեպքում ջրի ջերմաստիճանը և ճնշումը տատանվում են 70-110°C և 20-98 կՊա (0.2-1 բար), իսկ երկրորդ ռեժիմի դեպքում կազմում են՝ 80-110°C և 20-59 կՊա (0.2-0.6 բար):

8

Հովացման փուլում ավտոկլավում ջրի ջերմաստիճանը և ճնշումը կազմում են 90-40°C և 98-20 կՊա (1-0.2 բար) առաջին ռեժիմի դեպքում և 90-40°C և 49-10 կՊա (0.5-0.1 բար)՝ երկրորդ ռեժիմի դեպքում:

9

Մանրեագերծումից հետո տարաները տեղափոխվում են **պահեստ**, որտեղ մաքրվում են, չորացվում և դարսակներ կազմվում: Մարինացված բանջարեղենը պետք է պահվի պահեստում առնվազն 15 օր, որպեսզի համային հատկանիշները հասունանան:

10

Պիտակավորումը կատարվում է նախքան վերջնական արտադրանքի փաթեթավորումը: Պիտակը պետք է համապատասխանի ստանդարտի պահանջներին և ներառի հետևյալ տվյալները. արտադրող ընկերության անվանումը և հասցեն, արտադրողի ապրանքային նշանը (եթե կիրառելի է), արտադրանքի անվանումը, բաղադրատարրերը, «մանրէազերծված է» նշումը, արտադրության ամսաթիվը, օգտագործման ժամկետը, պահպանման պայմանները, շտրիխ կոդը (եթե կիրառելի է), զուտ քաշը գրամերով, սննդային և էներգետիկ արժեքը և ստանդարտով սահմանված այլ անհրաժեշտ տեղեկատվությունը:

11

Արտադրության գործընթացի վերջին փուլը **պահեստավորումն ու առաքումն է**: Տարաները դասավորվում են ստվարաթղթե արկղերում կամ փաթեթավորվում են պոլիէթիլենային թաղանթով՝ ջերմակծկումային եղանակով: Այնուհետև, արկղերը տեխափոխվում են պահեստ, որտեղ պահվում են դարակների վրա՝ 0-20 °C ջերմաստիճանի և ոչ ավել քան 75% օդի հարաբերական խոնավության պայմաններում: Նախքան վերջնական արտադրանքը պահեստից առաքելը, այն անցնում է լաբորատոր ստուգում ընտրանքային կարգով՝ արտադրանքի որակը ստուգելու համար: Բանջարեղենի մարինադների միջին օգտագործման ժամկետը կազմում է 24 ամիս:

Բանջարեղենի խառնուրդներ

Հայաստանում ներկայումս արտադրվող պահածոյացված բանջարեղենի խառնուրդների հիմնական տեսակներն են՝ խորոված բանջարեղենը, խավիարը, եփած բանջարեղենը, լեչոն, աջափսանդալը, իմամ բայալդին: Բանջարեղենի խառնուրդների տարբեր տեսակների համար կիրառվում է նույն տեխնոլոգիան՝ պահածոյացման հետ կապված որոշ առանձնահատկություններով տարբեր փուլերում:

Ստորև ներկայացված է բանջարեղենի խառնուրդների արտադրության գործընթացը:

1

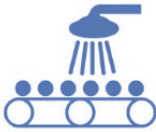
Բանջարեղենի խառնուրդի արտադրության գործընթացը սկսվում է **թարմ բանջարեղենի ընդունումից**:

2

Հումքի ընդունմանը հաջորդում է բանջարեղենի **նախնական տեսակավորումը**: Չափի, հասունության ստանդարտ պահանջներին չհամապատասխանող կամ վնասված բանջարեղենը տեսակավորվում է:

3

Լվացումը իրականացվում է հատուկ լվացման սարքերում կամ լվացարաններում՝ հոսող ջրի տակ: Բանջարեղենի որոշ տեսակներ անհրաժեշտ է 5 րոպե պահել 12%-ոց աղային լուծույթում՝ դառնությունը մեղմացնելու համար: Լվացումից հետո բանջարեղենը անցնում է արտադրության հաջորդ փուլ: Կանաչեղենը լվացվում է օդ մղող սարքերով կամ լվացարաններում՝ հոսող ջրի տակ:

4

Լվացված բանջարեղենն անցնում է **կտրատման և շոգեխաշման** փուլը, որի ընթացքում ձեռքով՝ հատուկ դանակներով հեռացվում են սերմերը, պտղակոթը և բաժակաթերթիկները (տաքդեղի սերմերը հեռացնելու համար կարող է պահանջվել հոսող ջուր), բանջարեղենի որոշ տեսակներ կեղևահանվում են, որից հետո բանջարեղենը կտրատվում է կտորների կամ շերտերի:

5

Պահածոների յուրաքանչյուր տեսակի պատրաստման տեխնոլոգիան ունի իր առանձնահատկությունները: Խառնուրդների որոշ տեսակի պահածոների համար բանջարեղենը **տապակվում է** արևածաղկի ձեթում՝ ամբողջական կամ կտրատված կտորներով/շերտերով: Մյուս տեսակների համար բանջարեղենն ամբողջական կամ աղացած վիճակով **եփվում է** ջրում կամ պատրաստվում է վակուումային սարքում՝ հետևելով բաղադրատոմսին և ջերմային պայմաններին: Բանջարեղենի որոշ տեսակներ պատրաստվում են առանձին՝ նախքան բանջարեղենի խառնուրդ ավելացվելը:

Խավիարի և խորովածի համար բանջարեղենը խորովվում է գազով աշխատող հատուկ վառարաններում, որից հետո կեղևահանվում է՝ սառը ջրի տակ:

6

Երբ խառնուրդը պատրաստ է, այն **լցվում է** լվացած և մաքուր ապակյա տարաների մեջ: Բանջարեղենի պահածոների որոշ տեսակների դեպքում բանջարեղենը նախ դասավորվում է տարաներում, իսկ հետո ավելացվում է պատրաստված խառնուրդը: Տարայի տարողությունը կարող կազմել 0.33-ից 1 լիտր:

7

Մանրեագերծումն իրականացվում է ավտոկլավերում՝ հետևելով հետևյալ պայմաններին. տաքացման փուլում ջերմաստիճանը 70°C-ից բարձրանում է 100°C, իսկ որոշ պահածոների դեպքում մինչև՝ 120°C, մինչդեռ ճնշումն ավտոկլավում տատանվում է 20-98 կՊա՝ ջերմաստիճանի սահմաններում:

Մանրեագերծման գործընթացը կարող է իրականացվել նաև այլ ռեժիմով, որի դեպքում պահանջվում է համեմատաբար ցածր ճնշում՝ ավտոկլավում: 80°C-ից 100°C ջերմաստիճանի սահմաններում, ավտոկլավի ճնշումը կազմում է 20-59 կՊա տաքացման փուլում:

Խավիարի մանրեագերծման համար պահանջվում է մինչև 120-130 °C ջերմաստիճան, իսկ ավտոկլավի ճնշումը պետք է կազմի 245-265 կՊա:

8

Մանրեագերծմանը հաջորդում է **հովացման** փուլը, որի ժամանակ ջերմաստիճանը 90°C -ից իջեցվում է 40°C, իսկ ճնշումը 98 կՊա-ից՝ 20 կՊա:

Մանրագերծման մյուս ռեժիմի դեպքում հովացման փուլում ջերմաստիճանը 90°C-ից իջեցվում է 40°C, որի դեպքում ավտոկլավի ճնշումը կազմում է 49-10 կՊա:

9

Պիտակավորումը կատարվում է նախքան վերջնական արտադրանքի փաթեթավորումը: Պիտակը պետք է համապատասխանի ստանդարտի պահանջներին և ներառի հետևյալ տվյալները. արտադրող ընկերության անվանումը և հասցեն, արտադրողի ապրանքային նշանը (եթե կիրառելի է), արտադրանքի անվանումը, բաղադրատարրերը, «մանրեագերծված է» նշումը, արտադրության ամսաթիվը, օգտագործման ժամկետը, պահպանման պայմանները, շտրիխ կոդը (եթե կիրառելի է), զուտ քաշը գրամերով, սննդային և էներգետիկ արժեքը և ստանդարտով սահմանված այլ անհրաժեշտ տեղեկատվությունը:

10

Տարաները **դասավորվում են** ծալքավոր սովորաբար արկղերում և պահվում են պահեստում նախքան առաքումը պատրաստ լինելը:

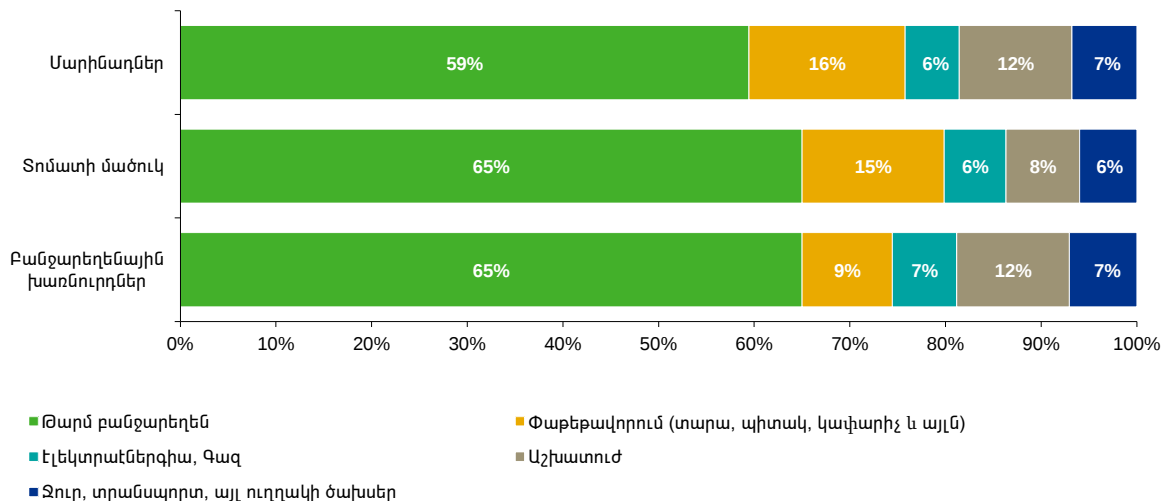
Վերամշակող ընկերությունները կարող են իրականացնել լաբորատոր ստուգումներ պատահականության հիմունքով՝ արտադրանքի բարձր որակն ապահովելու համար: Հարցման մասնակիցներից երկուսն ունեն որակի վերահսկողության սեփական լաբորատորիաներ, իսկ մյուսները համագործակցում են անկախ լաբորատորիաների հետ: Հարցման արդյունքների համաձայն, Հայաստանի Հանրապետությունում վերամշակող ընկերությունների արտադրության գործընթացը կիսաավտոմատացված է, և ձեռքի

աշխատանքն օգտագործվում է ավելի մեծ ծավալով քան սարքավորումներին: Բոլոր մասնակիցները նշեցին, որ մանրեագերծման և սառեցման փուլերն ավտոմատացված են, և միայն մեկ մասնակից ունի ամբողջությամբ ավտոմատացված արտադրական գործընթաց:

Հարցման մասնակիցները նշեցին, որ միշտ չէ, որ արտադրության գործընթացի ավտոմատացումը հանգեցնում արտադրվող ապրանքատեսակների որակի բարձրացմանը, մասնավորապես, բանջարեղենի խառնուրդների, հատուկ բաղադրատոմսեր և յուրահատուկ բաղադրիչներ ունեցող պահածոների դեպքում ձեռքի աշխատանքն ավելի է գնահատվում սպառողների կողմից:

Ի հակադրություն, մասնակիցները վստահեցնում են, որ արտադրության ավտոմատացման արդյունքում կբարձրանա արտադրողականությունը և կնվազի միավորի վաճառքի ինքնարժեքը: Ստորև բերվող պատկերում ներկայացված է միջին ինքնարժեքի կառուցվածքը վերամշակված բանջարեղենի երեք սահմանված տեսակների համար:

Ինքնարժեքի կառուցվածք

Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի հարցումը և վերլուծությունը

Տեղական շուկայի ամփոփ պատկերը

Ընդհանուր վերամշակված
բանջարեղենի ներմուծումը 2016թ.
6,181 հազար ԱՄՆ դոլար
6,897 տոննա

Ընդհանուր ներմուծման
դինամիկան 2015-2016թ.
Արժեքի նվազում – 19.6%
Ծավալի նվազում – 11.9%

Ամենամեծ դասի տոկոսային բաժինը
Պահածոյացված բանջարեղեն
47.7%

Առավել ներմուծվող ապրանքը
Առանց քացախի կամ քացախաթթվի
պատրաստված կամ պահածոյացված
կանաչ ոլոռ "Pisum Sativum", որը
կազմում է պահածոյացված բանջա-
րեղենի 49.8%-ը

Պահածոյացված բանջարեղենի
ներմուծման երկրների կառուցվածքը
Հունգարիա – 27.2%
Ռուսաստան – 26.9%
Չինաստան – 9.7%
Հնդկաստան – 9.3%

Վաճառքի կառուցվածքը

Տեղական վերամշակված արտադրանք – 65.7%
Ներմուծված վերամշակված արտադրանք – 34.3%

Տեղափոխում

Ըստ տեղական վերամշակողների՝ վերամշակված արտադրանքը տեղափոխվում է վաճառքի կետեր հիմնականում սեփական տրանսպորտային միջոցներով:

Վաճառքի կետերի շահութաբերության մարժան

Ըստ վաճառքի կետերի մասնակիցների հարցման՝ տեղական շուկաների/սուպերմարկետների միջին եկամտաբերությունը համապատասխանաբար տեղական և ներկրված վերամշակված արտադրանքի համար կազմում է 20% եւ 11%:

Հիմնական ներմուծված ապրանքանիշերը

- Հոլանդական ապրանքանիշ – **Unilever**-ին պատկանող **Calve**-ն
- Ամերիկյան ապրանքանիշ – **H.J.Heinz Company**-ին պատկանող **Heinz**-ը
- Ֆրանսիական ապրանքանիշ – **Bonduelle**-ին պատկանող **Bonduelle**-ն
- Իսպանական ապրանքանիշ – **Coopoliva**-ին պատկանող **Coopoliva**-ն
- Ուկրաինական ապրանքանիշ – **VolynHolding**-ին պատկանող **Torchin**-ը
- Ուկրաինական ապրանքանիշ – **Chumak**-ին պատկանող **Chumak**-ը
- Ամերիկյան ապրանքանիշ – **Eurovision ՄՊԸ**-ին պատկանող **Lutik**-ը

ՀՀ հիմնական դիստրիբյուտորները

- "ARAS FOOD" Co.Ltd
- "MEGAFOOD" LLC
- "EUROPRODUCT" LLC
- "VEGECOM" LLC
- "POLITAN" LLC
- "MINI BASKONIA" Co.Ltd

3. Հայաստանի Հանրապետության վերամշակված բանջարեղենի արտադրատեսակների շուկայի վերլուծություն

3.1 Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի վերլուծություն տեղական շուկայում

Այս բաժնում իրականացված վերլուծությունը հիմնված է Երևանի, Գյումրիի և Վանաձորի 50 մարկետների/սուպերմարկետների շրջանում անցկացված հարցման վրա:

Ըստ հարցման մասնակից տեղական մարկետների/սուպերմարկետների, Հայաստանի Հանրապետության շուկայում վաճառվում է տեղական և ներկրված վերամշակված բանջարեղենի լայն տեսականի: Ավելին, 2016թ-ին վաճառված վերամշակված ապրանքատեսակների 65.7%-ը տեղական արտադրությունն էր, իսկ մնացած 34.3%-ը ներմուծված ապրանքատեսակներն էին:

Հավելված 12-ում ներկայացված է մանրամասն տեղեկատվություն մանրածախ առևտրի կետերի վերամշակված բանջարեղենի գնումների և վաճառքի ծավալների վերաբերյալ:

Հարցմանը մասնակցած վերամշակող ընկերությունների համաձայն՝ վերամշակված արտադրանքը փոխադրվում է վաճառքի կետեր հիմնականում սեփական տրանսպորտային միջոցներով: Ըստ վերամշակող ընկերությունների շրջանում անցկացված հարցման արդյունքների՝ տեղական շուկայում տարեկան միջին տրանսպորտային ծախսերը կազմում են 2 միլիոն ՀՀ դրամ՝ մեկ առաքող մեքենայի համար:

Հարցման արդյունքների համաձայն՝ տեղական մարկետների/սուպերմարկետների միջին եկամտաբերությունը տեղական և ներմուծված վերամշակված ապրանքատեսակների գծով կազմում է համապատասխանաբար 20% և 11%:

Հետևաբար, միջինում ներմուծված վերամշակված ապրանքատեսակների առք ու վաճառքի գները բարձր են տեղական վերամշակված ապրանքատեսակների գներից համապատասխանաբար մոտ 11%-ով և 2%-ով:

Վերամշակված բանջարեղենի համար տեղական մանրածախ առևտրի կետերում կիրառվող առք ու վաճառքի գները մանրամասն ներկայացված են Հավելված 13-ում:

Ինչպես նշեցին հարցման մասնակից հանդիսացող տեղական վաճառքի կետերը, տեղական ապրանքատեսակները հիմնականում փոխադրվում են հետևյալ ապրանքանիշերի ապրանքները.

- «Յունիլեվեր» ընկերությանը պատկանող հոլանդական ապրանքանիշ՝ Կալվե
- «Ռ. Ջ. Հայնց» ընկերությանը պատկանող ամերիկյան ապրանքանիշ՝ Հայնց
- «Բոնոյուել» ընկերությանը պատկանող ֆրանսիական ապրանքանիշ՝ Բոնոյուել
- «Կոպոլիվա» ընկերությանը պատկանող իսպանական ապրանքանիշ՝ Կոպոլիվա
- «ՎոլինՅոլդինգ» ընկերությանը պատկանող ուկրաինական ապրանքանիշ՝ Տորչին
- «Զումակ» ընկերությանը պատկանող ուկրաինական ապրանքանիշ՝ Զումակ
- «Եվրոլիմ» ՍՊԸ հոլդինգին պատկանող ամերիկյան ապրանքանիշը՝ Լյուսիկ

Տեղական և արտերկրյա ապրանքանիշերի վերաբերյալ մանրամասն տեղեկատվությունը ներկայացված է Հավելված 14-ում:

Հարցմանը մասնակցած ՀՀ վերամշակող ընկերությունների տրամադրած տեղեկատվության համաձայն՝ միայն տեղական թարմ բանջարեղեն է օգտագործվում վերամշակված ապրանքների արտադրության համար և **կիսաֆաբրիկատներ չեն ներմուծվում**՝ արտադրության պրոցեսում ներառելու նպատակով:

Սակայն, համաձայն վերամշակող ընկերությունների շրջանում հարցման արդյունքների՝ **վերամշակվող ապրանքների համար անհրաժեշտ փաթեթավորումը ներմուծվում է** արտասահմանյան ընկերություններից: Ներմուծման համար կիրառվող արժույթը կախված է անհատական պայմանագրից և համագործակցող երկրից:

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծումը ՀՀ հիմնականում իրականացվում է դիստրիբյուտորների միջոցով: Ներքևում ներկայացված են հիմնական դիստրիբյուտորները, որոնք ներմուծում և տեղական շուկայում վաճառում են վերամշակված բանջարեղեն.

- **ԱՐԱՍ ՖՈՒԴ ՍՊԸ** – ներմուծում է Calve ապրանքանիշի ապրանքներ
- **ՄԵԳԱՖՈՒԴ ՍՊԸ** - ներմուծում է Heinz և Torchin ապրանքանիշերի ապրանքներ
- **ԵՎՐՈՊԵԱՆԻԿ ՍՊԸ** - ներմուծում է Bonduelle ապրանքանիշի ապրանքներ
- **ՎԵԳԵՔՈՍ ՍՊԸ** - ներմուծում է Coopoliva ապրանքանիշի ապրանքներ
- **ՊՈԼԻՏԱՆ ՍՊԸ** - ներմուծում է Chumak ապրանքանիշի ապրանքներ
- **ՄԻՆԻ ԲԱՍԿՈՆԻԱ ՍՊԸ** - ներմուծում է Lutik ապրանքանիշի ապրանքներ

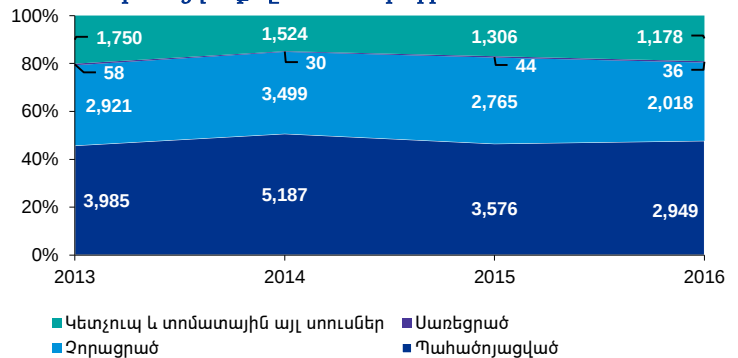
Համաձայն հարցմանը մասնակցած վերամշակող ընկերությունների՝ տեղական շուկա մուտք գործելու համար բացակայում են լուրջ արգելքներ, սակայն արտադրության ընդլայնման և զարգացման միակ խնդիրը տեղական շուկայի փոքր չափսերն են, ինչի հետևանքով տեղական վերամշակող ընկերությունների արտադրության հիմնական մասը արտահանվում է:

3.2 Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման վերլուծություն

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի ներմուծումը նվազել էր 10.8% ԲՄՄՍ-ով, կազմելով 6,897 տոննա 2016թ-ին, որն արժեքի տեսանկյունից իրենից ներկայացնում էր 19.6% նվազում նախորդ տարվա ցուցանիշի համեմատ (6,181 հազար ԱՄՆ դոլար): Նույն ժամանակաշրջանի համար վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման ծավալը նվազել էր 4.7% ԲՄՄՍ-ով: Սա 2013թ-ից հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն էր թե՛ ներմուծման արժեքի և թե՛ ծավալի տեսանկյունից:

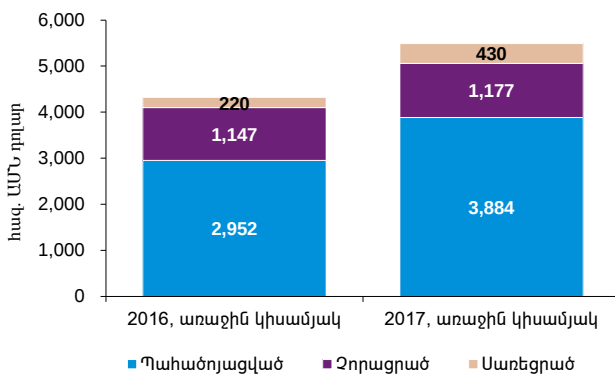
Վերամշակված բանջարեղենի հիմնական ներմուծվող տեսակներն էին՝ պահածոյացված, չորացրած, սառեցրած բանջարեղենը, ինչպես նաև կետչուպը և տոմատային այլ սոուսները:

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի կառուցվածքն ըստ տեսակների

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎԾ

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքը

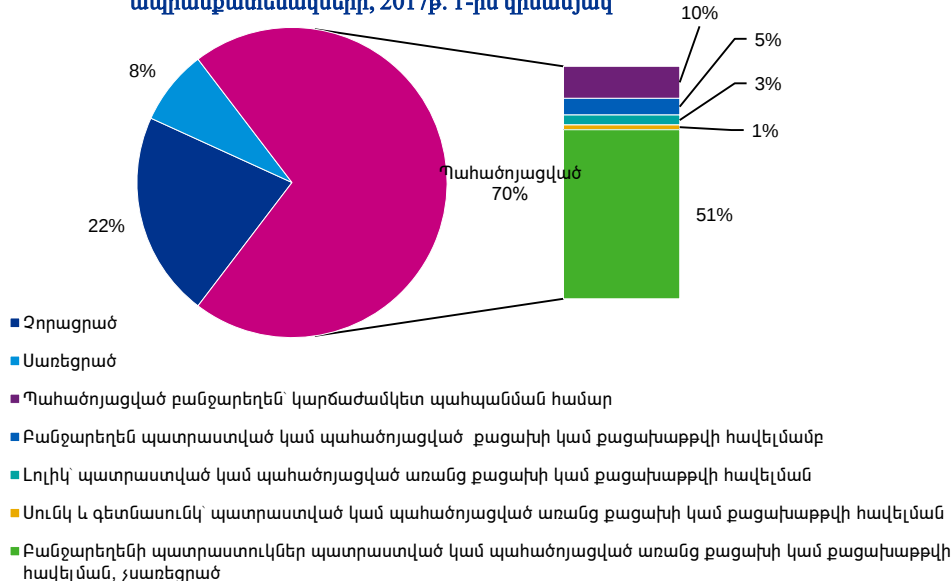

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎԾ

2016թ. առաջին կիսամյակից 2017թ. առաջին կիսամյակն ընկած ժամանակահատվածի ընթացքում գրանցվել էր վերամշակված բանջարեղենի հիմնական տեսակների ներմուծման աճ 2017թ. առաջին կիսամյակում՝ ի համեմատություն նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի ցուցանիշի:

2016թ. երկրորդ կիսամյակից 2017թ. երկրորդ կիսամյակն ընկած ժամանակահատվածում արձանագրվել էր սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման ամենաբարձր աճը (95.2%), որին հաջորդում էին պահածոյացված բանջարեղենը (31.6%) և չորացրած բանջարեղենը (2.7%).

Պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի կառուցվածքն ըստ ապրանքատեսակների, 2017թ. 1-ին կիսամյակ

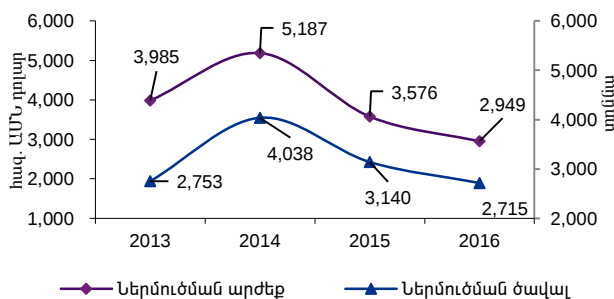
Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

2017թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման արժեքում **ամենամեծ մասնաբաժին էր կազմում պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքը (70.7%)**, որին հաջորդում էին չորացրած բանջարեղենը (21.4%) և սառեցրած բանջարեղենը (7.8%): Վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման և պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման մեջ մեծ մասնաբաժին էր կազմում առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված և չսառեցրած բանջարեղենային պատրաստուկների ներմուծման արժեքը:

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման ըստ ապրանքատեսակների մանրամասն վերլուծությունը 2017թ. առաջին կիսամյակի համար ներկայացված է Հավելված 15-ում:

3.2.1 Պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծում

Պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման դինամիկա

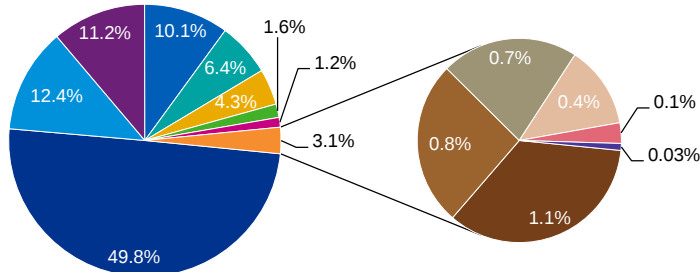
Աղբյուրը՝ Trade Map

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նվազել էր **9.5% FUSUS-ով**, իսկ ծավալը՝ **0.5%-ով**: 2016թ-ին պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 17.5%-ով՝ կազմելով 2,949 հազար ԱՄԴ դոլար (2,715 տոննա), որը 2013թ. հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն էր թե՛ արժեքի և թե՛ ծավալի տեսանկյունից:

2016թ-ին ներմուծված պահածոյացված բանջարեղենի հիմնական տեսակն առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված (բացառությամբ սառեցրածի) ոլոռն էր (**Pisum Sativum**), կազմելով պահածոյացված

բանջարեղենի ներմուծման արժեքի **49.8%-ը**, որին հաջորդում էին առանց քացախի հավելված պատրաստված կամ պահածոյացված, չսառեցրած բանջարեղենը և բանջարեղենի խառնուրդները (12.4%) և քացախի կամ քացախաթթվի հավելված պատրաստված վարունգն ու մանրավարունգը (11.2%):

Պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի կառուցվածքը ըստ ապրանքի, 2016

- Ոլոռ (Pisum Sativum)՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված (բացառությամբ սառեցրածի)
- Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի հավելված, չսառեցրած
- Վարունգ և մանրավարունգ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված քացախի կամ քացախաթթվի հավելված
- Լոլիկ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված (բացառությամբ ամբողջականի կամ կտրատվածի)
- Բանջարեղեն, մրգեր, ընկույզներ և բույսերի այլ ուտելի մասեր՝ պատրաստված կամ պահածոյացված քացախի կամ քացախաթթվի հավելված (բացառությամբ վարունգի և մանրավարունգի)
- Հոնոգենացված բանջարեղեն, մախատված որպես մանկական կամ դիետիկ սնունդ մանրածախ վաճառքի համար՝ բաժնետիրարված 250 գ-ից ոչ ավելի զուտ զանգվածով փաթեթավորված
- Agaricus ցեղի սնկեր՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված
- Չկեղահանած լոբի (Vigna spp., Phaseolus spp.)՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված (բացառությամբ սառեցրածի)
- Պահածոյացված վարունգ և մանրավարունգ՝ կարճաժամկետ պահպանման համար
- Լոլիկ, ամբողջական կամ կտրատված՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված
- Կեղահանած լոբի (Vigna spp., Phaseolus spp.)՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված (բացառությամբ սառեցրածի)
- Պահածոյացված բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ կարճաժամկետ պահպանման համար (բացառությամբ ձիթապտղի, վարունգի, մանրավարունգի, սնկի և զետմասնի, չխառնած)
- Սունկ և զետմասունկ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված (բացառությամբ Agaricus ցեղի սնկերի)
- Օմեթերկ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված (բացառությամբ սառեցրածի)

Աղբյուր՝ Trade Map

Ի համեմատություն 2015թ.՝ 2016թ-ին առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված պատրաստված կամ պահածոյացված, չսառեցրած բանջարեղենի և բանջարեղենի խառնուրդների ներմուծման արժեքն աճել էր **431.9%-ով**՝ կազմելով 367 հազար ԱՄՆ դոլար (367 տոննա):

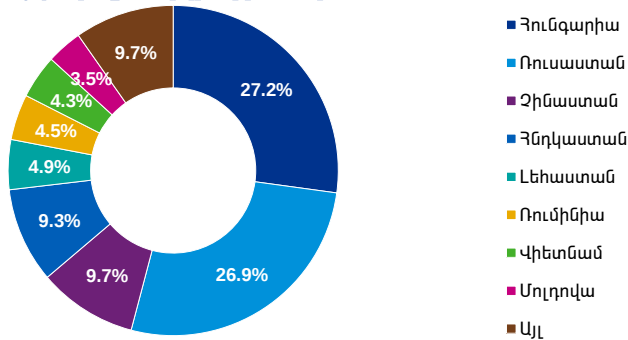
Նախորդ տարվա համեմատ գրանցվել էր երրորդ առավել կարևոր տեսակի՝ քացախի կամ քացախաթթվի հավելված պատրաստված կամ պահածոյացված վարունգի և մանրավարունգի ներմուծման արժեքի նվազում **48.5%-ով**՝ կազմելով 329 հազար ԱՄՆ դոլար (325 տոննա):

2016թ-ին լոլիկի ներմուծումը նույնպես նվազել էր նախորդ տարվա համեմատ: Մասնավորապես, առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելված պատրաստված կամ պահածոյացված (բացառությամբ ամբողջականի կամ կտրատվածի) լոլիկի ներմուծման արժեքը նվազել էր **42.7%-ով**՝ նախորդ տարվա համեմատ՝ կազմելով 297 հազար ԱՄՆ դոլար (251 տոննա):

Ստորև ներկայացված է պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման կառուցվածքը 2017թ. առաջին կիսամյակի համար:

- ✓ Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված, չսառեցրած բանջարեղենային պատրաստուկներ՝ 2,824 հազար ԱՄՆ դոլար (1,788 տոննա),
- ✓ Ժամանակավոր պահածոյացնող լուծույթի մեջ պահածոյացված բանջարեղեն՝ 534 հազար ԱՄՆ դոլար (740 տոննա),
- ✓ Քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պատրաստված կամ պահածոյացված բանջարեղեն՝ 282 հազար ԱՄՆ դոլար (235 տոննա):

Պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի կառուցվածքն ըստ երկրների, 2016թ.

Աղբյուր՝ Trade Map

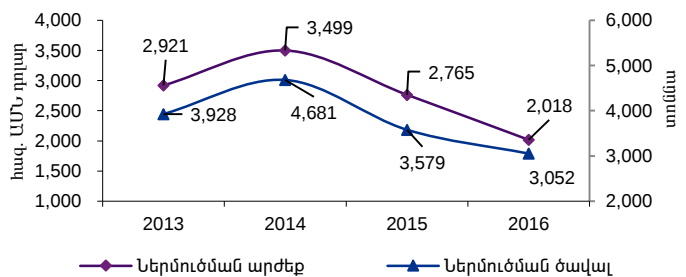
հազար ԱՄՆ դոլար (221 տոննա):

2016թ-ին պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի տեսանկյունից երեք հիմնական մատակարարներն էին՝ **Հունգարիան, Ռուսաստանը և Չինաստանը**, որոնցից կատարվող ներմուծումների արժեքը կազմում էր համապատասխանաբար 801 հազար ԱՄՆ դոլար (661 տոննա), 794 հազար ԱՄՆ դոլար (820 տոննա) և 286

3.2.2 Չորացրած բանջարեղենի ներմուծում

2013-2016թթ. ընկած ժամանակահատվածում **չորացրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքը** նվազել էր 11.6% **ԲՍՏՍՏ-ով**, իսկ ծավալը նվազել էր 8.1%-ով: **2016թ-ին չորացրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքը** նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 27%-ով, կազմելով 2,018 հազար ԱՄՆ դոլար (3,052 տոննա), որը 2013թ. հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն էր թե՛ արժեքի և թե՛ ծավալի տեսանկյունից:

Չորացրած բանջարեղենի ներմուծման դինամիկա

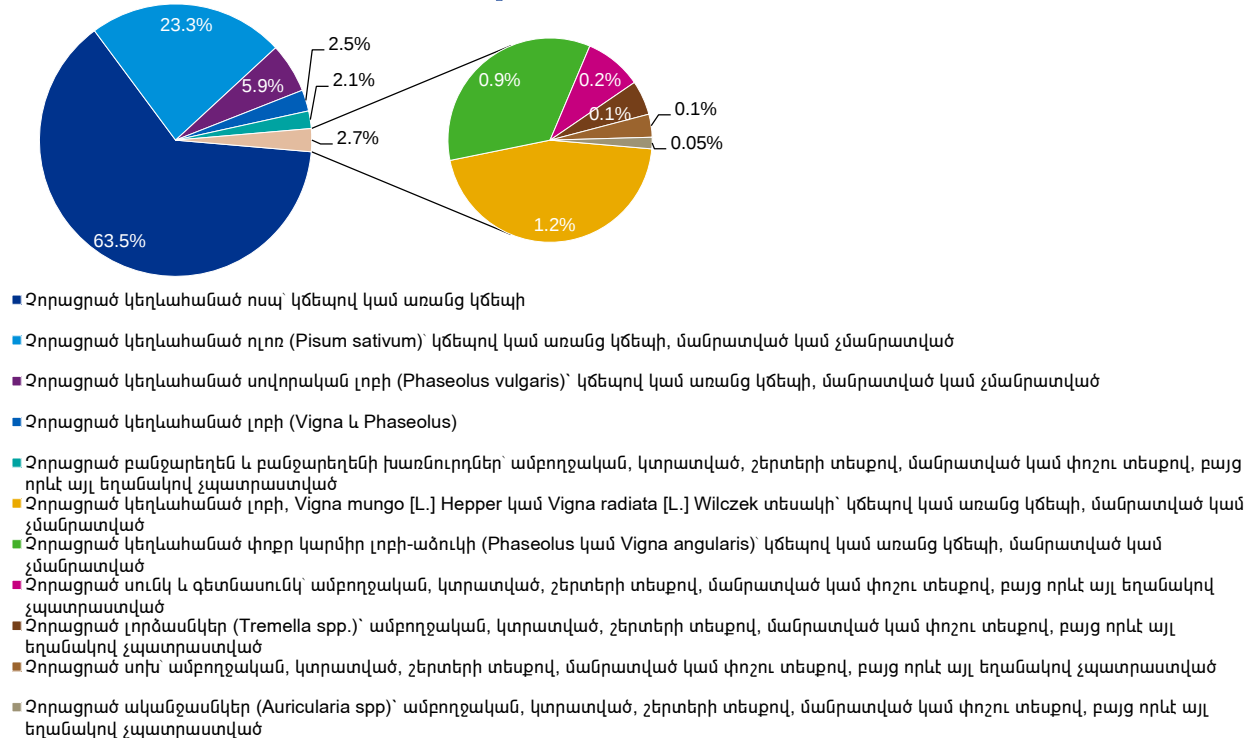
Աղբյուր՝ Trade Map

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում **չորացրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքը** նվազել էր 11.6% **ԲՍՏՍՏ-ով**, իսկ ծավալը նվազել էր 8.1%-ով: **2016թ-ին չորացրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքը** նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 27%-ով, կազմելով 2,018 հազար ԱՄՆ դոլար (3,052 տոննա), որը 2013թ. հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն էր թե՛ արժեքի և թե՛ ծավալի տեսանկյունից:

2016թ-ին ներմուծվող չորացրած բանջարեղենի հիմնական տեսակը **չորացրած, կեղևահանած ոսպն** էր (կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված), որը կազմում էր չորացրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքի **63.5%-ը**, դրան հաջորդում էին **չորացրած, կեղևահանած ոլոռը (Pisum sativum)** (կճեպով կամ առանց կճեպի,

մանրատված կամ չմանրատված)՝ (23.3%) և չորացրած, կեղևահանած լոբին (Phaseolus vulgaris) (կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված) (5.9%):

Չորացրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքի կառուցվածքն ըստ ապրանքատեսակների, 2016թ.

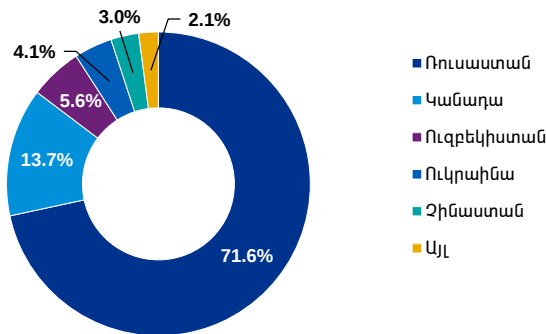
Աղբյուր՝ Trade Map

2016թ-ին չորացրած բանջարեղենի գրեթե բոլոր տեսակների ներմուծման արժեքը նվազել էր նախորդ տարվա համեմատ: Չորացրած բանջարեղենի այն տեսակները, որոնց ներմուծման արժեքն աճել էր 2016թ-ին, ոչ էական բաժնեմաս էին կազմում չորացրած բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման արժեքում:

Ի համեմատություն 2015թ.՝ 2016թ-ին չորացրած, կեղևահանած ոսպի (կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված) ներմուծման արժեքը նվազել էր՝ կազմելով 1,281 հազար ԱՄՆ դոլար (1,617 տոննա): Չորացրած, կեղևահանած լոբու (Phaseolus vulgaris) (կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված) ներմուծման արժեքի գծով գրանցվել էր նախորդ տարվա համեմատ ավելի մեծ նվազում՝ 10.1%-ի չափով՝ կազմելով 470 հազար ԱՄՆ դոլար (1,177 տոննա) 2016թ-ին: Ներմուծման արժեքի ամենամեծ նվազումը (70.6%) գրանցվել էր չորացրած, կեղևահանած լոբու (Phaseolus vulgaris) (կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված) գծով՝ կազմելով 119 հազար ԱՄՆ դոլար (119 տոննա) 2016թ-ին:

Չորացրած բանջարեղենը և բանջարեղենի խառնուրդները (ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված) կազմում էին չորացրած բանջարեղենի 2016թ. ընդհանուր ներմուծման միայն 2.1%-ը, որն իրենց ներկայացնում էր 26.3% նվազում նախորդ տարվա համեմատ՝ կազմելով 42 ԱՄՆ դոլար (37 տոննա) 2016թ-ին:

Չորացված բանջարեղենի ներմուծման
կառուցվածքն ըստ երկրների, 2016թ.

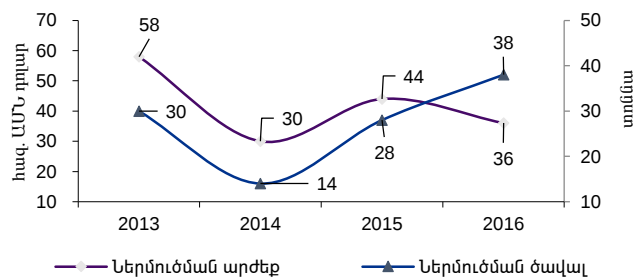
Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի տեսանկյունից երեք հիմնական մատակարարներն էին՝ Ռուսաստանը, Կանադան և Ուզբեկստանը, որոնցից կատարվող ներմուծումների արժեքը կազմում էր համապատասխանաբար 1,446 հազար ԱՄՆ դոլար (2,456 տոննա), 276 հազար ԱՄՆ դոլար (251 տոննա) և 113 հազար ԱՄՆ դոլար (117 տոննա):

3.2.3 Սառեցրած բանջարեղենի ներմուծում

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նվազել էր 14.7% PUSUS-ով, մինչդեռ ծավալի տեսանկյունից այն աճել էր 8.2% PUSUS-ով: 2016թ-ին սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 18.2%-ով, կազմելով 36 հազար ԱՄՆ դոլար (38 տոննա), որը 2013թ. հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն էր արժեքի տեսանկյունից:

Սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման դինամիկա

Աղբյուրը՝ Trade Map

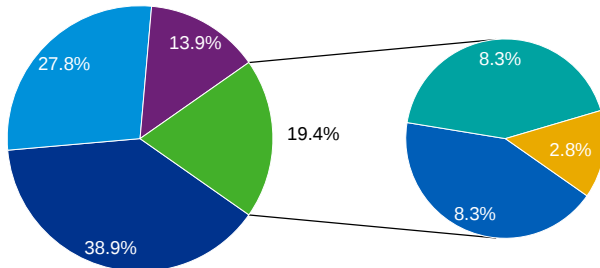
2016թ-ին ներմուծվող սառեցրած բանջարեղենի հիմնական տեսակը՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած բանջարեղենն էր, որը կազմում էր պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի 38.9%-ը, դրան հաջորդում էին կեղևահանած կամ չկեղևահանած ոլոռը (*Pisum sativum*)՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած (27.8%) և բանջարեղենի խառնուրդները՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած (13.9%):

Ի համեմատություն 2015թ.՝ 2016թ-ին հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նվազել էր 36.4%-ով՝ կազմելով 14 հազար ԱՄՆ դոլար (23 տոննա):

Ի տարբերություն, հաջորդ երկու խոշոր տեսակների՝ ոլոռի (*Pisum sativum*)՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած և բանջարեղենի խառնուրդների՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած, ներմուծման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ աճել էր 25%-ով և 400%-ով՝

կազմելով համապատասխանաբար 10 հազար ԱՄՆ դոլար (8 տոննա) և 5 հազար ԱՄՆ դոլար (3 տոննա) 2016թ-ին:

Սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքի կառուցվածքն ըստ ապրանքատեսակների, 2016թ.

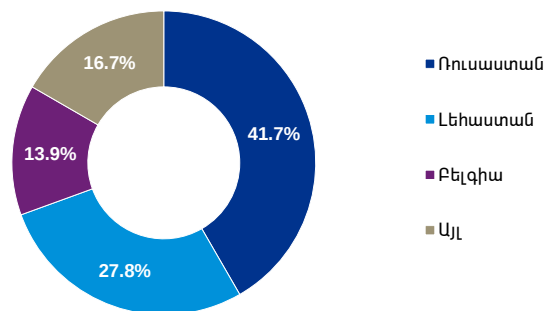

- Բանջարեղեն՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
- Կեղևահանած կամ չկեղևահանած ոլոռ (Pisum sativum)՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
- Բանջարեղենի խառնուրդներ՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
- Կեղևահանած կամ չկեղևահանած լոբի (Vigna spp., Phaseolus spp.)՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
- Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման, սառեցրած (բացառությամբ շաքարի օգնությամբ պահածոյացվածի և լոլիկի, սնկի, գետնասնկի և կարտոֆիլի, չխառնած)
- Սպանախ, նորգելանդական սպանախ և հսկա սպանախ՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած

Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքի տեսանկյունից երեք հիմնական մատակարարներն էին՝ **Ռուսաստանը, Լեհաստանը և Բելգիան**, որոնցից կատարվող ներմուծումների արժեքը կազմում էր համապատասխանաբար 15 հազար ԱՄՆ դոլար (26 տոննա), 10 հազար ԱՄՆ դոլար (5 տոննա) և 5 հազար ԱՄՆ դոլար (2 տոննա):

Սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման կառուցվածքն ըստ երկրների, 2016թ.

Աղբյուրը՝ Trade Map

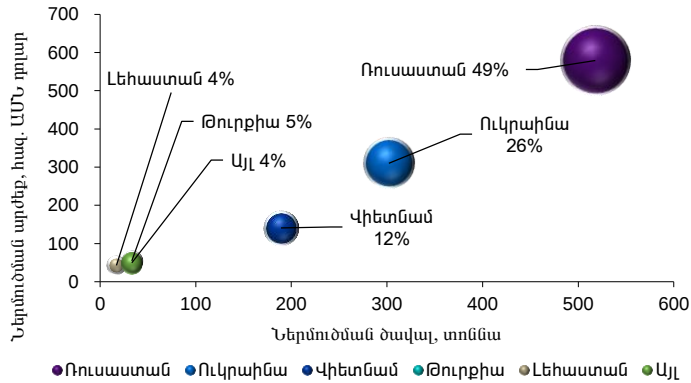
3.2.4 Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների ներմուծում

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում **տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների ներմուծման արժեքը նվազել էր 12.4% ԲՄՏԱՏ-ով**, իսկ ծավալը նվազել էր 4.5%-ով: 2016թ-ին տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների ներմուծման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 10%-ով՝ կազմելով 1,178 հազար ԱՄՆ դոլար (1,092 տոննա), որը 2013թ. հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն էր արժեքի տեսանկյունից:

Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների ներմուծման մվազման միտումը կարող է պայմանավորված լինել ապրանքատեսակի տեղական արտադրության ծավալի աճով:

FUSUS-ով

Տոմատային կետչուպի եւ տոմատային այլ սոուսների ներմուծման կառուցվածքն ըստ երկրների, 2016թ.

2016թ-ին տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների տեղական արտադրությունն աճել է 65.3%-ով՝ ի համեմատություն 2015թ.: 2016թ-ին երեք հիմնական երկրները, որոնցից ներմուծվում էին տոմատային կետչուպը և տոմատային այլ սոուսները, Ռուսաստանն էր, Ուկրաինան և Վիետնամը, որտեղ ամենամեծ մասնաբաժինը կազմում էր Ռուսաստանը:

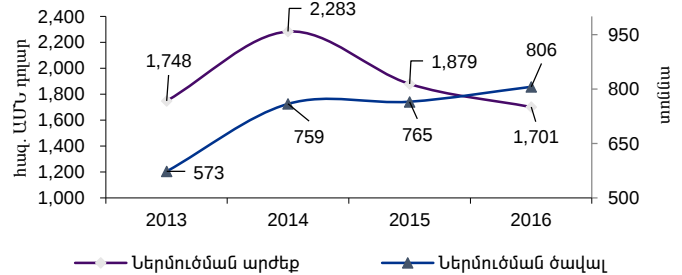
Աղբյուրը՝ Trade Map

Ռուսաստանից կատարվող ներմուծումների արժեքը (ծավալը) կազմում էր 579 հազար ԱՄՆ դոլար (518 տոննա), դրան հաջորդում էին Ուկրաինան՝ 310 հազար ԱՄՆ դոլար (302 տոննա) և Վիետնամը՝ 141 հազար ԱՄՆ դոլար (189 տոննա):

3.2.5 Վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծում

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծման արժեքը մվազել էր 0.9% FUSUS-ով, մինչդեռ ծավալի տեսանկյունից այն աճել էր 12% FUSUS-ով: 2016թ-ին վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ մվազել էր 9.5%-ով, կազմելով 1,701 հազար ԱՄՆ դոլար (806 տոննա), որը 2013թ. հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն էր արժեքի տեսանկյունից:

Մշակված կարտոֆիլի ներմուծման դինամիկա

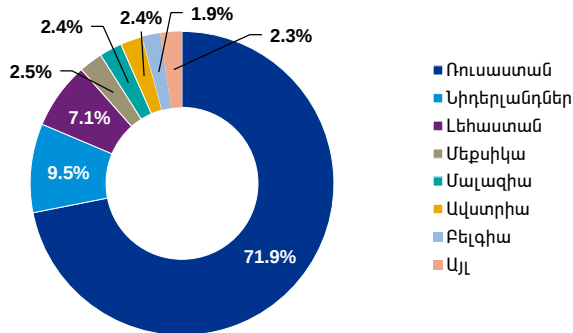
Աղբյուրը՝ Trade Map

Վերմշակված կարտոֆիլի ներմուծման արժեքի և ծավալի հակադարձ դինամիկան կարող է պայմանավորված լինել 2014թ-ից հետո գրանցած վերամշակված կարտոֆիլի համեմատաբար ցածր գներով:

Ներմուծվող վերամշակված կարտոֆիլի երկու հիմնական տեսակներն են՝ սառեցրած և չսառեցրած վերամշակված կարտոֆիլը, պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման, որոնք կազմում էին 2016թ. ընթացքում ներմուծված վերամշակված կարտոֆիլի արժեքի համապատասխանաբար 23.3%-ը և 76.7%-ը:

Վերամշակված կարտոֆիլի հիմնական տեսակների ներմուծման արժեքին և ծավալին վերաբերող վիճակագրական տվյալներն ավելի մանրամասն ներկայացված են Հավելված 16-ում:

Վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծման կառուցվածքն ըստ երկրների, 2016թ.

Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծման արժեքի տեսանկյունից երեք հիմնական մատակարարներն էին՝ Ռուսաստանը, Նիդերլանդները և Լեհաստանը, որոնցից կատարվող ներմուծումների արժեքը կազմում էր համապատասխանաբար 1,233 հազար ԱՄՆ դոլար (286 տոննա), 161 հազար ԱՄՆ դոլար (267 տոննա) և 121 հազար ԱՄՆ դոլար (110 տոննա):

Արտաքին շուկաների ամփոփ պատկերը

Ընդհանուր վերամշակված
բանջարեղենի արտահանումը 2016թ.
7,128 հազար դոլար
6,245 տոննա

Ընդհանուր արտահանման
դինամիկան 2015-2016թ.
Արժեքի աճ – 20.6%
Ծավալի աճ – 4.8%

Ամենամեծ դասի տոկոսային բաժինը
Պահածոյացված բանջարեղեն
94.6%

Առավել արտահանվող ապրանքը
Առանց քացախի
պատրաստված կամ պահածոյացված
բանջարեղեն և բանջարեղենային
խառնուրդներ, որոնք կազմում են
պահածոյացված բանջարեղենի
61.5%-ը

Պահածոյացված բանջարեղենի
արտահանման երկրի կառուցվածքը
Ռուսաստանի դաշնություն – 73%
ԱՄՆ – 14%
Վրաստան – 5%

Ռուսական շուկա

Ընդհանուր արտադրության
դինամիկան 2015-2016թ.
Ծավալի նվազում – 1.7%

Ամենամեծ դասի տոկոսային բաժինը
Առանց քացախի կամ քացախաթթվի
պահածոյացված բանջարեղեն և սունկ
– 75%,
1,316 միլիոն պահածոյի տուփ

Վերամշակված կարտոֆիլի
արտադրության դինամիկան
Արժեքի աճ – 8.2%
159 հազար տոննա

Ընդհանուր ներմուծումը
2016թ.
457.6 միլիոն ԱՄՆ դոլար
558 հազար տոննա

Վերամշակված կարտոֆիլի
ներմուծումը 2016թ.
109.3 հազար ԱՄՆ դոլար
109.5 հազար տոննա

Առավել ներմուծվող
ապրանքը
Պահածոյացված
բանջարեղեն – 69%

Ընդհանուր ներմուծման
դինամիկան
Արժեքի նվազում – 8.6%
Ծավալի նվազում – 6.9%
Վերամշակված կարտոֆիլի
ներմուծման դինամիկան
Արժեքի աճ – 12%
Ծավալի աճ – 3.3%

Պահածոյացված բանջարեղենի
ներմուծման երկրի
կառուցվածքը
Չինաստան – 43%,
Իտալիա – 8%,
Հունգարիա – 7%

Միջին տրանսպորտային ծախսը

Ռուսաստան արտահանումների միջին տրանսպորտային ծախսը
կազմում է 0.13 ԱՄՆ դոլար 1 կգ արտադրանքի համար, իսկ ԵՄ
արտահանումների միջին տրանսպորտային ծախսը կազմում է 0.29
եվրո:

Հիմնական փոխարինողները

Ըստ տեղական վերամշակողների՝ ռուսական շուկայում ՀՀ
արտադրության հիմնական փոխարինողներն են բելառուսական և
ուկրաինական արտադրանքը:

Շահութաբերության մարժան

Ըստ հարցման մասնակիցների, ՀՀ վերամշակող ընկերությունների
միջին շահութաբերությունը արտաքին շուկայում կազմում է 18.6%:

Հայաստանը և Եվրոպական Միությունը

Անդամակցությունը Եվրոպական միության (ԵՄ)
Նախապատվությունների ընդհանրացված համակարգին (ՆՀՀ +)
զգալի տնտեսական և առևտրային ազդեցություն է ունեցել ՀՀ-ի վրա,
առաջարկելով Հայաստանի արտահանողներին արտոնյալ
պայմաններով մուտք գործել ԵՄ շուկա տուրքի զրոյական
դրույքաչափով մոտ 6,400 սակագնային դիրքերի համար:

Հայաստանը և այլ երկրներ

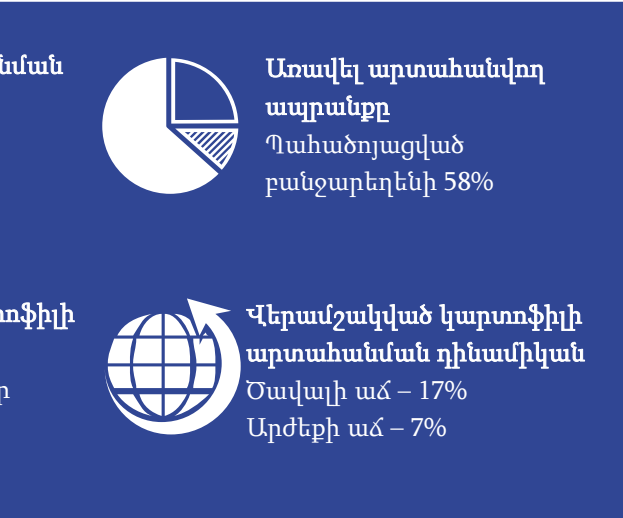
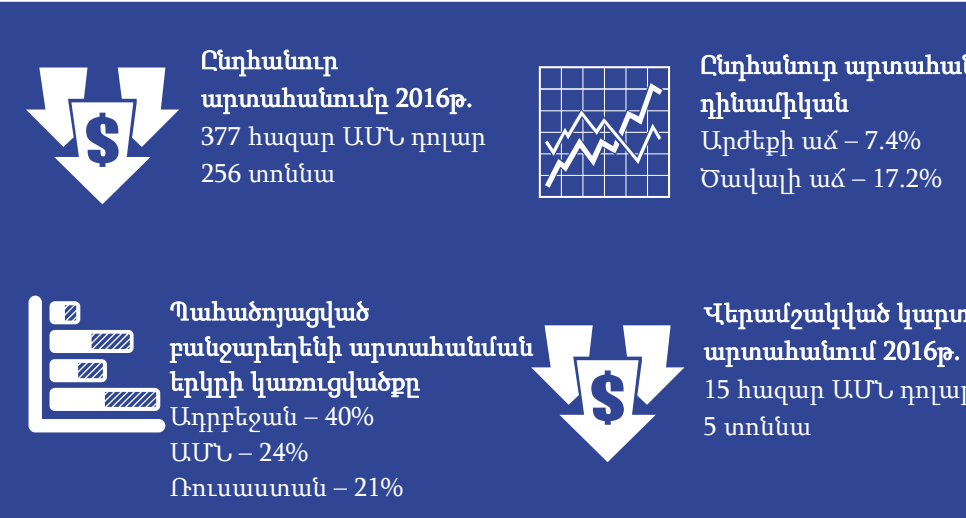
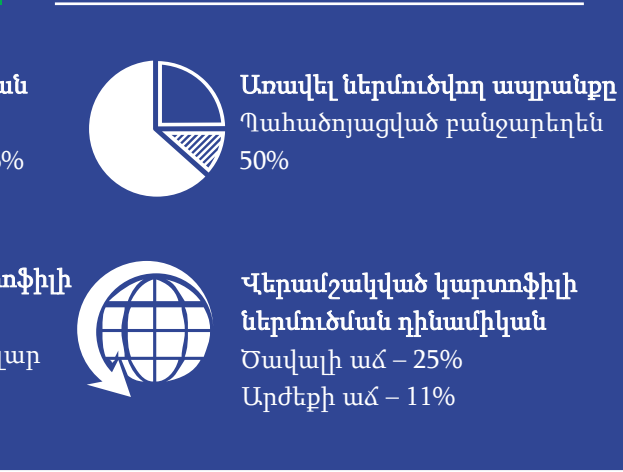
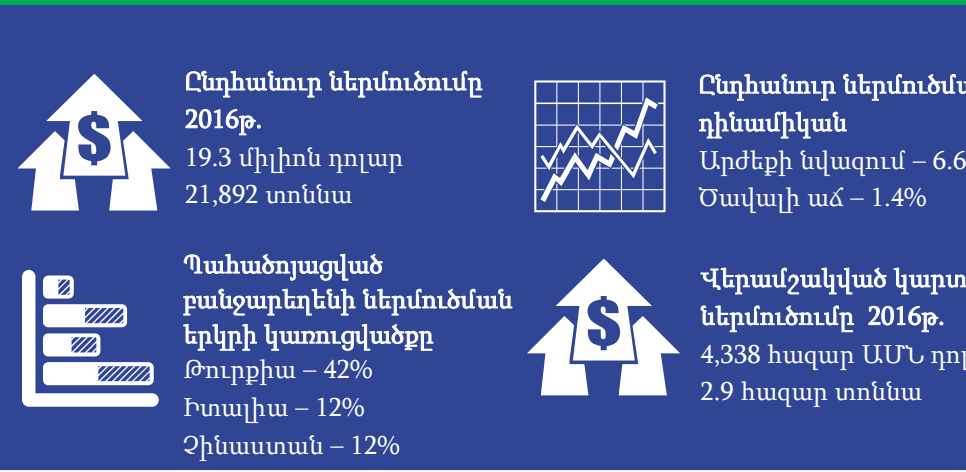
ՀՀ կառավարությունը ներկայումս աշխատում է Մերձավոր Արևելքի
երկրների՝ մասնավորապես ԱՄԷ-ի, ինչպես նաև Իրանի և
Վրաստանի հետ նոր կապեր հաստատելու և առկա կապերն
ամրապնդելու ուղղությամբ:

Հայաստանը և Եվրասիական տնտեսական միությանը (ԵԱՏՄ)

Անդամակցությունը ԵԱՏՄ-ին ընձեռեց նոր հնարավորություններ
արտահանման ուղղությունների դիվերսիֆիկացիայի համար:
Ռուսաստանը Հայաստանի համար ռազմավարական առևտրային
գործընկեր է և ԱՊՀ երկրներից հիմնական արտահանման ուղղություն:

Ապրանքի որակի վերահսկումը

Հայաստանի Հանրապետության էկոնոմիկայի նախարարության
Ստանդարտների ազգային ինստիտուտը հանդիսանում է ՀՀ
հիմնական սերտիֆիկացման մարմինը, որը կարգավորում է
միջազգային (ISO), միջպետական (ԳՕՍՏ), տարածաշրջանային (EN),
հայկական (ՀՍ) և այլ ստանդարտների կիրառումը:

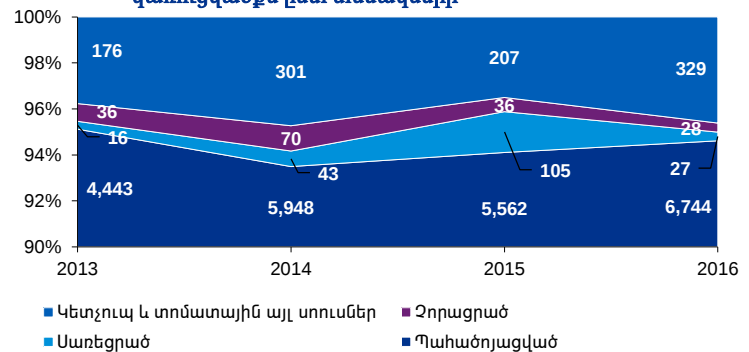
4. Վերամշակված բանջարեղենի արտադրության արտերկրյա շուկաների ուսումնասիրություն

4.1. Վերամշակված ապրանքատեսակների արտահանման ուսումնասիրություն

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի արտահանման արժեքն աճել էր 15.1% ԲՄՏՄՏ-ով, 2016թ-ին հասնելով առավելագույն ցուցանիշի՝ 7,128 հազար ԱՄՆ դոլարի, որը 20.6%-ով բարձր էր նախորդ տարվա ցուցանիշից: Նույն ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի արտահանման ծավալն աճել էր 26% ԲՄՏՄՏ-ով, որը նույնպես ամենաբարձր ցուցանիշն էր նշված ժամանակաշրջանի համար:

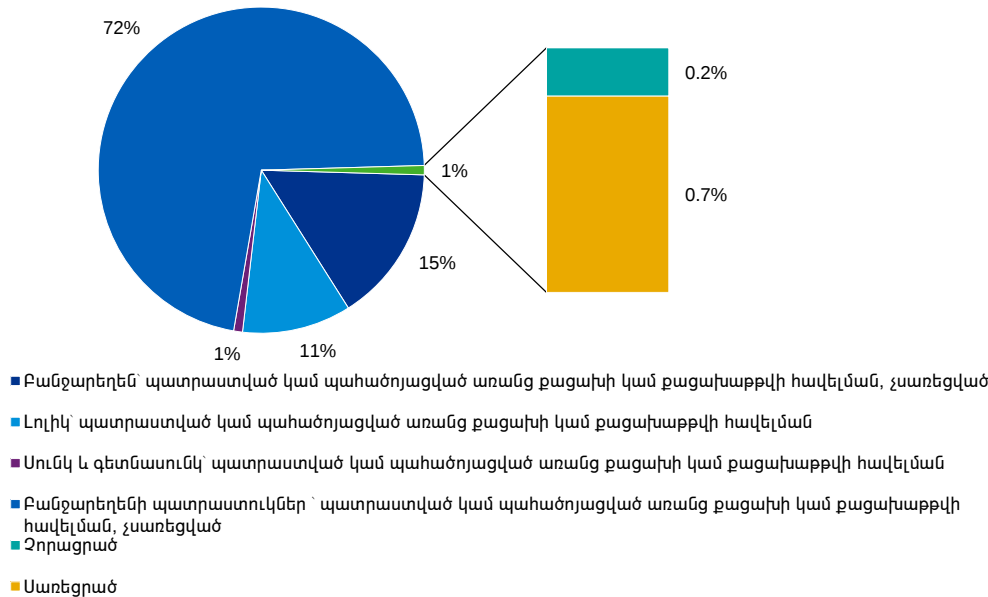
Ինչպես և ներմուծման արժեքի կառուցվածքի դեպքում, 2016թ-ին վերամշակված բանջարեղենի հիմնական արտահանվող տեսակներն էին՝ պահածոյացված, չորացրած, սառեցրած բանջարեղենը, ինչպես նաև կետչուպը և տոմատային այլ սոուսները: 2016թ-ին արտահանման արժեքի 94.6%-ը բաժին էր ընկնում պահածոյացված բանջարեղենին, մինչդեռ կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների մասնաբաժինը կազմում էր 4.6%: Չորացրած և սառեցրած բանջարեղենի մասնաբաժիններն արտահանման արժեքում էական չէին:

Վերամշակված բանջարեղենի արտահանման արժեքի կառուցվածքն ըստ տեսակների

Աղբյուրը՝ Trade Map

Վերամշակված բանջարեղենի արտահանման արժեքի կառուցվածքն ըստ ապրանքատեսակների, 2017թ. 1-ին կիսամյակ

Աղբյուրը՝ Trade Map

2017թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում գրացվել էր **վերամշակված բանջարեղենի բոլոր երեք տեսակների** (պահածոյացված, չորացրած և սառեցրած) արտահանման աճ՝ ի համեմատություն նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի ցուցանիշի:

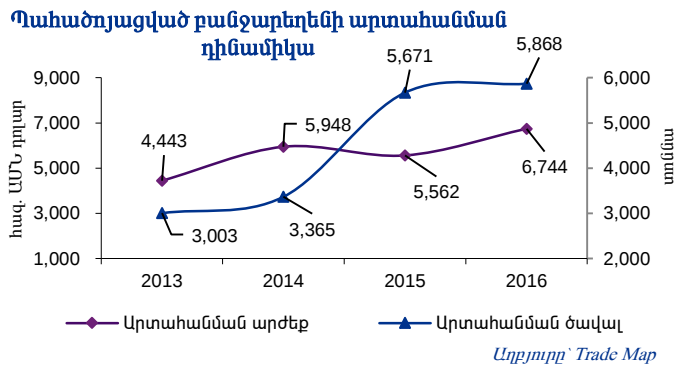
Մասնավորապես, պահածոյացված, չորացրած և սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքն աճել էր 51.5%-ով, 19.2%-ով և 34.3%-ով՝ համապատասխանաբար կազմելով 3,126 տոննա, 1.4 տոննա և 58.4 տոննա 2017թ. 1-ին կիսամյակում:

2016թ. երկրորդ կիսամյակից 2017թ. երկրորդ կիսամյակն ընկած ժամանակաշրջանում ծավալի տեսանկյունից արձանագրվել էր պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման ամենաբարձր աճը (57.8%), որին հաջորդում էին սառեցրած բանջարեղենը (81.2%) և չորացրած բանջարեղենը (42%):

2017թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր արտահանման արժեքում **ամենամեծ մասնաբաժին էր կազմում պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման արժեքը** (99.1%), որի հաջորդում էին սառեցրած բանջարեղենը (0.7%) և չորացրած բանջարեղենը (0.2%):

4.1.1. Պահածոյացված բանջարեղենի արտահանում

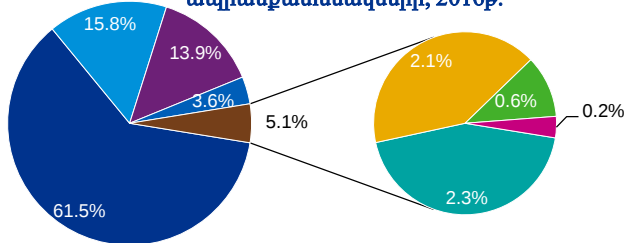
2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման արժեքն աճել էր 14.9% FUSUS-ով, իսկ ծավալը նվազել էր 25%-ով: 2016թ-ին պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ աճել էր 21.3%-ով՝ կազմելով 6,744 հազար ԱՄՆ դոլար (5,868 տոննա), որը 2013թ. հետո գրանցված ամենաբարձր ցուցանիշն էր թե՛ արժեքի և թե՛ ծավալի տեսանկյունից:

2016թ-ին արտահանված պահածոյացված բանջարեղենի հիմնական տեսակն առանց քացախի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված, չսառեցրած բանջարեղենն ու բանջարեղենի խառնուրդներն էին, կազմելով պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման արժեքի 61.5%-ը, որին հաջորդում էին քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պատրաստված կամ պահածոյացված բանջարեղենը, մրգերը, ընկույզները և բույսերի այլ ուտելի մասերը (բացառությամբ վարունգի և մանրավարունգի) (15.8%) և առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված լոլիկը (բացառությամբ ամբողջականի կամ կտրատվածի) (13.9%):

Ի համեմատություն 2015թ.՝ 2016թ-ին առանց քացախի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված, չսառեցրած բանջարեղենի և բանջարեղենի խառնուրդների արտահանման արժեքն աճել էր 5%-ով՝ կազմելով 4,148 հազար ԱՄՆ դոլար (3,516 տոննա): Բացի այդ, քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պատրաստված կամ պահածոյացված (բանջարեղենի, մրգերի, ընկույզների և բույսերի այլ ուտելի մասերի բացառությամբ վարունգի և մանրավարունգի) արտահանման արժեքն աճել էր 35.1%-ով՝ նախորդ տարվա համեմատ՝ կազմելով 1,067 հազար ԱՄՆ դոլար (962 տոննա) 2016թ-ին:

Պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման արժեքի կառուցվածքն ըստ ապրանքատեսակների, 2016թ.

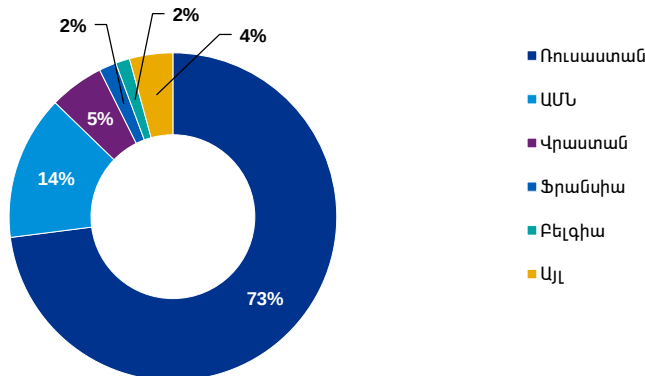
- Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի հավելման, չսառեցրած
- Բանջարեղեն, մրգեր, ընկույզներ և բույսերի այլ ուտելի մասեր՝ պատրաստված կամ պահածոյացված քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ (բացառությամբ վարունգի և մանրավարունգի)
- Լոլիկ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ ամբողջականի կամ կտրատվածի)
- Լոլիկ, ամբողջական կամ կտրատված՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման
- Agaricus ցեղի սնկեր՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման
- Վարունգ և մանրավարունգ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ
- Չկեղևահանած կամ չկեղևահանած լոբի (Vigna spp., Phaseolus spp.)՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ սառեցրածի)
- Ոլոռ (Pisum Sativum)՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ սառեցրածի)

Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված (բացառությամբ ամբողջականի կամ կտրատվածի) լոլիկի և առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված ամբողջական կամ կտրատված լոլիկի արտահանման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ աճել էր 209.27%-ով և 53.57%-ով՝ կազմելով համապատասխանաբար դ տարվա համեմատ՝ կազմելով 940 հազար ԱՄՆ դոլար (834 տոննա) և 244 հազար ԱՄՆ դոլար (264 տոննա):

Քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պատրաստված կամ պահածոյացված վարունգը և մանրավարունգը պահածոյացված բանջարեղենի միակ տեսակն էր, որի արտահանման արժեքը 2016թ-ին 2015թ. համեմատ նվազել էր 39.3%-ով՝ կազմելով 142 հազար ԱՄՆ դոլար (88 տոննա):

Պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման կառուցվածքն ըստ երկրների, 2016թ.

Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման արժեքի տեսանկյունից երեք հիմնական երկրներն էին՝ Ռուսաստանը, ԱՄՆ և Վրաստանը, որտեղ արտահանումների արժեքը կազմում էր համապատասխանաբար 4,920 հազար ԱՄՆ դոլար (4,731 տոննա), 962 հազար ԱՄՆ դոլար (522 տոննա) և 363 հազար ԱՄՆ դոլար (314 տոննա):

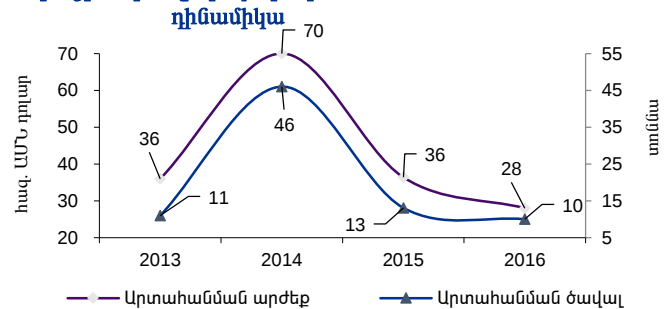
Ստորև ներկայացված է պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման կառուցվածքը 2017թ. առաջին կիսամյակի համար:

- Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված, չսառեցված բանջարեղենային պատրաստուկներ՝ 2,882 հազար ԱՄՆ դոլար (2,166 տոննա),
- Քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պատրաստված բանջարեղեն՝ 625 հազար ԱՄՆ դոլար (475 տոննա),
- Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված լուլիկ՝ 434 հազար ԱՄՆ դոլար (467 տոննա),
- Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված սունկ և գետնասունկ՝ 35 հազար ԱՄՆ դոլար (18 տոննա):

4.1.2. Չորացրած բանջարեղենի արտահանում

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում **չորացրած բանջարեղենի արտահանման արժեքը աճել էր 8% FUSUS-ով**, իսկ **ծավալը նվազել էր 3.1%-ով**: 2016թ-ին չորացրած բանջարեղենի արտահանման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 23.1%-ով, կազմելով 28 հազար ԱՄՆ դոլար (10 տոննա), որը 2013թ. հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն էր թե՛ արժեքի և թե՛ ծավալի տեսանկյունից:

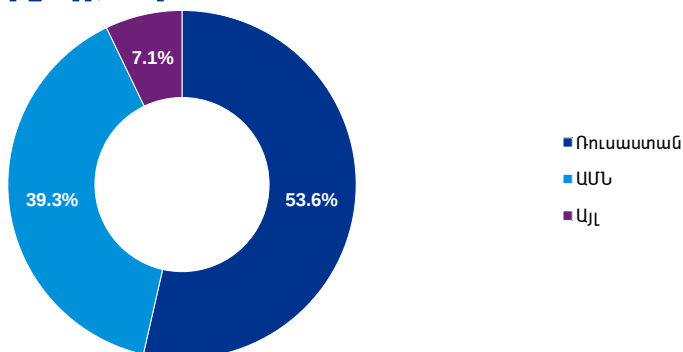
Չորացրած բանջարեղենի արտահանման դինամիկա

Աղբյուր՝ Trade Map

2016թ-ին չորացրած բանջարեղենին և բանջարեղենի խառնուրդներին՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված (բացառությամբ սոխի, սնկի և գետնասնկի, չխառնված) բաժին էր ընկնում չորացրած բանջարեղենի արտահանման արժեքի 96.4%-ը՝ 27 հազար ԱՄՆ դոլար (9 տոննա):

Չորացրած բանջարեղենի արտահանման կառուցվածքն ըստ երկրների, 2016թ.

Աղբյուր՝ Trade Map

2016թ-ին չորացրած բանջարեղենը Հայաստանից արտահանվում էր հիմնականում երկու երկիր՝ Ռուսաստան և ԱՄՆ, որտեղ արտահանումների արժեքը կազմում էր համապատասխանաբար 15 հազար ԱՄՆ դոլար (7 տոննա) և 11 հազար ԱՄՆ դոլար (2 տոննա):

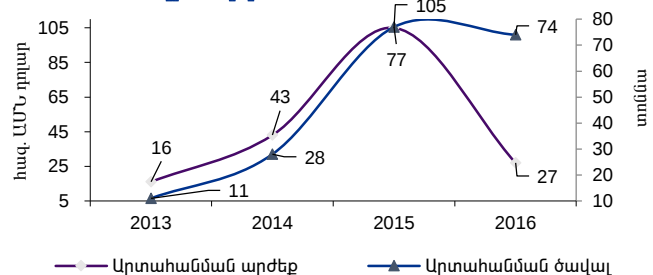
2017թ. առաջին կիսամյակում չորացրած բանջարեղենի արտահանվող հիմնական տեսակն ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ

այլ եղանակով չպատրաստված չորացրած բանջարեղենն էր (79%), որը կազմում էր 5.7 հազար ԱՄՆ դոլար (0.8 տոննա), իսկ չորացրած բանջարեղենի արտահանման արժեքի 21%-ը բաժին էր ընկնում չորացրած պատիճավոր բանջարեղենին՝ կեղևահանած, կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված, որոնք կազմում էին 1.5 հազար ԱՄՆ դոլար (0.6 տոննա):

4.1.3. Սառեցրած բանջարեղենի արտահանում

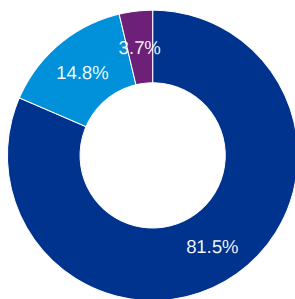
2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքը աճել էր 19.1% FUSUS-ով, իսկ ծավալն աճել էր՝ 88.8% FUSUS-ով: 2016թ-ին սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 74.3%-ով, կազմելով 27 հազար ԱՄՆ դոլար (74 տոննա): Սառեցրած բանջարեղենի արտահանման ամենաբարձր ցուցանիշը գրանցվել էր 2015թ-ին՝ կազմելով 105 հազար ԱՄՆ դոլար (77 տոննա):

Սառեցրած բանջարեղենի արտահանման դինամիկա

Աղբյուր՝ Trade Map

Սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքի կառուցվածքը ըստ ապրանքատեսակների, 2016թ.

- Բանջարեղեն՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
- Կեղևահանած կամ չկեղևահանած լոբի (Vigna spp., Phaseolus spp.)՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
- Սպանախ, նորզելանդական սպանախ և հսկա սպանախ՝ հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած

Աղբյուր՝ Trade Map

բանջարեղենի խառնուրդների՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման, սառեցրած (բացառությամբ չաքարով պահածոյացվածների, լոլիկի, սկնի և գետնասնկի և կարտոֆիլի, չխառնված) արտահանումը դադարեցվել էր 2016թ-ին:

2016թ-ին հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած սպանախի, նորզելանդական սպանախի և հսկա սպանախի արտահանման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 98.3%-ով՝ կազմելով 1 հազար ԱՄՆ դոլար (2 տոննա):

2016թ-ին սառեցրած բանջարեղենի բոլոր տեսակների գծով գրանցվել էր արտահանման արժեքի նվազում նախորդ տարվա համեմատ: 2015թ-ին արտահանված բանջարեղենի երկու տեսակների՝ պատիճավոր բանջարեղենի՝ կեղևահանած կամ կեղևով, հում կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած (բացառությամբ ոլոռը և լոբին) և բանջարեղենի և

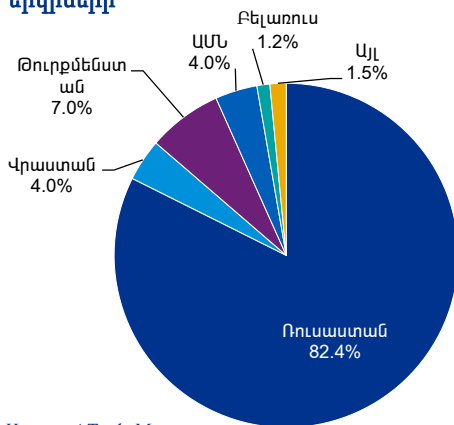
Բացի այդ, հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 22 հազար ԱՄՆ դոլարով (67 տոննա), մինչդեռ 2016թ-ին հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած կեղևահանած կամ չկեղևահանած լոբու (*Vigna spp.*, *Phaseolus spp.*) արտահանման արժեքը չէր փոփոխվել ի համեմատություն 2015թ.:

2016թ-ին արժեքի տեսանկյունից սառեցրած բանջարեղենի Հայաստան ներմուծման հիմնական երկրներն էին՝ Ռուսաստանը և Հունգարիան, որոնց մասնաբաժինները հավասարապես կազմում էին 27 հազար ԱՄՆ դոլար (74 տոննա):

2017թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում սառեցրած բանջարեղենի արտահանման հիմնական մասնաբաժինը պատկանում էր հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած բանջարեղենին (99.3%)՝ կազմելով 29 հազար ԱՄՆ դոլար (58 տոննա), իսկ սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքի 0.7%-ը բաժին էր ընկնում առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված, սառեցրած բանջարեղենին՝ կազմելով 0.2 հազար ԱՄՆ դոլար (0.1 տոննա):

4.1.4. Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների արտահանում

Կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների արտահանման արժեքի բացվածքը ըստ երկրների

Աղբյուրը՝ Trade Map

Թուրքմենստանը և Վրաստանը, որտեղ կատարվող արտահանումները կազմում էին համապատասխանաբար 271 հազար ԱՄՆ դոլար (258 տոննա), 23 հազար ԱՄՆ դոլար (13 տոննա) և 13 հազար ԱՄՆ դոլար (9 տոննա):

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների արտահանման արժեքը նվազել էր 23.2% FUSUS-ով, իսկ ծավալը կազմել էր 45.1%: 2016թ-ին տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների արտահանման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ աճել էր 58.9%-ով՝ կազմելով 329 հազար ԱՄՆ դոլար (293 տոննա): 2016թ-ին երեք հիմնական երկրները, ուր արտահանվում էին տոմատային կետչուպը և տոմատային այլ սոուսները, Ռուսաստանն էր,

4.1.5. Վերամշակված կարտոֆիլի արտահանում

2016թ-ին Հայաստանի Հանրապետությունից վերամշակված կարտոֆիլ չի արտահանվել: Վերամշակված կարտոֆիլի՝ առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման

պատրաստված կամ պահածոյացված, սառեցրած կարտոֆիլի վերջին արտահանումն իրականացվել էր 2015թ-ին Ռուսաստան՝ կազմելով 1 հազար ԱՄՆ դոլար (1 տոննա):

4.2 Վերամշակված արտադրանքի վաճառքի վերլուծություն

4.2.1 Հայաստանի Հանրապետության տրանսպորտային ծախսերը և վաճառքի բնութագրերը արտաքին շուկաներում

Հարցման մասնակիցների կարծիքով, տեղական վերամշակող ընկերություններն իրենց արտադրանքը վաճառում են արտաքին շուկաներում հիմնականում իրենց **սեփական ներկայացուցիչների միջոցով՝ Ռուսաստանի շուկայի դեպքում**, և/կամ համագործակցելով համապատասխան արտերկրյա իրացնող ընկերությունների հետ: Վաճառքի այս մեթոդները նրանց հնարավորություն են տալիս կիրառել ավելի լավ գնային քաղաքականություն և մուտք գործել ավելի մեծ շուկա: Արտաքին մանրածախ շուկա ուղղակի վաճառքը լայնորեն չի կիրառվում Հայաստանի վերամշակող ընկերությունների կողմից:

Հարցման մասնակիցների կարծիքով, Ռուսաստան արտահանումների միջին տրանսպորտային ծախսը կազմում է 0.13 ԱՄՆ դոլար 1 կգ վերամշակված արտադրանքի համար: Մասնակիցների կողմից նշված արտահանման մյուս հիմնական ուղղություններն են ԱՄՆ և ԵՄ: ԵՄ արտահանումների միջին տրանսպորտային ծախսը կազմում էր 0.29 եվրո, ԱՄՆ արտահանումների տրանսպորտային ծախսերի մասին տվյալները չէին տրամադրվել գաղտնիության հարցերից ելնելով կամ այն պատճառով, որ արտահանումները կանոնավոր բնույթ չեն կրում և ծախսերն էապես տարբերվում են՝ կախված ժամանակից, արտադրանքի տեսակից և արտահանվող ծավալից:

Հայկական արտադրանքի հիմնական սպառողներն են համապատասխան օտարերկրյա երկրների բնակիչները, ովքեր գնահատում են ձեռքի աշխատանքը և հայկական արտադրանքի համային առանձնահատկությունները: Ըստ տեղական վերամշակող ընկերությունների՝ Հայաստանի արտադրանքը արտաքին շուկաներում կայուն դիրք է զբաղեցնում որպես բարձրորակ արտադրանք:

Ըստ տեղական վերամշակող ընկերությունների՝ Ռուսաստանի շուկայում Հայաստանի արտադրանքի հիմնական փոխարինողն է Բելառուսի և Ուկրաինայի արտադրանքը: Բելառուսում և Ուկրաինայում հնարավոր է վերամշակել մեծ քանակությամբ թարմ բանջարեղեն, այդ իսկ պատճառով, այս երկրներն արտադրում են մեծ քանակությամբ բանջարեղեն և մուտք են գործում ավելի մեծ շուկաներ: Բացի այդ, ի համեմատություն Հայաստանի արտադրանքի, տրանսպորտային ծախսերը և էներգետիկ ռեսուրսների ծախսերն ավելի ցածր են Բելառուսի և Ուկրաինայի արտադրանքի համար, ինչն ազդում է վերամշակված արտադրանքի վաճառքի գների վրա:

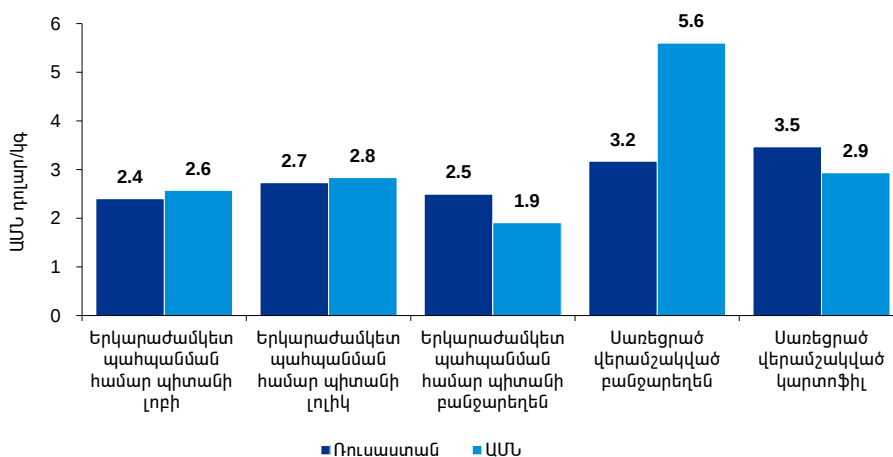
Հայաստանի վերամշակված ապրանքատեսակներ չեն զբաղեցնում մեծ մասնաբաժիններ այլ արտերկրյա շուկաներում (ԱՄՆ, ԵՄ), այդ իսկ պատճառով, հարցման մասնակիցները չէին կարող նշել արտադրանքի այն խմբերը, որոնք հիմնականում փոխարինում են Հայաստանի արտադրանքը:

4.2.2 Հայաստանի վերամշակող ընկերությունների վաճառքի գները և միջին շահութաբերությունն արտաքին շուկաներում

Գրաֆիկը ցույց է տալիս վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի միջին գները Ռուսաստանում և ԱՄՆ-ում:

ԵՄ-ի վաճառքի գները ներկայացված չեն, քանի որ հարցման մասնակիցները նշել են տարբեր արտահանման շուկաներ ԵՄ-ում, որտեղ տեղական վերամշակող ընկերությունների արտահանումների մասնաբաժիններն էական չէին:

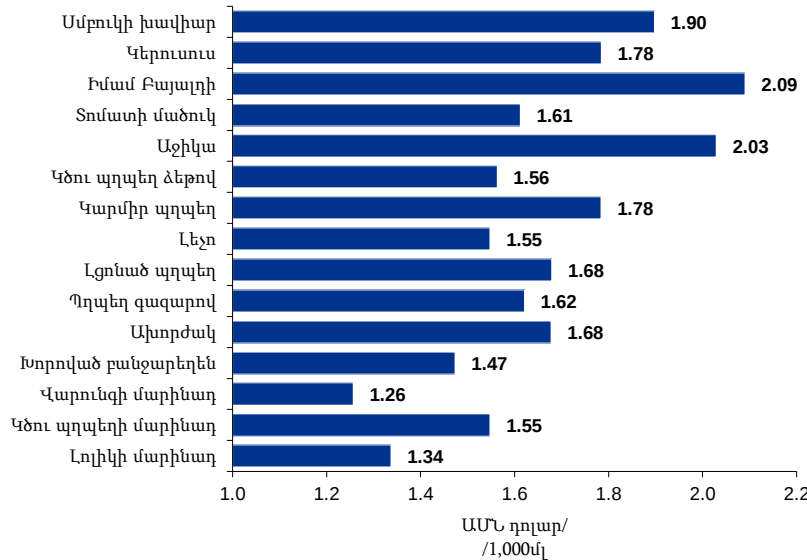
Վաճառքի միջին գին

Աղբյուր՝ (1) Euromonitor International
(2) Հեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծությունը

Վերամշակված բանջարեղենի գրեթե բոլոր տեսակները, բացառությամբ երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի (բացառությամբ լուլիկի և լուրի) և սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի, ավելի բարձր գներ ունեն ԱՄՆ-ում, քան Ռուսաստանում: Գների տարբերությունները էական չեն գրեթե բոլոր ապրանքատեսակների համար, բացառությամբ սառեցված վերամշակված բանջարեղենի, որն ԱՄՆ-ում ավելի թանկ է քան Ռուսաստանում՝ 2.4 ԱՄՆ դոլարով մեկ կիլոգրամի համար:

Հայաստանի մատակարարման միջին գին

Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի հարցումը

Նշում՝ Միջին գնի փոխարկման համար կիրառվել էր 14/09/17թ. դրությամբ գործող 478.37 ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար փոխարժեքը:

Քանի որ Հայաստանի վերամշակող ընկերությունները չեն իրականացնում ուղղակի վաճառք արտաքին շուկաներում, նրանք արտադրանքը մատակարարում են արտերկրյա իրացնող ընկերություններին և օգտագործում են գրաֆիկում ներկայացված միջին գները:

Հարցման մասնակիցների կարծիքով, Հայաստանի վերամշակող ընկերությունների **միջին շահութաբերությունն արտաքին շուկաներում կազմում է 18.6%:**

4.3 Հայաստանի ընկերությունների համար արտաքին շուկա մուտք գործելու հետ կապված հնարավորությունների և սպառնալիքների ուսումնասիրություն

4.3.1. Հայաստանի Հանրապետության արտահանման շուկաների հիմնական ընտրությունները

Հայաստանի Հանրապետության վերամշակող ընկերություններում անցկացված հարցման համաձայն՝ Հայաստանի համար **հիմնական արտահանման երկիր է հանդիսանում Ռուսաստանը**, որին բաժին է ընկնում Հայաստանի վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր **արտահանման 83.8%-ը**: Հարցման մասնակիցները նշել են, որ արտաքին շուկաներում մեծ պահանջարկ է վայելում հիմնականում այն արտադրանքը, որի արտադրությունն ամբողջովին ավտոմատացված չէ, և գործընթացի համար պահանջվում է ձեռքի աշխատանք: Հայկական ապրանքատեսակները, որոնք արտադրվում են սահմանված տեխնոլոգիայով և ներառում են յուրահատուկ բաղադրիչներ, որոնք համային առանձնահատկություններ են հաղորդում արտադրանքին, մեծ պահանջարկ են վայելում և մեծ ներուժ ունեն արտաքին շուկայում իրենց մասնաբաժինն ավելացնելու համար:

Մասնավորապես, հայկական ծագում ունեցող հետևյալ ապրանքատեսակները ներկայացվել են որպես արտաքին շուկաներում մեծ պահանջարկ ունեցող.

- Կիսապատրաստված պահածոյացված բանջարեղեն, որը կարելի է խառնել սննդի հետ և պատրաստել
- «Բարի ախորժակ»՝ վերամշակված տաքդեղի, վերամշակված լուլիկի և համեմունների խառնուրդ
- Ապխտած բանջարեղեն
- Խորոված բանջարեղեն
- Իմամ Բայալդի
- Աջիկա
- Պահածոյացված կարմիր տաքդեղ
- Սմբուկի խավիար

Հիմնական խնդիրը, որին բախվում են Հայաստանի վերամշակող ընկերություններն այն է, որ որոշ գործընկերներ համագործակցում են միայն այն դեպքում, երբ տեղական վերամշակող ընկերությունները մատակարարում են ապրանքի սահմանված քանակությունը: Քանի որ վերամշակման ակտիվ սեգմենտը Հայաստանում տևում է ընդամենը 1.5 ամիս, տեղական վերամշակող ընկերությունները դժվարանում են գտնել համապատասխան մեծ քանակությամբ և լավ որակի թարմ բանջարեղեն:

Հարցման մասնակիցների կարծիքով, Հայաստանի արտադրողներն առավել մրցունակ կդառնան արտաքին շուկաներում, եթե առաջարկեն ավելի ցածր գներ և ընդլայնեն մատակարարվող ապրանքների տեսականին, որը կներառի համապատասխան արտաքին շուկա ներկայացված մոր ապրանքատեսակներ:

4.3.2. Հայաստանի ընկերությունների համար արտաքին շուկա մուտք գործելու հետ կապված հնարավորությունները և սպառնալիքները

Հայաստան և Ռուսաստան

ԱՊՀ երկրներ հայկական արտադրանքի արտահանման շրջանակներում գերակայում է արտահանումը Ռուսաստանի Դաշնություն: Ռուսաստանը և այլ ԱՊՀ երկրներն իրենցից ներկայացնում են մեծ զարգացող շուկա, և այն ընկերություններ, որոնք ցանկանում են մուտք գործել այդ շուկա, պետք է ձեռք բերեն **90US** ստանդարտներ: Ռուսաստանի համար, մասնավորապես, ներմուծվող սննդամթերքի համար ընդունելի է ազգային **90US** Ռ ստանդարտը, որը դժվար չէ ձեռք բերել: Բացի այդ, **ազգային ստանդարտը նույնական է սննդի անվտանգության միջազգային ISO 22000: 2005 ստանդարտին:**

Հայաստանի վերամշակող ընկերությունները կարող են ձեռք բերել ԱՊՀ երկրներ արտահանման համար պահանջվող ստանդարտները **«Ստանդարտների ազգային ինստիտուտ» ՓԲԸ-ից (այսուհետ՝ «Ինստիտուտ»)**, որը հանդիսանում է Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարության ներքո գործող սերտիֆիկացման հիմնական մարմինը: Ստանդարտացման ոլորտում Ինստիտուտի կողմից մատուցվող ծառայությունների հիմնական խնդիրներն են.

- արտադրանք արտադրող և ծառայություն մատուցող կազմակերպությունների միջև փոխհամաձայնության ապահովումը ստանդարտների նախագծերի մշակման, քննարկման և ընդունման գործընթացներում,
- ստանդարտացման նորմատիվ փաստաթղթերի վերաբերյալ տեղեկատվության ապահովումը:

Մասնավորապես, «Ինստիտուտ»-ը վարում է Հայաստանի Հանրապետության ստանդարտների ցանկը, որը ներառում է՝

- Միջազգային (ISO),
- Միջպետական (ГОСТ),
- Տարածաշրջանային (ԵՆ) ,
- Ազգային (ՀՍ) և այլ ստանդարտները:

Ներկայումս սննդամթերքի մեծ մասի, ծխախոտի արտադրանքի, ակոհոլային խմիչքների և նավթամթերքի համար պահանջվում են Ինստիտուտի կողմից տրամադրված կամ ընդունված որակի/անվտանգության սերտիֆիկատները: Հայաստանը ստանդարտացման ոլորտում համագործակցության պայմանագրեր ունի Վրաստանի, Բելառուսի, Թուրքմենստանի, Ղազախստանի, Ղրղզստանի, Ուկրաինայի, Ռուսաստանի, Չինաստանի, Հնդկաստանի, Սլովակիայի և Իրանի հետ:

Բացի այդ, անդամակցությունը Եվրասիական տնտեսական միությանը (ԵԱՏՄ) 2015թ. հունվարին ընձեռեց նոր հնարավորություններ արտահանման ուղղությունների դիվերսիֆիկացիայի համար և ընդլայնեց Հայաստանի ներկայությունը 180 միլիոն բնակչությամբ համաշխարհային շուկայում: ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության 2016թ. հայտարարության համաձայն՝ շուրջ 10 երկրների հետ նախատեսվող ազատ առևտրի պայմանագրերը կստեղծեն նոր արտահանման հնարավորություններ և կպարզեցնեն նաև լոգիստիկայի հետ կապված ընթացակարգերը:

Ռուսաստանը Հայաստանի համար հանդիսանում է ռազմավարական առևտրային գործընկեր և արտահանման հիմնական ուղղությունն ԱՊՀ երկրներում և ԵԱՏՄ անդամ պետություններում: Այն Հայաստանում արտադրված բանջարեղենի հիմնական ներմուծողն է, քանի որ բանջարեղենի արտահանման աճը հիմնականում պայմանավորված էր Ռուսաստանի իրականացվող արտահանումներով: Արդյունքում Հայաստանի արտահանման ոլորտը հայտնվում է մեծ կախման մեջ Ռուսաստանի բանջարեղենի պահանջարկից: Այնուամենայնիվ, Ռուսաստանի տնտեսությունը բացում է հեռանկարներ բանջարեղենի արտահանման և ընդհանրապես Հայաստանի տնտեսության աճի համար:

Հայաստանը և Եվրոպական միությունը

ԵՄ-ի Նախապատվությունների ընդհանրացված համակարգը (ՆԸՀ) նպատակ ունի օգնել գործընկեր երկրներին զարգացնել իրենց տնտեսությունները միջազգային առևտրից օգուտ քաղելու միջոցով: Այն նախատեսում է նվազեցրած կամ զրո սակագներ ԵՄ իրականացվող ներմուծումների համար՝ ավելի հեշտացնելով մուտքը ԵՄ շուկաներ: Անդամակցությունը Եվրոպական միության (ԵՄ) Նախապատվությունների ընդհանրացված համակարգին (ՆԸՀ +) զգալի տնտեսական և առևտրային ազդեցություն է ունեցել Հայաստանի Հանրապետության վրա: Այս համաձայնագիրը հնարավորություն է տալիս Հայաստանի արտահանողներին արտոնյալ պայմաններով մուտք գործել ԵՄ շուկա, քանի

որ նախատեսում է **տուրքի գրոյական դրույքաչափ** մոտ **6,400 սակագնային դիրքերի** համար: Մասնավորապես, համաձայնագրից շահող հիմնական արտահանվող ապրանքատեսակներն են հագուստը, ալյումինը, խեցգետինը, ընկուզեղենը և այլ սերմերը, հյութերը, ջեմերը և այլ **վերամշակված սնունդը**: ԵՄ շուկաներ մուտք գործելը ռազմավարական նշանակություն ունի Հայաստանի համար և բացում է նոր շուկաներ հայկական ապրանքների արտահանման համար:

ԵՄ բանջարեղենային ապրանքատեսակներ արտահանելու համար Հայաստանի վերամշակող ընկերություններին անհրաժեշտ են հատուկ սերտիֆիկատներ, որոնց ձեռքբերումը պահանջում է լրացուցիչ ժամանակ և ֆինանսական ռեսուրսներ: Մասնավորապես, վերամշակող ընկերությունները պետք է համապատասխանեն սննդամթերքի անվտանգության կառավարման համակարգի պահանջներին՝ վտանգի վերլուծության և հսկման կրիտիկական կետերի ներդրված համակարգի (HACCP) համաձայն: Թարմ արտադրանքի համար առավել հաճախակի պահանջվող սերտիֆիկացման համակարգը Global GAP-ն է: Ներմուծման սակագները դասվում են ամենացածրերի շարքին ԵՄ-ում:

Հայաստանի Հանրապետության արտադրողները կարող են ձեռք բերել արտահանման համար պահանջվող սերտիֆիկատները **«ՆԱՐԵԿ» գիտահետազոտական ձեռնարկություն ՓԲԸ-ից, որը տեղական հաստատություն է:**

Հայաստանը և այլ երկրներ

Բացի ԵՄ և ԵԱՏՄ անդամ պետություններից, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը ներկայումս աշխատում է **Մերձավոր Արևելքի երկրների** հետ նոր **կապեր** հաստատելու և առկա կապերն ամրապնդելու ուղղությամբ: Մասնավորապես, կառավարությունը աշխատում է Արաբական Միացյալ Էմիրություններ (ԱՄԷ) գյուղատնտեսական արտադրանքի արտահանման հնարավորությունների ստեղծման ուղղությամբ:

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները և Հայաստանն ունեն մի շարք պայմանագրեր, որոնք ազդեցություն ունեն այս երկու երկրների միջև առևտրի և ներդրումների վրա, այդ թվում՝

- Առևտրի և ներդրումների շրջանակային համաձայնագիր (ԱՆՀՀ),
- Առևտրային հարաբերությունների համաձայնագիր,
- Ներդրումների խրախուսման համաձայնագիր,
- Երկկողմանի ներդրումային պայմանագիր (ԵՆՊ),

Հայաստանն առաջադրվել է որպես **Նախապատվությունների ընդհանրացված համակարգի (ՆԸՀ)** ծրագրի շահառու երկիր, որի շրջանակներում մի շարք ապրանքատեսակներ, որոնք Հայաստանը կարող է ցանկանալ արտահանել, իրավունք ունեն մուտք գործել Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ առանց հարկի վճարման: ՆԸՀ ծրագիրը խրախուսում է ներդրողներին ապրանքներն արտադրել Հայաստանում և արտահանել ընտրված ապրանքատեսակներն ԱՄՆ-ի շուկա առանց հարկ վճարելու:

2017թ. առաջին կիսամյակում **Հայաստանը և Իրանը** ձեռնարկել են կարևոր քայլեր երկու երկրների տնտեսական համագործակցության բարելավման ուղղությամբ՝ հատկապես գյուղատնտեսության ոլորտում: 2017թ. մայիսի 24-ին ՀՀ գյուղատնտեսության

նախարարությունը հրապարակել է հայ-իրանական տնտեսական համագործակցության օրակարգը: 2017թ. մայիսի 31-ին ստորագրվել է փոխըմբռնման հուշագիր՝ երկու երկրների միջև երկկողմ համագործակցությունը խթանելու նպատակով: Միջազգային հարաբերությունների հետ կապված իրականացվող ծրագրերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը ներկայացված է Հավելված 17-ում:

ԱՄՆ արտահանումներ իրականացնելու համար Հայաստանի վերամշակող ընկերությունների առաքումները պետք է համապատասխանեն ԱՄՆ-ի պահանջներին, ինչը պահանջում է լրացուցիչ ժամանակ և ֆինանսական ռեսուրսներ: ԱՄՆ ներմուծվող սննդամթերքը ենթարկվում է **ՍԴՎ (Սննդի և դեղամիջոցների վարչության)** ստուգման: ՍԴՎ-ն կարող է առգրավել ներմուծման համար առաջարկվող ապրանքները, եթե առաքումները չեն համապատասխանում ԱՄՆ-ի պահանջներին:

ԱՄՆ-ի **Ներքին անվտանգության վարչության Մաքսային և սահմանային պաշտպանությունը (ՄՍՊ)** կիրառում է **APHIS կանոնակարգերը** մուտքի նավահանգիստներում: ՄՍՊ-ի գյուղատնտեսության ոլորտի մասնագետները ստուգում են ներմուծվող ապրանքների առաքումները և հավաստիանում են, որ անհրաժեշտ **թույլտվությունները, բանջարեղենի և մրգերի ֆիտոսանիտարական սերտիֆիկատները** ուղեկցում են յուրաքանչյուր առաքումը: Սանիտարական և ֆիտոսանիտարական սերտիֆիկատներն իրենցից ներկայացնում են արտահանող երկրի կողմից տրված իրավական փաստաթղթերը, որոնք հաստատում են, որ առաքումը համապատասխանում է **ԱՄՆ-ի բույսերի և կենդանիների առողջության ստանդարտներին**:

Հայաստանի Հանրապետության արտադրողները կարող են ձեռք բերել ԱՄՆ արտահանման համար պահանջվող սերտիֆիկատները **«ՆԱՐԵԿ» գիտահետազոտական ձեռնարկություն ՓԲԸ-ից, որը տեղական հաստատություն է:**

Չնայած ԵԱՏՄ-ին անդամակցելուն՝ Հայաստանը պահպանել է **Վրաստանի հետ ազատ առևտրի համաձայնագիրը** կիրառելու իրավունքը: Առևտրային ուղղվածության տարբերության առանցքային ոլորտներից մեկն այն է, որ Վրաստանը և Հայաստանը կընտրեն արտադրանքի ստանդարտների և արտադրանքի անվտանգության համակարգերի հետ կապված տարբեր ուղիներ երկարաժամկետ հեռանկարում: Վրաստանը կմիանա ԵՄ համակարգին, իսկ Հայաստանը կկիրառի ԵԱՏՄ-ի կանոնակարգերը: Արդյունքում, **կանոնակարգերի և ստանդարտների հետ համապատասխանությունն ապահովելու ծախսերը** կարող են աճել Հայաստանից Վրաստան իրականացվող արտահանումների համար և հակառակը, քանի որ կպահանջվեն լրացուցիչ և հնարավոր է թանկ թեստեր, մասնավորապես՝ գյուղատնտեսական սննդամթերքի համար:

Հայաստանը և օրգանական արտադրանքը

Տեղական արտադրողները հնարավորություն ունեն ստանալ «Էկոգլոբ» օրգանական սերտիֆիկացման մարմնի կողմից տրամադրվող օրգանական արտադրանքի սերտիֆիկատները, որն աջակցում է տեղական օրգանական շուկաների զարգացմանը և մուտքի հնարավորություն է տալիս համաշխարհային շուկաներ: Կազմակերպությունն իրականացնում է սերտիֆիկացում հետևյալ ոլորտներում.

- Գյուղատնտեսական արտադրություն (բուսաբուծություն, անասնապահություն, մեղվաբուծություն, վայրի բույսերի հավաք),
- Գյուղատնտեսական արտադրանքի վերամշակում,
- Գյուղատնտեսական արտադրանքի արտահանում (ներմուծում), կարգավորում/առևտուր:

Կազմակերպությունը սերտիֆիկատները տրամադրում է հետևյալ ստանդարտների համաձայն.

- EU Regulations 834/2007, 889/2008 և 1235/2008 համարժեք
- SWISS Organic Farming Ordinance equivalence/ Շվեյցարիայի օրգանական գյուղատնտեսության օրինակարգի համարժեք
- USDA NOP 7 CFR 205 (գործում է ԱՄՆ-ի և Կանադայի համար)
- «Էկոգլոբ»-ի «Գրին Կովկաս» մասնավոր օրգանական ստանդարտ
- WHO/FAO Codex Alimentarius

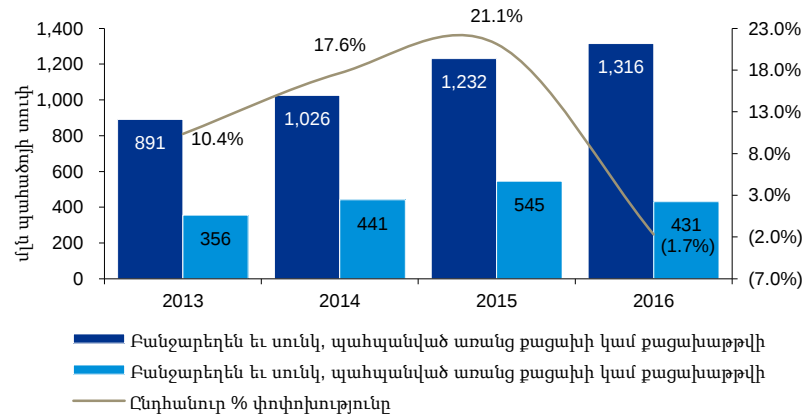
4.4 Ռուսաստանի շուկայի համառոտ վերլուծություն

4.4.1 Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի հիմնական տեսակները

Ռուսաստանում արտադրվող վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի հիմնական տեսակներն են՝

- 1) Բանջարեղեն և սունկ՝ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման,
- 2) Բանջարեղեն և սունկ՝ պահածոյացված քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ,
- 3) Սառեցրած միրգ և բանջարեղեն,
- 4) Վերամշակված և պահածոյացված կարտոֆիլ:

Վերամշակված բանջարեղենի տեղական արտադրությունը

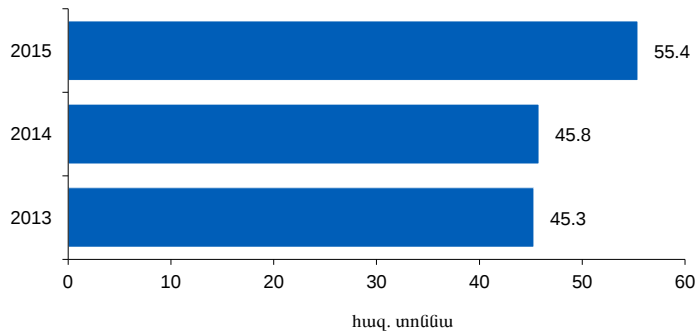

Աղբյուր՝ ՌԴՎԴՄ

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում առաջին երկու տեսակների ընդհանուր արտադրությունն աճել էր 12% ԲՄՏՄՍ-ով: 2016թ-ին գրանցված քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ և առանց հավելման պահածոյացված բանջարեղենի և սնկի արտադրությունը 1.7%-ով ցածր էր 2015թ. ցուցանիշից: Նվազումը պայմանավորված էր քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պահածոյացված բանջարեղենի և սնկի արտադրության ծավալի 20.9% կրճատումով՝ նախորդ տարվա համեմատ:

Արտադրության ծավալի տեսանկյունից առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պահածոյացված բանջարեղենին և սնկին բաժին էր ընկնում շուկայի ամենամեծ մասնաբաժինը՝ 75%, որին հաջորդում էին քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պահածոյացված բանջարեղենը և սունկը՝ 25% մասնաբաժինով, որոնց արտադրությունը կազմում էր համապատասխանաբար 1,316 միլիոն և 431 միլիոն պահածոյի տուփ:

Սառեցրած միդոն բանջարեղեն

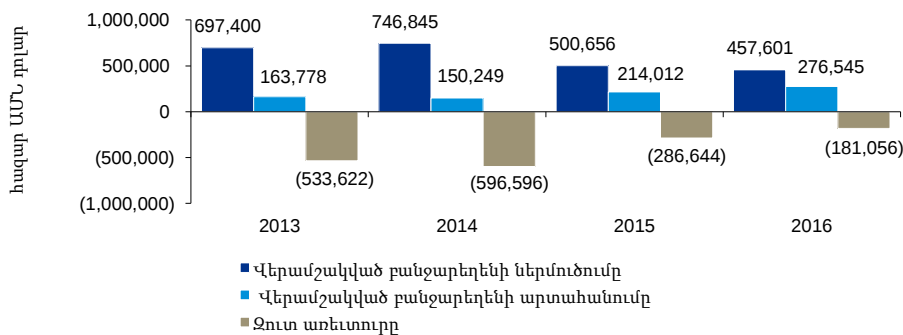
Աղբյուրը՝ ՌՊՎՀԾ

2013-2015թթ. ընկած ժամանակաշրջանում սառեցրած բանջարեղենի և մրգի արտադրությունն աճել էր 11% ԲՄՏՄՏ-ով, իսկ նախորդ տարվա համեմատ արտադրության աճը կազմել էր 21%:

2013-2015թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված և պահածոյացված կարտոֆիլի արտադրության ծավալը նվազել էր 7.8% ԲՄՏՄՏ-ով, մինչդեռ 2015թ-ին նախորդ տարվա ցուցանիշի համեմատ գրանցվել էր 8.2% աճ*:

2015թ-ին վերամշակված և պահածոյացված կարտոֆիլի արտադրության ծավալը կազմել էր 159 հազար տոննա, որը 2014թ-ին գրանցված երկրորդ ամենացած ցուցանիշն էր 2013-2015թթ. ընկած ժամանակաշրջանի համար:

Վերամշակված բանջարեղենի առևտրի դինամիկան Ռուսաստանում

Աղբյուրը՝ Trade Map

* Նշում՝ Վերամշակված և պահածոյացված կարտոֆիլի արտադրության 2016թ. տվյալները հասանելի չէին:

Ռուսաստանում վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի արտադրությանը վերաբերող 2010-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանն ընդգրկող նախորդ ժամանակաշրջանների տվյալները ներակայացված են Հավելված 18-ում:

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի առևտրի դինամիկայի հետ կապված գրանցվել էին **էական բարելավումներ**՝ պայմանավորված արտահանումների աճով և ներմուծումների նվազումով:

2013-2016թթ. ընկած ուսումնասիրվող ժամանակաշրջանում ԱՄՆ դոլարով արտահայտված ներմուծման արժեքը նվազել էր 13% ԲՄՏՄՏ-ով, իսկ ԱՄՆ դոլարով արտահայտված արտահանման արժեքն աճել էր 19%-ով: 2016թ-ին զուտ առևտրի

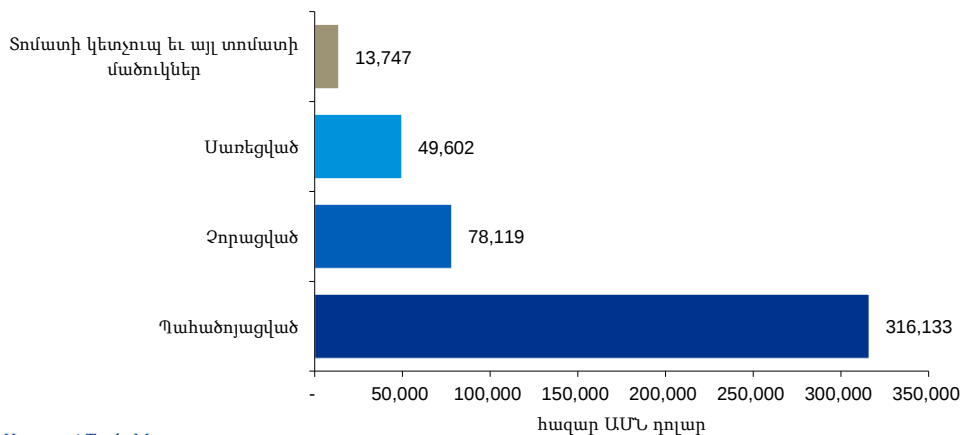
ցուցանիշը բարելավվել էր գրեթե երկու անգամ նախորդ տարվա համեմատ՝ 105,588 հազար ԱՄՆ դոլարով:

4.4.2 Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծում

2016թ-ին Ռուսաստանում վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նվազել էր մինչև 457,600 հազար ԱՄՆ դոլար (մոտ 558 հազար տոննա), որը 9%-ով ցածր էր նախորդ տարվա ցուցանիշից: Սա 2013թ-ից հետո գրանցված ամենացածր ցուցանիշն էր:

Վերամշակված բանջարեղենի հիմնական տեսակները, որոնք ազդեցություն ունեին ներմուծման նվազման վրա 2016թ-ին, պահածոյացված բանջարեղենն ու սառեցրած բանջարեղենն էին, որոնց բաժին էին ընկնում վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի համապատասխանաբար 69.1% և 10.8% 2016թ-ին: Մասնավորապես՝ պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նվազել էր 6.4%-ով՝ կազմելով 316,133 հազար ԱՄՆ դոլար (405,718 տոննա), իսկ սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նվազել էր 29.6%-ով՝ կազմելով 49,602 հազար ԱՄՆ դոլար (81,338 տոննա):

Ռուսաստանի վերամշակված բանջարեղենի արժեքի բացվածքը, 2016

Աղբյուրը՝ Trade Map

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի նվազումը հիմնականում պայմանավորված էր պահածոյացված բանջարեղենի՝ մասնավորապես, լուխի, վարունգի և մանրավարունգի, ինչպես նաև սառեցրած բանջարեղենի ներմուծման արժեքի նվազմամբ: Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման էական նվազման մանրամասն վերլուծությունը ներկայացված է Հավելված 19-ում:

Չորացրած բանջարեղենի երկու հիմնական տեսակներն են՝

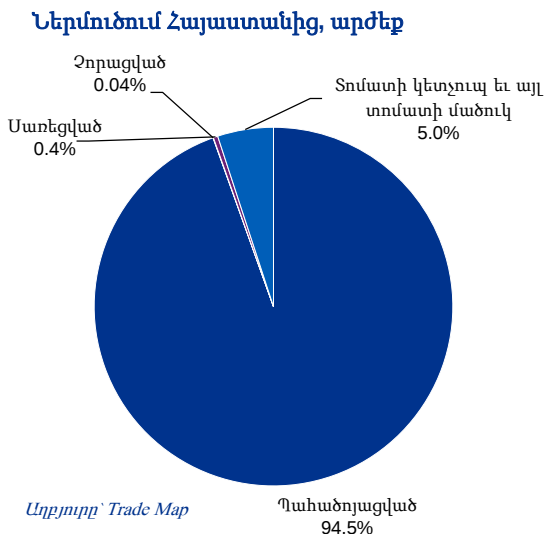
- ✓ Չորացրած բանջարեղենը և բանջարեղենի խառնուրդները՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված (բացառությամբ սոխի, սնկի և գետնասնկի, չխառնած), որոնց բաժին էր ընկնում չորացրած բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման արժեքի 49%-ը:

- ✓ Չորացրած կեղևահամաձ լոբին (*Phaseolus vulgaris*)՝ կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված, որին բաժին էր ընկնում չորացրած բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման արժեքի 20%-ը:

2016թ-ին չորացրած բանջարեղենին բաժին էր ընկնում վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման արժեքի երկրորդ ամենամեծ մասնաբաժինը՝ 17.1%-ի չափով, և գրանցվել էր չորացրած բանջարեղենի ներմուծման 1% աճ՝ կազմելով 78,119 հազար ԱՄՆ դոլար (57,453 տոննա):

Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների ներմուծման արժեքը կազմում էր վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման արժեքի 3%-ը, որը 2016թ-ին նվազել էր 9.2%-ով՝ կազմելով 13,747 հազար ԱՄՆ դոլար (13,552 տոննա)՝ ի համեմատություն 2015թ:

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման ոլորտում Ռուսաստանի կարևոր գործընկերներից մեկը **Չինաստանն** էր: 2016թ-ին այս երկրին բաժին էին ընկնում պահածոյացված, չորացրած և սառեցրած բանջարեղենի ներմուծումների ամենամեծ մասնաբաժինները: Ռուսաստանի ներմուծումների արժեքի կառուցվածքն ըստ երկրների առավել մանրամասն ներկայացված է Հավելված 20-ում:

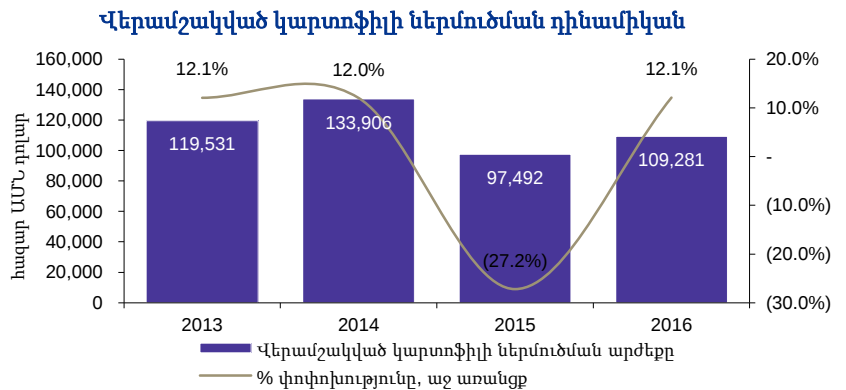

2016թ-ին Հայաստանից Ռուսաստան իրականացվող վերամշակված բանջարեղենի ներմուծումները կազմել էին 5,459 հազար ԱՄՆ դոլար (5,423 տոննա): Ի համեմատություն 2016թ.՝ Հայաստանից վերամշակված բանջարեղենի ներմուծումն աճել էր թե՛ արժեքի և թե՛ ծավալի տեսանկյունից՝ կազմելով համախառնախառնաբար **62.6% և 62.7%**:

Աճը հիմնականում պայմանավորված էր նախորդ տարվա համեմատ պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի 60.6% աճով՝ կազմելով 5,160 հազար ԱՄՆ դոլար (5,112 տոննա) 2016թ-ին:

4.4.3 Վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծում

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված կարտոֆիլի ընդհանուր ներմուծման արժեքն աճել էր 3% FUSUS-ով: 2016թ-ին ներմուծման արժեքը նախորդ տարվա համեմատ աճել էր 12%-ով՝ կազմելով 109,281 հազար ԱՄՆ դոլար (109,519 տոննա), որից 78%-ը բաժին էր ընկնում սառեցրած կարտոֆիլին, իսկ 22%-ը՝ ոչ սառեցրածին:

Աղբյուր՝ Trade Map

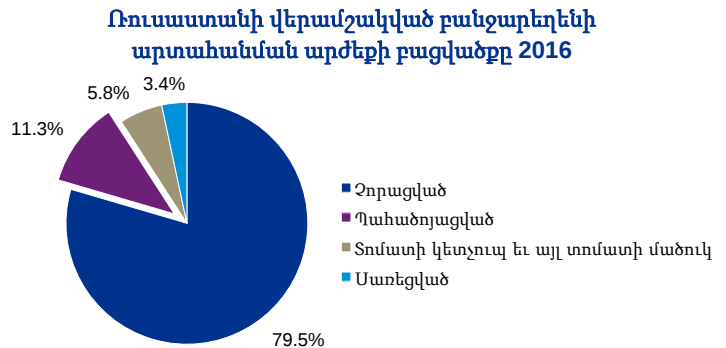
Վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծման արժեքի 80% ապահովում էին Լեհաստանը, Նիդերլանդները և Ուկրաինան, որոնց մասնաբաժինները վերամշակված կարտոֆիլի ընդհանուր ներմուծման արժեքում կազմում էին համապատասխանաբար 35.2%, 34.5% և 10.1%:

4.4.4 Վերամշակված բանջարեղենի արտահանում

2016թ-ին Ռուսաստանից վերամշակված բանջարեղենի արտահանման արժեքը աճել էր մինչև 276,545 հազար ԱՄՆ դոլար (մոտ 774,953 տոննա), որը 29.2%-ով բարձր էր նախորդ տարվա ցուցանիշից: Սա 2013թ-ից հետո գրանցված ամենաբարձր ցուցանիշն էր:

2016թ-ին գրանցված աճը հիմնականում պայմանավորված էր պահածոյացված և չորացրած բանջարեղենի արտահանման 31.9% և 28.5% աճով՝ կազմելով համապատասխանաբար 31,373 հազար ԱՄՆ դոլար (31,995 տոննա) և 219,946 հազար ԱՄՆ դոլար (723,762 տոննա): Այս երկու տեսակին բաժին էին ընկնում Ռուսաստանից արտահանվող վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր արտահանման արժեքի համապատասխանաբար 11.3%-ը և 79.5%-ը: Սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքը, որը կազմում էր ընդհանուր արտահանման արժեքի 3.4%-ը, կտրուկ աճել էր մոտ 142%-ով՝ մինչև 9,207 հազար ԱՄՆ դոլար (3,837 տոննա):

Չորացրած կեղևահանած ոլոռին (Pisum sativum) կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված, բաժին էր ընկնում չորացրած բանջարեղենի ընդհանուր արտահանման **90.8% ամենամեծ մասնաբաժինը**, կազմելով 199,174 հազար ԱՄՆ դոլար (մոտ 702,002 տոննա) 2016թ-ին, որը 23.9%-ով բարձր էր 2015թ. գրանցված ցուցանիշից:

Ստորև ներկայացված են պահածոյացված բանջարեղենի այն հիմնական տեսակները, որոնք խթանում էին վերամշակված բանջարեղենի արտահանման արժեքի աճը:

Աղբյուրը՝ Trade Map

- ✓ Ոլոռ (Pisum Sativum)՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (քացառությամբ սառեցրածի) – 101% աճ նախորդ տարվա համեմատ արժեքի տեսանկյունից՝ կազմելով 10,000 հազար ԱՄՆ դոլար (12,220 տոննա),
- ✓ Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի հավելման, չսառեցրած – 98.1% աճ նախորդ տարվա համեմատ արժեքի տեսանկյունից՝ կազմելով 4,489 հազար ԱՄՆ դոլար (5,286 տոննա):

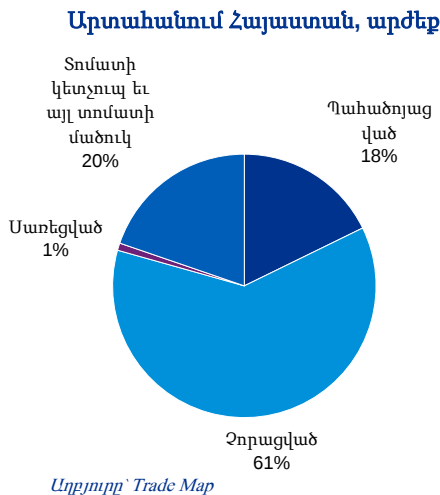
2016թ-ին սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքի **88.5%-ը բաժին էր ընկնում բանջարեղենին՝ հում կամ պատրաստված՝** շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած: Վերամշակված բանջարեղենի արտահանման էական աճն առավել մանրամասն ներկայացված է Հավելված 21-ում:

2016թ-ին տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների արտահանման արժեքն աճել էր 4.4%-ով՝ կազմելով 15,956 հազար ԱՄՆ դոլար (15,359 տոննա)՝ ի համեմատություն 2015թ.:

2016թ-ին Ռուսաստանից իրականացվող արտահանումների արժեքի կառուցվածքն ըստ երկրների հետևյալն էր.

- ✓ Պահածոյացված բանջարեղենի հիմնական ներմուծողներն էին՝ Ղազախստանը (31.7%), Բելառուսը (21.2%) և Ուկրաինան (17.5%),
- ✓ Չորացրած բանջարեղենի հիմնական ներմուծողներն էին՝ Թուրքիան (49.5%), Հնդկաստանը (11.1%) և Լատվիան (7.2%),
- ✓ Սառեցրած բանջարեղենի հիմնական ներմուծողներն էին՝ Լիտվան (30.7%), Իտալիան (12.7%) և Սերբիան (12.3%),

- ✓ Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների հիմնական ներմուծողներն էին՝ Ղազախստանը (35.3%), Բելառուսը (24.3%) և Ադրբեյջանը (9.2%):

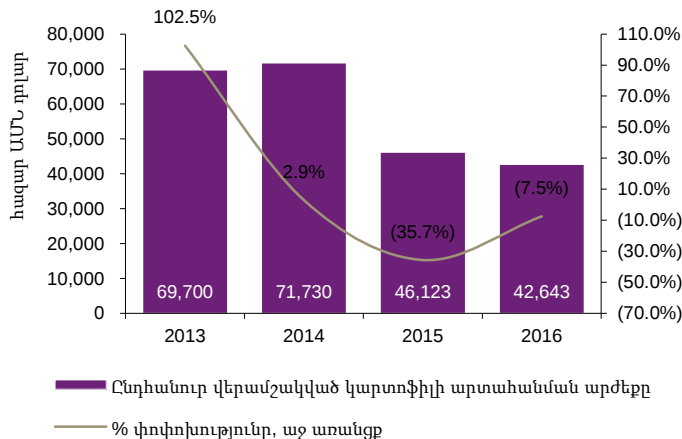
2016թ-ին Ռուսաստանից Հայաստան իրականացվող վերամշակված բանջարեղենի արտահանումները կազմել էին 4,245 հազար ԱՄՆ դոլար (3,730 տոննա): Ի համեմատություն 2016թ.՝ Հայաստան վերամշակված բանջարեղենի արտահանումն աճել էր թե՛ արժեքի և թե՛ ծավալի տեսանկյունից՝ կազմելով համախառն ախանաբար 13.8% և 29.3%:

Աճը հիմնականում պայմանավորված էր նախորդ տարվա համեմատ չորացրած բանջարեղենի արտահանման արժեքի 52.4% աճով՝ կազմելով 1,373 հազար ԱՄՆ դոլար (2,120 տոննա) 2016թ-ին:

4.4.5 Վերամշակված կարտոֆիլի արտահանում

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված կարտոֆիլի արտահանման արժեքը նվազել էր 15.1% ԲՄՏՏ-ով:

Վերամշակված կարտոֆիլի արտահանման դինամիկան

2016թ-ին վերամշակված կարտոֆիլի արտահանման արժեքը նվազել էր 7.5%-ով՝ կազմելով 42,643 հազար ԱՄՆ դոլար (17,365 տոննա), որից 96.2%-ը բաժին էր ընկնում չսառեցրած կարտոֆիլին, իսկ մնացած 3.8%-ը՝ սառեցրածին:

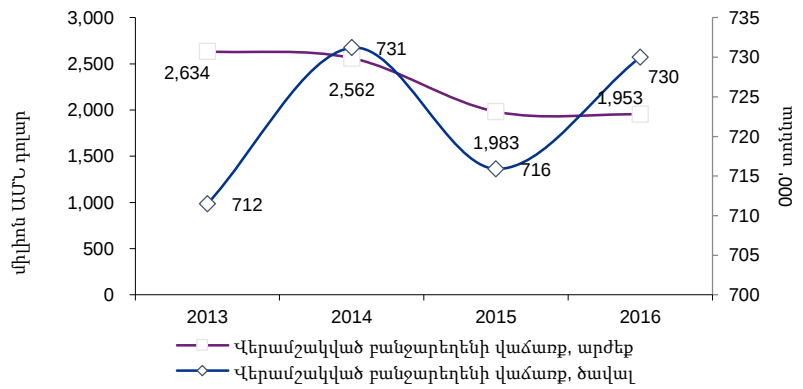
Վերամշակված կարտոֆիլի արտահանման արժեքի 74.8%-ն ապահովում են Ղազախստանը, Բելառուսը և Ուկրաինան, որոնց մասնաբաժինները կազմում էին համապատասխանաբար 34.4%, 32.3% և 8.1%:

4.4.6 Վերամշակված բանջարեղենի սպառում և վաճառք

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքը ծավալի տեսանկյունից աճել էր 0.9%-ով ԲՄՏՄՏ-ով, իսկ արժեքի տեսանկյունից նվազել էր 9.5% ԲՄՏՄՏ-ով:

Ի համեմատություն նախորդ տարվա՝ 2016թ-ին վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքի արժեքն աճել էր 1.5%, կազմելով 1,953 միլիոն ԱՄՆ դոլար (730 հազար տոննա), իսկ ռուբլու արտահայտմամբ գրացվել էր 7.4% աճ:

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի դինամիկան
Ռուսաստանում

Աղբյուր՝ Euromonitor International

2016թ-ին վերամշակված բանջարեղենի վաճառքն՝ արտահայտված ռուբլով, աճել էր, որը հիմնականում պայմանավորված էր երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի ավելացող պահանջարկով, որի վաճառքի արժեքը նախորդ տարվա համեմատ աճել էր 11.7%-ով՝ ռուբլու արտահայտմամբ¹³: Եվ հակառակը, վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի աճը մասնակիորեն փոխհատուցել էր սառեցրած բանջարեղենի վաճառքի 4.1% նվազումը՝ ռուբլու արտահայտմամբ, նախորդ տարվա համեմատ:

Արժեքի տեսանկյունից երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի վաճառքը կազմում էր վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքի 76%-ը, մնացած 24%-ը բաժին էր ընկնում սառեցրած բանջարեղենի վաճառքին:

Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի և սառեցրած բանջարեղենին վերաբերող նախորդ ժամանակաշրջանների տվյալները և աճի տեմպերը ներկայացված են Հավելված 22-ում:

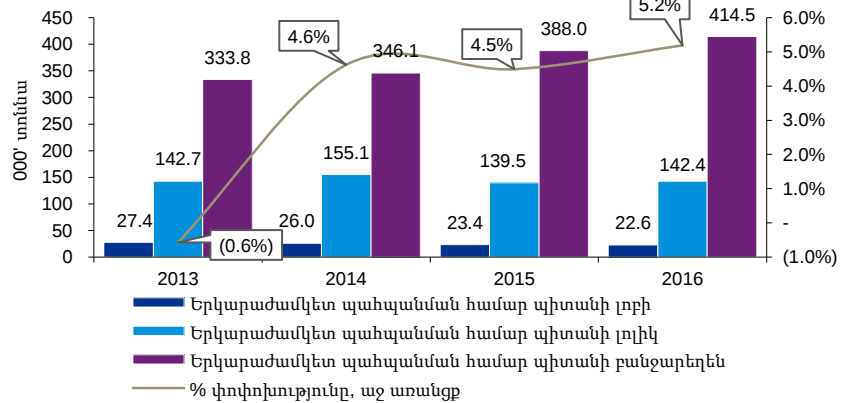
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի (բացառությամբ լոլիկի և լոբու) վաճառքը կազմում էր վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքի

Վաճառքի արժեքում երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի (բացառությամբ լոլիկի և լոբու) մասնաբաժինը կազմում էր 70%, երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկինը՝ 26% և երկարաժամկետ պահպանման համար պիտան լոբունը՝ 3.7%:

¹³ Յուրաքանչյուր տարվա արտադրության փոխարժեքը հաշվարկվում է որպես համապատասխան տարվա միջին փոխարժեք:

Բանջարեղենի այս տեսակի վաճառքին էականորեն նպաստել էր թարմ բանջարեղենի շուկայում դիտվող ակտիվության նվազումը: Ներմուծման ենթադրյալ պատճառով, թարմ բանջարեղենի գինն աճել էր՝ ստիպելով սպառողներին փոխարենն օգտագործել երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենը: 2016թ-ին երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբու և լոլիկի վաճառքի արժեքը նվազել էր 4.0%-ով և 1.6%-ով, մինչդեռ այլ բանջարեղենի (բացառությամբ լոլիկի և լոբու) վաճառքի արժեքն աճել էր 4.5%-ով, կազմելով համապատասխանաբար 54 միլիոն ԱՄՆ դոլար, 389 միլիոն ԱՄՆ դոլար և 1,034 միլիոն ԱՄՆ դոլար՝ ի համեմատություն նախորդ տարվա:

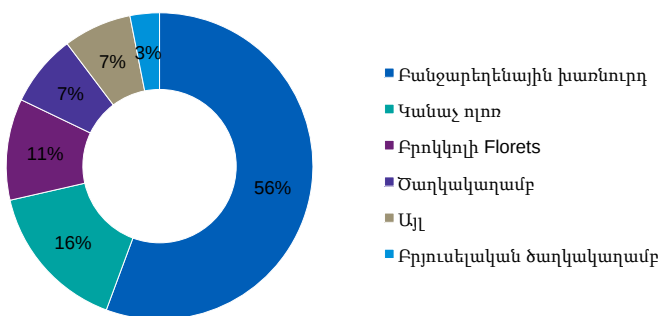
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի վաճառքի ծավալի դինամիկան

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Սառեցրած բանջարեղենի ապրանքատեսակները մեծապես կախված են ներկրվող հումքից և չեն արտադրվում բավարար քանակությամբ տեղական արտադրողների կողմից: Այդ իսկ պատճառով, սառեցրած վերամշակված բանջարեղենի ապրանքատեսակների գինը ենթարկվում է փոխարժեքի տատանումներին: Փաստորեն, ռուբլու արժեզրկման պատճառով, 2016թ-ին սառեցրած վերամշակված բանջարեղենի միավորի միջին գինն աճել էր 6%-ով՝ ի համեմատություն 2015թ.:

Սառեցված բանջարեղենի վաճառք ըստ տեսակի, արժեքի բացվածքը, 2016

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

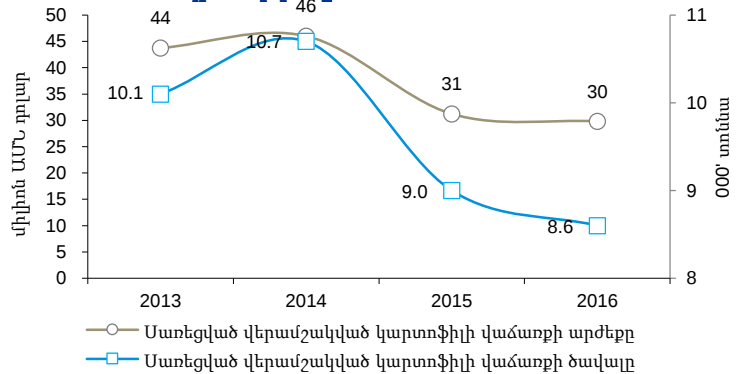
Սպառողի նախապատվությունը
կարևոր գործոն է սառեցրած բանջարեղենի վաճառքի շուկայում: Չնայած այն հանգամանքին, որ վիտամինները և հանքանյութերը հաճախ ավելի լավ են պահպանվում սառեցրած ապրանքատեսակներում, Ռուսաստանի սպառողները, որպես կանոն, խուսափում են սառեցրած ապրանքատեսակների օգտագործելուց՝ գտնելով, որ սառեցրած ապրանքատեսակներն առողջ սնունդ չեն համարվում:

Սպառողների հիմնական խումբը ներառում է խոշոր քաղաքների բնակիչներին, որոնք գնահատում են սննդի արագ պատրաստման հանգամանքը: Այնուամենայնիվ, սառեցրած բանջարեղենի սպառման հետ կապված հիմնական խոչընդոտը մնում է գինը:

4.4.7 Վերամշակված կարտոֆիլի սպառում և վաճառք

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի արժեքը նվազել էր 12% **FUSUS**-ով, կազմելով 30 միլիոն ԱՄՆ դոլար 2016թ-ին, իսկ ռուբլու արտահայտմամբ այն աճել էր 12.6% **FUSUS**-ով նույն ժամանակաշրջանում: 2016թ-ին վաճառքի ծավալը նվազել էր մինչև նվազագույն ցուցանիշը՝ 8.6 հազար տոննա:

Սառեցված վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի դինամիկանը

Աղբյուր: Euromonitor International

Ինչպես և սառեցրած բանջարեղենը, սառեցրած կարտոֆիլը գրեթե ամբողջովին բաղկացած է ներմուծված ապրանքներից (սառեցրած կարտոֆիլի վաճառքի դինամիկան 2011-2016թթ. համար ներկայացված Հավելված 22-ում):

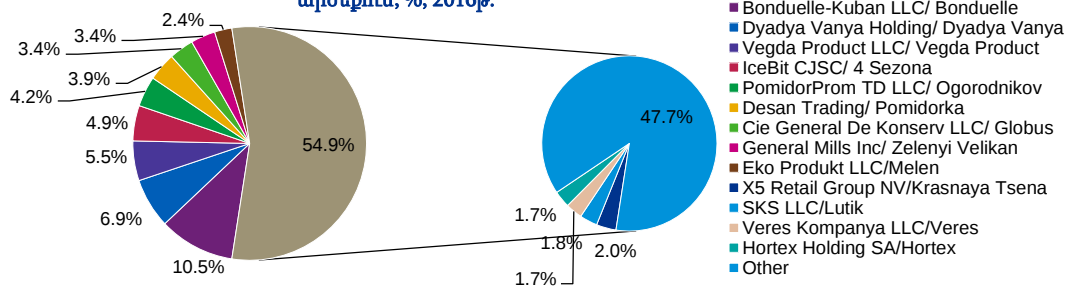
4.4.8 Մրցունակ միջավայր

«Բոնդյուել Կուբան» ՍՊԸ-ն իր «Բոնդյուել» ապրանքանիշով եղել է առաջատարը վաճառքի արժեքի տեսանկյունից 2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում: 2016թ-ին ընկերությունը պահպանել էր 10.5% ամենամեծ մասնաբաժինը մանրածախ շուկայում, նրան հաջորդում էին «Դյադյա Վանյա Հոլդինգ»-ը (6.9%), «Վեգո Փրոդաքթ» ՍՊԸ-ն (5.5%) և «ԱյսԲի» ՓԲԸ-ն (4.9%): «Բոնդյուել» ապրանքանիշը ներկայացնում է երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի և բանջարեղեն, ինչպես նաև սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն:

«Եվրոմոնիտոր»-ի հետազոտությունների արդյունքները ցույց են տալիս, որ 2016թ-ին Ռուսաստանի վերամշակված մրգի և բանջարեղենի շուկայում գերակայում էին տեղական արտադրողները՝ չնայած «Բոնդյուել Կուբան» ՍՊԸ-ի զբաղեցրած առաջատար դիրքի: Ավելի փոքր տարածաշրջանային մասնակիցներն առաջարկում են վերամշակված բանջարեղենի առանձին տեսակներ համեմատաբար ցածր գներով և հաստատուն դիրք են զբաղեցնում շուկայում:

Ստորև բերվող պատկերում ներկայացված են հիմնական վերամշակող ընկերությունների համապատասխան մասնաբաժիններն ընդհանուր մանրածախ վաճառքում

Ընկերությունների մասնաբաժինները վերամշակված բանջարեղենի եվ մրգի մանրածախ վաճառքի արժեքում, %, 2016թ.

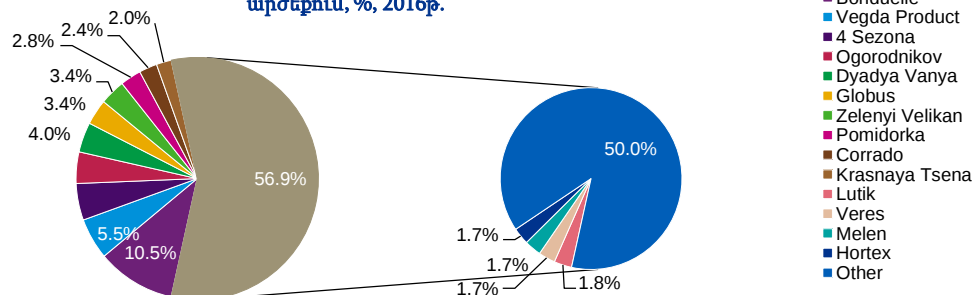

Աղբյուր՝ Euromonitor International

Հիմք ընդունելով բանջարեղեն և միրգ վերամշակող ընկերությունների ապրանքանիշերի մասնաբաժիններին տրված վարկանիշները՝ «Բոնդյուել Կուբան» ՍՊԸ-ի «Բոնդյուել» ապրանքանիշին բաժին էր ընկնում մանրածախ վաճառքի ընդհանուր արժեքի 10.5%-ը, որին հաջորդում էին «Վեգդա Փրոդաքթ» ՍՊԸ-ն՝ «Վեգդա Փրոդաքթ» ապրանքանիշով (5.5%), «ԱյսԲիթ» ՓԲԸ-ն՝ «4 սեզոնա» ապրանքանիշով (4.9%) և «ՊոմիդորՊրոմ ԹիԴի» ՍՊԸ-ն՝ «Օգորոդնիկով» ապրանքանիշով (4.2%):

Ստորև բերվող պատկերում ներկայացված են վերամշակված բանջարեղենի հիմնական ապրանքանիշերի համապատասխան մասնաբաժիններն ընդհանուր մանրածախ վաճառքում:

Ապրանքանիշերի մասնաբաժինները վերամշակված բանջարեղենի եվ մրգի մանրածախ վաճառքի արժեքում, %, 2016թ.

Աղբյուր՝ Euromonitor International

Հետազոտությունների արդյունքների համաձայն՝ որոշ ընկերությունների մասնավոր ապրանքանիշերը, մասնավորապես, «Դիկսի Գրուպ» ՍՊԸ-ի՝ «Դ»-ն, «Աշան» ՍՊԸ-ի՝ «Կաթոլի դեն»-ը և «O'KEY Գրուպ»-ի՝ «Տո չտո նադո»-ն, մեծ զարգացում են ունեցել վերամշակված մրգի և բանջարեղենի շուկայում ցածր գների և ժամանակակից մանրածախ մթերային խանութների շուկա ներթափանցման շնորհիվ: 2016թ-ին Ռուսաստանում մասնավոր ապրանքանիշերին բաժին էր ընկել վերամշակված մրգի և բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքի արժեքի 7%-ը:

Վերամշակված մրգի եվ բանջարեղենի մանրածախ վաճառքի արժեքի բաշխումը, 2016թ.	
Խանութի միջոցով իրականացվող մանրածախ առևտուր	99.60%
- Մանրածախ մթերային խանութներ	99.3%
-- Ժամանակակից մանրածախ մթերային խանութներ	74.9%
--- Ամենօրյա պահանջարկի ապրանքների խանութներ	24.1%
--- Հիպերմարկետներ	16.4%
--- Սուպերմարկետներ	34.4%
-- Ավանդական մանրածախ մթերային խանութներ	25.1%
--- Անկախ փոքր մթերային խանութներ	16.9%
--- Այլ մթերային խանութներ	7.6%
- Համակցված մանրածախ վաճառքի կետեր	0.3%
Խանութից դուրս իրականացվող մանրածախ առևտուր	0.6%
- Մանրածախ առևտուր ինտերնետի միջոցով	0.4%

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

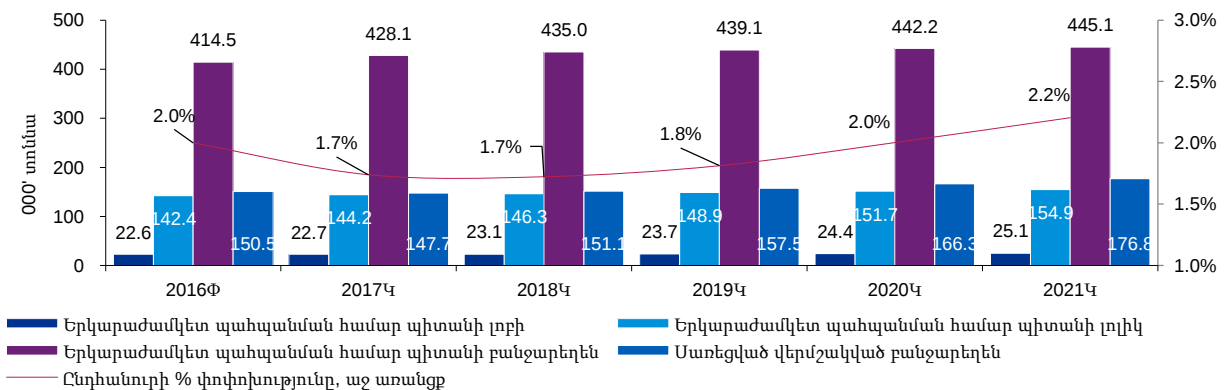
Ինչպես ներկայացված է ձախ կողմում բերված աղյուսակում, վերամշակված մրգի և բանջարեղենի վաճառքի գերակշիռ մասն ապահովում էին մանրածախ մթերային խանութները (99.3%), իսկ վաճառքի աննշան մասը բաժին էր ընկնում խանութից դուրս իրականացվող մանրածախ առևտրին (0.6%)՝ հիմնականում ինտերնետի միջոցով (0.1%):

4.4.9 Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի կանխատեսումներ

Կանխատեսումների համաձայն՝ 2016-2021թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի ծավալը կաճի 1.9% ԲՄՏՄՍ-ով:

Մասնավորապես, ակնկալվում է, որ պակաս զարգացում ունեցող պահածոյացված և սառեցրած բանջարեղենը կցուցաբերի կայուն աճ, սառեցրած բանջարեղենի վաճառքը կաճի ավելի արագ՝ 3.3% ԲՄՏՄՍ-ով՝ ի համեմատություն երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի վաճառքի աճի 1.4% ԲՄՏՄՍ-ով: Ակնկալվում է, որ վաճառքի ընդհանուր ծավալը կկազմի 802 հազար տոննա 2021թ-ին, որի 78%-ը բաժին կընկնի երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի, իսկ մնացած 22%-ը՝ սառեցրած բանջարեղենի վաճառքին:

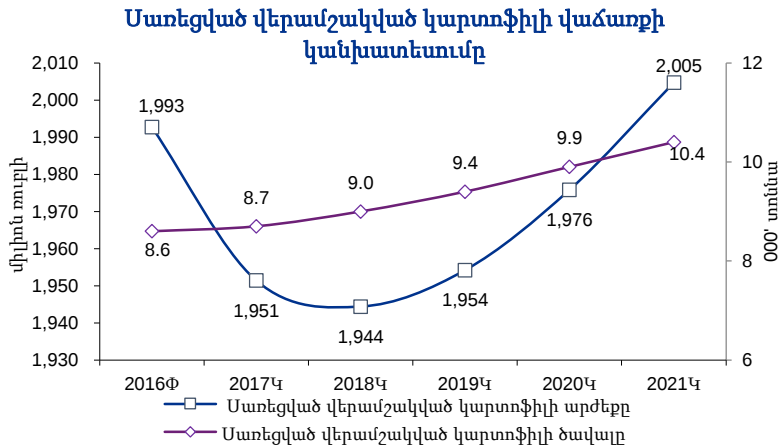
Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի կանխատեսում

Աղբյուր՝ Euromonitor International

Ռուբլու տեսանկյունից ակնկալվում է ծավալի փոքր աճ և արժեքի փոքր նվազում արտահանումից կախում ունեցող բանջարեղենի վաճառքի հետ կապված, որը ենթադրվում է ազգային արժույթի կայունացման և միավորի գնի աճի արդյունքում, միևնույն ժամանակ կանխատեսվում է վերամշակված մրգի և բանջարեղենի այլ տեսակների էժանացում:

4.4.10 Վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի կանխատեսումներ

Կանխատեսվում է, որ 2016-2021թթ. ընկած ժամանակաշրջանում սառեցրած կարտոֆիլի վաճառքի արժեքը կաճի 0.1% ԲՄՏՄՍ-ով, իսկ ծավալը՝ 3.9% ԲՄՏՄՍ-ով:

Ակնկալվում է, որ վաճառքի արժեքը կնվազի 2%-ով՝ 2017թ-ին և 0.4%-ով՝ 2018թ-ին, իսկ այնուհետև կաճի մոտ

1% աճի տեմպով: Այնուամենայնիվ, ծավալի տեսանկյունից սառեցրած կարտոֆիլի վաճառքն ըստ կանխատեսումների կցուցաբերի աճի միտում ժամանակաշրջանի ընթացքում:

Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքի (թե՛ ծավալի և թե՛ արժեքի) և տեսակների կտրվածքով ԲՄՏՄՍ-ին վերաբերող կանխատեսումները 2016-2021թթ. ընկած ժամանակաշրջանի համար ներկայացված են Հավելված 23-ում:

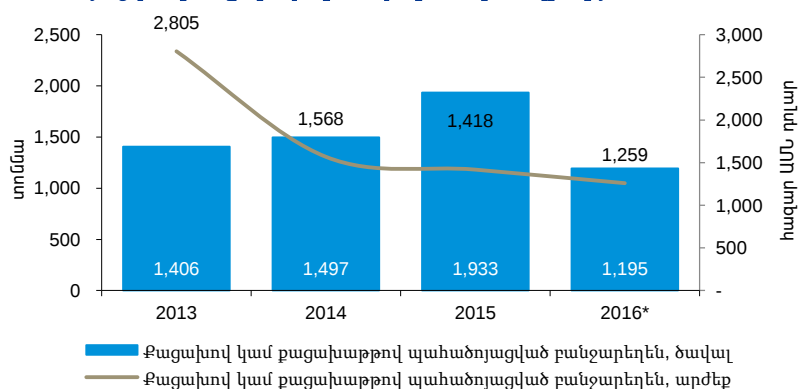
4.5 Վրաստանի շուկայի համառոտ վերլուծություն

4.5.1 Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի հիմնական տեսակները

Վրաստանում արտադրվող վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի հիմնական տեսակներն են՝ քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պահածոյացված բանջարեղենը և վերամշակված կարտոֆիլը:

2013-2015թթ. ընկած ժամանակաշրջանում պահածոյացված բանջարեղենի արտադրության ծավալն աճել էր՝ կազմելով 1,933.2 տոննա 2015թ-ին: 2016թ-ին արտադրության ծավալը նվազել էր 38.2%-ով, կազմելով 1,194.7 տոննա, ինչը պայմանավորված էր թարմ բանջարեղենի արտադրության ծավալի նվազմամբ 10.6 հազար տոննայով 2016թ-ին:

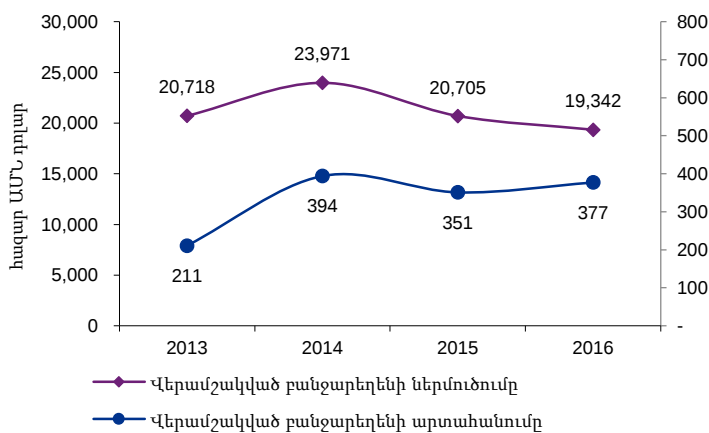
Պահածոյացված բանջարեղենի տեղական արտադրություն

Այնուամենայնիվ, արժեքի տեսանկյունից 2014թ-ին պահածոյացված բանջարեղենի արտադրությունը նախորդ տարվա համեմատ նվազել էր 44.1%-ով (նախորդ տարվա համեմատ նվազումն արտահայտված լարիով կազմել էր 40.6%), ինչը վկայում էր այն մասին, որ պահածոյացված բանջարեղենի վաճառքի գների նվազել էին ուսումնասիրվող ժամանակաշրջանի ընթացքում¹⁴:

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում **պահածոյացված բանջարեղենի արտադրությունը** նվազել էր 5.3% ԲՄՏԱՏ-ով ծավալի տեսանկյունից և 23.4% ԲՄՏԱՏ-ով ԱՄՆ դոլարով արտահայտված արժեքի տեսանկյունից:

Վերամշակված բանջարեղենի առևտրի դինամիկան

Աղբյուր՝ Trade Map

Հարկ է նշել, որ Վրաստանում արտադրվող վերամշակված կարտոֆիլի հիմնական տեսակը **կարտոֆիլի չիպսերն** են: Ներկայումս Վրաստանում գործում է միայն երկու գործարան, հետևաբար, այս ապրանքատեսակի շուկան մենաշնորհային է: Արտադրության ծավալի և արժեքի վերաբերյալ տեղեկատվությունը գաղտնի է և չի տրամադրվել Վրաստանի Ազգային վիճակագրական գրասենյակի (ՎԱՎԳ) կողմից: 2013-2016թթ. ընկած

ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի առևտրի դինամիկայի հետ կապված գրանցվել էին աստիճանական բարելավումներ՝ պայմանավորված **արտահանումների աճով և ներմուծումների նվազումով**:

2013-2016թթ. ընկած ուսումնասիրվող ժամանակաշրջանում ԱՄՆ դոլարով արտահայտված ներմուծման արժեքը նվազել էր 2.3% ԲՄՏԱՏ-ով, իսկ ԱՄՆ դոլարով արտահայտված արտահանման արժեքն աճել էր 21.3%-ով նույն ժամանակաշրջանի ընթացքում: Այնուամենայնիվ, 2016թ-ին **վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքը գերազանցել էր արտահանման արժեքը 51 անգամ**: Համապատասխանաբար, գրանցվել էր զուտ առևտրի բացասական արժեք՝ կազմելով 18,965 հազար ԱՄՆ դոլար 2016թ-ին:

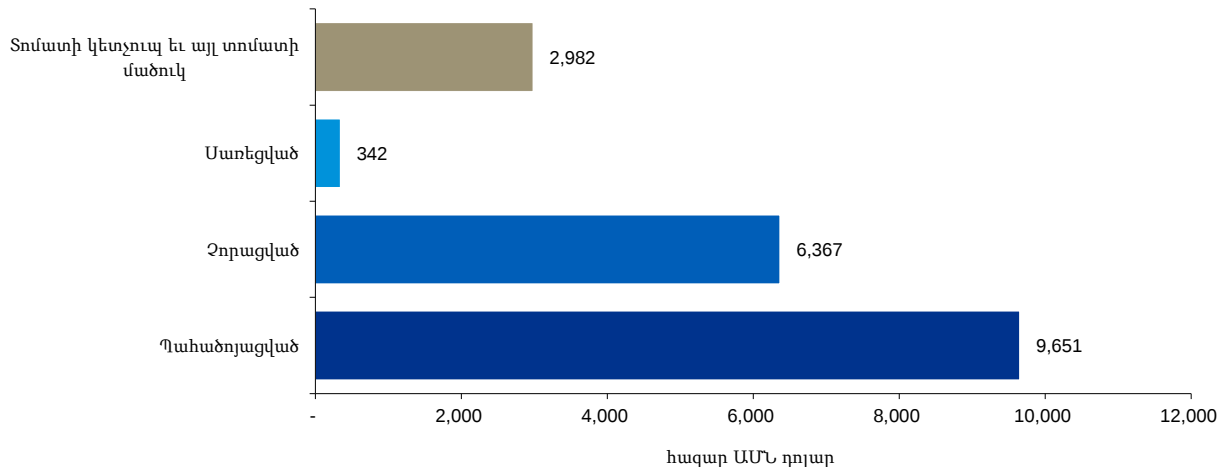
4.5.2 Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծում

2016թ-ին Վրաստանում վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նվազել էր մինչև 19,342 հազար ԱՄՆ դոլար (21,892 տոննա), որը 6.6%-ով ցածր էր նախորդ տարվա ցուցանիշից:

¹⁴ Յուրաքանչյուր տարվա արտարժույթի փոխարժեքը հաշվարկվում է որպես համապատասխան տարվա միջին փոխարժեք:

Վերամշակված բանջարեղենի միակ տեսակը, որն ազդեցություն ուներ ներմուծման նվազման վրա 2016թ-ին, պահածոյացված բանջարեղենն էր: Բացի այդ, 2016թ-ին այս տեսակին բաժին էր ընկնում վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի 50%-ը: Պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքը նվազել էր 15.1%-ով՝ կազմելով 9,651 հազար ԱՄՆ դոլար (9,634 տոննա):

Վրաստանի վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի բացվածքը, 2016

Աղբյուրը՝ Trade Map

Պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման նվազումը հիմնականում պայմանավորված էր լուիկի, վարունգի և մանրավարունգի, սնկի և գետնասնկի ներմուծման արժեքի նվազմամբ, մասնավորապես՝

- ✓ առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված (բացառությամբ ամբողջական կամ կտրատված) լուիկի ներմուծման արժեքը նվազել էր 16%-ով՝ կազմելով 5,038 հազար ԱՄՆ դոլար, 2016թ-ին այս ապրանքատեսակին բաժին էր ընկնում պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի 52%-ը:
- ✓ քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պատրաստված կամ պահածոյացված վարունգի և մանրավարունգի ներմուծման արժեքը նվազել էր 47%-ով՝ կազմելով 848 հազար ԱՄՆ դոլար, 2016թ-ին այս ապրանքատեսակին բաժին էր ընկնում պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի 9%-ը:
- ✓ առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված (բացառությամբ ամբողջական կամ կտրատված) սնկի և գետնասնկի ներմուծման արժեքը նվազել էր 31%-ով՝ կազմելով 471 հազար ԱՄՆ դոլար, 2016թ-ին այս ապրանքատեսակին բաժին էր ընկնում պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի 5%-ը:

Պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման նվազումը կարող է բացատրվել 2015թ-ին գրանցված արտադրության մեծ ծավալով, որի արդյունքում կուտակվել էին 2016թ-ին օգտագործման ենթակա պաշարներ: Այդ իսկ պատճառով, 2016թ-ին պահածոյացված բանջարեղենի թե՛ արտադրության և թե՛ ներմուծման ծավալները նվազել էին:

Չորացրած բանջարեղենը, որին բաժին էր ընկում վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման արժեքի երկրորդ ամենախոշոր մասնաբաժինը՝ 33%-ի չափով, ներմուծման տեսանկյունից ցուցաբերել էր ոչ էական աճ 1%-ի չափով՝ կազմելով 6,367 հազար ԱՄՆ դոլար (9,178 տոննա) 2016թ-ին:

Սառեցրած բանջարեղենի հիմնական տեսակների արտահանման արժեքն աճել էր 2016թ-ին: Սառեցրած բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման արժեքն աճել էր 34.6%-ով՝ կազմելով 342 հազար ԱՄՆ դոլար (204 տոննա):

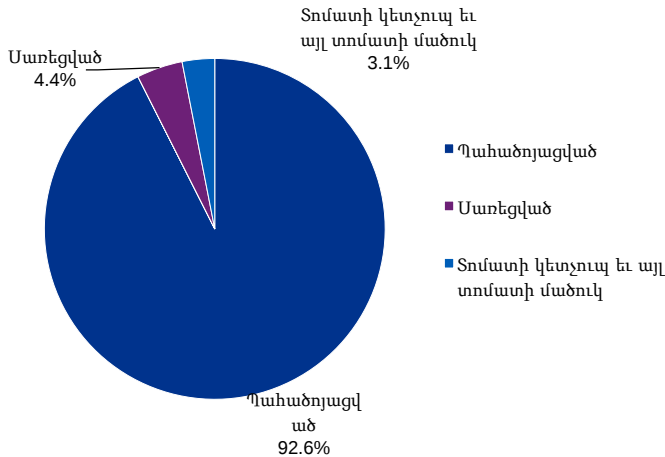
Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման դինամիկայի մանրամասն վերլուծությունը ներկայացված է Հավելված 24-ում:

Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների ներմուծման արժեքը կազմում էր վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր ներմուծման արժեքի 15.4%-ը, որը 2016թ-ին աճել էր 7.6%-ով, կազմելով 2,982 հազար ԱՄՆ դոլար (2,876 տոննա)՝ ի համեմատություն 2015թ.:

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման ոլորտում Վրաստանի կարևոր գործընկերներից մեկը **Թուրքիան** էր: 2016թ-ին այս երկրին բաժին էին ընկնում **պահածոյացված բանջարեղենի և վերամշակված բանջարեղենի ներմուծումների ամենամեծ մասնաբաժինները**, չորացրած և սառեցրած բանջարեղենի ու տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների ներմուծումների ոլորտում այն գտնվում էր առաջատար երկրների շարքում: 2016թ-ին Վրաստանի ներմուծման արժեքի կառուցվածքն ըստ երկրների հետևյալն էր.

- ✓ **Պահածոյացված բանջարեղենի** հիմնական մատակարարներն էին՝ **Թուրքիան (41.5%), Իտալիան (11.9%) և Չինաստանը (11.6%),**
- ✓ **Չորացրած բանջարեղենի** հիմնական մատակարարներն էին՝ **Ուզբեկստանը (50.4%), Ղրղզստանը (26.9%) և Չինաստանը (7.8%),**
- ✓ **Սառեցրած բանջարեղենի** հիմնական մատակարարներն էին՝ **Լեհաստանը (27.5%), Թուրքիան (24.9%) և Գերմանիան (16.4%),**
- ✓ **Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների** հիմնական մատակարարներն էին՝ **Ուկրաինան (43%), Ռուսաստանի Դաշնությունը (23.2%) և Թուրքիան (21.9%):**

Հայաստանից ներմուծումների արժեքը, 2016թ.

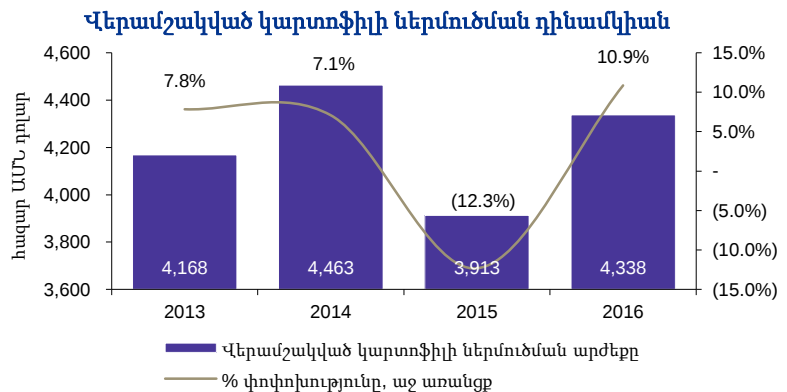
Աղբյուրը՝ Trade Map

2016թ-ին Հայաստանից Վրաստան իրականացվող վերամշակված բանջարեղենի ներմուծումները կազմել էին 390 հազար ԱՄՆ դոլար (351 տոննա): Ի համեմատություն 2015թ.՝ Հայաստանից վերամշակված բանջարեղենի ներմուծումն աճել էր թե՛ արժեքի և թե՛ ծավալի տեսանկյունից՝ կազմելով համախառն 21.9% և 41.5%:

Աճը հիմնականում պայմանավորված էր նախորդ տարվա համեմատ պահածոյացված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի

4.5.3 Վերամշակված կարտոֆիլի ներմուծում

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված կարտոֆիլի ԱՄՆ դոլարով արտահայտված ընդհանուր ներմուծման արժեքն աճել էր 1.3% FUSUS-ով: 2016թ-ին ներմուծման արժեքն աճել էր գրեթե 11%-ով՝ կազմելով 4,338 հազար ԱՄՆ դոլար (2,978 տոննա), որից 47.5%-ը բաժին էր ընկնում պահածոյացված կարտոֆիլին, իսկ 52.5%-ը՝ սառեցրածին: Վերամշակված կարտոֆիլը ներմուծվում էր հիմնականում Լեհաստանից, Ուկրաինայից և Թուրքիայից, որոնց մասնաբաժինները վերամշակված կարտոֆիլի ընդհանուր ներմուծման արժեքում կազմում էին համապատասխանաբար 29%, 19.8% և 17.3%:

Աղբյուրը՝ Trade Map

4.5.4 Վերամշակված բանջարեղենի արտահանում

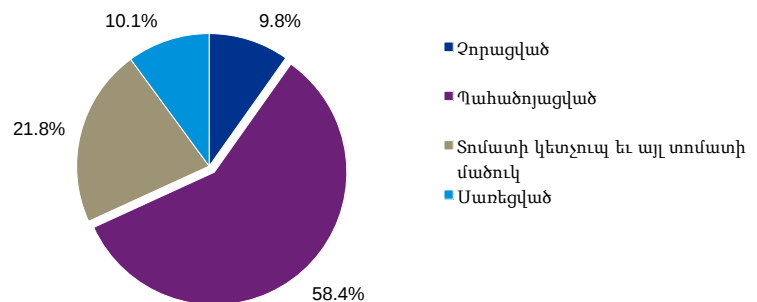
2016թ-ին Վրաստանից վերամշակված բանջարեղենի արտահանման արժեքն աճել էր 7.4%-ով՝ կազմելով 377 հազար ԱՄՆ դոլար (256 տոննա):

2016թ-ին գրանցված աճը հիմնականում պայմանավորված էր **պահածոյացված բանջարեղենի արտահանման 34.1% աճով**՝ կազմելով 220 հազար ԱՄՆ դոլար (162 տոննա): Արտահանվող այս հիմնական ապրանքատեսակին բաժին էր ընկնում ընդհանուր արտահանման արժեքի 58.4%-ը:

Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ տոմսերի արտահանման արժեքը, որոնց բաժին էր ընկնում ընդհանուր արտահանման արժեքի **երկրորդ ամենախոշոր մասնաբաժինը՝ 21.8%-ի** չափով, 2016թ-ին աճել էր 41.4%-ով՝ կազմելով 82 հազար ԱՄՆ դոլար (49 տոննա): **Չորացրած և սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքները**, որոնց բաժին էր ընկնում ընդհանուր արտահանման արժեքի համապատասխանաբար 9.8%-ը և 10.1%-ը, **նվազել էին** համապատասխանաբար **17.8%-ով և 54.8%-ով**՝ կազմելով 37 հազար ԱՄՆ դոլար (24 տոննա) և 38 հազար ԱՄՆ դոլար (21 տոննա):

Ստորև ներկայացված են պահածոյացված բանջարեղենի այն հիմնական տեսակները, որոնք խթանում էին վերամշակված բանջարեղենի արտահանման արժեքի աճը:

Վրաստանի վերամշակված բանջարեղենի արտահանման արժեքը, 2016

Աղբյուրը՝ Trade Map

✓ Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված **լոլիկ**, որին 2016թ-ին բաժին էր ընկնում պահածոյացված բանջարեղենի ընդհանուր արտահանման արժեքի 42.3%-ը՝ կազմելով 93 հազար ԱՄՆ դոլար (99 տոննա)՝ ի համեմատություն 2015թ-ին բացակայող արտահանման:

✓ Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված **բանջարեղենի կամ բանջարեղենի խառնուրդների** արտահանումը, որոնց բաժին էր ընկնում պահածոյացված բանջարեղենի ընդհանուր արտահանման արժեքի 46.7%-ը, աճել էր 46.7%-ով՝ կազմելով 66 հազար ԱՄՆ դոլար (29 տոննա) 2016թ-ին:

Չորացրած բանջարեղենի արտահանման արժեքի նվազումը 2016թ-ին կախված էր հետևյալ տեսակների արտահանման արժեքի նվազումով.

✓ Ընդհանուր արտահանման արժեքի 60%-ը կազմող **չորացրած կեղևահանած լոբու (Phaseolus vulgaris)**, կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված, արտահանման արժեքը **նվազել էր 21.4%-ով**՝ կազմելով 22 հազար ԱՄՆ դոլար (22 տոննա):

- ✓ Ընդհանուր արտահանման արժեքի 17.8%-ը կազմող **չորացրած կեղևահանած ոլոռի (Pisum sativum)**, կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված, արտահանման արժեքը **նվազել էր և կազմել էր զրո 2016թ-ին**:

Նվազումը մասնակիորեն փոխհատուցվել էր **չորացրած բանջարեղենի և բանջարեղենի խառնուրդների**՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված, **արժեքի 66.7% աճով**, որը կազմել էր 15 հազար ԱՄՆ դոլար (2 տոննա): 2016թ-ին այս տեսակին բաժին էր ընկնում ընդհանուր արտահանման արժեքի մոտ 40%-ը:

Սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքի նվազման հիմնական պատճառը հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած բանջարեղենի արտահանման արժեքի նվազում էր 85.7%-ով, որը կազմել էր 12 հազար ԱՄՆ դոլար (7 տոննա): 2016թ-ին: Այս տեսակին բաժին էր ընկնում ընդհանուր արտահանման արժեքի 31.6%-ը:

2016թ-ին տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների արտահանման արժեքն աճել էր 41.4%-ով՝ կազմելով 82 հազար ԱՄՆ դոլար (49 տոննա):

2016թ-ին Վրաստանից իրականացվող արտահանումների արժեքի կառուցվածքն ըստ երկրների հետևյալն էր.

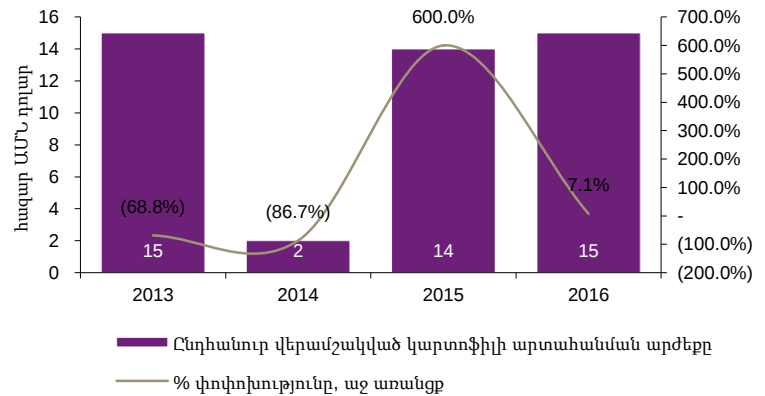
- ✓ Պահածոյացված բանջարեղենի հիմնական ներմուծողներն էին՝ **Ադրբեջանը (40.5%), Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները (23.6%) և Ռուսաստանի Դաշնությունը (20.9%),**
- ✓ Չորացրած բանջարեղենի հիմնական ներմուծողներն էին՝ **Ադրբեջանը (59.5%) և Ռուսաստանի Դաշնությունը (40.5%),**
- ✓ Սառեցրած բանջարեղենի հիմնական ներմուծողներն էին՝ **Ռուսաստանի Դաշնությունը (94.7%) և Թուրքիան (5.3%),**
- ✓ Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսների հիմնական ներմուծողներն էին՝ **Ռուսաստանի Դաշնությունը (39.0%), Չեխիայի Հանրապետությունը (22%) և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները (14.6%).**

2016թ-ին վերամշակված բանջարեղենի շարքից **Վրաստանից Հայաստան արտահանվում էր միայն պահածոյացված բանջարեղեն**: Վերջինս նվազել էր 33.3%-ով՝ կազմելով 14 հազար ԱՄՆ դոլար (11 տոննա):

4.5.5 Վերամշակված կարտոֆիլի արտահանում

2016թ-ին, ի համեմատություն 2015թ., վերամշակված կարտոֆիլի արտահանման արժեքն աճել էր 7.1%-ով՝ կազմելով 15 հազար ԱՄՆ դոլար (5 տոննա): Բացի այդ, 2013թ-ին գրացված կարտոֆիլի արտահանման արժեքը հավասար էր 2016թ. նույն ցուցանիշին, այն դեպքում, երբ 2013թ-ին արտահանման ծավալը կազմել էր 10 տոննա՝ կրկնակի ավելի, քան 2016թ-ի արտահանման ծավալը:

Վերամշակված կարտոֆիլի արտահանման դինամիկան

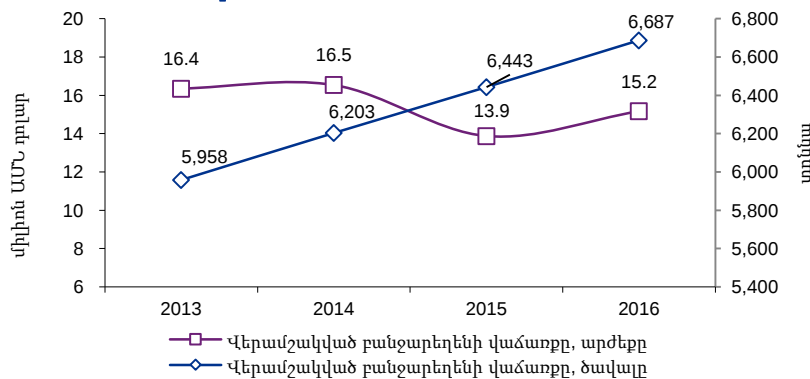

Աղբյուր՝ Trade Map

Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը և Թուրքիան միակ երկրներին էին, որոնց բաժին էր ընկնում վերամշակված կարտոֆիլի ընդհանուր արտահանման արժեքի համապատասխանաբար 80%-ը և 20%-ը:

4.5.6 Վերամշակված բանջարեղենի սպառում և վաճառք

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի դինամիկան
Վրաստանում

Աղբյուր՝ Euromonitor International

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքը կայուն աճ էր ցուցաբերել թե՛ ծավալի և թե՛ արժեքի տեսանկյունից՝ համապատասխանաբար 3.9% FUSUS-ով և 9.7% FUSUS-ով՝ արտահայտված լարիով, մինչդեռ ԱՄՆ դոլարի արտահայտմամբ ընդհանուր վաճառքի արժեքը նվազել էր 2.5%

FUSUS-ով: Սա պայմանավորված էր լարի/ԱՄՆ դոլար փոխարժեքի տատանումներով ուսումնասիրվող ժամանակաշրջանի ընթացքում:

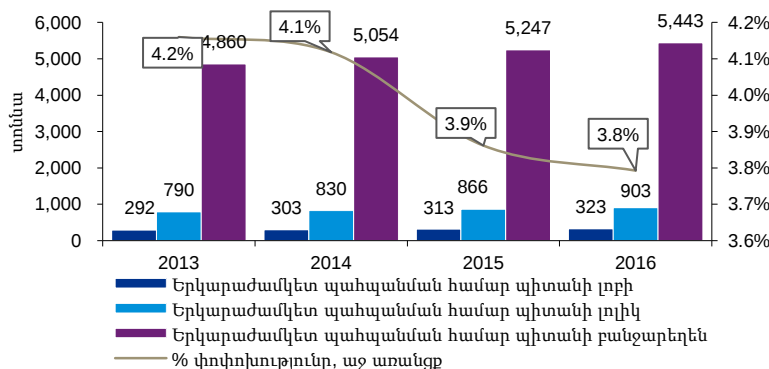
2016թ-ին վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքի արժեքը նվազել էր 9.3%-ով, կազմելով 15.2 միլիոն ԱՄՆ դոլար (6,687 տոննա), ի համեմատություն նախորդ տարվա, մինչդեռ լարիի արտահայտմամբ վաճառքի արժեքը աճել էր 14%-ով. տարբերությունը հիմնականում պայմանավորված էր լարի/ԱՄՆ դոլար փոխարժեքի տատանումներով:

2016թ-ին երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի վաճառքի արժեքի մասնաբաժինը վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքի արժեքում կազմում էր 99.4%, իսկ մնացած 0.6%-ը բաժին էր ընկնում սառեցրած բանջարեղենի վաճառքին: Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի և սառեցրած բանջարեղենի նախորդ ժամանակաշրջանների վաճառքների տվյալները և աճի տեմպերը ներկայացված են Հավելված 25-ում:

2016թ-ին Վրաստանում գրանցված վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի աճը պայմանավորված էր երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի ավելացող պահանջարկով, որի վաճառքի արժեքը նախորդ տարվա համեմատ աճել էր 9.4%-ով, կազմելով 15.1 միլիոն ԱՄՆ դոլար (6,669 տոննա), և աճել էր 14.1%-ով՝ լարիի արտահայտմամբ:

2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում սառեցրած բանջարեղենի վաճառքի արժեքը մնացել էր անփոփոխ, տարեկան կազմելով 0.2 միլիոն լարի, իսկ ԱՄՆ դոլարի արտահայտմամբ այն նվազել էր 11.1% ԲՄՏՄ-ով նույն ժամանակաշրջանի ընթացքում, ինչը պայմանավորված էր փոխարժեքի տատանումներով: Այնուամենայնիվ, ծավալի տեսանկյունից սառեցրած բանջարեղենի վաճառքն աճել էր 22.9%-ով՝ կազմելով 17.6 տոննա 2016թ-ին:

Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի վաճառքի ծավալի դինամիկան

Աղբյուր՝ Euromonitor International

2016թ-ին երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբու, լոլիկի և այլ բանջարեղենի (բացառությամբ լոլիկի և լոբու) վաճառքի արժեքն ի համեմատություն նախորդ տարվա աճել էր համապատասխանաբար 2.8%-ով, 39.5%-ով և 4.7%-ով՝ կազմելով 1.3 միլիոն ԱՄՆ դոլար, 2.7 միլիոն ԱՄՆ դոլար և 11.1 միլիոն ԱՄՆ դոլար:

Վաճառքի արժեքում երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի (բացառությամբ լոլիկի և լոբու) մասնաբաժինը կազմում էր 74%, երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկինը՝ 18% և երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբունը՝ 8%:

4.5.7 Վերամշակված կարտոֆիլի սպառում և վաճառք

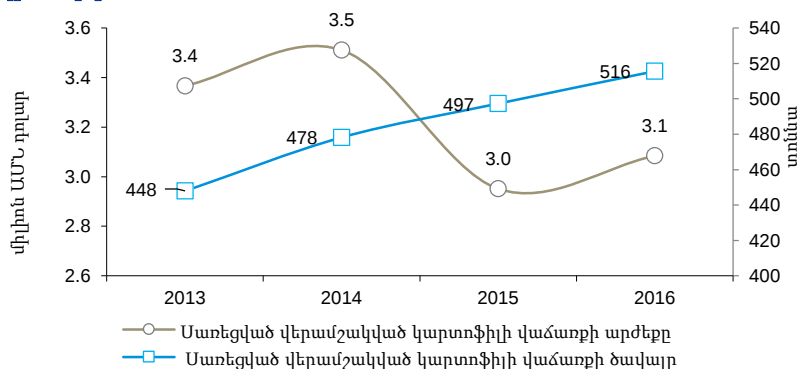
2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի արժեքը նվազել էր 2.9% FUSUS-ով, կազմելով 3.1 միլիոն ԱՄՆ դոլար, իսկ լարիի արտահայտմամբ այն աճել էր 9.2% FUSUS-ով նույն ժամանակաշրջանում: Վաճառքի ծավալը, իր հերթին, աճել էր 4.8% FUSUS-ով՝ կազմելով 516 տոննա նույն ժամանակաշրջանում:

Հավելված 25-ում ներկայացված է տեղեկատվություն սառեցրած կարտոֆիլի վաճառքի դինամիկայի վերաբերյալ 2013-2016թթ. ընկած ժամանակաշրջանում:

4.5.8 Սրբունակ միջավայր

«Եվրոմոնիտոր»-ի հետազոտությունների արդյունքները ցույց են տալիս, որ Վրաստանի վերամշակված բանջարեղենի և մրգի շուկայում առկա են ինչպես տեղական, այնպես էլ՝ ներկրված ապրանքանիշերը՝ գրեթե հավասար մասնաբաժինով: Այնուամենայնիվ, տեղական ընկերություններն ավելի ակտիվ գործունեություն են ծավալում, ավելի լավ դիրք են զբաղեցնում, ունեն գովազդային աջակցություն վաճառքի կետերում և օգտագործում են

Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի դինամիկան

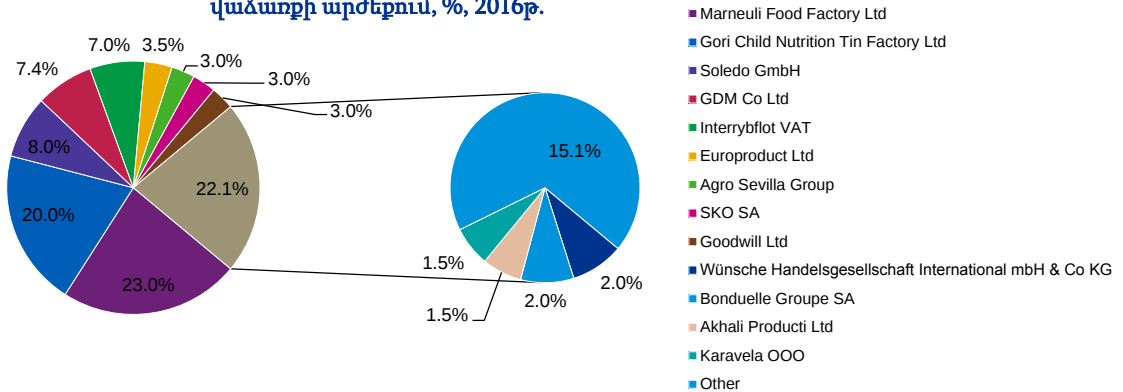
արտաքին գովազդը: 2016թ-ին վաճառքի արժեքի տեսանկյունից շուկայում ամենամեծ մասնաբաժին ունեին երկու ընկերություն՝ «Մառնետլիի սննդամթերքի գործարան» ՍՊԸ-ն՝ իր «Մառնետլի» ապրանքանիշով և «Գորիի մանկական սննդի պահածոների գործարան» ՍՊԸ-ն՝ իր «Կուլա» ապրանքանիշով:

Աղբյուր՝ Euromonitor International

Վաճառքի արժեքում նշված ընկերությունների մասնաբաժինները կազմել են համապատասխանաբար 23% և 20%:

Ստորև բերվող պատկերում ներկայացված են հիմնական վերամշակող ընկերությունների համապատասխան մասնաբաժիններն ընդհանուր մանրածախ վաճառքում:

Ընկերությունների մասնաբաժինները վերամշակված բանջարեղենի ել մրգի մանրածախ վաճառքի արժեքում, %, 2016թ.

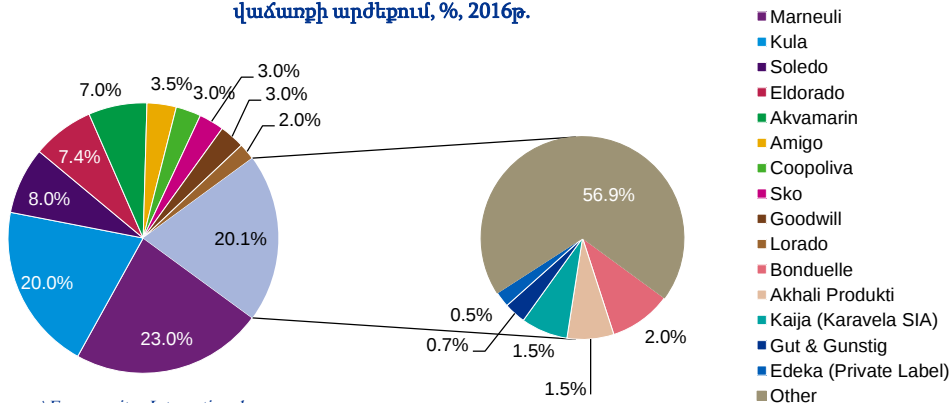

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

«Եվրոմոնիտոր»-ի հետազոտությունների արդյունքներով բանջարեղեն և միջ վերամշակող ընկերությունների ապրանքանիշերի մասնաբաժիններին տրված վարկանիշները գրեթե համապատասխանում են շուկայում ընկերությունների ունեցած մասնաբաժիններին: 2016թ-ին երկու առաջատար ապրանքանիշերի՝ «Մառնեուլիի սննդամթերքի գործարան» ՍՊԸ-ի «Մառնեուլի»-ի և «Գորիի մանկական սննդի պահածոների գործարան» ՍՊԸ-ի «Կուլա»-ի մասնաբաժինները Վրաստանի շուկայում կազմում էին համապատասխանաբար 23% և 20%:

Ստորև բերվող պատկերում ներկայացված են վերամշակված բանջարեղենի հիմնական ապրանքանիշերի համապատասխան մասնաբաժիններն ընդհանուր մանրածախ վաճառքում:

Ապրանքանիշերի մասնաբաժինները վերամշակված բանջարեղենի ել մրգի մանրածախ վաճառքի արժեքում, %, 2016թ.

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Հետազոտությունների արդյունքները ցույց են տալիս, որ երկու ապրանքանիշներն էլ համբավ են վայելում Վրաստանում՝ իրենց տեղական ծագման և զնի ու որակի ընդունելի հարաբերակցության շնորհիվ: Այս ընկերությունները վստահություն են ներշնչում վրացի

սպառողներին և երկուսն էլ ակտիվ գովազդային աջակցություն ունեն վաճառքի կետերում: Շուկայի երկու առաջատարների՝ «Մառնեուլի» ՍՊԸ-ի և «Գորիի մանկական սննդի պահածոների գործարան» ՍՊԸ-ի մասնաբաժիններն աճել էին «Սոլեդո» ՍՊԸ-ի մասնաբաժնի նվազման հաշվին, որը կորցրել է մեկ տոկոսային կետ 2016թ-ին, որի արդյունքում ընկերության մասնաբաժինը և «Սոլեդո» ապրանքանիշի մասնաբաժինը շուկայում կազմել էին 8%:

Ինչպես ներկայացված է աջ կողմում բերված աղյուսակում, վերամշակված մրգի և բանջարեղենի վաճառքի գերակշիռ մասն ապահովում էին մանրածախ մթերային խանութները (99.9%), իսկ վաճառքի աննշան մասը բաժին ընկնում խանութից դուրս իրականացվող մանրածախ առևտրին (0.1%)՝ հիմնականում ինտերնետի միջոցով (0.1%):

Վերամշակված մրգի և բանջարեղենի մանրածախ վաճառքի արժեքի բաշխումը, 2016թ.	
Խանութի միջոցով իրականացվող մանրածախ առևտուր	99.9%
- Մանրածախ մթերային խանութներ	99.9%
-- Ժամանակակից մանրածախ մթերային խանութներ	16.5%
--- Ամենօրյա պահանջարկի ապրանքների խանութներ	7.1%
--- Խոշոր կառույցներին կից մանրածախ առևտրի խանութներ	0.6%
--- Հիպերմարկետներ	2.6%
--- Սուպերմարկետներ	6.2%
-- Ավանդական մանրածախ մթերային խանութներ	83.4%
--- Անկախ փոքր մթերային խանութներ	52.8%
--- Այլ մանրածախ մթերային խանութներ	30.6%
Խանութից դուրս իրականացվող մանրածախ առևտուր	0.1%
- Մանրածախ առևտուր ինտերնետի միջոցով	0.1%

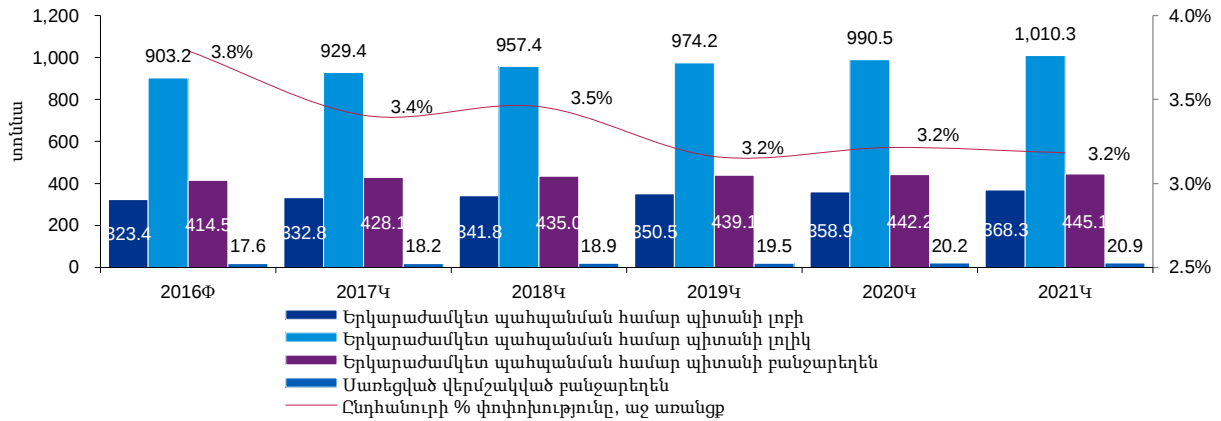
Աղբյուր՝ Euromonitor International

4.5.9 Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի կանխատեսումներ

Կանխատեսումների համաձայն՝ 2016-2021թթ. ընկած ժամանակաշրջանում Վրաստանում վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի ծավալը կաճի 3.3% ԲՄՏՄՏ-ով:

Մասնավորապես, ակնկալվում է, որ 2021թ-ին վաճառքի ծավալում ամենամեծ մասնաբաժին՝ 99.7% ունեցող երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենի վաճառքը կաճի 3.3% ԲՄՏՄՏ-ով՝ այսպիսով սահմանելով վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքի աճի տեմպը: Կանխատեսումների համաձայն՝ փոքր մասնաբաժին ունեցող սառեցրած բանջարեղենի վաճառքը կաճի 3.5% ԲՄՏՄՏ-ով: Ակնկալվում է, որ 2021թ-ին բանջարեղենի նշված տեսակների վաճառքի ծավալները կկազմեն համապատասխանաբար 7,839 տոննա և 20.9 տոննա:

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի կանխատեսումը

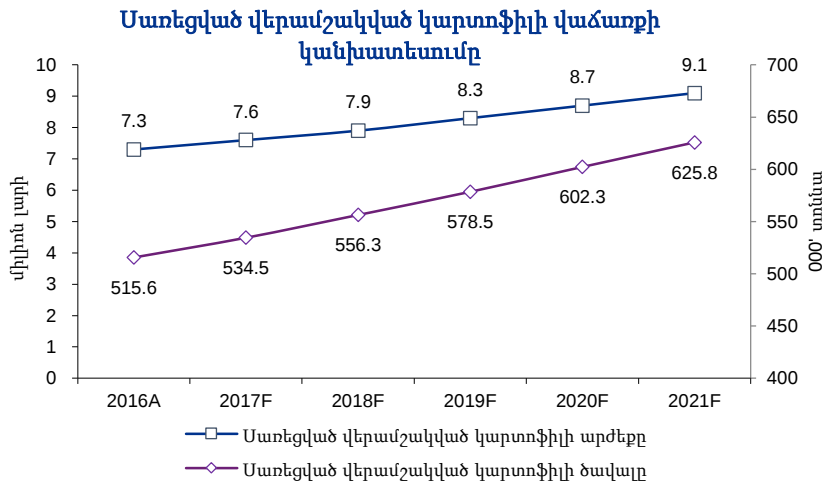

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Արժեքի տեսանկյունից ընդհանուր բանջարեղենի վաճառքում 2021թ-ին երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղենին բաժին էր ընկնում վաճառքի արժեքի **99.3%-ը**: 2016-2021թթ. ընկած ժամանակաշրջանում վերամշակված բանջարեղենի այս տեսակի համար կանխատեսվում է աճ 4.7% ԲՄՏՄՍ-ով՝ արտահայտված լարիով: Վերջինս սահմանում է վերամշակված բանջարեղենի ընդհանուր վաճառքի համար կանխատեսվող աճի տեմպը՝ նույն 4.7% ԲՄՏՄՍ-ով: Կանխատեսումների համաձայն՝ նույն ժամանակաշրջանում սառեցրած բանջարեղենի վաճառքի արժեքը կաճի 8.4% ԲՄՏՄՍ-ով՝ արտահայտված լարիով: Ակնկալվում է, որ 2021թ-ին ընդհանուր վաճառքի արժեքը կկազմի 45.2 միլիոն լարի:

«Եվրոմոնիտոր»-ի հետազոտությունների համաձայն՝ Վրաստանում կանխատեսվող ժամանակաշրջանում տեղական ընկերությունները կնշակեն ոչ ավանդական ապրանքատեսակներ, օրինակ՝ ձիթապտղի վերամշակում: Ձիթապտղի կոմերցիոն տեսանկյունից առաջին բերքը սպասվում է 2016թ-ին: Այսպիսով, ակնկալվում է, որ կանխատեսվող ժամանակաշրջանում շուկայում կհայտնվեն ձիթապտղից պատրաստված տեղական ապրանքատեսակներ:

4.5.10 Վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի կանխատեսումներ

Կանխատեսվում է, որ 2016-2021թթ. ընկած ժամանակաշրջանում սառեցրած կարտոֆիլի վաճառքի արժեքը կաճի 4.5% ԲՄՏՏՏ-ով, ծավալը՝ 4% ԲՄՏՏՏ-ով: Ակնկալվում է, որ 2021թ-ին սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի ընդհանուր վաճառքի արժեքը կկազմի 9.1 միլիոն լարի, իսկ ծավալը՝ 625.8 տոննա:

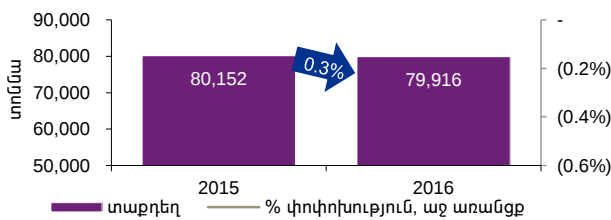
Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքի (թե՛ ծավալի և թե՛ արժեքի) և տեսակների կտրվածքով ԲՄՏՏՏ-ին վերաբերող կանխատեսումները 2016-2021թթ. ընկած ժամանակաշրջանի համար ներկայացված են Հավելված 26-ում:

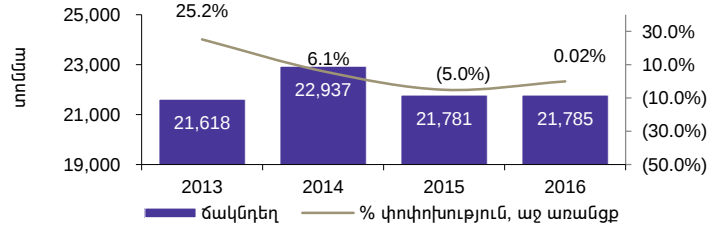
Հավելվածներ

Հավելված 1. Հայաստանում մշակվող բանջարեղենի հիմնական մշակաբույսեր

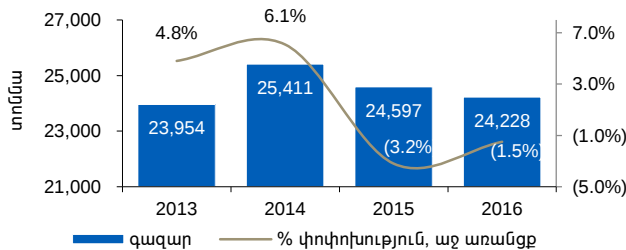
Տաքղեղի բերքատվության դինամիկա

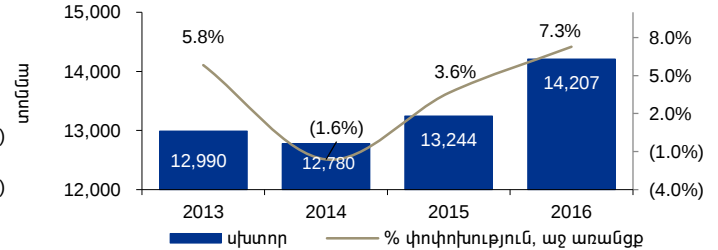
Ճակնղեղի բերքատվության դինամիկա

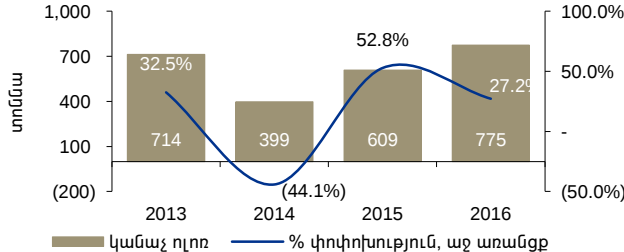
Գազարի բերքատվության դինամիկա

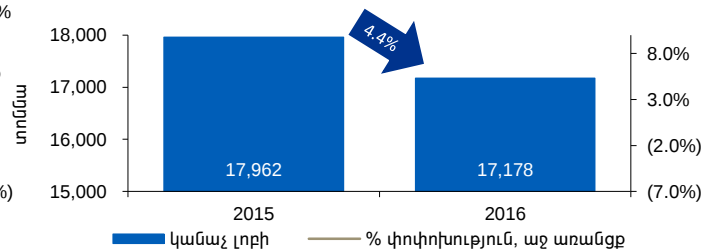
Սխտորի բերքատվության դինամիկա

Կանաչ ոլոռի բերքատվության դինամիկա

Կանաչ լոբի բերքատվության դինամիկա

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎԾ

* Նշում

ՀՀ ԱՎԾ տվյալների համաձայն՝ սմբուկը, տաքղեղը և կանաչ լոբին ներառվել էին «այլ բանջարեղեն» դասում 2013-2014թթ. համար: Միջինում այս դասին բաժին էր ընկնում մշակվող բանջարեղենային մշակաբույսերի ընդհանուր բերքի 31.5%-ը սահմանված ժամանակաշրջանում: Բացի այդ, «այլ բանջարեղեն» դասը ներառում էր կանաչեղենը, բրոկոլին, ծնեբեկը, բողկը և այլն:

Ստորև բերվող աղյուսակներում ներկայացված են ընտրված մշակաբույսերի ընդհանուր բերքահավաքի տարածությունները և ցանքային տարածությունների բաշխումն ըստ ՀՀ մարզերում 2016թ-ին:

Արտադրվող բանջարեղենի և կարտոֆիլի ընդհանուր բերքահավաքի տարածություններն ըստ մարզերի 2016թ-ին, հա															
Մարզեր	Բանջարեղեն														
	Տարածու- թյուն	Կաղամբ, բոլոր տեսակներ	Վարունգ	Լոլիկ	Ամբուկ	Տաքեղեղ	Սեղանի ճակնդեղ	Պագար	Սոխ	Սխտոր	Կանաչ ոլոռ	Կանաչ լոբի	Այլ բանջարեղեն	Սերմա- դաշտեր	Կարտոֆիլ
Երևան	317	17	100	100	20	40	15	15	5	5	-	-	-	-	90
Արագածոտն	1,270	160	211	340	54	40	8	22	142	88	2	142	61	-	1,850
Արարատ	6,749	211	523	3,389	519	512	33	11	238	98	-	219	987	9	914
Արմավիր	11,395	1,028	1,154	2,943	1,409	1,516	98	57	1,007	48	25	358	1,735	17	1,601
Գեղարքունիք	1,689	995	29	25	-	5	61	78	38	200	3	38	217	-	10,239
Լոռի	1,790	775	109	99	2	9	127	131	109	172	20	119	118	-	4,613
Կոտայք	1,264	252	119	191	29	82	36	198	55	89	17	143	53	-	923
Շիրակ	1,895	590	81	62	2	21	344	346	48	131	16	49	143	62	4,556
Սյունիք	1,098	206	101	150	20	39	66	57	73	96	-	96	194	-	1,771
Վայոց ձոր	661	27	89	124	38	70	14	20	178	45	-	-	56	-	289
Տավուշ	1,079	79	168	207	31	56	44	31	151	77	22	136	77	-	1,983
Ընդամենը	29,207	4,340	2,684	7,630	2,124	2,390	846	966	2,044	1,049	105	1,300	3,641	88	28,829

Նշում՝ Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված մշակաբույսերը գրված են մանուշակագույնով:
Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱԿԾ

Արտադրվող բանջարեղենի և կարտոֆիլի տարածությունների մասնաբաժիններն ըստ մարզերի 2016թ-ին, %															
Մարզեր	Բանջարեղեն														
	Տարածու- թյուն	Կաղամբ, բոլոր տեսակներ	Վարունգ	Լոլիկ	Ամբուկ	Տաքեղեղ	Սեղանի ճակնդեղ	Պագար	Սոխ	Սխտոր	Կանաչ ոլոռ	Կանաչ լոբի	Այլ բանջարեղեն	Սերմա- դաշտեր	Կարտոֆիլ
Երևան	1.1%	0.4%	3.7%	1.3%	0.9%	1.7%	1.8%	1.6%	0.2%	0.5%	-	-	-	-	0.3%
Արագածոտն	4.3%	3.7%	7.9%	4.5%	2.5%	1.7%	0.9%	2.3%	6.9%	8.4%	1.9%	10.9%	1.7%	-	6.4%
Արարատ	23.1%	4.9%	19.5%	44.4%	24.4%	21.4%	3.9%	1.1%	11.6%	9.3%	-	16.8%	27.1%	10.2%	3.2%
Արմավիր	39.0%	23.7%	43.0%	38.6%	66.3%	63.4%	11.6%	5.9%	49.3%	4.6%	23.8%	27.5%	47.7%	19.3%	5.6%
Գեղարքունիք	5.8%	22.9%	1.1%	0.3%	-	0.2%	7.2%	8.1%	1.9%	19.1%	2.9%	2.9%	6.0%	-	35.5%
Լոռի	6.1%	17.9%	4.1%	1.3%	0.1%	0.4%	15.0%	13.6%	5.3%	16.4%	19.0%	9.2%	3.2%	-	16.0%
Կոտայք	4.3%	5.8%	4.4%	2.5%	1.4%	3.4%	4.3%	20.5%	2.7%	8.5%	16.2%	11.0%	1.5%	-	3.2%
Շիրակ	6.5%	13.6%	3.0%	0.8%	0.1%	0.9%	40.7%	35.8%	2.3%	12.5%	15.2%	3.8%	3.9%	70.5%	15.8%
Սյունիք	3.8%	4.7%	3.8%	2.0%	0.9%	1.6%	7.8%	5.9%	3.6%	9.2%	-	7.4%	5.3%	-	6.1%
Վայոց ձոր	2.3%	0.6%	3.3%	1.6%	1.8%	2.9%	1.7%	2.1%	8.7%	4.3%	-	-	1.5%	-	1.0%
Տավուշ	3.7%	1.8%	6.3%	2.7%	1.5%	2.3%	5.2%	3.2%	7.4%	7.3%	21.0%	10.5%	2.1%	-	6.9%

Նշում՝ Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված մշակաբույսերը գրված են մանուշակագույնով:
Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱԿԾ

Արտադրվող բանջարեղենի և կարտոֆիլի ցանքային տարածություններն ըստ մարզերի 2016թ-ին, հա															
Մարզեր	Բանջարեղեն														
	Տարածու- թյուն	Կաղամբ, բոլոր տեսակներ	Վարունգ	Լոլիկ	Ամբուկ	Տարեղել	Սեղանի ճակնդեղ	Գագար	Սոխ	Սխտոր	Կանաչ ոլոռ	Կանաչ լոբի	Այլ բանջարեղեն	Սերմա- դաշտեր	Կարտոֆիլ
Երևան	317	17	100	100	20	40	15	15	5	5	-	-	-	-	90
Արագածոտն	1,270	160	211	340	54	40	8	22	142	88	2	142	61	-	1,850
Արարատ	6,873	211	523	3,389	519	512	33	11	238	98	-	219	987	9	914
Արմավիր	12,186	1,028	1,157	2,943	1,411	1,516	98	57	1,008	48	25	358	1,735	17	1,601
Գեղարքունիք	1,689	995	29	25	-	5	61	78	38	200	3	38	217	-	10,239
Լոռի	1,800	775	112	100	2	9	127	131	110	174	22	119	119	-	4,613
Կոտայք	1,284	252	119	191	29	82	36	198	55	89	17	143	53	-	923
Շիրակ	1,896	591	81	62	2	21	344	346	48	131	16	49	143	62	4,556
Սյունիք	1,099	206	101	150	20	39	66	57	73	96	-	96	194	-	1,771
Վայոց ձոր	662	28	89	124	38	70	14	20	178	45	-	-	56	-	289
Տավուշ	1,156	83	184	225	33	59	46	32	158	81	22	142	91	-	2,026
Ընդամենը	30,232	4,346	2,706	7,649	2,128	2,393	848	967	2,053	1,055	107	1,306	3,656	88	28,872

Նշում՝ Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված մշակաբույսերը գրված են մանուշակագույնով:
 Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Ստորև բերվող աղյուսակներում ներկայացված են բանջարեղենի ընդհանուր բերքատվությունն ըստ մարզերի, բանջարեղենի մշակաբույսերի ծավալը (տոննայով) և մասնաբաժինների ընդհանուր ծավալում:

Արտադրվող բանջարեղենի և կարտոֆիլի բերքատվությունն ըստ մարզերի 2016թ-ին, տոննա															
Մարզեր	Բանջարեղեն														
	Բերք	Կաղամբ, բոլոր տեսակներ	Վարունգ	Լոլիկ	Ամբուկ	Տարեղել	Սեղանի ճակնդեղ	Գագար	Սոխ	Սխտոր	Կանաչ ոլոռ	Կանաչ լոբի	Այլ բանջարեղեն	Սերմա- դաշտեր	Կարտոֆիլ
Երևան	6,431	500	1,800	1,800	420	780	400	400	150	150	-	-	-	-	1,902
Արագածոտն	36,654	9,472	4,074	14,467	982	1,114	124	396	2,982	1,936	5	596	502	-	41,250
Արարատ	311,898	10,134	26,846	162,930	21,653	19,770	1,594	305	8,661	2,252	2	6,838	44,602	185	30,268
Արմավիր	421,612	37,859	42,440	106,778	54,021	54,861	2,882	1,825	32,853	812	135	4,719	37,874	39	54,517
Գեղարքունիք	36,182	27,608	388	370	-	92	1,007	1,006	489	2,229	14	329	2,651	-	206,523
Լոռի	33,578	26,426	770	810	1	54	1,487	1,218	666	916	50	476	704	-	74,268
Կոտայք	22,079	6,254	1,248	1,592	244	673	370	7,447	434	576	85	818	279	-	17,424
Շիրակ	56,615	21,742	2,165	1,785	80	417	11,764	10,029	1,313	2,812	375	1,189	2,767	176	117,997
Սյունիք	18,218	5,532	1,290	2,300	228	545	1,176	970	893	1,175	-	1,349	2,750	-	33,752
Վայոց ձոր	13,592	513	1,819	2,783	719	1,205	288	407	3,987	854	-	-	1,010	-	6,225
Տավուշ	11,749	1,656	2,029	2,527	280	404	692	225	1,495	496	109	863	968	-	22,188
Ընդամենը	968,607	147,695	84,869	298,140	78,628	79,916	21,785	24,228	53,922	14,207	775	17,178	94,106	400	606,314

Նշում՝ Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված մշակաբույսերը գրված են մանուշակագույնով:
 Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Արտադրվող բանջարեղենի և կարտոֆիլի մասնաբաժինն ընդհանուր բերքատվությունում ըստ մարզերի 2016թ-ին, %															
Մարզեր	Բանջարեղեն														
	Բերք	Կաղամբ, բոլոր տեսակներ	Վարունգ	Լոլիկ	Ամբուկ	Տաքեղեղ	Սեղանի ճակնդեղ	Պագար	Սոխ	Սխտոր	Կանաչ ոլոռ	Կանաչ լոբի	Այլ բանջարեղեն	Սերմա-դաշտեր	Կարտոֆիլ
Երևան	0.7%	0.3%	2.1%	0.6%	0.5%	1.0%	1.8%	1.7%	0.3%	1.1%	-	-	-	-	0.3%
Արագածոտն	3.8%	6.4%	4.8%	4.9%	1.2%	1.4%	0.6%	1.6%	5.5%	13.6%	0.7%	3.5%	0.5%	-	6.8%
Արարատ	32.2%	6.9%	31.6%	54.6%	27.5%	24.7%	7.3%	1.3%	16.1%	15.9%	0.2%	39.8%	47.4%	46.3%	5.0%
Արմավիր	43.5%	25.6%	50.0%	35.8%	68.7%	68.6%	13.2%	7.5%	60.9%	5.7%	17.4%	27.5%	40.2%	9.6%	9.0%
Գեղարքունիք	3.7%	18.7%	0.5%	0.1%	-	0.1%	4.6%	4.2%	0.9%	15.7%	1.8%	1.9%	2.8%	-	34.1%
Լոռի	3.5%	17.9%	0.9%	0.3%	0.0%	0.1%	6.8%	5.0%	1.2%	6.4%	6.4%	2.8%	0.7%	-	12.2%
Կոտայք	2.3%	4.2%	1.5%	0.5%	0.3%	0.8%	1.7%	30.7%	0.8%	4.1%	11.0%	4.8%	0.3%	-	2.9%
Շիրակ	5.8%	14.7%	2.6%	0.6%	0.1%	0.5%	54.0%	41.4%	2.4%	19.8%	48.4%	6.9%	2.9%	44.1%	19.5%
Սյունիք	1.9%	3.7%	1.5%	0.8%	0.3%	0.7%	5.4%	4.0%	1.7%	8.3%	-	7.9%	2.9%	-	5.6%
Վայոց ձոր	1.4%	0.3%	2.1%	0.9%	0.9%	1.5%	1.3%	1.7%	7.4%	6.0%	-	-	1.1%	-	1.0%
Տավուշ	1.2%	1.1%	2.4%	0.8%	0.4%	0.5%	3.2%	0.9%	2.8%	3.5%	14.0%	5.0%	1.0%	-	3.7%
Ընդամենը	100%	15.2%	8.8%	30.8%	8.1%	8.3%	2.2%	2.5%	5.6%	1.5%	0.1%	1.8%	9.7%	0.04%	62.6%

Նշում՝ Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված մշակաբույսերը գրված են մանուշակագույնով:
Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Արտադրվող բանջարեղենի և կարտոֆիլի բերքատվությունն ըստ մարզերի 2015թ-ին, տոննա															
Մարզեր	Բանջարեղեն														
	Բերք	Կաղամբ, բոլոր տեսակներ	Վարունգ	Լոլիկ	Ամբուկ	Տաքեղեղ	Սեղանի ճակնդեղ	Պագար	Սոխ	Սխտոր	Կանաչ ոլոռ	Կանաչ լոբի	Այլ բանջարեղեն	Սերմա-դաշտեր	Կարտոֆիլ
Երևան	7,131	218	1,953	2,010	651	719	327	347	153	152	-	-	290	-	1,862
Արագածոտն	40,400	9,102	5,520	15,311	2,025	1,008	60	342	1,928	1,703	5	506	2,888	-	45,822
Արարատ	346,690	12,062	29,361	178,672	25,748	25,609	1,982	601	7,790	2,256	36	6,797	53,880	2	29,190
Արմավիր	418,256	40,720	45,545	112,133	47,856	50,549	3,080	1,573	34,246	764	74	5,953	49,482	14	53,184
Գեղարքունիք	41,083	34,802	315	273	-	23	654	912	372	1,891	5	44	1,792	-	206,835
Լոռի	30,507	23,917	742	692	34	47	1,252	1,087	514	809	46	494	874	-	75,864
Կոտայք	27,278	7,873	1,535	2,078	158	352	381	7,927	323	831	63	871	428	-	18,940
Շիրակ	55,237	20,321	2,188	1,933	-	215	12,004	10,384	1,157	2,751	302	980	2,701	300	114,023
Սյունիք	18,060	5,441	1,340	2,318	235	555	1,140	957	912	1,184	9	1,308	2,660	-	33,085
Վայոց ձոր	9,404	354	1,361	2,053	316	692	180	236	3,118	419	0	-	674	-	3,739
Տավուշ	13,545	2,481	2,275	2,711	271	383	721	232	1,512	485	70	1,009	1,390	-	25,178
Ընդամենը	1,007,589	157,291	92,136	320,183	77,294	80,152	21,781	24,597	52,026	13,244	609	17,962	117,059	316	607,719

Նշում՝ Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված մշակաբույսերը գրված են մանուշակագույնով:
Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Արտադրվող բանջարեղենի և կարտոֆիլի բերքատվության փոփոխությունն ըստ մարզերի 2016/2015թթ-ին, %															
Մարզեր	Բանջարեղեն														
	Բերք	Կաղամբ, բոլոր տեսակներ	Վարունգ	Լոլիկ	Սնթուկ	Տարեղել	Սեղանի ճակնդեղ	Գազար	Սոխ	Սխտոր	Կանաչ ոլոռ	Կանաչ լոբի	Այլ բանջարեղեն	Սերմա-դաշտեր	Կարտոֆիլ
Երևան	(9.8%)	129.4%	(7.8%)	(10.4%)	(35.5%)	8.4%	22.3%	15.2%	(1.7%)	(1.3%)	-	-	(100.0%)	-	2.1%
Արագածոտն	(9.3%)	4.1%	(26.2%)	(5.5%)	(51.5%)	10.6%	106.7%	15.8%	54.7%	13.7%	8.0%	17.9%	(82.6%)	-	(10.0%)
Արարատ	(10.0%)	(16.0%)	(8.6%)	(8.8%)	(15.9%)	(22.8%)	(19.6%)	(49.4%)	11.2%	(0.2%)	(95.0%)	0.6%	(17.2%)	9,150.0%	3.7%
Արմավիր	0.8%	(7.0%)	(6.8%)	(4.8%)	12.9%	8.5%	(6.4%)	16.0%	(4.1%)	6.3%	83.7%	(20.7%)	(23.5%)	171.1%	2.5%
Գեղարքունիք	(11.9%)	(20.7%)	23.2%	35.5%	-	298.7%	53.9%	10.4%	31.2%	17.9%	180.4%	656.6%	47.9%	-	(0.2%)
Լոռի	10.1%	10.5%	3.8%	17.1%	(96.4%)	15.6%	18.8%	12.1%	29.6%	13.2%	7.4%	(3.5%)	(19.5%)	-	(2.1%)
Կոտայք	(19.1%)	(20.6%)	(18.7%)	(23.4%)	54.8%	91.5%	(2.8%)	(6.1%)	34.1%	(30.8%)	36.0%	(6.2%)	(34.8%)	-	(8.0%)
Շիրակ	2.5%	7.0%	(1.1%)	(7.6%)	-	94.3%	(2.0%)	(3.4%)	13.5%	2.2%	24.1%	21.3%	2.4%	-	3.5%
Սյունիք	0.9%	1.7%	(3.7%)	(0.8%)	(3.1%)	(1.6%)	3.1%	1.3%	(2.1%)	(0.7%)	(100%)	3.2%	3.4%	-	2.0%
Վայոց ձոր	44.5%	44.9%	33.6%	35.5%	127.2%	74.0%	60.3%	72.4%	27.9%	103.7%	-	-	49.9%	-	66.5%
Տավուշ	(13.3%)	(33.3%)	(10.8%)	(6.8%)	3.2%	5.5%	(4.0%)	(2.7%)	(1.1%)	2.2%	54.3%	(14.5%)	(30.3%)	-	(11.9%)
ԸՆԴԱՄԱՆՆԵՐ	(3.9%)	(6.1%)	(7.9%)	(6.9%)	1.7%	(0.3%)	0.0%	(1.5%)	3.6%	7.3%	27.2%	(4.4%)	(19.6%)	26.3%	(0.2%)

Նշում՝ Վերամշակման ոլորտում օգտագործվող ընտրված մշակաբույսերը գրված են մանուշակագույնով:
 Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

**Հավելված 2. Բանջարեղենի մշակաբույսերի բերքատվությունն ըստ մարզերի և
ընտրված մշակաբույսերի**

Մշակաբույսերի բերքատվություն							
Տոննա/հա	Լոլիկ	Վարունգ	Տաքեղ	Սմբուկ	Գագար	Սխտոր	Կանաչ լոբի
Երևան	18	18	20	21	27	30	4
Արագածոտն	43	19	28	18	18	22	31
Արարատ	48	51	39	42	28	23	13
Արմավիր	36	37	36	38	32	17	9
Գեղարքունիք	15	13	18	0	13	11	4
Լոռի	8	7	6	1	9	5	6
Կոտայք	8	10	8	8	38	6	24
Շիրակ	29	27	20	40	29	21	14
Սյունիք	15	13	14	11	17	12	0
Վայոց ձոր	22	20	17	19	20	19	6
Տավուշ	12	12	7	9	7	6	13

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Հավելված 3. Բանջարեղենի հիմնական սորտեր

Բանջարեղենի հիմնական սորտեր	
Բանջարեղեն	Սորտ
Գազար	Կարդորա Նանտե Ռուսական Սամսոն
Լոլիկ	BT Ատիա Անահիտ-351 Առաքել Բաբկար Բիգբեֆ Բոկատ Իգիդո Իմրան Ֆ-1 Լինդա Հայաստանի հրաշք Նոյ Ղրագան Պակմոր Ռաննի Նուշ
Տաքդեղ (քաղցր և կծու)	Անտե Բուլղարական Լաստոչկա Խրուստալ Հայկ Մուրովական Մուշ-55 Տեղական Չիմանի
Սմբուկ	Ավանդ Արմավիր Դելֆին Երևանյան 1 Երևանյան մանուշակագույն Թուրքական BT Կարինե Սև մարգարիտ Սպունգ
Վարունգ	Աբտիար Գայանե Գերմանի Կոնկուրենտ Կորնիշոն Կոտայք/տեղական Մանե Նազրվան Նատաշա Ռուսական Ալյաս

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ-ի հարցում և ՔԵՅ-ՓԻ-ԵՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն

Հավելված 4. Բանջարեղենի մշակման քայլերի միջին հաճախականությունն ըստ մարզերի

Լոլիկ								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութով սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր	4	2	1	1	5	12	13	5
Արարատ	3	3	2	1	3	20	21	5
Գեղարքունիք	3	2	1	1	1	11	5	1
Վարունգ								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութով սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր	3	2	1	1	3	12	12	5
Արարատ	3	2	1	1	3	22	14	7
Շիրակ	3	2	1	1	1	7	7	1
Գեղարքունիք	3	2	1	1	1	7	5	1
Տաքդեղ (քաղցր և կծու)								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութով սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր	4	3	1	1	1	8	13	2
Արարատ	4	3	2	1	3	15	19	4
Գեղարքունիք	2	2	1	1	1	6	5	1
Սմբուկ								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութով սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր	4	2	1	1	3	12	13	5
Արարատ	3	3	1	1	3	17	20	4
Կանաչ լոբի								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութով սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր		2	1	1	2	4	7	4
Արարատ		2	1	1	2	14	26	5
Շիրակ		2	1	1	1	9	6	2
Գեղարքունիք		2	1	1	1	5	7	2
Լոռի		4	2	1	1	3	6	3
Գազար								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութով սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր	4	2	1	1	2	4	10	4
Արարատ	4		2	1	5	10	40	8
Շիրակ	3	2	1	1	1	3	5	2
Գեղարքունիք	2	3	1	1	1	1	4	1

Սխտոր								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութվ սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Շիրակ	3	1	1	1	1	1	2	
Գեղարքունիք	3	2	1	1	1	1	3	1
Կարտոֆիլ								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութվ սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր	2	2	1	1	2	2	6	3
Արարատ	2	2	1	1	2	1	6	2
Շիրակ	2	2	1	1	2	2	5	2
Գեղարքունիք	2	2	2	1	2	1	5	3
Լոռի	2	3	2	1	2	1	2	4
Կաղամբ								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութվ սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր	3	2	1	1	2	3	8	4
Արարատ	3	2	1	1	3	10	22	5
Շիրակ	3	3	1	1	2	2	7	4
Գեղարքունիք	2	2	2	1	2	1	8	3
Լոռի	2	1	2	1		1	5	
Ծաղկակաղամբ								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութվ սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր	2	2	1	1	2	4	9	7
Արարատ	3	2	2	1	2	4	28	4
Շիրակ	3	3	1	1	3	5	9	5
Գեղարքունիք	2	2	2	2	1	2	5	1
Սոխ								
	Քաղիան	Փխրեցում	Վարելու աշխատանքներ	Ցանք	Պարարտանյութվ սնուցում	Բերքահավաք	Ոռոգում	Թունաքիմիկատների օգտագործում
Արմավիր	4	1	2	1	2	1	7	4
Արարատ	6	1	1	1	3	1	9	3
Շիրակ	4	3	1	1	1	1	3	
Գեղարքունիք	2	2	1	1	1	1	4	1

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄՄ ԱՌ-ի հարցում և ՔԵՅ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն

Հավելված 5. Բանջարեղենի իրացում անհատ գյուղացիական տնտեսությունների կողմից

Բանջարեղենի իրացում անհատ գյուղացիական տնտեսությունների կողմից (արտադրության ծավալի %)							
	Ընդամենը	Վաճառված	Ապրանքների հետ փոխանակված	Ծառայումների հետ փախանակված՝ բնական արտադրանքով	Տնտեսությունում օգտագործված	Վերամշակված (տնտեսություններ)	Տնտեսություններ, այլ
ՀՀ	100	43.6	5.1	1.9	20.1	-	29.3
Արագածոտն	100	28.1	7.3	-	27.0	-	37.6
Արարատ	100	77.8	4.8	-	14.6	-	2.8
Արմավիր	100	95.8	0.1	0.2	3.4	-	0.5
Գեղարքունիք	100	44.0	5.3	1.6	11.1	-	38.0
Լոռի	100	12.3	6.0	2.0	45.6	-	34.1
Կոտայք	100	38.4	4.2	2.6	25.8	-	29.0
Շիրակ	100	40.0	5.4	4.3	21.0	-	29.3
Սյունիք	100	17.3	10.6	3.1	46.1	-	22.9
Վայոց ձոր	100	15.0	5.0	-	57.6	-	22.4
Տավուշ	100	4.8	2.8	0.3	60.0	-	32.1

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԱՎԾ

Հավելված 6. Երեք հիմնական երկրներից ներմուծվող մշակաբույսերի ներմուծման արժեքի կառուցվածքը

Մշակաբույսերի ներմուծման հիմնական երկրներն ըստ տեսաների, 2016թ.							
Երկիր	Մշակաբույսի տեսակը	Ներմուծում (հազ. ԱՄՆ դոլար)			Ներմուծում (տոննա)		
		2015թ.	2016թ.	% փոփոխություն	2015թ.	2016թ.	% փոփոխություն
Իրան	Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեգավոր բանջարեղեն	1,200	511	(57.4%)	2,867	1,297	(54.8%)
	Սունկ, գետնասունկ, դդում, սմբուկ, սպանախ, ձիթապտուտ, տաքդեղ	218	454	108.3%	74	156	110.8%
	Գազար, շաղգամ, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային նեխուր, ամսական բողկ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղներ	273	401	46.9%	725	1,108	52.8%
	Գլուխ կաղամբ, ծաղկակաղամբ, շաղգամակաղամբ, տերևակաղամբ և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղեն	1,166	54	(95.4%)	5,825	291	(95.0%)
Թուրքիա	Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեգավոր բանջարեղեն	523	293	(44.0%)	224	127	(43.3%)
	Գազար, շաղգամ, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային նեխուր, ամսական բողկ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղներ	5	225	4,400.0%	2	90	4,400.0%
	Լոլիկ	25	84	236.0%	66	248	275.8%
	Սունկ, գետնասունկ, դդում, սմբուկ, սպանախ, ձիթապտուտ, տաքդեղ	27	27	-	62	64	3.2%
Ռուսաստան	Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեգավոր բանջարեղեն	47	240	410.6%	707	3,230	356.9%
	Լոբազգի բանջարեղեն, կեղևով կամ կեղևահանած	27	122	351.9%	87	116	33.3%
	Վարունգ և մանրավարունգ	-	40	կիրառելի չէ	44	կիրառելի չէ	
	Գազար, շաղգամ, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային նեխուր, ամսական բողկ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղներ	11	4	(63.6%)	41	53	29.3%

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 7. 2016թ-ին Հայաստանից համեմատաբար փոքր չափով արտահանված բանջարեղենի տեսակները

2016թ-ին Հայաստանից համեմատաբար փոքր չափով արտահանված բանջարեղենի տեսակները				
	Արտահանման ծավալը (տոննա)	Արտահանման արժեքը (հազ. ԱՄՆ դոլար)	%-ը տեսակում	% ընդհանուր արտահանման արժեքում
Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն				
Գլուխ սոխ և սոխ-շալոտ	321	69	93%	0.2%
Գլուխ կաղամբ, ծաղկակաղամբ, շաղգամակաղամբ, տերևակաղամբ և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղեն				
Գլուխ կաղամբ, շաղգամակաղամբ, տերևակաղամբ և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղեն	298	90	52%	0.3%
Ծաղկակաղամբ և բրոկոլի	96	84	48%	0.3%

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 8. Երեք հիմնական երկրներ արտահանվող մշակաբույսերի արտահանման արժեքի կառուցվածքը

Մշակաբույսերի արտահանման հիմնական երկրներն ըստ տեսակների, 2016թ.							
Երկիրը	Մշակաբույսի տեսակը	Ներմուծում (հազ. ԱՄՆ դոլար)			Ներմուծում (տոննա)		
		2015թ.	2016թ.	% փոփոխություն	2015թ.	2016թ.	% փոփոխություն
Ռուսաստան	Լոլիկ	1,519	22,612	1,388.6%	1,127	35,842	3,080.3%
	Գազար, շաղգամ, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային նեխուր, ամսական բողկ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղներ	1,865	1,748	(6.3%)	313	2,489	695.2%
	Սունկ, գետնասունկ, դդում, սմբուկ, սպանախ, ձիթապտուտ, տաքդեղ	219	1,415	546.1%	3,102	2,411	(22.3%)
	Վարունգ և մանրավարունգ	3,036	1,212	(60.1%)	3,540	1,724	(51.3%)
	Գլուխ կաղամբ, ծաղկակաղամբ, շաղգամակաղամբ, տերևակաղամբ և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղեն	4,210	174	(95.9%)	8,100	394	(95.1%)
	Սալաթ կաթնուկ (Lactuca sativa) և եղերդ (Cichorium spp.)	64	10	(84.4%)	185	49	(73.5%)
	Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն	8	7	(12.5%)	9	8	(11.1%)
	Լոբազգի բանջարեղեն, կեղևով կամ կեղևահանած	17	2	(88.2%)	18	3	(83.3%)
	Սունկ, գետնասունկ, դդում, սմբուկ, սպանախ, ձիթապտուտ, տաքդեղ	51	459	800.0%	12	143	1,091.7%
Միացյալ Արաբական Էմիրություններ	Լոլիկ	-	2	կիրառելի չէ	-	2	կիրառելի չէ
	Վարունգ և մանրավարունգ	-	1	կիրառելի չէ	-	1	կիրառելի չէ
	Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն	-	1	կիրառելի չէ	-	1	կիրառելի չէ
	Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն	-	66	կիրառելի չէ	-	317	կիրառելի չէ

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 9. 2016թ-ին Հայաստանից Ռուսաստան համեմատաբար փոքր չափով արտահանված բանջարեղենի տեսակները

2016թ-ին Հայաստանից Ռուսաստան համեմատաբար փոքր չափով արտահանված բանջարեղենի տեսակները				
	Արտահանման ծավալը (տոննա)	Արտահանման արժեքը (հազ. ԱՄՆ դոլար)	%-ը տեսակում	% ընդհանուր արտահանման արժեքում
Գազար, շաղգամ, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային մեխուր, ամսական բողկ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղներ	2,489	1,748	100%	
Սուճիկ, գետնասունկ, դդում, սմբուկ, սպանախ, ձիթապտուտ, տաքդեղ Սմբուկ	382	137	9.7%	0.5%
Վարունգ և մանրավարունգ	1,724	1,212	100%	4.5%
Գլուխ կաղամբ, ծաղկակաղամբ, շաղգամակաղամբ, տերևակաղամբ և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղեն				
Գլուխ կաղամբ, շաղգամակաղամբ, տերևակաղամբ և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղեն	298	90	52%	0.3%
Ծաղկակաղամբ և բրոկոլի	96	84	48%	0.3%
Սալաթ կաթնուկ (<i>Lactuca sativa</i>) և եղերդ (<i>Cichorium spp.</i>)	49	10	100%	0.04%
Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն				
Գլուխ սոխ և սոխ-շալոտ	4	3	43%	0.01%
Սխտոր	1	1	14%	0.004%
Լոբազգի բանջարեղեն	3	2	100%	0.01%

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 10. 2016թ-ին Հայաստանից ՄԱԷ համեմատաբար փոքր չափով արտահանված բանջարեղենի տեսակները

2016թ-ին Հայաստանից ՄԱԷ համեմատաբար փոքր չափով արտահանված բանջարեղենի տեսակները				
	Արտահանման ծավալը (տոննա)	Արտահանման արժեքը (հազ. ԱՄՆ դոլար)	%-ը տեսակում	% ընդհանուր արտահանման արժեքում
Լոլիկ	2	2	100%	0.4%
Վարունգ և մանրավարունգ	1	1	100%	0.2%
Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն				
Սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն	1	1	100%	0.2%

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 11. Բանջարեղեն վերամշակող ընկերություններ ընտրված մարզերում

Բանջարեղեն վերամշակող ընկերություններ ընտրված մարզերում		
No	Ընկերություն	Ապրանքանիշ
1	«Ագրար Արմավիր» ՍՊԸ	Արֆուդ
2	«Ալիշան» ՍՊԸ	Ալիշան
3	«Արագած Ֆուդ» ՍՊԸ	Կիրառելի չէ
4	«Արարատի սննդի ֆաբրիկա» ՍՊԸ	Արարատ
5	«Արեգա» պահածոների գործարան	Գարդիե պահածոն
6	«Արեգա» ՍՊԸ	Արեգա
7	«Ավելիաց» ՍՊԸ	Նաիրի Ֆուդ
8	«Արմավիրի պահածոների գործարան» ՍՊԸ («Լևոն» ՍՊԸ)	Բրավո, Չուչո, Դալարիկ, Հայաստանյան բարիքներ
9	«Արտաշատի պահածոների գործարան» ԲԲԸ	Արտֆուդ
10	«Արթուր և Էդիտա» ՍՊԸ	Ջուջանի պահածոների գործարան
11	«Արցախ Ֆրուք» ՓԲԸ, հայկական մասնաճյուղ	Արցախ Ֆրուք
12	«Ատաստ-Ֆուդ» ՍՊԸ	Ատաստ-Ֆուդ
13	«Ավշար Պրոդ» ՍՊԸ	Ավշար Պրոդ
14	«Այրումի պահածոների գործարան» ԲԲԸ	Այրում Ֆրուքս
15	«Բաբայան» պահածոների գործարան	-
16	«Երևանի զարեջուր» ՓԲԸ	Կիլկիա
17	«Բորոդինո» պահածոների գործարան	Դուլինա վկուսա
18	«Բյուրակն» ՍՊԸ	Այգի
19	«Էլիզա և Գոհար» ՍՊԸ	Կիրառելի չէ
20	«Էկո Գարդեն» արտադրական կորպորացիա ՍՊԸ	Վիտալ
21	«Էդ Մարգ» ՍՊԸ	Էդ Մարգ
22	«Ֆրուքո Բեյլ» ՍՊԸ	Կիրառելի չէ
23	«Ոսկե բերք» ՍՊԸ	Արփի
24	«Եվրոթերմ» ՓԲԸ	Նոյան
25	«Հայրենաց Բարիքներ» ՍՊԸ	Թեյսթի Ֆուդ
26	«Իջևանի զինու, կոնյակի գործարան» ՓԲԸ	Իջևան
27	«Կարբի Ֆրուք»	Կարբի
28	«Կոնսեր» Էջմիածնի պահածոների գործարան ՍՊԸ	Ռեգա
29	«Լևոն» ՍՊԸ	Դալարիկ
30	«ՄԱՊ» ՓԲԸ	ՄԱՊ
31	«Մուշ» ՍՊԸ	Արմենիա
32	«Մարտին Սթար»	Մարտին
33	«Մաքսիդեա» ՍՊԸ	-
34	«Մեդրիի պահածոների գործարան» ՓԲԸ	-
35	«Նոր Ֆուդ» ՍՊԸ	Նորֆուդ
36	«Նյու Վեյլ» ՍՊԸ (Արմավիրի պահածոների գործարան)	Սարդարապատ
37	«Նիկոլա Ինթերնեյշնլ» ՍՊԸ	Աիեյլո
38	«Պռոշյանի կոնյակի գործարան»	Ռոյալ
39	«Ռազմակ պահածոների գործարան» ՍՊԸ	Ռազմակ
40	«Սան-Հար» ՍՊԸ	Սիփան
41	«Սարդարապատ» ԲԸ	Կիրառելի չէ
42	«Շամբ» պահածոների գործարան	Շամբ
43	«Սիս-Նատուրալ» ՓԲԸ	Յան
44	«Սպայկա» ՍՊԸ	Արարատ Ֆրուք, Արարատ Ֆուդ
45	«Սյունիք Ֆուդ»	-
46	«Թամարա Ֆրուք» ՓԲԸ	Թամարա Ֆրուք
47	«Վիլֆուդ» ՍՊԸ	Վիլֆուդ
48	«Վիտալ» («Էկո Գարդեն» արտադրական կորպորացիա	Վիտալ
49	«Ոսկեհատ Պահածո» ՍՊԸ	Ոսկեհատ
50	«ՎՎՎ Գրուփ» ՍՊԸ	ԱՄՐԻՏԱ
51	«Եղեգնաձորի պահածոների գործարան» ՍՊԸ	-

Հավելված 12. Վերամշակված բանջարեղենի առք ու վաճառքի միջին ծավալները մանրածախ վաճառքի տեղական կետերում

Վերամշակված բանջարեղենի առք ու վաճառքի միջին ծավալները, կգ				
ՏԵՂԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔ		ՆԵՐՍՈՒԾՎԱԾ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔ		
	Գնումների միջին ծավալը	Վաճառքի միջին ծավալը	Գնումների միջին ծավալը	Վաճառքի միջին ծավալը
Մարինացված վարունգ	195	126	238	228
Մարինացված բանջարեղեն	98	95	139	139
Կետչուպ	128	122	130	120
Տոմատային սոուսներ	384	375	75	81
Մարինացված լոլիկ	135	127	92	94
Թթու լոլիկ	59	56	10	10
Բանջարեղենի խառնուրդներ	157	143	20	39
Լցոնած տաքղեղ	93	84	-	-
Մարինացված կանաչ տաքղեղ	114	102	-	-
Թթու կանաչ տաքղեղ	47	39	-	-
Մարինացված կծու տաքղեղ	57	55	18	59
Թթու կծու տաքղեղ	55	49	-	-
Խորոված սմբուկ	210	201	-	-
Մարինացված կանաչ լոբի	56	48	32	54
Թթու կանաչ լոբի	58	48	70	70
Չորացրած լոլիկ	-	16	-	-
Սառեցրած տաքղեղ	6	6	-	-
Սառեցրած կարմիր տաքղեղ	-	-	-	-
Սառեցրած սմբուկ	7	7	-	-
Սառեցրած կանաչ լոբի	15	15	-	-

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ-ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն
Նշում՝ « - » նշանը նշանակում է, որ հարցմանը մասնակցած մանրածախ առևտրի կետերը տվյալներ չեն տրամադրել:

Հավելված 13. Վերամշակված բանջարեղենի առք ու վաճառքի համար մանրածախ վաճառքի կետերում օգտագործվող միջին գներ

Վերամշակված բանջարեղենի առք ու վաճառքի համար մանրածախ վաճառքի կետերում օգտագործվող միջին գներ, ՀՀ դրամ/500գ					
ՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔ				ՆԵՐՄՈՒԾՎԱԾ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔ	
N		Ձեռքբերման միջին գին	Վաճառքի միջին գին	Ձեռքբերման միջին գին	Վաճառքի միջին գին
1	Մարինացված վարունգ	503	575	492	564
2	Մարինացված բանջարեղեն	485	538	526	582
3	Կետչուպ	460	520	457	517
4	Տոմատային սոուսներ	486	546	511	552
5	Մարինացված լոլիկ	469	534	608	676
6	Թթու լոլիկ	488	560	600	670
7	Բանջարեղենի խառնուրդներ	528	592	610	667
8	Լցոնած տաքդեղ	587	654	-	-
9	Մարինացված կանաչ տաքդեղ	494	564	-	-
10	Թթու կանաչ տաքդեղ	458	538	-	-
11	Մարինացված կծու տաքդեղ	510	588	550	583
12	Թթու կծու տաքդեղ	517	584	-	-
13	Խորոված սմբուկ	502	564	-	-
14	Մարինացված կանաչ լոբի	505	562	580	668
15	Թթու կանաչ լոբի	525	625	570	620
16	Չորացրած լոլիկ	-	-	-	-
17	Սառեցրած տաքդեղ	400	600	-	-
18	Սառեցրած կարմիր տաքդեղ	-	750	-	-
19	Սառեցրած սմբուկ	500	675	-	-
20	Սառեցրած կանաչ լոբի	500	750	-	-

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ-ի հարցում և ՔԵՅ-ՓԻ-ԷՄ-ՋԻ-ի վերլուծություն
Նշում՝ « - » նշանը նշանակում է, որ հարցմանը մասնակցած մանրածախ առևտրի կետերը տվյալներ չեն տրամադրել:

Հավելված 14. Տեղական և արտերկրյա ապրանքանիշերի նկարագիր

Տեղական ապրանքանիշերի հիմնական տեսակները և դրանց մերկայությունը Հայաստանի շուկայում, 2017թ.													
	Համապատասխան ապրանքանիշը վաճառող մարկետների/ սուպերմարկետների քանակը	Տեղական շուկայում ներկայացված տեսակները						Կշիռը, մլ					
		Տոմատային սոուս	Կետչուպ	Մարինադներ	Բանջարեղենի խամոլորդներ	Չորածորած բանջարեղեն	Սառեցրած բանջարեղեն	Տոմատային սոուս	Կետչուպ	Մարինադներ	Բանջարեղենի խամոլորդներ	Չորածորած բանջարեղեն	Սառեցրած բանջարեղեն
ԱԻԵԼԼՈ	29	3	4	6	10	-	-	150, 200, 250, 330, 370, 500, 520, 590, 720, 740, 750, 1000, 1100, 1010, 1020, 1050, 5000	215, 220, 250, 300	330, 350, 400, 480, 500, 510, 530, 700, 720, 750, 1000	500, 720, 750, 1000	-	-
Ռեզա, Կոմսեր	1	-	2	-	1	-	-	-	-	-	720	-	-
ՍԱՆ Ֆրուֆ	-	1	-	-	-	-	-	500, 1000	-	500	-	-	-
Սարդարապատ	1	1	-	5	5	-	-	500, 720, 1000	-	720, 1000	500, 720, 1000	-	-
Ռազմակ	12	5	5	20	10	-	-	230, 250, 330, 500, 550, 700, 720, 750, 1000, 1100	250, 500	500, 630, 700, 720, 750, 1000	500, 700, 720, 750, 1000	-	-
Սավա	1	-	-	-	-	-	-	500, 750, 1000	350	750, 1000	750, 1000	-	-
Դոլինա վկուսա	4	1	-	-	-	-	-	250, 500, 750, 1000	350	750, 1000	750, 1000	-	-
Ալիշան	3	1	2	5	5	-	-	500, 720, 750, 1000	350	500, 720, 750, 1000	500, 720, 750, 1000	-	-

Հայաստանում գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացման հիմնադրամ
Հաշվետվություն Հայաստանում բանջարեղենի արտադրության և վերամշակման շուկայի վերաբերյալ
Սեպտեմբեր 2017թ.

Այգի	3	1	-	-	-	-	-	250, 500, 750, 1000	350	750, 1000	750, 1000	-	-
Ավշար պրող	2	1	-	-	-	-	-	250, 500, 750, 1000	250, 350	750, 1000	500, 750, 1000	-	-
Արտֆուլ	39	8	8	14	17	2	-	200, 230, 250, 260, 300, 330, 340, 360, 500, 530, 550, 700, 720, 750, 1000, 1020, 1030, 1060, 1100	200, 210, 220, 250, 300, 330, 350, 400, 450, 500, 720, 750, 1000,	100, 150, 260, 330, 400, 450, 500, 700, 720, 750, 1000, 2000, 3000	350, 370, 500, 510, 530, 700, 720, 750, 1000, 2000, 3000	500	-
ՍԱՊ	33	4	4	10	17	-	-	200, 230, 240, 250, 260, 290, 330, 400, 500, 520, 590, 700, 720, 740, 750, 1000, 1060	250, 300, 350,	330, 500, 720, 750, 1000, 2000	100, 400, 500, 700, 720, 750, 1000, 2000, 3000	-	-
Արցախ ֆրուք	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Բաբայան	3	-	5	2	-	-	-	-	-	500, 700, 720, 1000,	-	-	-
Թամարա	8	1	-	5	5	-	4	500, 720, 750, 1000	350	400, 500, 720, 750, 1000	400, 500, 720, 750, 1000	-	400, 1000, 5000
Ոսկեհատ	1	2	-	-	-	-	-	400	-	-	-	-	-
Յան	6	1	-	7	5	-	-	250, 500, 720, 750, 1000,	-	400, 500, 750,	400, 455, 485, 500, 750, 900, 1000,	-	-

*Հայաստանում գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացման հիմնադրամ
Հաշվետվություն Հայաստանում բանջարեղենի արտադրության և վերամշակման շուկայի վերաբերյալ
Սեպտեմբեր 2017թ.*

Նոյան	10	1	-	2	4	-	-	200, 250, 500, 530, 720, 750, 1000	350	500, 720, 750, 1000,	500, 720, 750, 1000	-	-
-------	----	---	---	---	---	---	---	---	-----	----------------------------	------------------------	---	---

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ-ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Ներմուծված ապրանքանիշերի հիմնական տեսակները և դրանց ներկայությունը Հայաստանի շուկայում, 2017թ.											
	Համապատասխան ապրանքանիշը վաճառող մարկետների/ սուպերմարկետների քանակը	Տեղական շուկայում ներկայացված տեսակները					Կշիռ, մլ				
		Տոմատային սոուս	Կետչուպ	Մարինադներ	Բանջարեղենի խառնուրդներ	Չորածրած բանջարեղեն	Տոմատային սոուս	Կետչուպ	Մարինադներ	Բանջարեղենի խառնուրդներ	Չորածրած բանջարեղեն
Բիկի	3		3				500, 1000	300, 500			
Կալվե	20	-	10	2	-	-	-	150, 220, 225, 230, 250, 300, 330, 350, 380, 400, 420, 500, 700, 750, 1010, 3000	100, 500, 750	-	-
Ղերբի	5	-	3	-	-	-	-	100, 200, 250, 350, 1000	250	-	-
ՀԱՅՆՑ	12	-	21	-	-	-	-	200, 220, 250, 280, 300, 342, 350, 400, 500, 570, 100	-	-	-
Քինգ	1	-	2	-	-	-	-	250, 300	-	-	-
Միստեր Ռիկո	7	-	14	-	-	-	-	220, 250, 300, 350, 400, 500, 700	-	-	-

Հայաստանում գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացման հիմնադրամ
Հաշվետվություն Հայաստանում բանջարեղենի արտադրության և վերամշակման շուկայի վերաբերյալ
Սեպտեմբեր 2017թ.

Վկուսնի	3	-	3	-	-	-	-	250, 300, 350, 500, 1000	-	-	-
Գոսպողառոչկա	2	-	3	-	-	-	-	250, 300, 350	-	-	-
Տոմաչո	2	-	4	-	-	-	-	220, 250	-	-	-
Տոռչին	14	-	4	-	-	-	450	200, 220, 250, 300, 350, 400, 450, 500, 1000	-	-	-
Զումակ	14	3	7	-	-	-	70, 350, 450, 500, 1000	70, 200, 220, 250, 300, 350, 400, 450, 500	-	-	-
Շերոռ	5		5	-	-	-	200, 300	200, 250, 300, 350, 400	-	-	-
Ամերիքան գարդեն	1			-	-	-			500		
Բոնդյուել	21	2	2	4	7	-	350, 750	250, 300, 350, 750	200, 400, 500, 600, 680, 720, 750, 1000	420, 500, 720, 750, 1000	-
Կոպուլիվա	19	1	2	5	-	-	70, 300, 500	-	235, 370, 400, 450, 500, 600, 660, 720, 750, 1000, 1375, 1415,	-	-
Դիվելլա	2	1	2	3	-	-	400	250, 300, 350	400, 800	-	-
Էկկո	1	2	-	-	-	-	-	250, 350		-	-

*Հայաստանում գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացման հիմնադրամ
Հաշվետվություն Հայաստանում բանջարեղենի արտադրության և վերամշակման շուկայի վերաբերյալ
Սեպտեմբեր 2017թ.*

Լյուտիկ	11	2	4	6	3	-	350, 750, 1000	250, 350	330, 400, 420, 500, 580, 670, 720, 750, 1000, 1415, 1500	500, 750, 1000	-
Մանուել	3	-	-	4	-	-	-	-	680, 700, 720, 1330	-	-
Միկադո	4	-	3	3	1	1	-	250, 350	330, 340, 530, 580, 720,	530, 670	680
Սոլովիտա	1	-	-	3		-	-		400		
Ստորկո	7	-	-	6	3	-	-		180, 400, 460, 480, 680, 750, 790, 1000	500, 750, 1000	-
Մայա Սենյա	2		3	5	5	-	-	250, 300, 350	500, 720, 750, 1000	500, 750, 1000	-
Ակորսա	1	3	2	5	5	-	-	-	720	-	-
Հիքսոս	3	2	2	5	6	-	-	-	-	-	-

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ-ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն

Հավելված 15. Վերանշակված բանջարեղենի ներմուծումն ըստ ապրանքատեսակների, 2017թ. 1-ին կիսամյակ

Վերանշակված բանջարեղենի ներմուծումն ըստ ապրանքատեսակների, 2017թ. 1-ին կիսամյակ			
	Տեսակը	Ներմուծման ծավալը (տոննա)	Ներմուծման արժեքը (հազ. ԱՄՆ դոլար)
Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված, չսառեցրած բանջարեղենի պատրաստուկներ	Պահածոյացված բանջարեղեն	1,788	2,824
	Պահածոյացված բանջարեղեն	740	534
Քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ պատրաստված կամ պահածոյացված բանջարեղեն	Պահածոյացված բանջարեղեն	235	282
Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված լոլիկ	Պահածոյացված բանջարեղեն	123	164
Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված սունկ, գետնասունկ	Պահածոյացված բանջարեղեն	56	79
Չորացրած լոբազգի բանջարեղեն՝ կեղևահանած, կճեպով կամ առանց կճեպի, մանրատված կամ չմանրատված	Չորացրած բանջարեղեն	1,859	1,096
Չորացրած բանջարեղեն՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված	Չորացրած բանջարեղեն	30	81
Առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված, սառեցրած բանջարեղեն	Սառեցրած բանջարեղեն	401	400
Հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած բանջարեղեն	Սառեցրած բանջարեղեն	23	30

Աղբյուրը Trade Map

Հավելված 16. Ներմուծված վերամշակված կարտոֆիլի հիմնական տեսակները

Ներմուծված վերամշակված կարտոֆիլի հիմնական տեսակները					
Տեսակը	Ներմուծման արժեքը (հազ. ԱՄՆ դոլար)		%	Ներմուծման ծավալը (տոննա)	
	2015թ.	2016թ.		2015թ.	2016թ.
Կարտոֆիլ՝ առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված (բացառությամբ սառեցրածի)	1,514	1,305	(13.8%)	503	556
Կարտոֆիլ՝ առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման պատրաստված կամ պահածոյացված, սառեցրած	359	396	10.3%	257	250
Կարտոֆիլ՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած	6	-	(100%)	5	-

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 17. Միջազգային հարաբերություններին վերաբերող ապագա ծրագրեր

Ներկայումս **Հայաստանի Հանրապետությունը** բանակցություններ է վարում **Իրանի** հետ **Մեղրիում** (Սյունիքի մարզ) ազատ տնտեսական գոտի ստեղծելու նպատակով: Նոր ստեղծված արտահանող ընկերությունը կարտահանի հայկական արտադրանքն Իրան: Քննարկված համատեղ գյուղատնտեսական ծրագրերի արդյունքում նախատեսվում է մեծացնել ապրանքաշրջանառությունը Հայաստանի և Իրանի միջև: Ինչպես նշել է ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարը, Հայաստանի Հանրապետությունը նախատեսում է մեկնարկել է ազատ տնտեսական գոտու շինարարությունը 2017թ. նոյեմբերին:

Ինչպես և **ԵՄ** դեպքում, **անդամակցությունը ԵԱՏՄ-ին** ազդեցություն կունենա Վրաստանի հետ Հայաստանի տնտեսական հարաբերությունների վրա: Հարևան երկրներ լինելու և համեմատաբար նմանատիպ կառուցվածքով տնտեսություններ ունենալու հանգամանքը, մեծամասշտաբ բնական ռեսուրսների բացակայությունը, սահմանափակ արդյունաբերական և խոշոր գյուղատնտեսական ոլորտների առկայությունը Վրաստանը և Հայաստանը համեմատելի են դարձնում: Այս երկրները տարբերվում տարածաշրջանային առևտրային քաղաքականության տարբեր ուղիներով: **Հայաստանը միացել է Եվրասիական տնտեսական միությանը (ԵԱՏՄ), իսկ Վրաստանը ստորագրել է Խորը և համապարփակ ազատ առևտրի գոտու համաձայնագիր (ԽՀԱԱՀ)** Եվրոպական միության հետ: ԵՄ-ն և Վրաստանն առաջնորդվում են ներմուծման հարկերի շատ հավակնոտ ազատականացմամբ: Համաձայնեցված ժամանակացույցը նախատեսում է ապրանքների մեծամասնության առևտրի անհապաղ ազատականացում: Վրաստանը ձգտում է համապատասխանեցնել իր օրենսդրությունը Եվրոպական միության օրենսդրությանը՝ գյուղատնտեսական և արդյունաբերական ապրանքների իր արտահանման կարողությունները արդիականացնելու, ինչպես նաև սպառողների անվտանգությունն ամրապնդելու նպատակով:

ԵԱՏՄ-ին Հայաստանի անդամակցությունից հետո սերտիֆիկատների ձեռքբերման գործընթացը կփոփոխվի: Արդյունքում, արտադրողները կարող են ձեռքբերել համապատասխանության միասնական սերտիֆիկատներ և հայտարարագրեր բոլոր անդամ պետությունների համար:

Հավելված 18. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի տեղական արտադրությունը և ներմուծումը

Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի տեղական արտադրությունը								
Տեսակը	Զափման միավորը	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Վերամշակված և պահածոյացված կարտոֆիլ Սառեցրած միդ և բանջարեղեն	հազ. տոննա	119	133	163	187	147	159	կիրառելի չէ
	հազ. տոննա	25	38	40	45	46	55	կիրառելի չէ
Առանց քաղախի կամ քաղախաթթվի հավելման պահածոյացված բանջարեղեն և սունկ	մլն. պահածոյի տուփ	658	785	787	891	1,026	1,232	1,316
Քաղախի կամ քաղախաթթվի հավելմամբ պահածոյացված բանջարեղեն և սունկ	մլն. պահածոյի տուփ	290	367	343	356	441	545	431

Աղբյուրը՝ ՌՊՎԴԾ

**Հավելված 19. Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման նվազում
Ռուսաստանում, 2016թ.**

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման նվազում Ռուսաստանում, 2016թ.					
Տեսակը	Ներմուծման ծավալը (տոննա)		Ներմուծման արժեքը (հազ. ԱՄՆ դոլար)		Արժեքի նվազում 2015-16, %
	2015թ.	2016թ.	2015թ.	2016թ.	
Բանջարեղեն՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած	56,156	48,217	36,715	26,982	(26.5%)
Բանջարեղենի խառնուրդ՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած	10,732	5,740	9,033	4,445	(50.8%)
Ոլոռ (Pisum sativum)՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած	8,670	2,681	6,255	1,832	(70.7%)

Աղբյուրը՝ Trade Map

**Հավելված 20. Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի կառուցվածքը
Ռուսաստանի համար ըստ երկրների 2016թ-ին**

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման արժեքի կառուցվածքը Ռուսաստանի համար ըստ երկրների 2016թ-ին			
Երկիր	Ներմուծման ծավալը (տոննա)	Ներմուծման արժեքը (հազ. ԱՄՆ դոլար)	Մասնաբաժինը ընդհանուր արժեքում, %
Պահածոյացված բանջարեղեն			
Չինաստան	180,276	136,460	43.2%
Իտալիա	24,362	25,175	8.0%
Հունգարիա	25,154	22,198	7.0%
Այլ	175,933	132,296	41.8%
			100%
Չորացրած բանջարեղեն			
Չինաստան	16,629	33,813	43.3%
Հնդկաստան	4,858	7,590	9.7%
Ղրղզստան	8,929	6,693	8.6%
Այլ	27,033	30,025	38.4%
			100%
Սառեցրած բանջարեղեն			
Չինաստան	24,235	19,789	39.9%
Սերբիա	13,081	11,567	23.3%
Բելառուս	34,478	8,026	16.2%
Այլ	9,542	10,221	20.6%
			100%
Տոմատային կետչուպի և տոմատային այլ սոուսներ			
Վիետնամ	4,394	2,521	18.3%
Իտալիա	1,741	2,356	17.1%
Ուկրաինա	1,733	1,479	10.8%
Այլ	5,684	7,391	53.8%
			100%

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 21. Վերամշակված բանջարեղենի արտահանման աճը Ռուսաստանում, 2016թ.

Վերամշակված բանջարեղենի արտահանման աճը Ռուսաստանում, 2016թ.					
Տեսակը	Արտահանման ծավալը (տոննա)		Արտահանման արժեքը (հազ. ԱՄՆ դոլար)		Արժեքի աճը 2015-16 %
	2015թ.	2016թ.	2015թ.	2016թ.	
Բանջարեղեն՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած	1,311	3,100	3,228	8,206	154.2%
Բանջարեղենի խառնուրդներ՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած	170	332	286	488	70.6%
Կեղևահանած կամ չկեղևահանած լոբի (Vigna spp., Phaseolus spp.)՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած	111	156	156	213	36.5%
Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման, սառեցրած (քացառությամբ շաքարով պահածոյացվածի, լոլիկի, սկնի, գետնասնկի և կարտոֆիլի, չխառնած)	59	117	88	188	113.6%

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 22. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքը Ռուսաստանում

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի ծավալն ըստ տեսակների						
հազ. տոննա	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	26.9	27.2	27.4	26.0	23.4	22.6
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	142.8	143.0	142.7	155.1	139.5	142.4
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն (բացառությամբ լոլիկի և լոբու)	337.6	336.6	333.8	346.1	388.0	414.5
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	168.8	189.9	207.6	204.0	165.0	150.5
Ընդամենը	676.1	696.7	711.5	731.2	715.9	730.0

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի արժեքն ըստ տեսակների						
մլն. ռուբլի	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	2,457.4	2,636.9	2,842.5	3,044.1	3,460.4	3,619
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	14,787.2	15,611.3	16,803.1	21,280.5	24,234.6	25,983
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն	33,830.3	36,209.1	38,534.9	44,703.4	60,646.1	69,084
Ընդամենը	51,074.9	54,457.3	58,180.5	69,028.0	88,341.1	98,686.0
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	18,664.1	22,101.6	25,857.6	29,877.9	33,242.7	31,873
Ընդամենը	69,739	76,559	84,038	98,906	121,584	130,559

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի արժեքն ըստ տեսակների						
մլն. ԱՄՆ դոլար	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	83.6	84.9	89.1	78.9	56.4	54
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	503.1	502.4	526.6	551.3	395.2	389
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն (բացառությամբ լոլիկի և լոբու)	1,150.9	1,165.2	1,207.8	1,158.0	989.0	1,034
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	634.9	711.3	810.4	774.0	542.1	477
Ընդամենը	2,372	2,464	2,634	2,562	1,983	1,953

Աղբյուրներ՝ Euromonitor International, The Economic intelligence unit, Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծությունը

Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքն ըստ տեսակների							
	Չափման միավոր	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլ	հազ. տոննա	9.2	9.6	10.1	10.7	9.0	8.6
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլ	մլն. ռուբլի	1,134	1,250	1,396	1,776	1,915	1,993
	մլն. ԱՄՆ դոլար	39	40	44	46	31	30
Միջին գինը	ռուբլի/տոննա	123,261	130,229	138,168	165,953	212,778	231,709
	ԱՄՆ դոլար/տոննա	4,193	4,191	4,330	4,299	3,470	3,467

Աղբյուրներ՝ Euromonitor International, The Economic intelligence unit, Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծությունը

Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքի աճը Ռուսաստանում				
	% ծավալի աճ	% արժեքի աճ	Ծավալի ՐՄՏՄՏ	Արժեքի ՐՄՏՄՏ
	2015/16	2015/16	2013/16	2013/16
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	(3.4%)	(4.0%)	(6.2%)	(15.3%)
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	2.1%	(1.6%)	(0.1%)	(9.6%)
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն	6.8%	4.5%	7.5%	(5.1%)
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	(8.8%)	(12.0%)	(10.2%)	(16.2%)
Ընդամենը վերամշակված բանջարեղեն	2.0%	(1.5%)	0.9%	(9.5%)
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլ	(4.4%)	(5%)	(5.2%)	(12.0%)

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Հավելված 23. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքի կանխատեսումները Ռուսաստանում

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի ծավալի կանխատեսումներն ըստ տեսակների							
հազ. տոննա	2016Փ	2017Կ	2018Կ	2019Կ	2020Կ	2021Կ	ԲՄՏՄՏ
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	22.6	22.7	23.1	23.7	24.4	25.1	2.1%
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	142.4	144.2	146.3	148.9	151.7	154.9	1.7%
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն (բացառությամբ լոլիկի և լոբու)	414.5	428.1	435.0	439.1	442.2	445.1	1.4%
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	150.5	147.7	151.1	157.5	166.3	176.8	3.3%
Ընդամենը	730.0	742.7	755.5	769.2	784.6	801.9	1.9%

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի արժեքի կանխատեսումներն ըստ տեսակների							
մլն. ռուբլի	2016Փ	2017Կ	2018Կ	2019Կ	2020Կ	2021Կ	ԲՄՏՄՏ
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	3,619	3,571	3,577	3,610	3,657	3,712	0.5%
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	25,983	25,895	25,833	25,743	25,670	25,611	(0.3%)
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն	69,084	70,063	69,582	68,778	67,777	66,679	(0.7%)
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	31,873	30,975	30,924	31,455	32,376	33,515	1.0%
Ընդամենը	130,559	130,504	129,915	129,586	129,480	129,516	(0.2%)

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի կանխատեսումները								
	Զավիման միավոր	2016Փ	2017Կ	2018Կ	2019Կ	2020Կ	2021Կ	ԲՄՏՄՏ
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի ծավալը	հազ. տոննա	8.6	8.7	9.0	9.4	9.9	10.4	3.9%
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի արժեքը	մլն. ռուբլի	1,993	1,951	1,944	1,954	1,976	2,005	0.1%

Աղբյուրներ՝ Euromonitor International, The Economic intelligence unit, Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծությունը

**Հավելված 24. Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման դինամիկան
Վրաստանում, 2016թ.**

Վերամշակված բանջարեղենի ներմուծման դինամիկան Վրաստանում, 2016թ.					
Տեսակը	Ներմուծման ծավալը (տոննա)		Ներմուծման արժեքը (հազ. ԱՄՆ դոլար)		Արժեքի փոփոխությունը, 2015-16 %
	2015թ.	2016թ.	2015թ.	2016թ.	
Չորացրած, կեղևահանած լոբի (Phaseolus vulgaris)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված	5,799	7,426	4,633	5,115	10.4%
Չորացրած, կեղևահանած ոլոռ (Pisum sativum)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված	1,318	969	538	391	(27.3%)
Չորացրած, կեղևահանած լոբի (Vigna և Phaseolus)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված	817	451	745	363	(51.3%)
Բանջարեղեն՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած	36	48	82	98	19.5%
Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման, սառեցրած	28	30	79	86	8.9%
Կեղևահանած կամ չկեղևահանած ոլոռ (Pisum sativum)՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած	14	66	22	64	190.9%

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 25. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքը Հրաստանում

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի ծավալն ըստ տեսակների						
տոննա	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	277	282	292	303	313	323
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	722	753	790	830	866	903
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն (բացառությամբ լոլիկի և լոբու)	4,498	4,670	4,860	5,054	5,247	5,443
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	15.1	15.5	16.0	16.5	17.1	17.6
Ընդամենը	5,512	5,720	5,958	6,203	6,443	6,687

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի արժեքն ըստ տեսակների						
մլն. լարի	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	2.6	2.4	2.4	2.6	2.8	3
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	3.4	3.6	3.7	4.0	4.4	6
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն (բացառությամբ լոլիկի և լոբու)	19.8	20.7	20.9	22.4	24.1	26
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
Ընդամենը	26	27	27	29	32	36

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի արժեքն ըստ տեսակների						
մլն. ԱՄՆ դոլար	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	1.5	1.5	1.4	1.5	1.2	1.3
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	2.0	2.2	2.2	2.3	1.9	2.7
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն	11.7	12.5	12.6	12.7	10.6	11.1
Ընդամենը	15.3	16.2	16.2	16.4	13.8	15.1
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	0.12	0.12	0.12	0.11	0.09	0.08
Ընդամենը	15.4	16.3	16.4	16.5	13.9	15.2

Աղբյուրները՝ Euromonitor International, Արժույթի միջազգային հիմնադրամ, Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծությունը

Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքն ըստ տեսակների							
	Չափման միավոր	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.	2016թ.
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլ	տոննա	367	407	448	478	497	516
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլ	մլն. լարի	4.4	5.0	5.6	6.2	6.7	7.3
	մլն. ԱՄՆ դոլար	2.6	3.0	3.4	3.5	3.0	3.1
Միջին գինը	Լարի/տոննա	11,996	12,279	12,503	12,965	13,473	14,158
	ԱՄՆ դոլար /տոննա	7,115	7,436	7,516	7,342	5,935	5,982

Աղբյուրները՝ Euromonitor International, Արժույթի միջազգային հիմնադրամ, Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծությունը

Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքի աճը Վրաստանում				
	% ծավալի աճ	% արժեքի աճ	Ծավալի PUSUS	Արժեքի PUSUS
	2015/16	2015/16	2013/16	2013/16
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	3.3%	2.8%	3.5%	(4.2%)
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	4.3%	39.5%	4.6%	6.7%
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն	3.7%	4.7%	3.8%	(4.0%)
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	2.9%	(4.1%)	3.2%	(11.1%)
Ընդամենը վերամշակված բանջարեղեն	3.8%	9.3%	3.9%	(2.5%)
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլ	3.7%	5%	4.8%	(2.9%)

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Հավելված 26. Վերամշակված բանջարեղենի և կարտոֆիլի վաճառքի կանխատեսումները Վրաստանում

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի ծավալի կանխատեսումներն ըստ տեսակների							
տոննա	2016Փ	2017Կ	2018Կ	2019Կ	2020Կ	2021Կ	ԲՄՏՍ
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	323.4	332.8	341.8	350.5	358.9	368.3	2.1%
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	903.2	929.4	957.4	974.2	990.5	1,010.3	1.7%
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն (բացառությամբ լոլիկի և լոբու)	5,442.8	5,634.4	5,835.8	6,035.8	6,247.6	6,460.1	1.4%
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	17.6	18.2	18.9	19.5	20.2	20.9	3.3%
Ընդամենը	6,687.0	6,914.8	7,153.9	7,380.0	7,617.2	7,859.6	1.9%

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Վերամշակված բանջարեղենի վաճառքի արժեքի կանխատեսումներն ըստ տեսակների							
մլն. լարի	2016Փ	2017Կ	2018Կ	2019Կ	2020Կ	2021Կ	ԲՄՏՍ
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոբի	3.0	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	0.5%
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի լոլիկ	6.4	6.8	7.1	7.3	7.6	7.9	(0.3%)
Երկարաժամկետ պահպանման համար պիտանի բանջարեղեն (բացառությամբ լոլիկի և լոբու)	26.3	27.9	29.3	31.0	32.5	33.5	(0.7%)
Սառեցրած վերամշակված բանջարեղեն	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3	0.3	1.0%
Ընդամենը	36	38	40	42	44	45	(0.2%)

Աղբյուրը՝ Euromonitor International

Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի կանախատեսումները								
	Չափման միավոր	2016Փ	2017Կ	2018Կ	2019Կ	2020Կ	2021Կ	ԲՄՏՍ
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի ծավալը	տոննա	515.6	534.5	556.3	578.5	602.3	625.8	4.0%
Սառեցրած վերամշակված կարտոֆիլի վաճառքի արժեքը	մլն. լարի	7.3	7.6	7.9	8.3	8.7	9.1	4.5%

Աղբյուրները՝ Euromonitor International, Արժույթի միջազգային հիմնադրամ, Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծությունը

Հավելված 27. Վերլուծությունում օգտագործված ՀՄ ծածկագրեր

ՀՄ ծածկագրերի ցանկ	
ՀՄ ծածկագիր	Պաս
ԹԱՐՄ ԿԱՄ ՍԱՌԵՑՐԱԾ ԲԱՆՋԱՐԵԼՆ	
0702	Լուիկ
0703	Գլուխ սոխ, սոխ-շալոտ, սխտոր, սոխ-պրաս և այլ կոճղեզավոր բանջարեղեն
0704	Գլուխ կաղամբ, ծաղկակաղամբ, շաղգամակաղամբ, տերևակաղամբ և Brassica ցեղի այլ նույնանման ուտելի բանջարեղեն
0705	Սալաթ կաթնուկ (Lactuca sativa) և եղերդ (Cichorium spp.)
0706	Գազար, շաղգամ, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային նեխուր, ամսական բողկ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղներ
0707	Վարունգ և մանրավարունգ
0708	Լոբազգի բանջարեղեն, կեղևով կամ կեղևահանած Այլ բանջարեղեն, թարմ կամ սառեցրած (բացառությամբ կարտոֆիլի, լուիկի, կոճղեզավոր բանջարեղենի, Brassica ցեղի ուտելի բանջարեղենի, սալաթ կաթնուկի (Lactuca sativa) և եղերդի (Cichorium spp.), գազարի, շաղգամի, սեղանի ճակնդեղ, քոշմորուք, արմատային նեխուր, ամսական բողկ և այլ նույնանման ուտելի արմատապտուղների, վարունգի և մանրավարունգի և լոբազգի բանջարեղենի)
0709	
ՎԵՐԱՄՇԱԿԱԾ ԲԱՆՋԱՐԵԼՆ	
Պահածոյացված	
071110	Պահածոյացված սոխ՝ կարճաժամկետ պահպանման համար, օրինակ՝ ծծմբի երկօքսիդով, աղաջրի, ծծմբաջրի կամ մեկ այլ ժամանակավոր պահածոյացնող լուծույթի մեջ, բայց այդ ձևով անմիջականորեն սննդի մեջ օգտագործելու համար ոչ պիտանի
071130	Պահածոյացված կապերս՝ կարճաժամկետ պահպանման համար, օրինակ՝ ծծմբի երկօքսիդով, աղաջրի, ծծմբաջրի կամ մեկ այլ ժամանակավոր պահածոյացնող լուծույթի մեջ, բայց այդ ձևով անմիջականորեն սննդի մեջ օգտագործելու համար ոչ պիտանի
071140	Պահածոյացված վարունգ և մանրավարունգ՝ կարճաժամկետ պահպանման համար, օրինակ՝ ծծմբի երկօքսիդով, աղաջրի, ծծմբաջրի կամ մեկ այլ ժամանակավոր պահածոյացնող լուծույթի մեջ, բայց այդ ձևով անմիջականորեն սննդի մեջ օգտագործելու համար ոչ պիտանի
071151	Պահածոյացված Agaricus ցեղի սնկեր՝ կարճաժամկետ պահպանման համար, օրինակ՝ ծծմբի երկօքսիդով, աղաջրի, ծծմբաջրի կամ մեկ այլ ժամանակավոր պահածոյացնող լուծույթի մեջ, բայց այդ ձևով անմիջականորեն սննդի մեջ օգտագործելու համար ոչ պիտանի
071159	Պահածոյացված սունկ և գետնասունկ՝ կարճաժամկետ պահպանման համար, օրինակ՝ ծծմբի երկօքսիդով, աղաջրի, ծծմբաջրի կամ մեկ այլ ժամանակավոր պահածոյացնող լուծույթի մեջ, բայց այդ ձևով անմիջականորեն սննդի մեջ օգտագործելու համար ոչ պիտանի (բացառությամբ Agaricus ցեղի սնկերի)
071190	Պահածոյացված բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ կարճաժամկետ պահպանման համար, օրինակ՝ ծծմբի երկօքսիդով, աղաջրի, ծծմբաջրի կամ մեկ այլ ժամանակավոր պահածոյացնող լուծույթի մեջ, բայց այդ ձևով անմիջականորեն սննդի մեջ օգտագործելու համար ոչ պիտանի (բացառությամբ ձիթապտղի, վարունգի, մանրավարունգի, սնկի և գետնասնկի, չխառնած)
200110	Վարունգ և մանրավարունգ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ
200120	Սոխ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ
200190	Բանջարեղեն, մրգեր, ընկույզներ և բույսերի այլ ուտելի մասեր՝ պատրաստված կամ պահածոյացված քացախի կամ քացախաթթվի հավելմամբ (բացառությամբ վարունգի և մանրավարունգի)
200210	Լուիկ, ամբողջական կամ կտրատված՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման
200290	Լուիկ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ ամբողջականի կամ կտրատվածի)
200310	Agaricus ցեղի սնկեր՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման
200320	Գետնասունկ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման
200390	Սունկ և գետնասունկ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ Agaricus ցեղի սնկերի)
200510	Հոնոգենացված բանջարեղեն, նախատեղծ որպես մանկական կամ դիետիկ սնունդ մանրածախ վաճառքի համար՝ բաժնետիրարված 250 գ-ից ոչ ավելի զուտ զանգվածով փաթեթավորվածներում

200540	Ոլոռ (<i>Pisum Sativum</i>)՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ սառեցրածի)
200551	Կեղևահամած կամ չկեղևահամած լոբի (<i>Vigna spp.</i> , <i>Phaseolus spp.</i>)՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ սառեցրածի)
200559	Չկեղևահամած կամ չկեղևահամած լոբի (<i>Vigna spp.</i> , <i>Phaseolus spp.</i>)՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ սառեցրածի)
200560	Ծնեբեկ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ սառեցրածի)
200590	Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի հավելման, չսառեցրած (բացառությամբ շաքարի օգնությամբ պահածոյացվածի, 2005 10 ենթադիրքի հոմոգենացված բանջարեղենի, լոլիկի, սնկի, գետնասնկի, կարտոֆիլի, ոլոռի (<i>Pisum sativum</i>), լոբու (<i>Vigna</i> , <i>Phaseolus</i>), ծնեբեկի, ձիթապտղի և շաքարային եգիպտացորենի (<i>Zea Mays</i> var. <i>Saccharata</i>), չխառնած) Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի հավելման, չսառեցրած (բացառությամբ շաքարի օգնությամբ պահածոյացվածի, 2005 10 ենթադիրքի հոմոգենացված բանջարեղենի, լոլիկի, սնկի, գետնասնկի, կարտոֆիլի, ոլոռի (<i>Pisum sativum</i>), լոբու (<i>Vigna</i> , <i>Phaseolus</i>), ծնեբեկի, ձիթապտղի, շաքարային եգիպտացորենի (<i>Zea Mays</i> var. <i>Saccharata</i>) և բամբուկի մատղաշ չիվերի, չխառնած)
200599	Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի հավելման, չսառեցրած (բացառությամբ շաքարի օգնությամբ պահածոյացվածի, 2005 10 ենթադիրքի հոմոգենացված բանջարեղենի, լոլիկի, սնկի, գետնասնկի, կարտոֆիլի, ոլոռի (<i>Pisum sativum</i>), լոբու (<i>Vigna</i> , <i>Phaseolus</i>), ծնեբեկի, ձիթապտղի, շաքարային եգիպտացորենի (<i>Zea Mays</i> var. <i>Saccharata</i>) և բամբուկի մատղաշ չիվերի, չխառնած)
Չորացրած	
071220	Չորացրած տխ՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված
071230	Չորացրած տունկ և գետնատունկ՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված
071231	Չորացրած <i>Agaricus</i> ցեղի սնկեր՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված
071232	Չորացրած ականջասնկեր (<i>Auricularia spp.</i>)՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված
071233	Չորացրած լորձասնկեր (<i>Tremella spp.</i>)՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված
071239	Չորացրած տունկ և գետնատունկ՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված (բացառությամբ <i>Agaricus</i> ցեղի սնկերի, ականջասնկերի (<i>Auricularia spp.</i>) և լորձասնկերի (<i>Tremella spp.</i>))
071290	Չորացրած բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ ամբողջական, կտրատված, շերտերի տեսքով, մանրատված կամ փոշու տեսքով, բայց որևէ այլ եղանակով չպատրաստված (բացառությամբ տխի, սնկի և գետնասնկի, չխառնած)
071310	Չորացրած կեղևահամած ոլոռ (<i>Pisum sativum</i>)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված
071331	Չորացրած կեղևահամած լոբի, <i>Vigna mungo</i> [L.] Hepper կամ <i>Vigna radiata</i> [L.] Wilczek տեսակի՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված
071332	Չորացրած կեղևահամած փոքր կարմիր լոբի-ածուկի (<i>Phaseolus</i> կամ <i>Vigna angularis</i>)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված
071333	Չորացրած կեղևահամած սովորական լոբի (<i>Phaseolus vulgaris</i>)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված
071334	Չորացրած կեղևահամած գետնընկույզ՝ բամբարական (<i>Vigna subterranea</i> կամ <i>Voandzeia subterranea</i>)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված
071335	Չորացրած կեղևահամած կովաղոռ (<i>Vigna unguiculata</i>)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված
071339	Չորացրած կեղևահամած լոբի (<i>Vigna</i> և <i>Phaseolus</i>)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված (բացառությամբ <i>Vigna mungo</i> [L.] Hepper կամ <i>Vigna radiata</i> [L.] Wilczek տեսակի լոբու, փոքր կարմիր լոբի-ածուկի, սովորական լոբու, բամբարական գետնընկույզի և կովաղոռի)
071340	Չորացրած կեղևահամած ոսպ՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված
071350	Չորացրած կեղևահամած կերային բակլայաբույսեր (<i>Vicia faba</i> var. <i>major</i>) և ձիերի համար նախատեսված մանրասերմ (<i>Vicia faba</i> var. <i>equina</i> և <i>Vicia faba</i> var. <i>minor</i>)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված
071360	Չորացրած կեղևահամած աղավմաղոռ (<i>Cajanus cajan</i>)՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված
071390	Չորացրած կեղևահամած լոբազգի բանջարեղեն՝ կծեպով կամ առանց կծեպի, մանրատված կամ չմանրատված (բացառությամբ ոլոռի, սիսեռի, լոբու, ոսպի, կերային բակլայաբույսերի, ձիերի համար նախատեսված մանրասերմի և աղավմաղոռի)
Սառեցրած	
071021	Կեղևահամած կամ չկեղևահամած ոլոռ (<i>Pisum sativum</i>)՝ հուլ կամ պատրաստված՝ չոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած

071022	Կեղևահամած կամ չկեղևահամած լոբի (Vigna spp., Phaseolus spp.)՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
071029	Կեղևահամած կամ չկեղևահամած լոբազգի բանջարեղեն՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած (բացառությամբ ոլոռի և լոբու)
071030	Սպանախ, նորզելանդական սպանախ և հսկա սպանախ՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
071080	Բանջարեղեն՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած (բացառությամբ կարտոֆիլի, լոբազգի բանջարեղենի, սպանախի, նորզելանդական սպանախի և հսկա սպանախի և շաքարային եգիպտացորենի)
071090	Բանջարեղենի խառնուրդներ՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
200490	Բանջարեղեն և բանջարեղենի խառնուրդներ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման, սառեցրած (բացառությամբ շաքարի օգնությամբ պահածոյացվածի և լոլիկի, սնկի, գետնասնկի և կարտոֆիլի, չխառնած)
ԿԱՐՏՈՖԻԼ	
Թարմ	
070110	Սերմացու կարտոֆիլ
070190	Թարմ կամ սառեցրած կարտոֆիլ (բացառությամբ սերմացուի)
Վերամշակված	
071010	Կարտոֆիլ՝ հում կամ պատրաստված՝ շոգեխաշելով կամ եռացող ջրի մեջ եփելով, սառեցրած
200410	Կարտոֆիլ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման, սառեցրած
200520	Կարտոֆիլ՝ պատրաստված կամ պահածոյացված առանց քացախի կամ քացախաթթվի հավելման (բացառությամբ սառեցրածի)

Աղբյուրը՝ Trade Map

Հավելված 28. Հարցման մասնակիցներ

Հարցմանը մասնակցած բանջարեղեն վերամշակող և արտահանող ընկերություններ	
Ընկերության անվանումը	Հարցման ամսաթիվը
«Արարատ Ֆուդ» ՍՊԸ	24.07.17
«Ոսկե բերք» ՍՊԸ (Արփի ապրանքանիշ)	26.07.17
«Ռազմակ պահածոների գործարան» ՍՊԸ	18.09.17
«Սիս Նատուրալ» ՓԲԸ	25.08.17
«Սպայկա» ՍՊԸ	04.08.17

Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի հարցումը

Հարցմանը մասնակցած մատակարար ընկերություններ	
Ընկերության անվանումը	Հարցման ամսաթիվը
«Ագրոլայն» ԿՈ. ՍՊԸ	28.07.17
«Արտարգո» ՍՊԸ	12.07.17
Հայաստանի ագրարային գյուղացիական միություն	28.07.17
Բանջարաբուստանային և տեխնիկական մշակաբույսերի գիտական կենտրոն	13.07.17

Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի հարցումը

Հարցմանը մասնակցած փորձագետներ		
Անուն, ազգանուն	Պաշտոնը	Հարցման ամսաթիվը
Անդրեաս Մելիքյան	ՀԱԱՀ-ի Բուսաբուծության և բանջարաբուծության ֆակուլտետի դասախոս, գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր	08.08.17
Աննա Երիցյան	Հետազոտությունների գծով տնօրեն, ԱՀԿՄԿ (ICARE) հիմնադրամը	24.08.17
Արամ Ասատրյան	Գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր	14.09.17
Արմեն Պետրոսյան	ՄԱԿ-ի Պարենի և Գոլդատնտեսության կազմակերպության (FAO) խորհրդատու	08.28.17
Արմենակ Տեր-Գրիգորյան	Բուսաբուծության և բույսերի պաշտպանության վարչության պետ	04.08.17
Աշոտ Հովսեփանյան	Հայաստանի ագրարային գյուղացիական միության նախագահի խորհրդատու, գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր	24.08.17
Ֆելիքս Մելիքսեյան	Տեխնիկական գիտությունների թեկնածու	24.08.17
Ֆիլիպ Աշիկյան	Տնօրեն, «Էկոգլոբ»	09.08.17
Գևորգ Հարությունյան	Գյուղատնտեսական ոլորտի ավագ մասնագետ, «Առողջ ալգի» կոոպերատիվ	21.08.17
Պարույր Ասատրյան	ՄԱԶԾ փորձագետ	19.09.17
Պողոս Գևորգյան	Ջերմոցագործների միության նախագահ	15.08.17
Սերգեյ Մաթևոսյան	ENPARD ծրագրի ղեկավար, ՄԱԱԶԿ (UNIDO)	19.09.17
Գայանե Սարգսյան	ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության Բանջարաբուստանային և տեխնիկական մշակաբույսերի գիտական կենտրոնի տնօրեն	13.07.17
Հրաչյա Բերբերյան	Հայաստանի ագրարային գյուղացիական միության նախագահ	28.07.17
Մարիետա Բաբաջանյան	Ստանդարտացման կենտրոնի ավագ մասնագետ	21.08.17

Աղբյուրը՝ Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի հարցումը

Հավելված 29. Հարցմանը մասնակցած վաճառքի կետեր

Հարցմանը մասնակցած վաճառքի կետեր									
Հիմնական						Լրացուցիչ			
Երևան	Սուպերմարկետ	Աջափնյակ	Շինարարների	28/1	Բիո	Արզումանյան	10	Arminashogh	
		Արաբկիր	Մամիկոնյանց	51/2	Կարոսել	Հակոբյան	7	Շիրակ	
		Արաբկիր	Ազատության	11	Նոր Ջուլբ				
		Էրեբունի	Նոր Արեշ 50	96	Լուել			HD	
		Կենտրոն	Սայաթ Նովա	19/1	Էվրիկա	Արցախ	28		
		Կենտրոն	Քաջազունի	20/1	ՍԱՍ	Պուշկին	41	Ելակ	
		Մալաթիա	Անդրանիկ	42	Գոռ			Ալենա	
		Նոր Նորք	Սուրբավան	72	MG	Ռաֆֆի	29/4		
		Շենգավիթ	Բազրատունյաց	5/3	Երևան Սիթի	Սիկոյան	27/44	Ալեկսիս մարկետ	
		Շենգավիթ	Բազրատունյաց	17	ԾԱՆ				
	Մթերային խանութ	Աջափնյակ	Լեյկոնգրադյան	42		Սիլիկյան 4	23/1		
		Աջափնյակ	Էստոնական	12/1		Հալաբյան	38		
		Ավան	Աճառյան	20		Աճառյան	34/4		
			Բաբաջանյան						
		Ավան	պողոտա 1	3/25		Իսահակյան	3/4		
		Արաբկիր	Հովսեփ Էմին	21		Մամիկոնյանց	2	Ոսկե գետակ	
		Արաբկիր	Օրբելի	55		Կոմիտաս	55		
		Դավիթաշեն	Երկրորդ մաս	27		S. Պետրոսյան	47		
		Դավիթաշեն	Առաջին մաս	36/10		4 բաղ.	3/7		
		Էրեբունի	Տիգրան Մեծ	52/43		Արցախ	10g		
Գյումրի		Էրեբունի	Գլինկա	6/5	Գրետ մարկետ	Ազատամարտիկներ	78/11		
		Կենտրոն	Նար Դոս	77	Գալա	Ալեք Մանուկյան	8		
		Կենտրոն	Աղայան	7		Սարյան	16		
		Մալաթիա-Սեբաստիա	Անդրանիկ	82/2		Շահումյան	12		
		Մալաթիա-Սեբաստիա	Սեբաստիա	28		Տիչինա	45		
		Նոր Նորք	Շուպրոն	11/1		Սիկոյան	17a	Էլուշ	
		Նոր Նորք	Լվովյան	5		Սայակ	3		
		Շենգավիթ	Աերացիա	2		Չեխով	17/1		
		Շենգավիթ	Եղբայրության	16		Ֆրունզե	104/10		
		Քանաքեռ Ջեյթուն	Ռուբինյանց	1		Ռուբինյանց	4	Ջեյթուն	
	Քանաքեռ Ջեյթուն	Լեպտուսի	9/5		6-րդ փողոց	5			
Գյումրի	Սուպերմարկետ		Մ. Խորենացի	3	Բասեն	Պ. Սևակ	13	Մարտ	
			Չարենց	23	Պյատորոշկա				
Վանաձոր	Մթերային խանութ		Մանուկյան	13	Դոյակ				
			Մուսաեյան	50/1	Էկո մարկետ				
Վանաձոր			Պ. Սևակ	8	Եկո մարկետ				
			Մանուշյան	10//1	Ախթամար				
			Գորկի	6					
			Դանդիկյան	2//11					
			Մայակովսկի	70					
			Մ. Խորենացի	8	Լիդեր				
	Սուպերմարկետ		Մ. Խորենացի	1	Սմայլ	Ներսիսյան	16/1-1	Պողոտյան	
			Գր. Լուսավորիչ	49	Գրին Պլազա				
	Մթերային խանութ		Գր. Լուսավորիչ	53-16	Սպարապետ				
			Բաղդասարյան	21/15					
Վարդանանց			122						
Աղայան			71/1						
Տիգրան Մեծ			79						
		Ներսիսյան	12//1						
		Գր. Լուսավորիչ	50/2						
		Գր. Լուսավորիչ	50						

Հավելված 30. Հարցմանը մասնակցած մարզեր

Հարցմանը մասնակցված մարզեր
Մարզ
Արմավիր
Արարատ
Շիրակ
Գեղարքունիք
Լոռի

Աղբյուրը՝ ԱՅ ԷՄ ԱՌ-ի հարցում և Քեյ-Փի-Էմ-Ջի-ի վերլուծություն
*Նշում՝ Արագածոտնի մարզը ներառված չէ հարցմանը մասնակցած մարզերի ցանկում, քանի որ դիտարկվող մշակաբույսերը գյուղացիների կողմից մշակվում են տնամերձ հողատարածքներում՝ փոքր ծավալով: